

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 14

FÖRSTA KAMMAREN

1966

29—30 mars

Debatter m. m.

Tisdagen den 29 mars

Sid.

Svar på interpellationer:

av herr Pettersson, Harald, om information rörande jordbruksprisernas roll i den allmänna prisutvecklingen	3
av herr Hedström ang. konsolidering av jordbruket i vissa områden av Norrbottens län	7
av herr Werner ang. utredningen om företagshälsovården	9
av herr Nilsson, Ferdinand, ang. tilläggs pension för deltids- och korttidsanställda m. fl.	12

Interpellation av herr Augustsson ang. rätten till semester vid byte av anställning	14
---	----

Onsdagen den 30 mars

Investeringsanslag till kommunikationsverken:

Investeringsplanen	16
Förvärv av billinjer	19
Televerkets anslagsbehov	20
Statens järnvägars anslagsbehov	43

Om rätt att fritt etablera radio- och televisionsanläggningar, m. m. 45

Dagspressens ekonomiska villkor

Valtider vid kommunalval, m. m.

Anslag under fjärde huvudtiteln:

Ramen för det militära försvaret, m. m.	55
Drivmedelsutrustning	81
Anskaffning av tygmateriel m. m.	82
Underhåll av tygmateriel m. m.	83
Bidrag till sjövärnsskåren	84

	Sid.
Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m.	84
Lottaorganisationen	86
Frivilliga sjukvårdsväsendet i krig	87
Frivilliga djursjukvården i krig	87
Frivilliga skytteväsendet	88
Soldathemsverksamhet	88
Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.	90
Anslag till bostadsrabatter	163
Kreditgivningen för bostadsbyggandet	166

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 30 mars

Statsutskottets utlåtande nr 9, ang. utgifterna på kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde	16
Tredje lagutskottets utlåtande nr 18, om rätt att fritt etablera radio- och televisionsanläggningar, m. m.	45
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 26, ang. dagspressens ekonomiska villkor och samhällsinformationen genom dagspressen m. m.	46
— nr 27, ang. vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1967—1970 m. m.	50
Statsutskottets utlåtande nr 4, ang. utgifterna inom försvarsdepartementets verksamhetsområde	55
— nr 38, ang. anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.	90
— nr 39, ang. anslag till bostadsrabatter	163
Sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 1, ang. kreditmarknadsfrågor avseende bostadsproduktionen	166

Tisdagen den 29 mars

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 22 och den 23 innevarande månad.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Ernulf* för tiden den 15—den 25 mars på grund av ett från honom inkommet, nu uppläst läkarintyg, utvisande att han till följd av övre luft-rörsinfektion med feber varit sjukskriven för tiden till och med sistnämnda dag.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 8, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Om information rörande jordbruksprisernas roll i den allmänna prisutvecklingen

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Harald Petterssons* interpellation om information rörande jordbruksprisernas roll i den allmänna prisutvecklingen, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Harald Pettersson har frågat mig om jag överväger att vidta särskilda åtgärder för en saklig information om jordbruksprisernas roll i den allmänna prisutvecklingen.

Jag delar herr Petterssons uppfattning att det särskilt för närvarande finns ett stort behov av information i

jordbrukspolitiska frågor. För dem som inte sysslar med jordbruk i sin dagliga gärning måste nämligen den jordbrukspolitiska debatten ofta te sig svår att förstå. Även jordbrukarna själva har naturligtvis ett berättigat behov av fortlöpande information. Jag vill erinra om att i samarbete mellan jordbruksdepartementet och lantbruksstyrelsen har tidigare i informationssyfte getts ut en broschyr om svenskt lantbruk.

1960 års jordbruksutredning har i flera särskilda betänkanden publicerat resultaten av undersökningar som utredningen låtit utföra, däribland den av herr Pettersson åsyftade undersökningen om jordbruksprodukternas distributions- och marginalförhållanden. Såsom uttalats i interpellationen klargör denna undersökning vilka faktorer som påverkat utvecklingen av livsmedelspriserna. Jag anser mig nu sakna anledning att vidta några ytterligare åtgärder för att informera i denna fråga. Det kan däremot bli aktuellt att, sedan beslut fattats om den framtida jordbrukspolitiken, utarbeta en ny informationsbroschyr, vari det kan visa sig lämpligt att belysa de av herr Pettersson åsyftade frågorna.

Herr **PETTERSSON, HARALD**, (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få uttala mitt tack för svaret på denna interpellation.

Det är också med mycket stor tillfredsställelse som jag i detta svar kan utläsa statsrådets klart angivna mening att information om de jordbrukspolitiska frågorna är av särskilt stort värde för närvarande och att ett stort behov föreligger av en fortlöpande sådan information. Helt naturligt är jag besviken över att herr jordbruksministern

Om information rörande jordbruksprisernas roll i den allmänna prisutvecklingen

drar slutsatsen att han saknar anledning att nu vidtaga särskilda åtgärder; först när beslutet om den framtida jordbrukspolitiken fattats kan han tänka sig att låta utarbeta en informationsbroschyr.

Jag vill gärna säga att broschyren om svenskt lantbruk, som utarbetades av jordbruksdepartementet i samråd med jordbruksstyrelsen, har haft mycket stort värde. Den ger dock egentligen bara en uppfattning om de förhållanden vi har i dag.

Jag förstår inte riktigt hur jordbruksministern kan motivera sitt ståndpunktstagande på detta sätt. Anser inte jordbruksministern att det är särskilt angeläget med en saklig och objektiv information inför den nu stundande diskussionen om den framtida jordbrukspolitiken? På den här punkten kan jag inte riktigt förstå hur jordbruksministern kan få svaret att gå ihop.

Jag är övertygad om att en vilseledande information i jordbruksfrågan kan åstadkomma mycket stor skada. Det finns många exempel på detta; jag skall emellertid inte tynga kammarens protokoll med att citera så mycket. Eftersom jordbruksministern inte anser sig behöva vidtaga några särskilda åtgärder kan jag dock inte underlåta att citera en artikel i Aftonbladet, som jag tror att jordbruksministern har anledning att känna till. Det heter där t. ex. att konsumenterna inte utan vidare kan acceptera att livsmedelspriserna stiger snabbare än andra priser. Våra levnadskostnader skulle vara åtskilligt lägre, står det vidare, om vi hade en mera tidsenlig jordbrukspolitik. Tidningen skriver att man under alla förhållanden kan räkna med att en ny jordbrukspolitik skall ge så stora sänkningar av levnadskostnaderna att de kan räknas i hela procent.

Detta är såvitt jag förstår ingen saklig och objektiv information. Det är ett uttryck för att jordbruket — och endast jordbruket — skulle bära skulden för att levnadskostnaderna och livsme-

delspriserna har gått i höjden. Men i verkligheten har ju jordbrukspriserna stigit väsentligt mindre än levnadskostnaderna i allmänhet. De priser som går till jordbruket upptar ju endast cirka 8 procent av våra konsumtionsutgifter. Arbetslönen eller arbetsinkomsten inom jordbruket motsvarar i dag, enligt de senast gjorda beräkningarna, endast 3,5 procent av våra konsumentpriser. Skulle man då enligt artikeln i Aftonbladet genom en ny jordbrukspolitik sänka våra levnadskostnader med hela procent, d. v. s. med minst 2 procent, måste man minska jordbrukets arbetsinkomster med mer än hälften.

Jag vill fråga statsrådet: Anser statsrådet att detta är en realistisk information?

Det är säkert många förhållanden i jordbrukspolitiken som behöver klarläggas genom en saklig information. Det gäller t. ex. det som kallas världsmarknadspriserna, som spelar en stor roll i den aktuella jordbruksdebatten. I verkligheten finns det ju knappast några egentliga världsmarknadspriser.

Så har vi en annan fråga, rationaliseringsgraden inom det svenska jordbruket. Det hävdas ofta att jordbruket har kommit på efterkälken. I verkligheten är det väl så att jordbruket har hängt med mycket bra, och de senaste siffror som föreligger visar att jordbruket produktivitetsökning är större än den varit under perioden 1952—1962.

Man har ofta också sagt att det svenska jordbruket skulle stå efter det danska. Det är knappast heller riktigt. Det har gjorts undersökningar på detta område, och det har visat sig att för en familj på fyra personer har producentvärdet av livsmedel i form av jordbruksprodukter enligt danska beräkningar utgjort i Danmark 2 220 svenska kronor år 1964 och att motsvarande belopp i Sverige var ca 2 300 kronor. I arbetstid för en industriarbetare motsvarade detta 320 timmar i Danmark och ca 290 timmar i Sverige.

Om information rörande jordbruksprisernas roll i den allmänna prisutvecklingen

Det talas vidare så mycket om att arbetskraft i betydande utsträckning skulle kunna föras över från jordbruket till andra näringsgrenar. Det finns säkert en hel del att vinna ytterligare i det avseendet. Men hur mycket? Jag har läst en artikel i Affärsvärlden, där doktor Holmström har kommit fram till att år 1965 utgjorde de i jordbruk och bostadsskötsel sysselsätta endast 6,3 procent av samtliga yrkesverksamma människor här i landet. Det är ett par procentenheter lägre än den siffra som man i allmänhet utgår ifrån i debatten.

Detta är bara några exempel på behov av saklig objektiv information i jordbruksfrågorna. Jag är övertygad om att en sådan information är angelägen och ligger i alla gruppers intressen. Om statsrådet vill, skall det med objektiv information och populär framställning av material från jordbruksutredningen gå att på ett verksamt sätt bidra till att debatten om den framtida jordbrukspolitiken blir idémässigt, intresse- och sakligt och känslomässigt riktigare.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Det tycks vara väldigt klenst beställt med informationsmaterialet, eftersom herr Pettersson här nödgas stå och läsa upp en intervju som ligger åtminstone ett halvt år tillbaka i tiden. Jag tycker mig känna igen formuleringar från en intervju för kanske ett halvår sedan. Det hindrar inte att man kan diskutera denna sak även i dag.

Här ställdes frågan, om jag vill medverka till att vi skall få en saklig debatt. Det vill jag göra, men jag kan naturligtvis bara göra det för egen del. Visst kan man tänka sig att jag hade lovat att ge ut en broschyr, som skulle informera om denna fråga. Men jag är inte så säker på att herr Pettersson skulle bli särskilt glad, om han såg den broschyren, ty det finns ju möjligheter att säga samma sak eller beskriva ett förhållande på olika sätt. Det beror

ofta på vilka utgångspunkter man har. Man behöver inte ha något ont uppsåt heller. Var och en argumenterar utifrån sina utgångspunkter. Då kan man presentera materialet på ett sådant sätt att det tilltalar den ene, men kanske stöter det någon annan för pannan.

Därför tror jag inte på tanken att vi i detta läge skulle ge ut en statlig informationsskrift. Man skulle kanske kunna tänka sig att man skulle ta ut valda delar ur jordbruksutredningen och utgå ifrån att det var saker och ting som verkligen var riktiga och som man kunde presentera. Men jag vill erinra herr Pettersson om att även den utredning, som återopas här, har varit utsatt för ganska hårdhänt kritik från visst håll, där man har ansett att vissa saker inte blivit tillräckligt väl beskrivna av kommittén. Därför löper vi alltid risk att man inte heller kan ge en sådan information på ett sådant sätt, att den kan tilltala alla.

Jag tror tvärtom att vi får räkna med att detta är en stor, central politisk fråga, som naturligtvis kommer att belysas från olika sidor. Det är givet att konsumenternas och producenternas intressen inte kan sammanfalla. Det är ganska naturligt, liksom vi på arbetsmarknaden inte kan påräkna, att företagarernas och de anställdas intressen skall sammanfalla på så sätt att man uppfattar situationen lika.

Jag kan inte ta upp allt av vad herr Pettersson citerade. Han knöt an till ett uttalande där han sade att konsumenterna inte utan vidare kan acceptera att jordbrukspriserna skall stiga snabbare än andra varor. Jag tycker att uttalandet är riktigt. Det skall inte konsumenterna utan vidare acceptera, utan de skall i ett sådant läge fråga sig vad anledningen är. Man skall gå in på en undersökning om det finns skäl för en sådan utveckling.

Det förhåller sig ju så att, om vi ser på partipriserna har jordbruksprodukterna stigit kraftigare än andra varor. Vi kan också konstatera att jordbruks-

Om information rörande jordbruksprisernas roll i den allmänna prisutvecklingen

produkter som vi själva producerar här i landet stigit mycket kraftigare än de produkter som vi importerar. Det är faktiskt så att de importvaror, som räknas in i livsmedelsposten, kännetecknas av mycket obetydliga prisförändringar under den senaste tioårsperioden, medan däremot prishöjningarna för de livsmedel som vi själva producerar varit ganska betydande. Detta är ett påstående som det inte finns anledning att bestrida, eftersom det är ett faktiskt förhållande som återspeglas i statistiken.

Det förhållandet att vi konstaterar, att producentpriserna på livsmedel har stigit mer än andra producentpriser, får naturligtvis inte hindra att man också uppmärksammar prishöjningarna i andra led. Det är uppenbart att vi fått påkänningar också i fråga om kostnader i förädlingsindustrin. Distributionen har onekligen också tagit en större andel av slutpriset. Det finns de som ställer frågan om detta är berättigat, som sätter frågetecken om vi bör hålla oss med en så hög förpackningsstandard som vi gör i dag, om det kan tolereras så mycken reklam o. s. v. och de kostnader som detta drar med sig.

Det finns många uppslag i fråga om hur man skall kunna förbilliga varudistributionen, och det får väl vara en diskussion som vi naturligtvis hoppas skall fortsätta. Jag för min del vill dock varna mot föreställningen, att man skulle kunna komma särdeles långt i denna riktning. Det är ju ändå så, att vi när det gäller distribution av livsmedel har konkurrens mellan olika företagsformer: vi har konsumentkooperationen, vi har den enskilda handeln, vi har kedjeföretag, vilka ju ändå var för sig har allt intresse av att kunna få så stor del av marknaden som möjligt. Vi har också flera gånger under de senaste åren kunnat konstatera, att det verkligen har funnits en levande priskonkurrens.

Det saknar vi när det gäller den primära jordbruksproduktionen. Där har

vi genom politiska beslut fastställt priserna och kan således *inte* räkna med konkurrens. Självfallet får vi vara införstådda med att det finns anledning att här knyta ett särskilt intresse till prispbildningen, då den avgörs genom beslut här i riksdagen. På detta område kan vi alltså inte tillgodogöra oss möjligheterna till konkurrens på samma sätt som inom andra sektorer.

Det här är kanske litet allmänt hållet. Jag har inte tagit med mig en mängd siffror för att möjligen förse herr Pettersson med ytterligare saklig information i dessa frågor.

Vi kan alla vara överens om att den debatt, som nu pågår, har kommit i gång litet tidigt. Det var ett starkt önskemål att landshövding Netzen på årets lantbruksvecka skulle presentera jordbruksutredningens arbete och förslag, och därför kom starten lite tidigare än som eljest skulle ha skett. Hade inte det intresset förelegat, antar jag att det inte hade funnits någon anledning att i förväg ta upp denna diskussion. Det är ju klart att den lider av att vi i dag inte har jordbruksutredningens material i dess helhet att tillgå. Vi har tillgång till värdefulla delundersökningar av det slag, som jag här har redogjort för, men naturligtvis skulle vi helst önska att vi haft hela materialet till hands.

Herr PETTERSSON, HARALD, (cp):

Herr talman! Jag hoppas att statsrådet inte tror att jag nu har velat ha i gång någon jordbrukspolitisk debatt. Det var inte min avsikt denna gång. Eftersom statsrådet liksom inte ville ungefär som jag tyckte, fann jag mig föranlåten att understryka angelägenheten av att vi får en riktig information i de här frågorna.

Men statsrådet säger själv att debatten lider av att vi inte har information i tillräcklig grad och av att 1960 års jordbruksutrednings betänkande ännu inte är framlagt. Min fråga gällde emellertid huruvida statsrådet ville ge en

Ang. konsolidering av jordbruket i vissa områden av Norrbottens län

sammanställning i populär form, så att det blev möjligt för så många människor som möjligt att tränga in i ärendet. Vi är väl överens om att ett stort antal människor i vårt land inte kan skaffa sig några egna åsikter i frågan genom att läsa det digra material som 1960 års jordbruksutredning har lagt fram.

Jag bedömer denna sak vara så angelägen, inte minst ur hela landets synpunkt, att man inte bör försumma det som kan göras. Jag vill bara tillägga, att när statsrådet i sitt svar säger att han inte *nu* finner anledning att överväga detta, tycker jag nog att statsrådet kanske kunde sätta »nu» inom parentes.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag har ju redan tidigare talat om att jordbruksdepartementet för ett eller kanske två år sedan gav ut en informationsskrift om jordbrukets förhållanden. Jag tror det var första gången som man tog ett sådant initiativ för att lämna information. Broschyren skickades ut till alla riksdagsmän, men det var kanske inte det väsentliga; den har också använts mycket i skolorna, och vi har haft glädje av den när vi velat lämna information om svenska förhållanden till utlänningar som kommit hit.

Jag tror att ett sådant behov kommer att föreligga även framöver. Därför tror jag mig ha anledning att säga, att jag just nu inte är beredd att ge ett positivt besked men att jag hoppas det skall bli tillfälle att återkomma i annat sammanhang.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. konsolidering av jordbruket i vissa områden av Norrbottens län

Ordet lämnades härafter ånyo till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST**, som

meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl herr *Hedströms* interpellation angående konsolidering av jordbruket i vissa områden av Norrbottens län, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Hedström har ställt vissa frågor rörande förutsättningarna i framtiden för att fullfölja den särskilda rationaliseringsverksamheten i fråga om jordbruket i de bättre jordbruksbygderna i Norrbottens län.

Såsom berörts i interpellationen bedrivs enligt beslut, som 1960 och 1965 års riksdagar fattat på förslag av regeringen, särskild rationaliseringsverksamhet i bl. a. de fyra nordligaste länen i syfte att snabbt bygga upp bärkraftiga jordbruk. Bakgrunden till verksamheten är att statsmakterna av närings- och befolkningspolitiska samt sociala skäl har bedömt det önskvärt att upprätthålla en jordbruksproduktion inom berörda områden.

Enligt min mening måste vid fastställandet av nya riktlinjer för jordbrukspolitiken stor hänsyn tas till de särskilda skäl som finns för fortsatt jordbruksproduktion i bl. a. övre Norrland. Likaså anser jag, att det är angeläget att även i fortsättningen beakta behovet av särskilda insatser för en snabb och effektiv rationalisering i de jordbruksbygder i Norrland, där förutsättningar finns för ett bestående jordbruk. Vid lämplig produktionsinriktning är dessa förutsättningar gynnsamma. Självfallet måste grunden för ett sådant rationaliseringsprogram för det norrländska jordbruket vara att jordbruksproduktionen vid rationella brukningsenheter är lönsam. Mot denna bakgrund anser jag att t. ex. de jordbrukare, vilkas företag omfattas av den pågående särskilda rationaliseringsverksamheten, inte behöver hysa oro inför den omprövning av jordbrukspolitiken som nu förestår.

Herr HEDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret.

Ang. konsolidering av jordbruket i vissa områden av Norrbottens län

När grunddragen i 1960 års jordbruksutrednings betänkande för en tid sedan presenterades på lantbruksveckan gavs tyvärr inga klara besked om framtiden för jordbruket i övre Norrland. Det är naturligt att många av de förslag som därvid förebådades gav upphov till oro bland jordbrukarna i denna del av landet. Jag ansåg det därför befogat att på detta sätt försöka få besked om vad som är att vänta för de jordbrukare som under senare år satsat stora investeringar i jordbruket i övre Norrland.

Det svar som jordbruksministern nu givit utgör en bekräftelse på att man kommer att fortsätta satsningen på ett rationellt jordbruk i de nordligaste delarna av vårt land. Den omprövning av jordbrukspolitiken som förestår behöver därför inte ge anledning till oro bland dem som satsat på den s. k. KR-verksamheten.

De s. k. KR-enheterna som byggts upp med statligt stöd under den senaste femårsperioden är liksom det övriga jordbruket i första hand beroende av en lönsam avsättning av mjölk- och köttproduktionen. Även en mindre pris-sänkning på dessa varor skulle därför kunna få rätt kännbara verkningar. Speciellt under det uppbyggnadsskede som pågår är det viktigt att känna till vad den närmaste framtiden kan komma att betyda för dessa företag. KR-verksamheten i övre Norrland har hittills givit mycket lovande resultat, och det är därför särskilt betydelsefullt att nu få möjlighet att fullfölja dessa framgångar.

I interpellationen har jag lämnat en del uppgifter om denna särskilda rationaliseringsverksamhet i Norrbottens län. Jag vill här endast tillfoga några uppgifter som ytterligare belyser anledningen till att jordbrukarna nu i samband med diskussionen om den nya jordbrukspolitik som skall komma känt sig oroliga och begärt besked i frågan.

Uppbyggnaden av dessa jordbruk till företagsekonomiskt lönsamma enheter

kräver trots statsbidragen en mycket betydande insats av eget och lånat kapital. Det är inte ovanligt att investeringarna i markköp, byggnation och inventarieanskaffning samt täckdikning etc. belöper sig till uppåt 400 000—500 000 kronor och i vissa fall kanske mer. Med hänsyn till dessa stora investeringar och det intresse och den företagarvilja, som dessa jordbrukare visar sig ha, då de går in för dessa företag, blir de självfallet särskilt engagerade inför alla faktorer i jordbrukspolitiken som kan inverka på företagens lönsamhet. Förklarligt är ju då, att de blir oroliga inför befarade sänkningar av priset på mjölken, som ju är norrbottensjordbrukets huvudsakliga produktion.

I den delen var kanske presentationen av jordbruksutredningens förslag under lantbruksveckan alltför kortfattad. Det talades bland annat om avveckling av allmänna mjölkpristillägget och av utjämningsförfarandet vid prisregleringen. Av de senast tillgängliga siffrorna, som avser år 1964, framgår att det allmänna mjölkpristillägget — som även utgår i hela landet — för Norrbottens del var 3,03 öre per kilogram. Det extra mjölkpristillägget var 9,56 öre per kilogram. Utjämningsförfarandet inom Svenska mejeriers riksförening innebar, att länets jordbruk erhöll 14,72 öre per kilogram och avstod 18,53 öre per kilogram. Om man då endast laborerar med dessa tillägg och utjämnings-siffror och — som en del har befarat — även det extra mjölkpristillägget för Norrbottens län skulle revideras eller bortfalla, kunde detta leda till en avsevärd prissänkning — 8,78 öre — som inte ens de rationellaste företagen där uppe kunde bära.

Nu är det väl snarast så att det härvidlag i första hand är fråga om att förändra prissystemets teknik och konstruktion, som vi alla vet är ytterligt komplicerad. En annan fråga blir ju producentprisernas läge, och detta lär man inte få fram genom att endast sub-

trahera de rådande tillägen. Frågan om prisets läge måste ju, såvitt jag kan förstå, behandlas genom ställningstaganden från period till period under hänsynstagande till alla på frågan inverkanse faktorer.

Den frågan, liksom de företagsekonomiska förutsättningarna i övrigt, är vital för jordbrukarna i Norrbotten. Därvidlag har ju herr statsrådet klart deklarerat att stor hänsyn bör tas till de särskilda skäl som finns för fortsatt jordbruksproduktion i bl. a. övre Norrland. Med anledning av detta glädjande besked vill jag endast göra en ytterligare reflexion. Denna fråga är för denna landsdels vidkommande synnerligen viktig ur näringspolitisk och sysselsättningspolitisk synpunkt. Men de riktlinjer, som där blir gällande, och de verkningar dessa kan få för jordbruksproduktionen och dess omfattning torde med hänsyn till denna produktions relativt ringa andel av hela landets jordbruksproduktion knappast kunna ha någon större inverkan på jordbrukspolitiken och dess resultat för landet som helhet. Detta förhållande bör vara ägnat att underlätta frågans behandling för övre Norrlands del. Som jag ser det, bör jordbrukarna i Norrbotten nu ha anledning att med tillfredsställelse notera herr statsrådets bekräftelse, att de rationaliserande jordbrukarna inte behöver hysa oro inför den förestående omprövningen av jordbrukspolitiken.

Nedläggningen av småbruk har redan nu en stor omfattning i bland annat Norrbotten och Västerbotten. Denna utveckling kommer givetvis att fortsätta, även om inga särskilda åtgärder vidtas för att stimulera övergången till mer produktiva och inkomstbringande sysselsättningar. För att utvecklingen mot ett mer bärkraftigt jordbruk i övre Norrland skall kunna fortsätta i oförminskad takt utan att den enskildes trygghet äventyras, är det emellertid av stor vikt att det omställningsstöd, som jordbruksutredningen kommer att föreslå, utformas med största omsorg.

Ang. utredningen om företagshälsovården

Jag vill till sist understryka min övertygelse att jordbruket i övre Norrland kommer att hävda sig väl i framtiden. Men för att detta skall kunna ske måste arbetet på att bygga upp rationella företagsenheter fortsätta och intensifieras. Härigenom kommer de människor, som i framtiden skall hämta sin bärkning ur jordbruket i de norra delarna av vårt land, att få den bästa garantien för en tillvaro under drägliga villkor.

Överläggningen ansågs härmed sluttad.

Ang. utredningen om företagshälsovården

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ASPLING, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara herr *Werners* interpellation angående utredningen om företagshälsovården, fick nu ordet och anförde:

Herr talman! Herr Werner har frågat om jag anser skäl föreligga för att pågående utredning om företagshälsovården ges kompletterande direktiv i syfte att med förtur utarbeta förslag till begränsade lösningar på området samt om jag överväger några initiativ för att öka resurserna för denna utredning.

En utredning om företagshälsovården pågår inom arbetarskyddsstyrelsen. Avsikten är att successivt åstadkomma praktiska lösningar i samråd med arbetsmarknadens parter. Detta gäller bl. a. frågan om de mindre arbetsplatsernas företagshälsovård. Den nuvarande företagshälsovården regleras genom en överenskommelse mellan Landsorganisationen och Svenska arbetsgivareföreningen. Jag har inte funnit anledning att ge några direktiv för det utredningsarbete som bedrivs i arbetarskyddsstyrelsens regi.

Särskilda medel har ställts till arbetarskyddsstyrelsens förfogande för utredningen om företagshälsovård.

Ang. utredningen om företagshälsovården

Däriigenom har bl. a. en industriläkare kunnat knytas till utredningen som verkställande ledamot från den 1 januari 1965. I arbetarskyddsstyrelsens personal ingår f. ö. numera en heltidsanställd läkare. Frågan om medelsanvisningar för utredningsarbetet kommer också i fortsättningen att prövas i vanlig ordning efter framställning från arbetarskyddsstyrelsen.

Slutligen vill jag erinra om att regeringens nyligen har förelagt riksdagen ett förslag om inrättande av ett arbetsmedicinskt institut, vilket kan väntas få betydelse bl. a. för företagshälsovårdens utveckling.

Herr WERNER (k):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret på min interpellation. Jag kan dock tyvärr inte finna samma tillfredsställelse över situationen som statsrådet gav uttryck för i sitt svar, även om jag i vissa stycken helt delar hans uppfattning, inte minst när han slutar med att erinra om förslagen om inrättande av ett arbetsmedicinskt institut, vilket kan få stor betydelse för företagshälsovårdens utveckling.

Anledningen till min interpellation var ju, att trots att Kungl. Maj:t redan år 1960 gav arbetarskyddsstyrelsen i uppdrag att i samråd med medicinalstyrelsen och arbetsmarknadens parter att undersöka förhållandena på företagshälsovårdens område, så har man ännu inte redovisat några resultat.

Från vårt håll väckte vi motioner vid 1962 års riksdag som berörde utbyggnaden av företagshälsovården i vårt land. Motionerna avvisades med hänvisning till pågående utredning. De årligen utkommande riksdagsberättelserna har dock inte haft något att redovisa om en sådan utredning.

Det är väl inte för mycket sagt, att det hade varit angeläget att det uppdrag som gavs arbetarskyddsstyrelsen 1960 hade bedrivits skyndsammare än som var fallet de första två till tre åren, då utredningen praktiskt taget ej var i gång.

Detta var väl också anledningen till att LO:s arbetarskyddskommitté uttalade följande i en skrivelse den 7 september 1964 till arbetarskyddsstyrelsen: »Det synes bl. a. angeläget att företagshälsovårdsutredningen kan komma i gång med sitt arbete, vilket enligt vår mening varit vilande alltför länge.»

Jag kan därför inte helt frigöra mig från tanken om verkligen de utredande instanserna har disponerat erforderliga resurser för sitt utredningsarbete eller om detta har måst ske i konkurrens med andra uppgifter, som åvilar dessa instanser. Vore det inte angeläget att man efter den ryckighet varmed denna utredning tydligen arbetat, försökte att med förtur utarbeta och utreda förslag till begränsade lösningar på området?

Det är möjligt att man kan tolka statsrådet Asplings svar i det avsnitt där han säger, att »avsikten är att successivt åstadkomma praktiska lösningar i samråd med arbetsmarknadens parter», som ett steg i den riktningen. Jag är emellertid inte helt säker på att den tolkningen är riktig. Om den är riktig vill jag ställa frågan: När kan man förvänta sig att några sådana delresultat kommer att publiceras?

När det gäller arbetarskyddsstyrelsens resurser beträffande utredningsarbetet vill jag också erinra om den kallsinnighet, varmed en motion från vårt håll bemöttes bara för någon vecka sedan. Dessa bristande resurser kan illustreras med de uttalanden som gjorts i pressen från arbetarskyddsstyrelsen, där man talar om att man är överlupen med utredningar. I det här fallet gällde det utredningar om sprängningsolyckor.

Jag vill sluta med att hänvisa till vad doktor Carl-Axel Hejbel, som numera är knuten till företagshälsovårdsutredningen, skrev i skriften »Arbetarskyddet under debatt», som utkom i september 1965, där han slutar med orden att utredningen kommer att »ta ytterligare avsevärd tid i anspråk».

Jag tycker att hans slutord där understryker det berättigade i mina frågor om utredningen.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Anledningen till att inte utredningen har redovisats i riksdagsberättelsen är helt enkelt att den bedrivs i arbetarskyddsstyrelsens regi och alltså är en verksuppgift.

Får jag, herr talman, till detta bara göra det tillägget, att utredningsarbetet i första hand har inriktats på att kartlägga företagshälsovårdens nuvarande omfattning och att samla erfarenheter från arbetsplatser med företagshälsovård. Det har kunnat konstateras att företagshälsovården redan har en betydande omfattning inom större företag, men att den inte är lika vanlig vid mindre och medelstora företag. Det fortsatta utredningsarbetet syftar, herr Werner, därför bland annat till att få fram förslag till lämpliga former just för de mindre arbetsplatserna och deras företagshälsovård, och här har flera initiativ redan tagits.

Som jag har sagt i mitt interpellationssvar arbetar utredningen på det sättet, att den successivt försöker få till stånd praktiska lösningar i samråd med arbetsmarknadens parter. Särskilt de senaste två åren har från arbetsplatsernas sida dokumenterats ett snabbt växande intresse för att etablera nya företagshälsovårdsverksamheter, bland annat genom en upplysningsverksamhet som bedrivits från Arbetsgivareförbundet och Landsorganisationen. Flera nya verksamheter har kommit till stånd, bland annat gruppverksamheter omfattande mindre och medelstora arbetsplatser. Ytterligare sådana initiativ är också på gång.

I och med att arbetarskyddsstyrelsen från och med år 1965 har lyckats engagera en industriläkare — och den saken tillhör nog inte det allra lättaste — som verkställande ledamot i utredningen, har också utredningsarbetet kunnat bedri-

Ang. utredningen om företagshälsovården
vas i ökad takt. Styrelsen har fått begärda resurser både för denna läkarmedverkan och för utredningsarbetet i övrigt.

Jag skulle vilja fästa herr Werners uppmärksamhet på ett uttalande som Metallkongressen gjorde 1965. Till kongressen hade ett flertal motioner inlämnats, i vilka man bl. a. hade tagit upp frågan om företagshälsovårdens utbyggnad. Överstyrelsen säger i sitt uttalande till motionerna bl. a.:

»Sammanfattningsvis kan sägas beträffande industrihälsovården att det inom LO bedrivs ett intensivt arbete på effektiviseringen av arbetarskyddet i dess vidaste och moderna bemärkelse och att dessa aktiviteter möts av ett fortlöpande positivt arbete från arbetarskyddsstyrelsen och från samhällets organ för hälsovård och rehabilitering. Detta arbete kan inte gå snabbare än att man jämsides därmed kan bygga upp förutsättningar för sådan utvidgning och skapa resurser härför. En forcering av frågan om industrihälsovården, som tvingar fram improvisationer, skulle därför motverka de i motionerna ställda yrkandena.»

Detta uttalande av Metalls överstyrelse tror jag det finns anledning foga till det svar jag tidigare har lämnat till herr Werner.

Herr WERNER (k):

Herr talman! Jag är tillfredsställd med herr Asplings svar så till vida att jag tycker mig kunna utläsa, att denna utredning i fortsättningen kommer att bedrivas på ett bättre och snabare sätt än vad hittills har skett under de första fem åren. Statsrådet är väl lika medveten som jag att man under de två första åren inte har haft så många sammanträden och att utredningen sedan legat nere i över ett år.

Jag är därför tillfredsställd om man i fortsättningen kommer att bedriva arbetet på ett sådant sätt att vi inom en snar framtid också kan få ett resultat ifrån den.

Ang. tilläggspension för deltid- och korttidsanställda m. fl.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. tilläggspension för deltid- och korttidsanställda m. fl.

Ordet gavs därefter ånyo till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **ASPLING**, som tillkännagivit, att han ämnade vid detta sammanträde jämväl besvara herr *Ferdinand Nilsson*s interpellation angående tilläggspension för deltid- och korttidsanställda m. fl., och nu yttrade:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson har frågat, om jag avser att riksdagen snarast skall få förslag om ändrade regler för ATP-avgifter för deltid- och korttidsanställning. Herr Nilsson har också frågat om innehållet i sådana ändrade regler.

Frågor om socialförsäkringens finansiering behandlas av utredningen angående indirekta skatter och socialförsäkringsavgifter. När utredningen lagt fram sina förslag, kommer regeringen att ta ställning till frågan om ändrade avgiftsregler för den allmänna pensioneringen.

Herr **NILSSON, FEDINAND**, (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet få framföra mitt tack för att han har besvarat interpellationen liksom också för hänvisningen till den utredning som tillsattes i januari förra året. Den var för mig på intet vis obekant.

Jag har emellertid ett intresse för denna fråga som gör att jag beklagligtvis inte kan uttrycka mig lika kortfattat som statsrådet. Alltsedan ATP-systemet infördes förefinnes en påtaglig orättvisa på ett par punkter, som jag tycker bestämt bör understrykas. Dessa frågor liksom ropar på en lösning, som borde ha kommit till stånd för länge sedan.

Vi alla har klart för oss, att det när ATP infördes betonades bestämt att det

var arbetsgivarna som skulle betala försäkringen. I förra valrörelsen underströks mycket kraftigt, att det var de anställdas pengar det var fråga om. Hur är det då med dem, som aldrig får någon valuta av de avdrag som arbetsgivarna gör på deras intjänta lön och levererar in till försäkringen? Vem kommer dessa medel till godo? Går de inte till dem som är gynnsammare ställda och har de större inkomsterna, varigenom deras pensioner säkerställs?

Med andra ord: den som litet har, från honom blir taget och givet åt någon annan! Detta är upprörande.

Då sägs det dels att det ingår i systemet — och det är ett betyg åt systemet som jag ber att få understryka — dels att man räknar med att inte kunna lösa detta problem annat än i annat sammanhang.

Det är inte tillfredsställande, såvitt jag kan finna, att på det viset år från år beröva dessa anställda deras pengar, om vilket det talades så gräsligt mycket i 1964 års valrörelse, och ge dem till andra.

Jag har i annat sammanhang nämnt en man som en gång var rätt känd i våra bygder, nämligen en stortjuv som hette Lasse-Maja. Han var rätt väl sedd på sina håll för han stal av dem, som hade det bättre ställt, och gav åt dem som hade det mindre bra ställt. Men det här systemet fungerar precis tvärtom!

Någonting annat som inte heller överensstämmer med åtminstone mina rättsbegrepp är basbeloppets konstruktion. Är man deltidanställd och korttidsanställd, får man inte utnyttja basbeloppet annat än i motsvarande del av löneanställningen. Men har man i ATP en egenförsäkring, motsvarande inkomst som hänför sig till annan verksamhet, så kan basbeloppet inte utnyttjas i fråga om den delen av inkomsten. Detta tycker jag är påtagligt orättvist.

En lantbrukare, bosatt i Örbyhustrakten, sade till mig: När jag arbetar halva året i skogen för universitetets räkning,

Ang. tilläggs pension för deltid- och korttidsanställda m. fl.

betalar universitetet min försäkring och drar av en del av basbeloppet, som är 5 300 kr., men vad beträffar den egenförsäkring jag har för den andra hälften av min årsinkomst blir jag av med 200 kronor, d. v. s. 8 procent av 2 650 kronor. Skall det vara nödvändigt? Skall också detta ingå i systemet?

Statsrådet säger nu, att vi måste avvakta utredningen. Jag har i det fallet fäst mig vid de besked jag erhållit från det utskott som har behandlat frågan genom åren. I andra lagutskottets utlåtande nr 56 år 1961 sades, att man inom socialdepartementet hade uppmärksamheten fäst vid påtalade brister. Utskottet sade sig *därför* inte anse det påkallat att riksdagen tog initiativ i frågan. Det innebär, såvitt jag förstår, att hade utskottet inte trott att socialdepartementet hade *sin uppmärksamhet* fäst vid saken, så hade riksdagen tagit initiativ. Jag tolkar uttalandet så, eftersom det står »därför» och det betyder väl något. Jag vet inte om det är för mycket att fästa så stort avseende vid vad andra lagutskottet sade.

År 1962 kunde utskottet i anledning av motion meddela, att frågan numera hade avancerat till att bli föremål för *överbäganden* inom samma departement i samband med frågan om finansieringssystemet inom socialförsäkringen. Det var, som vi alla förstår, ett stort framsteg, även om det tog ett år.

År 1964 meddelade andra lagutskottet, likaledes i anledning av motion, att man ville understryka att frågan hade samband med finansieringen i stort inom socialförsäkringen, vartill kom att allmänna skatteberedningen under året i sitt betänkande »Nytt skattesystem» framlagt förslag till finansiering av socialförsäkringen vilket, om det genomfördes, skulle komma att lösa de i motionen i denna del påtalade problemen.

Det var ett intressant påpekande och det gjorde att jag för min del avstod från att motionera år 1965. Jag tänkte: Nu dånar det i rättens krater — nu

skall det väl bli någonting av efter alla dessa år! Men ingalunda! I januari tillsattes en ny utredning, en alldeles speciell utredning, som jag här skall ägna någon uppmärksamhet åt.

Utredningen skulle behandla socialförsäkringen och den indirekta beskattningen samt därmed sammanhängande frågor. Det var en, såvitt jag kan förstå, »sakkunnig» utredning. Utredningsman var ett departementsråd. Såsom experter fungerade ett t. f. departementsråd, en byråchef, ett kansli-
råd, en rättschef, en docent, en kammarrättsassessor samt dessutom en riksdagsman, om vilken jag kan säga att man kanske får räkna även honom till experterna, då han under många år har varit sysselsatt med försäkringsfrågor. Jag förstår att vi alltså kan vänta oss något väldigt sakkunnigt från den utredningen. Jag hänvisar här till den debatt, som fördes i kammaren i torsdags angående utredningssystemet. Jag skall dock inte gå närmare in på den, ty dagens ärende har inte direkt anknytning till torsdagens debatt.

Nu har jag mig bekant — dock inte av statsrådets svar — att utredningsmannen har meddelat, att utredningens arbete är beroende av företagsbeskattningsutredningen — alltså ytterligare en utredning — och att utredningarnas betänkanden skall framläggas samtidigt. Vi vet således inte mera om saken. Den utredningen statsrådet syftade på beräknar dock att avsluta sitt arbete i slutet av år 1966.

Jag ber att till herr statsrådet få uttala den förhoppningen, att behandlingen av detta ärende äntligen skall komma så långt att vi kan räkna med att år 1967 få en proposition i frågan. Det är dock önskvärt att avhjälpa de påtagliga orättvisor som jag här har berört, nämligen att människor, som i sitt arbete har intjänat pengar som deras arbetsgivare sedan har inlevererat till statsverket, inte skall få någonting för dessa pengar. Skall vi inte heller *någon* gång få orättvisorna undanröjda

Interpellation ang. rätten till semester vid byte av anställning

för de människor, som är så olyckliga att de vid sidan av sin löneanställning har sin bärning på annat håll men inte får tillgodoräkna sig beslutade basavdrag?

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet motionen nr 659.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 26 och 27, statsutskottets utlåtanden nr 4, 38, 39 och 41—43, sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 1, bevillningsutskottets betänkanden nr 18—21 och 25, bankoutskottets memorial och utlåtanden nr 14—22, första lagutskottets utlåtande nr 21, andra lagutskottets utlåtanden nr 30—33 och 35, tredje lagutskottets utlåtanden nr 23—26, jordbruksutskottets utlåtande nr 5 och memorial nr 6 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 18.

På framställning av herr talmannen beslöts att å föredragningslistan för morgondagens sammanträde dels sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 1 skulle uppföras näst efter statsutskottets utlåtande nr 39, dels ock bevillningsutskottets betänkande nr 20 skulle sättas näst efter bankoutskottets utlåtande nr 15.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 77, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 a § familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99), m. m.;

nr 81, med förslag till förordning om tillstånd för brukande av svävar;

nr 82, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., m. m.; samt

nr 83, med förslag till lag om ändrad lydelse av 37 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken.

Anmälades och bordlades

andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av väckta motioner om studiesocialt stöd till vuxna studerande m. m.; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckta motioner om förläggande av idrottsinstruktörsutbildning till Kiruna;

nr 20, i anledning av väckt motion angående koncessionsgivningen för inrikes flygtrafik;

nr 21, i anledning av väckta motioner angående utformningen av en allmän hälsokontroll;

nr 22, i anledning av väckt motion om abonnemang för offentliga myndigheter och organ på tidningar och tidsskrifter; samt

nr 23, i anledning av väckta motioner angående sysselsättning och arbetsvillkor för den äldre arbetskraften m. m.

Interpellation ang. rätten till semester vid byte av anställning

Herr AUGUSTSSON (s) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Arbetstagarens rätt till semester har ända sedan semesterlagens tillkomst vid olika tillfällen förbättrats. Så sent som 1964 framlades proposition nr 114 som ytterligare förbättrade arbetstagarens rätt till semester. Tyvärr tycks ändå kunna inträffa att arbetstagare under vissa förhållanden helt kan missa sin möjlighet till semesterledighet.

Detta kan ske i de fall en arbetstagare byter anställning och övergår till annat företag vilket ej är så ovanligt i vårt dynamiska samhälle. Om exem-

Interpellation ang. rätten till semester vid byte av anställning

pelvis en arbetstagare slutar sin anställning i slutet av december månad så är han givetvis berättigad till semesterersättning som ger honom ekonomisk möjlighet till semesterledighet nästkommande år.

Men hos sin nye arbetsgivare har han icke kvalificerat sig för semester och när då semestertiden kommer nekas han i en del fall att ta ut semesterledighet under det aktuella året. Detta förhållande gäller särskilt under tiden då arbetskraftsbrist råder. Säkerheten att erhålla semesterledighet kan under sådana förhållanden ej anses helt vara tryggad.

Med anledning av vad som här har framförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande fråga:

Avser herr statsrådet att vidtaga de ändringar i semesterlagen som behövs för att eliminera ovan nämnda förhållande vid lagens tillämpning?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 660, av herr *Eskilsson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 47, angående reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter och av sockernäringen, m. m.;

nr 661, av herr *Eskilsson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 47, angående reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter och av sockernäringen, m. m.;

nr 662, av herr *Eskilsson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 49, med förslag till särskilda bokföringsregler i beskattningshänseende för vissa yrkesgrupper, m. m.;

nr 663, av herrar *Werner* och *Adolfsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-

position nr 52, angående riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken, m. m.;

nr 664, av herr *Bengtson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 54, angående ökat statligt stöd till barnstugor, m. m.;

nr 665, av fru *Hamrin-Thorell m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 54, angående ökat statligt stöd till barnstugor, m. m.;

nr 666, av herr *Holmberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 54, angående ökat statligt stöd till barnstugor, m. m.;

nr 667, av herrar *Hilding* och *Lundberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 57, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 4 § förordningen den 3 juni 1960 (nr 258) om utjämningskatt å vissa varor;

nr 668, av herrar *Adolfsson* och *Werner*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 59, med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m.;

nr 669, av herr *Jacobsson, Per, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 59, med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m.;

nr 670, av fru *Olsson, Elvy*, och herr *Svanström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 59, med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m.; samt

nr 671, av herr *Sörenson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 59, med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.59.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 30 mars förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 24 innevarande månad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Ett antal extra mikrofoner har uppsatts vid vissa bänkar. Syftet är att senare placera dem så att anföranden från bänkarna kan upptagas på band. I dag prövas endast bullernivån med hjälp av en tekniker som sitter här på podiet.

Föredrogos och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 77, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 a § familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99), m. m.;

nr 81, med förslag till förordning om tillstånd för brukande av svävare;

nr 82, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., m. m.; samt

nr 83, med förslag till lag om ändrad lydelse av 37 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken.

Föredrogos och hänvisades motionerna nr 660 och 661 till jordbruksutskottet, motionen nr 662 till bevillningsutskottet,

motionerna nr 663—666 till statsutskottet och

motionen nr 667 till bevillningsutskottet.

Vid föredragning av motionen nr 668 hänvisades densamma, såvitt den avsåge anvisande av anslag, till statsutskottet och i övrigt till lagutskott.

Föredrogos och hänvisades till lagutskott motionerna nr 669—671.

Föredrogos och bordlades ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 34 och allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 19—23.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1966/67 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Ang. investeringsplanen för kommunikationsverken m. m.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t lämnat en sammanfattande redogörelse för kommunikationsverkens investeringar, avseende postverkets, televerkets och statens järnvägars fonder samt luftfartsfonden och väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond. I redovisningen ingick även en ny kapitalfond för sjöfartsverket, varom Kungl. Maj:t framlagt förslag vid behandlingen av sjöfartsverkets anslag på driftbudgeten.

Anslagen för nästa budgetår för afärsverksfonderna och förrådsfonden hade beräknats så, att de jämte förutsedda behållningar vid budgetårets in-

Ang. investeringsplanen för kommunikationsverken m. m.

gång skulle motsvara den föreslagna medelsförbrukningen och därutöver ge en marginal om cirka 10 % för att möjliggöra höjda investeringsramar om så skulle befinnas påkallat av konjunkturmässiga eller eljest särskilda skäl.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sveningsson* (I: 291) och den andra inom andra kammaren av herr *Söderström m. fl.* (II: 363), i vilka motioner framställts yrkande av innebörd, att den av departementschefen föreslagna totala medelsanvisningen skulle minskas med dels cirka 10 procent, dels ytterligare 44 miljoner kronor av det förordade anslaget under televerkets fond eller tillhoppa 145,4 miljoner kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 291 och II: 363, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet i punkten anfört.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Strandberg*, *Bohman* och *Nordstrandh*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 291 och II: 363, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad reservanternas anförde.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Enligt vår mening kräver det ekonomiska läget en skärpt hushållning med statens medel. Vi har därför i motionerna I: 291 och II: 363 framhållit angelägenheten av en dämpning av ökningstakten och föreslagit att investeringsramen för televerket för budgetåret 1966/67 fastställas till samma belopp som för innevarande budgetår.

I samma motioner föreslås ytterligare besparingar. För budgetåret 1966/67

är anslagsbeloppen för kommunikationsverkens investeringar beräknade så att de jämte förutsedda behållningar skall motsvara medelsförbrukningen och därutöver ge en marginal om cirka 10 procent för att möjliggöra ökade investeringsramar, om så skulle komma att påkallas av konjunkturmässiga eller andra särskilda skäl.

Herr talman! Vi är fullt medvetna om 1962 års riksdagsbeslut rörande anslagsredovisningen och har i princip intet att erinra däremot. Men den konjunkturbedömning som gjordes 1962 var av helt annan karaktär än den som nu kan göras för det kommande budgetåret. Sammanställes vår konjunkturbedömning med det rådande ekonomiska läget och kravet på skärpt återhållsamhet, finns icke orsak att för kommande budgetår pålägga den extra marginalen om 10 procent. Skulle mot förmodan ett trängande behov uppstå, finns möjligheter att tillgodose detta genom förslag på tilläggsstat.

Med stöd av det anförda, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid punkten avgivna reservationen.

Herr BENGTSOHN (cp):

Herr talman! Man kan helt instämma i vad som står i början av reservationen, att de statliga utgifterna i möjligaste mån måste begränsas och återhållsamhet iakttagas i fråga om de statliga investeringarna. I viss mån har dock departementschefen iakttagit återhållsamhet. När verksstyrelserna räknat med en sammanlagd medelsförbrukning av 1 099,1 miljoner kronor har departementschefen för sin del funnit medelsförbrukningen böra begränsas till 1 019,2 miljoner kronor, vartill kommer 13,2 miljoner kronor för den särskilda kapitalfonden för sjöfartsverket. Då blir totalbeloppet 1 032,4 miljoner kronor. Det har alltså redan gjorts en viss begränsning, men därefter blir det en avvägningsfråga hur mycket man vill begränsa.

Ang. investeringsplanen för kommunikationsverken m. m.

I reservationen finns särskilt angivet att en dämpning av investeringstakten för televerkets del är nödvändig. Jag är inte säker på att det skulle möta någon större förståelse hos svenska folket och alla dem som står i kö för att få telefon, om man skulle minska takten ytterligare och få ännu längre köer när det gäller telefoner.

Det är som sagt svårt att avväga, hur mycket pengar som skall avsättas till den ena och den andra delen, men i varje fall utskottets majoritet har ansett att departementschefens förslag är lämpligt avvägda och har därför föreslagit bifall till dessa.

Vad gäller de 10 procenten vill jag säga att en marginal naturligtvis medger större rörlighet för verkets investeringar. Det blir litet mer svårhanterligt om man varje gång skall behöva vända sig till riksdagen, och det är detta som motiverar denna marginal med 10 procent.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s):

Herr talman! Jag vill gärna säga ett par ord med anledning av herr Strandbergs resonemang om att ersättningen till televerket bör minskas med 145 miljoner.

Herr Strandberg vet att ungefär 50 000 personer står i kö och väntar på att få telefonapparat installerad. Om riksdagen följde högerens förslag, skulle det innebära att antalet som köar för att få telefonapparat snabbt skulle komma upp i det dubbla.

Herr Strandberg talade också om tilläggsanslag. Det tilläggsanslag på 10 miljoner kronor som beviljades i december har ätits upp av stigande kopparpriser, och därför har man ändå inte fått en enda apparat mer genom detta anslag.

Ur de väntande abonnenternas synpunkt skulle det vara olämpligt att följa högerens linje. Jag betraktar höger-

förslaget som en skrivbordsprodukt och inte som ett realistiskt förslag.

Herr Strandberg brukar i vanliga fall föra näringslivets talan. Han bör då ta hänsyn till att näringslivet väntar på abonnentväxlar. Kön för erhållande av telefonväxlar är mycket lång i dag, och den skulle kanske fördubblas om inte televerket fick tillräckligt mycket pengar. Regeringen vill ju i år underlätta investeringar inom industrien, men industrierna behöver också telefonanläggningar och telefonväxlar. Det behovet skulle televerket inte kunna tillgodose, om riksdagen enligt högerens förslag minskade anslaget. Jag tror att det inte minst med hänsyn till televerkets möjligheter att ge abonnenterna service skulle vara olämpligt att följa högerens linje.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets yrkande.

Herr **STRANDBERG** (h):

Jag vill säga till herr Karlsson att högerens förslag ingalunda är någon skrivbordsprodukt. Det grundar sig helt enkelt på den ekonomiska bedömning vi har gjort från våra utgångspunkter.

Herr Karlsson och jag skulle kunna ha en lång debatt rörande telefonväxlar och liknande för industrien. Jag vill bara kasta tillbaka hans argument och säga, att det i sanning inte är lätt för företagsamheten att skaffa sig nya telefonväxlar under det kreditstopp som råder inom hela finansvärlden i dag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strandberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 107;

Nej — 25.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 2

Anslag till förvärv av billinjer

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för budgetåret 1966/67 under postverkets fond anvisa i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 januari 1966 angivet investeringsanslag av 12 600 000 kronor, varav 200 000 kronor voro avsedda till förvärv av billinjer.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 447) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 548), i vilka såvitt nu vore i

Anslag till förvärv av billinjer

fråga hemställt, att riksdagen i samband med behandlingen av anslagen på kapitalbudgeten, sjätte huvudtiteln, måtte till Posthus m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 200 000 kronor minskat investeringsanslag av 12 400 000 kronor; den av motionärerna föreslagna anslagsminskningen gällde medlen till förvärv av billinjer,

dels ock en inom andra kammaren av fru *Ryding m. fl.* väckt motion (II: 362).

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 447 och II: 548, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, till Posthus m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 12 600 000 kronor;

II. att motionen II: 362 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson* samt herrar *Per Jacobsson*, *Eric Gustaf Petersson*, *Strandberg*, *Bohman*, *Nelander*, *Nordstrandh*, *Tobé* och *Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 447 och II: 548, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, till Posthus m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 12 400 000 kronor.

Herr **PETERSON, ERIC GUSTAF**, (fp):

Herr talman! I reservationen vid denna punkt yrkas att den föreslagna medelsanvisningen skall minskas med 0,2 miljon kronor, avsedd för förvärv av billinjer. Då det enligt poststyrelsen inte kan bedömas, huruvida något sådant förvärv kan bli aktuellt under det kommande budgetåret, anser reservan-

Ang. televerkets anslagsbehov

terna i likhet med motionärerna att medel för ändamålet inte bör utgå.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen vid punkten 2.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Reservationen gäller 200 000 kronor, men jag vill inte påstå att det direkt är fråga om en besparing. Pengarna skulle användas till inköp av billinjer, och skulle det inte köpas några billinjer, finns pengarna kvar. Skulle det däremot köpas billinjer, används pengarna till ett ändamål som förmodligen är nyttigt. Det är alltså en ytterst obetydlig sak som reservanterna har föreslagit, om de nu avser att göra en s. k. besparing av 0,2 miljon kronor.

På samma sätt som i den förra punkten har vi ansett en rörlighet i investeringarna vara önskvärd. Utskottet har därför tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vartdera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande mom. I förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Peterson, Eric Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 punkten 2 mom. I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Peterson, Eric Gustaf*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 49.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter bifölls på gjord proposition utskottets i mom. II gjorda hemställan.

Punkten 3**Ang. televerkets anslagsbehov**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen dels att för budgetåret 1966/67 under televerkets fond anvisa i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 januari 1966 angivna investeringsanslag av tillhoppa 616 500 000 kronor, dels ock medgiva att telestyrelsen finge lämnas i statsrådsprotokollet angivna beställningsbemyndiganden.

Kungl. Maj:ts förslag innebar en medelsförbrukningsram för nästa budgetår om 537 miljoner kronor, exklusive rundradioanläggningar. I jämförelse med utgångsläget för innevarande budgetår var ökningen 44 miljoner kronor och i förhållande till nu beräknad medelsförbrukning för innevarande bud-

getår 14,7 miljoner kronor. För rundradioanläggningar hade föreslagits en medelsförbrukning av sammanlagt 27,1 miljoner kronor eller 1,5 miljon kronor mer än som beräknats för innevarande budgetår.

De totala utgifterna för ljudradions allmänna programverksamhet hade beräknats till 109,7 miljoner kronor. Licensinkomsterna inklusive ränteinkomster hade beräknats till 106,3 miljoner kronor. Underskottet på ljudradiorörelsen blev härigenom 3,4 miljoner kronor. Det ackumulerade överskottet skulle härmed nedgå till 6,2 miljoner kronor.

För televisionens allmänna programverksamhet under budgetåret 1966/67 hade beräknats sammanlagt 195,5 miljoner kronor. Licensintäkterna hade upptagits med 236,9 miljoner kronor och överskottet på televisionsradiorörelsen till 41,4 miljoner kronor. Det ackumulerade överskottet skulle härmed komma att uppgå till 298,2 miljoner kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Strandberg* och *Sveningsson* (I: 116) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Bengtson* i Solna och *Oskarson* (II: 155),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nils-Eric Gustafsson* (I: 132) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.* (II: 179),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (I: 179) och den andra inom andra kammaren av herr *Bohman m. fl.* (II: 237),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Stefanson* och *Nyman* (I: 287) samt den andra inom andra kammaren av herr *Enskog m. fl.* (II: 357),

Ang. televerkets anslagsbehov

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Dahlén m. fl.* (I: 442) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl m. fl.* (II: 551),

dels en inom andra kammaren av herr *Eriksson* i Bäckmora väckt motion (II: 10),

dels en inom andra kammaren av herr *Källstad* väckt motion (II: 214),

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Mattsson* och *Antonsson* väckt motion (II: 487).

I motionerna I: 116 och II: 155 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära sådan ändring i författningen om radiolicenser, att särskild licens icke erfordrades efter den 1 juli 1966 för innehav av bilradioapparat.

I motionerna I: 179 och II: 237 hade anhallits, att riksdagen måtte

1. uttala, att löpande avtal mellan Kungl. Maj:t och Sveriges Radio AB icke borde förnyas i vad avsåge monopol för Sveriges Radio att bedriva radio- och televisionssändningar efter löpande avtalstids utgång;

2. med avslag å Kungl. Maj:ts förslag om ett anslag till ersättning för viss rundradioverksamhet för budgetåret 1966/67 om 25,6 miljoner kronor anslå 60 000 kronor för televerkets kostnader för fria ljudradiolicenser åt blinda, ävensom uttala, att skolradioverksamheten samt den del av programverksamheten gentemot utlandet, som ej täcktes av särskilt anslag under tredje huvudtiteln, borde täckas av licensmedel;

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte i övrigt beakta vad i motionerna anförts, i synnerhet den del, som avsåge behov av ökad offentlig insyn i Sveriges Radios verksamhet.

I motionerna I: 442 och II: 551 hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta att hos Kungl. Maj:t begära tillsättande av en parlamentarisk utredning med

Ang. televerkets anslagsbehov

uppdrag att snarast framlägga förslag dels till en sådan organisation av radio-TV, att vid sidan av Sveriges Radio kunde etableras konkurrerande, på reklaminkomster uppbyggda sändarföretag, och dels till de allmänna grunderna för sådan verksamhet.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 287 och II: 357, till Teleanläggningar m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 589 000 000 kronor;

II. att riksdagen måtte

a) till Rundradioanläggningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 27 500 000 kronor;

b) medgiva, att telestyrelsen finge lämnas de beställningsbemyndiganden departementschefen i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 januari 1966 föreslagit;

III. att motionerna I: 132 och II: 179 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionerna I: 179 och II: 237, såvitt de avsåge avtal mellan Kungl. Maj:t och Sveriges Radio, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att motionerna I: 179 och II: 237, såvitt de avsåge sättet för bestridande av televerkets kostnader för fria ljudradiolicenser åt blinda ävensom skolradioverksamheten samt den del av programverksamheten gentemot utlandet, som ej täcktes av särskilt anslag under tredje huvudtiteln, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VI. att motionerna I: 179 och II: 237, såvitt de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t rörande bland annat ökad offentlig insyn i Sveriges Radios verksamhet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VII. att motionerna I: 116 och II: 155 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VIII. att motionen II: 487 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IX. att motionen II: 10 icke måtte av riksdagen bifallas;

X. att motionen II: 214 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

XI. att motionerna I: 442 och II: 551 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

a), beträffande motionerna I: 179 och II: 237, av fröken *Andersson* samt herrar *Strandberg*, *Bohman* och *Nordstrandh*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under V hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 179 och II: 237, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört rörande sättet för bestridande av televerkets kostnader för fria ljudradiolicenser åt blinda ävensom skolradioverksamheten samt den del av propagandaverksamheten gentemot utlandet, som ej täcktes av särskilt anslag under tredje huvudtiteln;

b), beträffande bilradiolicensen, av fröken *Andersson* samt herrar *Strandberg*, *Bohman* och *Nordstrandh*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under VII hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 116 och II: 155, i skrivelse till Kungl. Maj:t begära sådan ändring i författningen om radiolicenser, att särskild licens icke erfordrades efter den 1 juli 1966 för innehav av bilradioapparat;

c), beträffande motionerna I: 442 och II: 551, av herrar *Axel Andersson*, *Per Jacobsson*, *Eric Gustaf Peterson*, *Nelander*, *Tobé* och *Mundebo*, vilka an-

Ang. televerkets anslagsbehov

sett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under XI hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 442 och II: 551, i skrivelse till Kungl. Maj:t begära tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppdrag att snarast framlägga förslag dels till en sådan organisation av radio-TV, att vid sidan av Sveriges Radio kunde etableras konkurrerande, på reklaminkomster uppbyggda sändarföretag, och dels till de allmänna grunderna för sådan verksamhet; ävensom

d) av herrar *Strandberg, Bohman* och *Nordstrandh*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr talmannen anförde, att överläggningen vid denna punkt jämväl finge omfatta tredje lagutskottets utlåtande nr 18; eventuella yrkanden i anledning av sistnämnda utlåtande skulle dock framställas först sedan utlåtandet föredragits.

Herr **STRANDBERG** (h):

Herr talman! Den vid punkten med a betecknade reservationen innebär hemställan om bifall till motionen I: 179, vilken är en följdmotion till högerpartiets stora motion om radio- och TV-monopolet. I den sistnämnda motionen, som kommer att diskuteras i samband med behandlingen av tredje lagutskottets utlåtande nr 18, har vi bl. a. framhållit att det kan vara motiverat att med skattemedel täcka televerkets kostnader för fria radiolicenser för blinda. Propagandaverksamheten gentemot utlandet anser vi däremot bör finansieras genom anslag under utrikesdepartementets huvudtitel, medan kostnaderna för skolradioverksamheten bör täckas av licensmedel.

I föreliggande reservation hemställer vi att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t giver till känna dessa relaterade synpunkter. Jag ber också att få yrka bifall till reservation a.

Reservation b berör bilradiolicensernas avskaffande. Jag framhöll i denna kammare förra året att det inte bör ligga i riksdagens intresse att bibehålla ett system som överlevt sig självt. Mina då uttalade farhågor för att laglydnaden skulle än mer försämrats har bekräftats. Antalet bilradiolicenser har på ett år minskat med 10 000, samtidigt som antalet bilradioapparater med säkerhet har ökat. Precis som förra året tycker jag nu att vi inte skall behöva avvakta radioutredningens förslag om sats i praktisk tillämpning. Det finns inga sakliga skäl som talar för att vi skall behöva avvakta ytterligare ett eller annat år, utan bilradiolicenserna bör slopas från och med den 1 juli i år. Jag yrkar därför bifall till reservation b.

Jag skall slutligen säga några ord om den blanka reservationen d. Från såväl folkpartiet som högerpartiet har väckts partimotioner i fråga om radio- och TV-monopolen. Motionerna är i fråga om motiveringarna nästan helt överensstämmande, men skiljer sig åt i respektive klämmor. Tyvärr har dessa båda motioner hamnat i olika utskott. Folkpartimotionen har behandlats i statsutskottet, och vi har från högerhåll antecknat oss för denna blanka reservation, vilket innebär att vi i princip instämmer i motionens motivering men icke i utredningskravet. Vi kommer i stället att stödja den reservation som har avgivits av högerledamöterna vid tredje lagutskottets utlåtande nr 18.

Herr **PETERSON, ERIC GUSTAF**, (fp):

Herr talman! Genom den livliga offentliga debatten om våra radio- och TV-program, inte minst på grund av radioutredningens arbete och resultat, har en bestämd förväntan och förhoppning om bättre program väckts hos vårt folk. All kritik av TV- och radioprogrammen som framförts har väl inte varit helt befogad, men det kan sägas att

Ang. televerkets anslagsbehov

mycket av kritiken haft fog för sig. Denna förhoppning om bättre program har emellertid förbytts i besvikelse, då något regeringsförslag i radio-TV-frågan inte är att vänta till årets riksdag.

Direktiven för radioutredningens arbete tillät inte en undersökning av möjligheterna till reklamfinansierad programverksamhet. Man hade i stället att utgå från att kalkylen skulle bygga på finansiering medelst licensmedel. I sitt remissvar har Sveriges Radios styrelse påvisat, att det av utredningen beräknade inkomstbeloppet är helt otillräckligt och att det kommer att krävas alltför höga licensavgifter. Enligt Sveriges Radios beräkningar skulle licensavgifterna behöva uppgå till minst 300 kronor år 1973/74. Med de erfarenheter vi har av prisutvecklingen får man väl utgå ifrån att 300 kronor inte är något maximibelopp. Med hänsyn härtill och med vetskap om många människors ekonomiska ställning anser jag, att licensfinansieringen måste kompletteras med annat slag av finansiering.

Också från näringslivets sida underkänns radioutredningens finansieringskalkyler. Näringslivet har sedan länge förordat kommersiella sändningar i någon form, därför att man förutsett att med de anspråk allmänheten ställer på programverksamheten, kan denna inte någon längre tid finansieras med licensmedel. Givetvis är de skäl näringslivet redovisar för sin ståndpunkt baserade på företagets behov av reklam, och man hävdar, inte utan rätt, att TV är ett lysande reklammedium. Motionärerna framhåller att det är en stor brist att vi inte låtit utreda frågan om reklamfinansierad radio- och TV-verksamhet. Den bristen bör snarast avhjälpas.

Det är också värt att påpeka, att det i längden måste vara ohållbart med statlig monopolställning för dessa dominerande massmedia, radio och television.

Tydligen står vi inför en utvecklingsperiod, då de tekniska möjligheterna

kan ge oss ett par, kanske tre TV-program. Man frågar sig då, om det av principiella skäl är möjligt att fasthålla vid statsmonopolet med alla dess konsekvenser för medborgarnas fria informations- och opinionsbildningsverksamhet.

Håller vi fast vid yttrande- och åsiktsfriheten — och det gör vi väl alla, då de utgör omistliga demokratiska principer — anser jag, att vi måste låta dessa frihetsbegrepp slå igenom även på radio-TV-området.

Även om resurserna möjliggör ökad frihet, så får friheten därför inte missbrukas. Självfallet måste många bestämmelser och villkor ställas på en reklamfinansierad radio- och TV-verksamhet.

Motionärerna pekar på några sådana villkor:

1. Sändningsverksamheten får inte monopoliseras för en eller ett par ekonomiska eller politiska maktgrupper.

2. Annonsörerna får inte utöva inflytande på programmen.

3. Reklamen skall vara skild från programmen och inte verka störande på dessa.

Det kan inte vara helt riktigt att frågan om radions och televisionens framtida utbyggnad kommer upp till avgörande i riksdagen utan att frågan om reklamfinansiering också har varit föremål för utredning.

En sådan utredning borde också kunna hinna slutföra sitt arbete utan att frågans avgörande därför behöver försenas.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservationen c vid punkten 3.

Herr HOLMBERG (h):

Herr talman! Herr Strandberg framhöll i sitt anförande att högerpartiet och även folkpartiet i denna fråga väckt ganska omfattande och till sin innebörd relativt likalydande motioner. Det är skälet till att jag nu vill ta till orda.

Det finns också ett annat skäl, nämligen att det för en tid sedan ryktades

att den nye kommunikationsministern — herr Palme, som vi ser i kammaren här i dag — hade för avsikt att vid något tillfälle inför riksdagen lämna en redogörelse för hur regeringen i framtiden ämnade utforma riktlinjerna för radio och TV. Jag förstår detta önskemål från regeringens sida. För det första har ju regeringen under lång tid nu lagt TV-frågan i långbänk, och opinionen kräver någon form av handling i denna fråga. För det andra kan man ju också konstatera att 1960 års radioutrednings förslag på viktiga punkter visat sig oantagbart. För det tredje har tydligen kommunikationsministern inte utarbetat någon proposition, så som tidigare utlovats till denna riksdag. På något sätt måste väl därför regeringen höra av sig i riksdagen.

Oavsett vad regeringen gör eller inte så har oppositionen en skyldighet att dra upp sina riktlinjer för hur den ser på radions och TV:s framtid i Sverige. Högerpartiet har därför i år tagit tillfället i akt och lagt fram en omfattande partimotion med synpunkter på behovet av och krav på en fri konkurrens när det gäller etermedia.

På grund av, som också herr Strandberg påpekade, de bristfälligheter som kännetecknar riksdagens arbetsformer har vår partimotion med konkreta förslag och folkpartiets motion om utredning fördelats på två olika utskott, men denna lilla extra svårighet som lagts i oppositionens väg kan vi naturligtvis i det här sammanhanget ha överseende med.

Det viktigaste kravet från vår sida gäller — låt mig uttrycka det på det sättet — förutsättningarna för att det skall råda demokrati även i etern. Det är framför allt tre principiella argument som kan anföras för detta krav.

Det första hänför sig till yttrandefriheten. Den får naturligtvis inte begränsas till tidningar, till tal och skrift, utan den måste gälla alla fria massmedia, alltså även radio och TV. Radio och TV är för övrigt de massmedia som har den

Ang. televerkets anslagsbehov
största utbredningen och den största genomslagskraften.

Det andra motivet bygger på att alla massmedia är och måste vara opinionsbildande. Det gäller, och det har ju erfarenheterna inte minst i Sverige visat, i synnerhet radio och TV. Skall opinionsbildningen vara fri utan någon direkt styrning av det slag som nu förekommer, fordrar det att även radio och TV är helt fria.

För det tredje måste det också på detta område finnas konkurrens i alla avseenden mellan olika massmedia. Det är ju själva konkurrensmomentet som verksamt bidrager till att opinionsbildningen blir fri. Det är konkurrensen som skall avbalansera den subjektivitet som vidlåder alla massmedia. Subjektivitet vid framförande av åsikter och medvetet bildande av opinion, exempelvis i radio och TV, kan utan vidare accepteras om det existerar en konkurrens. De faktiska förhållanden som råder för Sveriges Radio uppfyller enligt vår mening inte dessa krav. Sveriges Radio är ett monopol, och det har medfört att man försökt införa något slags objektivitetskrav i fråga om Sveriges Radios förmedling av åsikter. Därmed skulle alltså Sveriges Radio på något sätt kunna avstå från sin uppgift att vara opinionsbildande. I praktiken har denna tanke inte kunnat realiseras. Ett skickligt genomfört program i radio och TV av en producent som vet vad han vill — och det finns inom Sveriges Radio många producenter som både vet vad de vill och som är kunniga — har helt naturligt lett till att många program fått en klart opinionsbildande effekt. Det har också medfört att vårt effektivaste massmedium kommit att inlåta sig på en slumpmässig opinionsbildning bestämd av den som producerar programmen.

Det skall till regeringens förmån sägas att man inte varit och inte är ovetande om de problem som tornar upp sig härvidlag. Men regeringens handlande har kännetecknats av en otillåtlig

Ang. televerkets anslagsbehov

planlöshet. När regeringen på sin tid beslöt sig för att tillsätta 1960 års radioutredning låste man utvecklingen genom att begära ett beställningsarbete. Direktiven utformades så, vilket har nämnts tidigare här i dag, att man förhindrade en alternativ prövning av frågan. Utredningsresultatet visar också att regeringen på denna punkt handlade kortsiktigt. Flera centrala punkter i 1960 års radioutrednings förslag har nu underkänts av remissinstanserna. Jag tänker bl. a. på förslaget om särskild rundradio, geografisk konkurrens, kostnadskontrollen och framför allt de ekonomiska beräkningarna.

Radioutredningens misslyckande har också lett till att hela ärendet fördröjts. Uppenbarligen kan regeringen inte, som man först förutsatte, lägga fram en proposition under våren utan tvingas omarbета förslaget. Med tanke på att radioutredningen dock kostade omkring en miljon kronor finns det ju redan på den grunden anledning att tala om administrativ slapphet.

Nu står man här och har inte några klara principer när det gäller förutsättningar för den framtida TV- och radioverksamheten. Man saknar helt enkelt handlingsprogram. Jag har en känsla av att man tycks betrakta den fria opinionsbildningen närmast som en sekundär fråga, som skall kunna skötas av i och för sig duktiga tjänstemän i ett monopolföretag.

Av särskilt intresse i det här fallet är också de ekonomiska problem som redan nu tornat upp sig för radio- och TV-verksamheten och som säkerligen kan bli värre i framtiden. Radioutredningen presenterade en del kalkyler om framtida beräknade kostnader, men man är redan på det klara med att kostnaderna kommer att bli betydligt större än beräknat, inte minst därför att något förslag om effektiv kostnadskontroll inte föreligger. Problemet är väl då att finna en rationellare företagsform, kanske inom ramen för den nuvarande verksamheten. Man måste ock-

så finna nya vägar för de program som konsumenterna — tittarna och lyssnarna — begär skall bli introducerade. När jag talar om rationellare företagsform, menar jag bl. a. att det skall leda till att företaget verkligen kan specificera vad man får för pengarna. Det innebär med andra ord att kvalitetsbegreppet i fråga om Sveriges Radios program måste sättas i relation till kostnaderna. Kostnadsproblemet kommer då att bestå i att bestämma en rimlig kvalitetsnivå. Det har man hitintills inte lyckats med. Inte heller radioutredningen löser detta problem. Den konstaterar — det är ju i och för sig en klar motsättning — å ena sidan att man kan få bra program till låga kostnader, å andra sidan att de bästa programmen också är de dyraste programmen. Avvägningen av kvalité mot kostnader är en central fråga, som enligt min mening inte kan lösas om inte ett konkurrensmoment införes. Ett införande av en andra kanal inom ramen för monopolföretaget, alltså ett introducerande av vad som har diskuterats såsom TV-kanal 2, innebär däremot inte att man inför ett konkurrensmoment, som verkligen påverkar kostnaderna. För övrigt har erfarenheterna från utlandet visat — här vill jag gärna höra en kommentar av kommunikationsministern — att en andra kanal inom ramen för ett företag av det slag som Sveriges Radio utgör leder till betydligt dyrare program än vad man har trott. Jag tror att vi kommer att göra samma erfarenhet här i Sverige. De underskott som man ser skymta för Sveriges Radio kommer då att ytterligare öka.

Vilka andra lösningar finns då? Man tycker kanske att sådana lösningar skulle ha skisserats av radioutredningen, men så har inte skett. En möjlighet, som vi har varit inne på och som även är antydd i reservationerna, är att den nya kanalen reklamfinansieras i stället för licensfinansieras. Jag vill emellertid redan nu slå fast att reklam i ett statligt bolag inte är en lycklig lösning, främst därför att statens inflytande på

reklammarknaden då blir för stort. Där-
emot kan jag mycket väl tänka mig en
reklamfinansiering av ett enskilt eller
kooperativt ägt företag i kvalitetsmäs-
sig konkurrens med Sveriges Radio.

Gentemot tanken att på detta sätt in-
troducera en fri TV har ibland anförts
att det fordras ytterligare omfattande
utredningar, vilket i sin tur skulle för-
dröja utvecklingen. Det är inte nödvän-
digt med någon omfattande utredning,
vilket även de utländska erfarenheter-
na visar. Det framgår av exemplet från
England, där man i slutet av 1940-talet
lade fram ett förslag om att monopolet
skulle bibehållas. Detta förslag utvecklades
ytterligare av labourregeringen i
början av 1950-talet. Under den konser-
vativa regeringens tid lades utan för-
nyad utredning — utan annan utred-
ning än den som skedde inom den konser-
vativa regeringen på grundval av tidi-
gare undersökningar och de erfaren-
heter som man hade fått under årens
lopp — fram ett förslag om att BBC
skulle få konkurrens genom en reklam-
finansierad TV, ITV. Finns alltså ba-
ra den politiska viljan, är jag övertygad
om att en konkurrens med det stats-
koncessionerade företaget Sveriges Ra-
dio lätt skulle kunna etableras även i
Sverige.

Detta är, herr talman, bakgrunden
till att högerpartiet i år liksom förra
året har begärt att riksdagen nu skall
fatta ett principbeslut om introduceran-
de av en fri radio och TV genom att
uppdraga åt regeringen att snarast ut-
arbeta förslag om formerna för en så-
dan fri etablering. Under alla omstän-
digheter, herr talman, brådskar det med
en lösning av radio- och TV-frågan. Re-
geringen och framför allt kommunika-
tionsministern måste tvingas att över-
ge sin förhållningsteknik och sitt oin-
tresse för en demokratisk lösning av
radio- och TV-frågan i Sverige.

Detta är, herr talman, några av de
motiv som ligger bakom vårt yrkande
om ett principbeslut redan nu.

Ang. televerkets anslagsbehov

Herr OHLSSON, EBBE, (h):

Herr talman! Vid denna frågas be-
handling i andra lagutskottet under för-
ra årets riksdag kunde vi räkna inte
mindre än sex reservanter mot utskot-
tets yrkande om avslag. Det kan ju
knappast vara den omständigheten att
högerpartiets motion, nr 231 i denna
kammare, i år har vandrat från andra
till tredje lagutskottet som givit anled-
ning till att endast två högerreservan-
ter nu stöder förslaget om fri etable-
ringsrätt för radio- och televisionsan-
läggningar — snarare måste det väl
finnas andra orsaker sedda utifrån and-
ra bedömningar; med det må nu vara
hur som helst med den saken.

Då regeringen tillsatte 1960 års radio-
utredning med uppgift att undersöka
frågan om allmänna riktlinjer för ljud-
radians och televisionens fortsatta verk-
samhet och två år senare gav tilläggs-
direktiv rörande televisionens framtid,
slogs samtidigt fast att frågan om fri
och kommersiell televisionsverksamhet
inte fick utredas. Det riksomfattande
mediet skulle alltså även i fortsättning-
en vara ett statsmonopol.

För inte så länge sedan meddelades
att Stockholms enda socialdemokratis-
ka morgontidning och regeringsorgan
skulle läggas ned och försvinna. Reak-
tionen var mycket stark, främst natur-
ligtvis bland tidningens läsare och i den
egna partipressen; det var ju ingenting
att förvånas över. Från debatten i den
borgerliga pressen kan vi nog erinra oss
en genomgående tendens att beklaga
den utveckling som föranlett Stock-
holms-Tidningens nedläggande. Men
den socialdemokratiska pressen talade
mycket och enträget om borgerligt
pressmonopol bland Stockholms mor-
gontidningar.

Vad var det då man beklagade från
borgerligt håll? Ja, helt visst beklagade
man det förhållandet att en åsiktsrikt-
ning inte på samma sätt som förr skul-
le komma tills tals i huvudstaden och
över landet i dess helhet. Debatten mäs-
te naturligtvis därigenom bli ensidiga-

Ang. televerkets anslagsbehov

re. Och vi önskar väl alla full valfrihet då det gäller att ta emot intryck och bli påverkade utifrån.

Det är svårt att förstå varför man nu så hårdnackat söker bevara ett monopol inom radio och television, då man betraktar det som en olycka med pressmonopol och genomfört långt gående åtgärder för att hindra en utveckling mot sådant monopol.

Jag erinrar mig från 1964 års valrörelse hur landets statsminister talade om att socialdemokraterna sökt förverkliga och i fortsättningen skulle arbeta på genomförandet av ett valfrihetens samhälle. Det synes mig då rätt märkligt, att man inte vill lämna sin medverkan till en sådan valfrihet när det gäller ett medium som kanske i dag har den starkaste genomslagskraften mot människorna.

Programmets kvalitet lämnar ju stundom en del övrigt att önska. Somliga hävdar att de genomgående står på en låg nivå, vilket naturligtvis är en överdrift; men i den mån nivån kanske vid olika tillfällen är låg kan det också bero på bristande ekonomiska resurser till följd av besparingar och allmänna direktiv som lämnats av statsmakterna.

Med de förslag man har om en ytterligare utvidgning av verksamheten i framtiden och som givetvis kommer att öka licensavgifterna avsevärt och som förmodligen också kommer att ställa ökade krav på samhällsresurserna — herr Holmberg var alldeles nyss inne på den frågan — finns det anledning förmoda att utbyggnaden kommer att fördröjas under kanske obestämd tid. Det är naturligt om allmänheten då känner sig besviken. Den har ju i viss utsträckning lagt ut betydande belopp genom att inköpa apparater som gör det möjligt att välja program på ytterligare en kanal när ett andra program en gång kommer till stånd.

Motionärerna och reservanterna har den uppfattningen att vi snabbast löser problemet genom att det även här i landet finns ett radio- och televisionsbolag

vid sidan av det statliga företaget, ett bolag som säkerligen kommer att kunna finansieras på annat sätt än genom det nuvarande systemet med licensavgifter. I den mån reklamen släpps in i den fria televisionen behöver ju inte detta nödvändigtvis betraktas som en fasans styggelse. Jag tror att de ansvariga som kan komma att hålla i den här saken också skall vara kapabla och skickade att bedöma vad som är lämpligt och vad som passar vårt kynne. Det skulle nog inte vara tillrådligt att här i landet göra som man gjorde under televisionens barndom i Amerika, nämligen att plötsligt avbryta ett värdefullt eller spännande framförande med ett aldrig så utöskt reklaminslag. Sådana dumheter skall styras och hållas efter. Därtill finns det ju också stora möjligheter.

Det viktigaste för oss är emellertid frihet i etern inom det område som står till vårt förfogande. Det är av största vikt med en befruktande och stimulerande konkurrens jämsides med det statliga monopolet. Vi bör se till att även på detta område medverka till att levandegöra 1964 års slogan: ett valfrihetens samhälle.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Radion och televisionen berör på ett så intimt sätt alla medborgare, att det inte är underligt att det blir en livlig debatt om hur dessa massmedias verksamhet skall utformas.

Det är ungefär 15 år sedan centern första gången motionerade om television i Sverige, men det gav inget resultat, utan det var först för ungefär tio år sedan som den första egentliga televisionssändningen ägde rum i vårt land, om vi bortser från den försöksverksamhet som förekommit på detta område. Det var Europas första kommersiella televisionssändningar — arbetet bedrevs nämligen som kommersiell TV med speciell tillåtelse av regeringen. Jag var själv med i den sjuannakommitté som hade hand om programmen

och fick — fastän det nu är ganska länge sedan — intresse för saken genom de erfarenheter som vanns vid det tillfället. Televisionen har gått fram snabbare i Sverige än i något annat land, till och med snabbare än i USA.

Nu har radioutredningen sysslat med problemen om hur det skall bli i framtiden. Trots att utredningen slutförts, vill jag hävda att vi dock står inför så stora förändringar att vi ganska snart tvingas till helt nya ställningstaganden. Vi vet från Förenta staterna att färgtelevisionen är på stark frammarsch. Ett av de stora televisionsbolagen sänder nu 100 procent av sina kvällsprogram i färg. Ett annat sänder 50 procent och ett tredje ungefär 35 procent i färg, och det är en ständig ökning. Det finns ännu inte så många färgtelevision apparater i USA — ungefär tre miljoner — men även dessa ökar ständigt. Jag tror för min del inte att det kommer att gå att hålla tillbaka denna utveckling. I Sverige kommer vi också tämligen snart att beröras av färgtelevisionen. Om andra länder har färgtelevision, vill man ha sådan också i vårt land. Det är en faktor att räkna med som rätt snart kan aktualiseras. Det blir allt starkare sändare i andra länder — det gäller även våra grannländer — och dessa sändare kommer att nå över gränserna till Sverige. Det är ytterligare en sak att tänka på. För det tredje har man — enligt uppgifter som vi fick i Förenta staterna — teoretiskt löst frågan om att sända program via satellit direkt till apparaterna. Det är ännu inte ekonomiskt möjligt praktiskt sett, men vi vet hur fort den tekniska utvecklingen brukar gå. Har man kommit så långt att man teoretiskt löst denna fråga, är en lösning i praktiken inte så avlägsen.

Jag har talt om detta inledningsvis, ty jag tror att man nu inte skall vidta några vidlyftiga eller hastiga åtgärder för radio och television. Det förestår säkerligen också andra förändringar som gör att vi kommer att få ompröva

Ang. televerkets anslagsbehov

vårt ställningstagande. I vissa länder har gjorts framgångsrika försök med paid television. Det innebär att ett program sänds som man kan ta in bara genom att på något sätt betala för det — de tekniska detaljerna skall jag inte gå in på. Därmed kan man få ett program som är avsett bara för dem som erlägger någon avgift för det.

Man kan naturligtvis diskutera mycket av vad herrar Holmberg, Ebbe Ohlsson och Eric Peterson sade om kommersiell TV. Jag har haft tillfälle att studera frågan rätt mycket. Den kommersiella televisionen har naturligtvis en hel del fördelar, men det finns också vissa nackdelar. Man kan inte bara framhålla fördelarna. Herr Holmberg sade att en demokrati i etern borde åstadkommas. Jag är fullt enig med honom om att man bör ha en demokrati i etern. Men hur skall man bedriva den där demokratien, om vi har en kommersiell TV, där programmen är fritt tillgängliga för köp? Skall då det parti som har oerhörda ekonomiska resurser kunna lägga sig till med program och påverka opinionen politiskt? Är det en sund och riktig demokrati att man kan utnyttja massmedia hur som helst bara med hjälp av pengar? Sådana saker måste man reglera. Jag har observerat att man i länder med reklam-TV för en intensiv reklam som är nedbrytande. Man reklamerar mycket för sådana saker som vissa spritdrycker och viner. Reklamen för tabletter är oerhörd. I fråga om tobak ger man vissa falska uppgifter, men de blir aldrig bemötta. När det gäller tidningar finns alltid det korrektivet att om det blir en alltför motbudande reklam, kan man skriva om detta. Men i televisionen har vi inte den motvikten. Där kan man inte angripa någon annonsör för att han gjort reklam som är ovederhäftig och felaktig.

Allt det där får man ta hänsyn till om man skall ha en kommersiell TV. Herr Eric Peterson talade om bättre program. Det är inte alls säkert att man

Ang. televerkets anslagsbehov

får bättre program därför att de reklamfinansieras. Det är möjligt att man genom konkurrensen — som jag tycker är en viktig faktor i detta fall — skulle få något bättre program, men man kan å andra sidan också räkna med att det blir en del sämre program. Herr Ebbe Ohlsson nämnde att man i televisionens barndom i Amerika avbröt mitt i ett program. I det fallet har vi fått en intensiv utveckling. Avbrotten utnyttjas systematiskt, ty om man har en spännande situation i en film får man den största reklameffekten om man avbryter just i det psykologiska ögonblicket, och det är just vad man fullkomligt excellerar i. Just när det är någonting som är särskilt intressant, då bryter man för reklam, och därmed får man den största reklameffekten. Jag tycker inte att det är särskilt tilltalande. Även på denna punkt kanske vi finge överväga om vi inte hade infört metoder som kanske var otrevliga för tittarna.

Vad däremot beträffar det som herr Holmberg sade om kostnaderna för televisionen, så är det väl så att om den är reklamfinansierad eller inte reklamfinansierad, blir kostnaden i stort sett densamma. De som annonserar i TV måste ju låta kostnaderna betalas av kunden, så för landets del kan man inte nå någon fördel med att det skulle vara billigare. Däremot vill jag helt instämma med herr Holmberg i att kostnadsmomentet naturligtvis är viktigt, men på själva kostnadssidan skall vi inte räkna med att för landet kunna tjäna någonting på en reklamfinansierad television.

Jag vill sedan tala något om de reservationer som avgivits och som herr Strandberg talade för. Det finns ju en hel del välmotiverade förslag. Flera av dem har avböjts, mest beroende på att vi vill ha ett ställningstagande till radioutredningens förslag. Jag vill påpeka vad som sagts från utskottets sida att det tidigare femåriga avtalet mellan Kungl. Maj:t och Sveriges Radio för närvarande löper provisoriskt med en för-

längning på ett år i taget i avvaktan på prövning av radioutredningens förslag. Rent sammanfattningsvis kan sägas att detta egentligen är huvudmotivet till att vi har avböjt flera förslag.

När jag säger att det finns välmotiverade förslag vill jag speciellt nämna avskaffandet av bilradiolicensen. Redan förra året framfördes starka och välmotiverade krav härom, och jag kan instämma i mycket av vad herr Strandberg sade. Det är säkerligen mycket olämpligt och inte alls bra att ha det som nu med bilradiolicensen, och det är endast för att vi står så pass nära ett ställningstagande till radioutredningens förslag som majoriteten i utskottet sagt att vi skall avvakta ännu en liten tid. Det finns inga starka motiveringar för att bibehålla bilradiolicensen.

Däremot har jag betydligt svårare att begripa den reservation som herr Strandberg också talade för och som gäller kostnaderna för ersättning för radiolicenser för blinda, för utlands-sändningarna och för skolradion. Vad de blinda beträffar går den reservation som herr Strandberg talade för ut på att kostnaderna skall betalas av statsmedel. Vad gäller utlandssändningarna skulle dessa gå under utrikesdepartementets huvudtitel. Det är ju en ganska liten sak för all del, det är en ren bokföringssak, och det har ingen större betydelse, eftersom dessa kostnader ju redan nu betalas med statsmedel. Man säger också att eventuella kostnader i den utsträckning så inte sker skulle betalas genom licensmedel. Det kan knappast anses berättigat att licenserna skulle stå för den utgiften. Ännu mindre acceptabelt är att skolradioverksamheten skulle betalas med licensmedel. Vi har så långt det går försökt att ordna det så att all undervisning bedrivs utan kostnad för dem som skall få del av undervisningen. Skall vi då på ett speciellt område som radio-TV som dock är en i många fall värdefull undervisningsform gå in för att licen-

sen skall betala kostnaden? Det är för mig alldeles obegripligt. Jag kan inte tänka mig att man skall gå in på sådana vägar.

Ja, det är alltså motiven till att vi har avböjt flera av de motioner som väckts med hänvisning till ställningstagandet till radioutredningens förslag. Det finns vissa motioner i denna fråga som säkerligen är mycket välmotiverade, t. ex. den som gäller programverksamheten. Den frågan har redan vid flera tillfällen behandlats här. Jag är inte alls beredd att försvara televisionens program och inte heller radions, men allra minst televisionens. Det finns stora brister i dem. Omdömeslösa program framförs ibland, men man måste nog säga att det är en rätt känslig sak att utforma program. Någon liten ursäkt finns det alltså för att programmen inte alltid är så perfekta. Jag tror att riksdagen ständigt bör vara vaksam liksom allmänheten och utöva kritik mot televisionens och radioprogrammen för att på så sätt få till stånd en förbättring av programverksamheten.

Utskottet har emellertid ansett att riksdagen inte gärna kan lägga sig i hur Sveriges radio-TV utformar programmen, även om vi många gånger anser att de program som framförs inte är så goda. Jag skulle som en parentes vilja säga att det är anmärkningsvärt att TV tycks vilja lägga sig i besluten om den svenska författningen, t. ex. om riksdagen skall bestå av en eller två kamrar. När televisionens frågor diskuteras i första kammaren är inte televisionen här för att följa vad som diskuteras och det är också i andra frågor en vanlig nonchalans från TV:s sida. Är det televisionen som skall bestämma om vi skall ha en eller två kammare, eller skall svenska folkets ombud besluta i den frågan?

Det har framförts en del förslag om att vissa kostnader skulle bestridas på annat sätt än nu, men på samma sätt som när det gäller bilradiolicensen har vi sagt att vi inte vill ta ställning till

Ang. televerkets anslagsbehov

förslagen just nu utan avvaktar Kungl. Maj:ts ställningstagande till radioutredningens förslag.

Jag tror det är mest välbetänkt just nu att inte gå alltför skyndsamt fram, utan vi bör avvakta dels den snabba utveckling som sker på området och dels vad som kommer att hända med radioutredningens förslag.

Jag skall framställa yrkanden på respektive punkter när dessa kommer till behandling.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Sedan herr Eric Gustaf Peterson utvecklat folkpartiets synpunkter på de här aktuella frågorna om radio- och TV-monopolet och reklamfinansiering har jag inte anledning att i denna debatt framföra annat än några kommentarer till frågans behandling i tredje lagutskottet och till de vid dess utlåtande fogade reservationerna.

Som redan nämnts föreligger motioner dels från folkpartiet, som behandlats i statsutskottet, och dels från högern, som behandlats i tredje lagutskottet. Till sitt innehåll och sina allmänna tankar är motionerna ganska närstående, men yrkandena skiljer sig så, att från folkpartiets sida påyrkas en parlamentarisk utredning av frågorna, medan från högerns sida påyrkas ett omedelbart principbeslut.

Vid föregående års riksdag, då motsvarande motioner förelåg och behandlades i andra lagutskottet, enade sig folkpartiet och högern om en reservation till förmån för utredningsyrkandet. Folkpartiet vidhåller fortfarande den ståndpunkten. Vi anser att en utredning av dessa viktiga frågor är ofrånkomlig och att man har all anledning anta att vid en sådan utredning kan framkomma och närmare belysas olika alternativ till lösningar som kan tillfredsställa önskemålen om full opinionsfrihet och fri konkurrens men ändå undanröja de olägenheter av olika slag som regeringen har befarat.

Ang. televerkets anslagsbehov

Det måste ur demokratisk synpunkt anses orimligt att en allsidig utredning av dessa viktiga frågor förvägras. Med hänsyn härtill kommer vi från folkpartiets sida självfallet att ansluta oss till reservationen c vid statsutskottets utlåtande, och vi har vid tredje lagutskottets utlåtande markerat denna ståndpunkt genom en blank reservation.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Jag befinner mig i den något ovanliga situationen att jag i det närmaste hundra procentigt kan instämma i vad herr Torsten Bengtson sade, i varje fall när det gäller TV.

Tredje lagutskottet, som i år har fått denna fråga till behandling, har med stöd av erfarenhet från tidigare tillfällen då riksdagen behandlat ärenden av detta slag inte velat vara med om någon utredning. Riksdagen har tagit ställning på 1950-talet och inte velat ha någon s. k. fri radio och TV. Då regeringen gav radioutredningen tilläggsdirektiv tog den konsekvenserna av detta ställningstagande.

Departementschefen angav då som skäl att man inte kunde räkna med att ett alternativ med reklamfinansierat företag skulle leda till ökad yttrandefrihet och att ett reklamfinansierat företag skulle vara klart underlägset det nuvarande TV-systemet. Han framhöll också att kostnaderna skulle bli större än om man har ett företag. Jag tror att ingen kan jäva det påståendet. Man skulle i så fall överflytta de kostnader, som nu läggs på licenserna, till varupriserna, och reklamen skulle alltså medföra höjda priser.

Herr Holmberg sade att opinionen kräver handling i detta ärende. Jag skulle vilja fråga vilken opinion herr Holmberg tänker på. Det är klart att högern och folkpartiet står bakom kravet, men har man undersökt hur det svenska folket vill ha det? Jag är inte säker på att svenska folket är så tilltalat av reklam-TV, och sedan jag hört

herr Bengtson tala om hur det är bl. a. i Amerika så tror jag vi bör be alla makter bevara oss för att blanda in reklam i TV.

Herr Holmberg sade också att svensk radio och TV nu skulle slumpmässigt bedriva opinionsbildning. Jag måste säga till herr Holmberg att jag ändå föredrar en slumpmässig opinionsbildning framför en styrd opinionsbildning, byggd på starka kapitalintressen. Här är det uppenbarligen fråga om ett försök att med utnyttjande av ekonomisk övermakt ge vissa riktningar möjlighet att få ett större grepp över opinionen.

Vidare sade herr Holmberg att det utomlands blivit dyrare att bygga ut ett program 2 för TV än att bygga ut ett program. Ja, det är riktigt, men om vi skall ha dels Sveriges Radios utbyggda nät och dels bygga ut ett fritt, utanför Sveriges Radio stående TV-företag, så måste väl kostnaderna för det senaste alternativet bli ännu högre än om vi bygger ut ett program 2 för Sveriges Radio.

Herr Eric Peterson sade att näringslivet yrkar på att få reklam-TV. Ja, det beror alldeles på vad man lägger in i ordet näringsliv. Jag vill fråga herr Eric Peterson hur det blir med de små företagen, som redan nu har svårt att klara sig. Kommer de inte att sopas bort om vi får reklam-TV med ökade möjligheter för dem som har kapitalresurser att bedriva propaganda?

Herr Ebbe Ohlsson nämnde att det i år blivit sämre resultat i fråga om reservationer när ärendet flyttats från andra lagutskottet till tredje lagutskottet. Ja, det är väl ett olycksfall i arbetet att det inte blivit gemensam skrivning av högerns och folkpartiets representanter, men det finns i detta läge två skilda ståndpunkter: högern anser att det inte behövs en parlamentarisk utredning, medan folkpartiet vill ha en parlamentarisk utredning. Det är naturligtvis därför man inte har kunnat skriva ihop sig.

Ang. televerkets anslagsbehov

Herr Ebbe Ohlsson tog upp ett intressant problem när han berörde Stockholms-Tidningens nedläggande. Men vad blir resultatet, herr Ohlsson, om man tillåter den s. k. fria opinionsbildningen i TV och radio? Jo, resultatet blir säkert att vi får bevittna flera nedläggningar av tidningar än vad som hittills skett. Kan det då vara någon rimlig anledning att försöka minska den opinionsbildning som utövas av den fria pressen? Jag tycker att det är det sämsta exempel man kan välja när man hävdar att Stockholms-Tidningens nedläggande skulle utgöra beviset för nödvändigheten av att få en »fri» TV.

Herr talman! Det finns säkerligen mycket mer att anföra i denna fråga, men då jag antar att kommunikationsministern skall göra något inlägg i debatten vill jag bara ta upp ytterligare ett par synpunkter med anledning av det utlåtande som tredje lagutskottet har avgett. Jag vill framför allt ta upp vad reservanterna skriver i reservationen till utlåtandet. De säger nämligen: »Samtidigt som på detta sätt TV-verksamhetens utbyggnad fördröjes, måste man konstatera att allmänheten — i tro att den planerade och i utsikt ställda ökade valfriheten skulle komma till stånd — redan lagt ned betydande summor på anskaffning av TV-apparater och antenner som medger mottagning av ett andra program.»

Det förhåller sig ju helt enkelt så att fabrikanterna har gått händelserna i förväg och numera inte tillverkar andra TV-apparater än sådana som kan användas för två program. Ser man efter på priserna för TV-apparater, finner man att de inte är dyrare i dag än vad de var då de var konstruerade för mottagning av endast ett program. Jag tycker att den motiveringen är den svagaste av alla de motiveringar som anförts av reservanterna.

Reservanterna framhåller att en fri opinionsbildning bör eftersträvas. Jag måste säga att vad reservanterna eftersträvar ju är en »fri» opinionsbildning

för dem som är kapitalstarka och som räknar med att de, om vi i vårt land får en så kallad fri TV, också skall ha stora förtjänster att inhösta till följd därav.

Herr talman! Jag skall sedermera återkomma med yrkanden med anledning av detta anförande.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Frågan om radio och TV har behandlats inte bara i de föreliggande utlåtandena utan också i första lagutskottet i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 37 angående en skärpt lagstiftning för att skapa ordning i etern, således en skärpt lagstiftning mot piratradioutskändningarna. I Kungl. Maj:ts proposition betonas uttryckligen att det här icke är fråga om något radiomonopol — det är inte detta man är ute för att värna — utan det hänvisas där till en sorts alibibevisning; många av dem som står bakom konventionen på detta område har inte hemma någon form av statsmonopol i etern. Härtill gör jag den reflexionen att denna alibibevisning gäller för dem — men den gäller inte för oss.

Det har dock varit angeläget att hävda att vi således i alla fall har en principiell utgångspunkt, där vi kan vara eniga. Kungl. Maj:t utgår ifrån att man inte avser att slå vakt om något radiomonopol, och jag för min del ser på det förslag som här föreligger med en viss kritik. Jag är inte övertygad om att det sätt att finansiera en självständig radio som i ett nu föreliggande förslag förordas är det allra lyckligaste, och detta hindrar mig från att rösta för den reservationen, men jag betonar att frågan om att få det så ordnat att man inte har ett statligt radiomonopol är viktig och betydelsefull. Vi står inför ökade önskemål att engagera massmedia i opinionsbildningen. Detta kom till synes från inflytelserikt håll i ett uttalande, där det underströks att man

Ang. televerkets anslagsbehov

efter Stockholms-Tidningens nedläggande från det hållet avser att utnyttja massmedia ytterligare för att skaffa ersättning för den förlust på opinionsbildningens område som därigenom skett. Det gav en tankeställare. Vid ett genomförande av en författningsreform — man får väl se vad som kommer ur den malpåse som bereder författningsfrågan — syftar inte till en enda kammare, som skall väljas vid ett och samma valtillfälle, så kan massmedia komma att betyda mycket för ett val som blir utslagsgivande under en fyraårsperiod. Jag har en känsla av att den ena frågan inte får vara alldeles oberoende av den andra. De förutsättningar som jag har utläst ur den proposition som vi har behandlat i första lagutskottet, och som inte syftar till att behålla något radiomonopol, anser jag mig bestämt böra understryka.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Herr Göran Karlsson antydde att han kanske kunde vänta med argumenteringen, eftersom eventuellt kommunikationsministern skulle säga något. Nu kan man inte lita på att kommunikationsministern stannar i denna kammare. Han kanske går över till andra kammaren och tar med sig vad han fått höra här. Därför skall jag ge herr Karlsson åtminstone en replik.

Han antydde att vi inte kände till vad opinionen har för uppfattning i radio- och TV-frågan. Det kan man naturligtvis ha delade meningar om. Den opinion som högerpartiet i ett principuttalande i sin motion har avspeglat har naturligtvis främst hämtats från människor vi mött inom högerpartiet och andra borgerliga partier, men även från människor av helt annan politisk uppfattning. Jag tror nämligen att de flesta människor inser att det inte finns någon principell skillnad mellan olika massmedias opinionsbildande uppgifter, d. v. s. mellan press, radio och TV samt film. Skillnaden hänför sig egent-

ligen bara till genomslagskraften. Vi är helt på det klara med att den opinionsbildande effekten av radio och TV är större än exempelvis pressens. Jag tror också att vanliga människor tycker att det är egendomligt att regeringen å ena sidan talar om att det behövs en stor, oberoende skara tidningar och tidskrifter för att opinionsbildningen skall bli så rik och varierad som möjlig, medan den å andra sidan säger att det skall föreligga monopol för de viktigaste opinionsbildande massmedia, radio och TV. Logiken kräver, anser vi, att radio och TV också skall drivas i olika konkurrerande och oberoende former. Då får man en rik och varierad opinionsbildning.

Herr Karlsson trodde att konkurrens mellan fria företag inom TV-branschen och monopolföretag skulle leda till en styrd opinion. Jag har som min mening förklarat att det är riktigt att opinionsbildningen är subjektiv, ty den är subjektiv i praktiken. För att få ett korrektiv mot detta fordras just konkurrens. Exakt samma situation råder inom pressen. Vad Stockholms-Tidningen på sin tid skrev var också subjektiva uppfattningar, men dessa motvägdes av andra tidningars uppfattningar. Den principiella frågan i detta ämne är för mig den viktigaste och inte talet om huruvida finansieringen skall ske genom reklam eller ej.

Herr **PETERSON, ERIC GUSTAF**,
(fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göran Karlsson frågade hur det blir med de små företagen när det gäller reklam i TV. Jag vill kort och gott svara att det bland annat är detta som en utredning skulle titta på. Från vårt håll är vi inte helt klara med inställningen till reklamfinansieringen. Om vi hade varit det, hade vi givetvis kommit med ett förslag, men nu har vi begärt en utredning. När vi fått den, är det lättare för oss att ta ställning.

Ang. televerkets anslagsbehov

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Eric Gustaf Peterson vill jag säga att man säkerligen inte behöver göra någon utredning — vare sig parlamentarisk eller annan — för att klargöra hur det kommer att gå med de små företagen i konkurrens med dem som har stora kapitalresurser att bedriva en propaganda med. Jag tror man bara behöver ställa frågan för att veta vad svaret skall bli.

Jag har en större tilltro till kommunikationsministern än vad herr Yngve Holmberg har. Jag föreställer mig att kommunikationsministern kommer att ta upp frågan och ge herr Holmberg det besked han begärt. Men jag vill ge herr Holmberg rätt i att den opinionsbildande effekten många gånger är större i TV och radio än i pressen. Detta är ju det stora problemet. Hur skall vi avväga så att vi inte både får pressmonopol och radio-TV-monopol för de kapitalstarka intressenterna?

Det är inte fråga om att säga nej till fri opinionsbildning i och för sig. Man är rädd för att de starka kapitalintressena skall få alltför stort inflytande. Jag tror det finns all anledning för oss att vara försiktiga innan vi beträder vägar, om vilka vi inte vet vart de leder.

Om herr Holmberg kunde göra gällande att Sveriges Radio har bedrivit ensidig opinionsbildning i en viss riktning, då kunde jag förstå de resonemang som förs. Men nu är det så att ena gången är det den ena politiska riktningen — för att nu ta det exemplet — som säger att den blivit missgynnad, och en annan gång en annan riktning. Det är dock en väsentlig skillnad om man blivit missgynnad under det nuvarande systemet än i ett system av s. k. fri opinionsbildning, som i själva verket är styrd opinionsbildning.

Jag vet inte om herr Holmberg är nöjd med min förklaring av styrd opinionsbildning, men jag föreställer mig att han har goda möjligheter att förstå vad jag menar.

Herr HOLMBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte alls nöjd med herr Karlssons svar. Det innehöll en grov felaktighet, nämligen att det skulle föreligga ett pressmonopol här i landet. Det är en uppfattning som jag inte delar med herr Karlsson, och jag tror övriga av kammarens ledamöter är av samma mening som jag.

Vad den opinionsbildande effekten beträffar, är det riktigt att Sveriges Radios opinionsbildning för närvarande sker slumpvis, därför att den hänför sig till producenternas sätt att se på sin uppgift. De gör program, som många gånger är bra och ibland sämre men som avspeglar producentens uppfattning om ämnet.

Jag tror radio och TV är alldeles för viktiga ur opinionsbildande synpunkt för att utsättas för denna slumpmässighet. Det skulle fungera bättre om man hade flera företag som drev, inte en styrd opinionsbildning, men en opinionsbildning efter de huvudlinjer man skulle få, om man hade konkurrerande företag.

Det är dit vår motion syftar. Det är alltså ett läge som kan jämföras med den frihet, som vi traditionellt har och skall bibehålla när det gäller pressen.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan ge herr Holmberg rätt i att producenten i dag kan ange en viss riktning för programmet, men, herr Holmberg, den riktningen måste bli ännu starkare om det görs en direkt beställning hos producenten hur man vill ha programmet presenterat. Det är där en av de stora farorna ligger med herr Holmbergs förslag.

Jag kanske tog till en aning i överkant när jag talade om att vi har pressmonopol. Jag kan i stället säga så, att det överväger för en viss riktning inom pressen. Jag kan ändra från att säga att det råder ett monopol till att säga att det finns en viss risk för att vi kan

Ang. televerkets anslagsbehov

få ett pressmonopol om utvecklingen fortsätter såsom tendenserna hittills har visat sig.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Det finns ingen risk för pressmonopol i Sverige, men vi kan konstatera att det finns ett statligt radio- och TV-monopol.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte något monopol i den meningen att det är åsikter som förmedlas, utan radio och TV försöker att vara så objektiva som möjligt. Det är där den stora skillnaden ligger mellan det nuvarande systemet och det som herr Holmberg förordar.

Herr **ANDERSSON, AXEL**, (fp):

Herr talman! Herr Göran Karlsson förklarade att han var mycket nöjd med kommunikationsministern, att han lita- de till hans omdömesförmåga i det här sammanhanget. Jag förstår herr Göran Karlsson och jag förstår faktiskt också kommunikationsministern. Det är inte bara han som är nöjd med situationen som den är i dag, utan denna åsikt delas också av statsministern.

Jag hade tillfälle att ha en liten brev- växling med statsministern strax före jul, och i ett brev som jag fick från honom framhöll han att radio och TV var någonting att hålla i. Det var inte något monopol. Det monopol som vi hade här i landet utgjordes av den största tidningen i Sverige. Den innebar en fantastisk risk för att åsiktsbildningen skulle monopoliseras. Däremot fanns det i radio och TV möjligheter för alla att få sina åsikter framförda.

Jag tycker att det är en underlig uppfattning att tro att det över huvud taget finns risk för att en tidning i det här landet skall få en fullständigt dominerande monopolställning. Däremot

har ju radio och TV denna ställning. Den som har gjort ett försök att få en rättelse till stånd efter ett TV-program förstår vad detta monopol betyder. När det görs program, där man använder en metod som åtminstone bland journalister anses vara i hög grad, jag vågar säga, ohederlig — jag tänker på de fall då det ställs ledande frågor till människor som inte har möjlighet att förstå vad det är fråga om — då är man inne på en farlig väg. Man har talat om revolverjournalistik inte bara när det gäller pressen utan även i synnerhet när det gäller TV och radio. Revolverjournalistik i sig själv är väl inte så farlig, men den här metoden att vända sig till unga mäniskor och ställa frågor till dem så att man får det svar som man själv vill ha innebär att man är inne på en mycket farlig väg.

Herr Göran Karlsson menade tydligen att om man fick en reklam-TV skulle man, som han sade, genom den ekonomiska övermakten och genom de kapitalstarka få en bestämd styrning av opinionen. Herr Göran Karlsson borde ju ha litet grand erfarenhet av reklam. Den som gör reklam gör det väl ändå i ett visst syfte, nämligen för sina egna varor. Affärsmannen väljer då det lämpligaste sättet att få ut intresset för sina produkter till allmänheten. Jag tror inte att de stora företag, som skulle komma att använda reklam i TV, över huvud taget skulle lägga sig i vad TV-organisationen i övrigt framför för slags program. De kommer inte att säga att de startar en reklamkampanj för en miljon kronor under förutsättning att man stöder högerens uppfattningar, folkpartiets uppfattningar eller någonting sådant. Vi kan absolut räkna med att så inte kommer att ske.

Herr Göran Persson, förlåt herr Göran Karlsson, ansåg att man skulle sopa bort de små företagen. Det är ju inte alls på det sättet. Ser man efter vilka som utnyttjar reklam i TV på andra håll, finner man att det är stora företag, riksomfattande företag, som gör

reklam för sig själva eller som har en massa småföretag eller kunder som förmedlare av sina varor. Storföretagen har inte något intresse av att ta död på småföretagen. För övrigt skulle det väl stämma bra med herr Göran Karlssons partis uppfattning, vilken t. ex. har kommit fram nu i jordbruksdebatten och andra liknande sammanhang, nämligen att de icke lönsamma företagen, låglönegrupperna och liknande, skall försvinna. Då skulle ju herr Göran Karlsson enligt sin uppfattning få hjälp av TV-reklamen att förverkliga det socialdemokratiska programmet.

Jag tycker att man har tappat bort en grupp i denna debatt, nämligen licensbetalarna. Herr Göran Karlsson ansåg att de reklamkostnader som företagen skulle få skulle påverka varupri- serna och göra det dyrare för allmänheten. Om allmänheten kräver andra program — därmed menar jag bättre program än vad TV numera presenterar — blir det ju dock allmänheten som kommer att få betala kalaset genom väsentligt höjda licensavgifter. Jag tror att denna utväg blir dyrare än den förra.

Stockholms-Tidningens nedläggande blandades in i detta sammanhang. Man trodde att tidningsdöden skulle fortsätta om vi fick reklam i TV. Jag tror att de företagare i allmänhet som är i behov av reklam använder sig av den reklam som de tror har den bästa effekten. Herr Göran Karlsson och jag är nog egentligen överens om att de viktigaste inkomsterna för tidningarna ligger på det lokala planet, och där kommer aldrig någon reklam i TV att kunna konkurrera.

Jag vill, herr talman, nämna ytterligare en sak. Herr Bengtson framhöll att riksdagen inte kan bestämma över hur TV:s program utformas. Det är klart att riksdagen inte kan begära att få vara representerad i radions och TV:s programkommittéer, men nog har jag den uppfattningen att riksdagen i varje fall har rättighet att kontrollera hur

Ang. televerkets anslagsbehov

ett statligt monopolföretag sköter sin uppgift, i detta fall hur det utformar sina program. Vi har ju andra statliga monopol. Jag har funnit att herr Bengtson är intresserad av att blanda sig i hur de monopolen sköter sina uppgifter. Jag tänker på spritmonopolet. Herr Bengtson har hållit väldigt många anföranden från den här platsen och klandrat det monopolet för att det gör reklam, annonserar för den ena eller andra spritsorten, annonserar om att det är bättre att använda vin än starkare drycker och på det sättet uppmunt- rar vinkonsumtionen, särskilt bland ungdomarna, o. s. v. Jag tycker att herr Bengtson inte bör skilja det ena monopolet från det andra.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Min enda reflexion när jag hörde herr Axel Andersson var: Hur naiv får egentligen en pressman vara, när han sysslar med TV och radiofrågor? Herr Axel Andersson måste ju ändå veta att de som lägger upp reklamkampanjer har en bestämd bud- get till sitt förfogande, och det är alldeles uppenbart att om det skulle ges möjlighet till reklam i radio och TV så skulle de belopp minska i storlek som nu går till tidningarna. Jag trodde inte att man över huvud taget skulle behöva erinra den som har suttit som chefredaktör för en tidning om en så enkel sak.

Herr Axel Andersson sade vidare att vi har tappat bort licensbetalarna i det här sammanhanget. Nej, det har man sannerligen inte gjort! När vi har resonerat har vi sagt att kostnaderna för att bygga ut ett TV-företag vid sidan av det nuvarande måste vara så kapital- krävande att det skulle kosta betydligt mera än om man bygger ut program 2 inom det nuvarande TV-nätet. Det går inte att komma ifrån att det finns sakliga skäl för det betraktelsesättet.

Herr Axel Andersson tog också upp

Ang. televerkets anslagsbehov

frågan om att få rättelse när det gäller misstag som har begåtts i radio och TV. Jag vill gärna medge att detta är ett allvarligt problem. Det är ytterst svårt att få den rättelse vederbörande borde kunna kräva med hänsyn till att han kan ha blivit skandaliserad i något avseende. I det sammanhanget vill jag emellertid knyta an till det brev från statsministern som återopades. Efter som den största tidningen i landet hade nämnts i det brevet, vill jag erinra herr Andersson om hur det gick när Expressen attackerade statsministern och gav ett fullständigt felaktigt referat av hans yttrande vid ett möte här i Stockholm. Det är följaktligen inte bara Sveriges Radio som i det här avseendet skall stå på de anklagades bänk utan i än högre grad pressen, i detta fall tidningen Expressen, som hade möjlighet att tillrättalägga och erkänna att ett misstag hade begåtts men som underlät att göra detta. Jag anser att man bör se till att även Sveriges Radio rättar felen, men det är orimligt att anklaga enbart Sveriges radio och säga att det är ett monopolföretag som handlar felaktigt. Sveriges största tidning har sannerligen handlat betydligt sämre än vad Sveriges radio har gjort.

Herr BENGTSO (cp) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller radio-TV:s programverksamhet vill jag med anledning av herr Axel Anderssons inlägg understryka att det är beträffande inrättandet av programråd man har sagt den sak som vi framhållit, alltså att ett dylikt system torde innebära en form av förhandsgranskning. Det är detta utskottet inte har velat biträda. Däremot råder det ingen oenighet mellan herr Axel Andersson och mig på den punkten att om TV och radio gör program som är uppenbart olämpliga så kan de i allra högsta grad bli föremål för debatt här i riksdagen. Sveriges radio-TV har ju koncession för verksamheten, och för den händelse nå-

gonting uppenbart olämpligt förekommer kan man till och med ge företaget en admonition. Jag tror alltså inte att oenigheten är så stor i detta sammanhang, men just förhandsgranskningen har utskottet avböjt.

Sedan var det väl litet grand felaktigheter i vad herr Axel Andersson sade t. ex. beträffande Vin- och spritcentralen. I nykterhetsfrågor är ju inte det företaget någon lagstiftande institution, utan det är riksdagen som behandlar de problemen. Vin- och spritcentralen fastställer inga skatter — de är ju den större delen av kostnaderna för spritdrycker, och skatterna bestämmer riksdagen. Därför är det i sådana frågor jag har yttrat mig.

Någon svensk reklam för sprit förekommer inte — den reklam vi nu ser bedrivs av utländska firmor. En utredning på den punkten har som bekant gjorts, och jag hoppas att den snart skall ge anledning till någon åtgärd av Kungl. Maj:t så att reklamen försvinner. Detta är något vid sidan om, men den jämförelsen är inte riktigt så lämplig.

Jag tror att man i all denna debatt om kommersiell TV bör observera vad statsutskottet verkligen har sagt. Utskottet erinrar på sid. 13 i utlåtandet om att motioner beträffande kommersiell TV väckts vid upprepade tillfällen under de senaste åren, dock utan att vinna riksdagens bifall. Så fortsätter utskottet: »Någon anledning att från riksdagens sida ändra ståndpunkt härvidlag torde i vart fall icke nu föreligga — framför allt med hänsyn till att radioutredningens nyligen framlagda förslag jämte däröver inhämtade remissyttranden» är föremål för prövning. Detta kan ju tolkas litet grand olika, men jag för min personliga del har inte alls försvurit mig åt en bestämd uppfattning. Med mycket ändrade förhållanden kan, som jag skisserade i mitt första inlägg, frågan tas upp till prövning; men just nu finns det inte någon anledning att ta ställning till införande av kommersiell TV.

Ang. televerkets anslagsbehov

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den nya pressutredningen skall ju syssla bl. a. med frågan om att ge tidningarna ersättning för publicering av t. ex. radio- och TV-programmen och meddelanden från myndigheterna, såsom när kommunikationsministern och andra bestämmer hastighetsbegränsning till 80 km i timmen. Hittills har man tagit för alldeles givet att tidningarna gratis skall sköta om att meddelandena når allmänheten, men nu är det meningen att staten i någon mån skulle ersätta tidningarna för den hjälp de lämnar i sådana sammanhang.

Mot den tanken har i debatten från socialdemokratiskt håll anförts att resultatet egentligen inte blir någon riktig hjälp åt pressen. Det råkar vara så att regnet faller över både onda och goda, och när nu statens pengar skall regna i detta sammanhang kommer de inte bara att regna över små, fattiga tidningar, som har svårt att klara sig, utan det kommer också att regna över stora tidningsdrakar, som redan förut har gott om pengar. Detta är alltså en invändning från socialdemokratiskt håll.

Om vi fick kommersiell TV skulle nog de stora drakarna få största känningen av bortfallande reklaminkomster; för den händelse några inkomster över huvud skulle bortfalla, vilket jag inte alls är säker på. Men i detta fall tycks det alltså inte vara de små företagen, herr Karlsson intresserar sig för — jag ber om ursäkt att jag förra gången sade Göran Persson, det var en ren missgäning.

I det ena fallet tog herr Göran Karlsson de små företagen i försvar. I detta fall tycks han ta de stora företagen i försvar.

När det gäller Expressens attack mot statsministern kan jag som gammal tidningsman över huvud taget inte förstå det ståhej som man i det sammanhanget ställde till med. Men det må vara hänt; det offrades i alla fall många spaltkilometer i Sveriges tidningar lan-

det runt på den saken. Hade en liknande historia inträffat i TV, hade det varit omöjligt — kanske inte för statsministern men för en vanlig enkel människa — att få en rättelse till stånd.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Axel Andersson kallade mig för Göran Persson. Jag vill tydligen gärna kalla honom för herr Alexanderson, och för det ber jag herr Alexanderson om ursäkt; han skall inte blandas in i detta sammanhang.

Jag vill här bara erinra om att den som bidrog till att ställa den här historien till rätta var just Sveriges Radio. Det är således klart bevisat att det var Sveriges radio som gav möjlighet för statsministern att inför hela folket tala om hur ojust Expressen uppträtt. Därför har jag anledning tro att Sveriges Radio även i ett annat fall skulle ha handlat på samma sätt.

När det gäller de små tidningsföretagen är det alldeles uppenbart, herr Axel Andersson, att de skulle få det ännu värre om de inte fick inkomsterna också från riksannonsersidan.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Den här debatten har pågått länge nog, och jag har begärt ordet bara för att svara på några direkta frågor.

Herr Holmberg sade att det tidigare hade utlovats en proposition till vårriksdagen om radio och TV. Jag vill erinra honom om att samma dag som jag tillträdde mitt nya ämbete förklarade jag att det inte fanns någon möjlighet att lägga en proposition i radio- och TV-frågan till vårriksdagen.

Herr Eric Gustaf Peterson förklarade däremot att det nu är klart att det inte blir en proposition till årets riksdag i denna fråga. Det har jag aldrig sagt, utan jag har sagt att arbetet i första hand inriktas på att frågan skall bli

Ang. televerkets anslagsbehov

klar till höstriksdagen. Det pågår för närvarande ett intensivt arbete beträffande dessa spörsmål inom kommunikationsdepartementet, och jag har ju själv nyligen varit i tillfälle att studera en del TV-företag i utlandet. Det är därför omöjligt för mig att medan detta arbete pågår ta upp olika delfrågor i sammanhanget utan att ta upp helheten.

Herr Holmberg säger att man inte skall ha en slumpvis bildad opinion utan att det skall finnas klara huvudlinjer för opinionsbildning när det gäller televisionen. Han går alltså ifrån det krav på opartiskhet som man uppställt på Sveriges Radio och som uppenbarligen syntes föresväva även herr Eric Gustaf Peterson. Här finns sålunda en skillnad mellan dem. Men om vi tänker oss att vi har två kanaler, en för vanliga sändningar och en för kommersiella — i England kallar man det kommersiella bolaget klart och entydigt för vad det är, nämligen ett kommersiellt monopol — och låt oss säga att detta företag skulle driva en huvudlinje i fråga om opinionsbildningen i enlighet med herr Holmbergs tanke och att denna huvudlinje i vårt teoretiska exempel skulle vara att betrakta som högerns allmänna syn, vad skulle Sveriges Radio då göra? Skulle Sveriges Radio fortsätta att försöka vara opartisk, eller skulle Sveriges Radio i denna konkurrens som herr Holmberg talade om försöka att bli något annat, att bli centerpartistisk eller folkpartistisk? Det har inte herr Holmberg rätt ut, och jag tror att det skulle vara värdefullt för att klarifiera våra tankar, om han ville tala om hur han egentligen tänker sig att denna tävlan skulle kunna anordnas när det gäller televisionsverksamhetens krav på opartiskhet. Opartiskhet och objektivitet betyder inte att man inte framför åsikter, utan det betyder att olika åsikter har chans att komma till tals på lika villkor.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Herr statsrådet Palme förklarade sig nu. Han sade att han inte utlovat någonting när det gäller en kommande proposition om radio och TV, inte ens då han tillträdde posten som kommunikationsminister.

För min del angav jag inte vem det var som hade utlovat en proposition, men jag vill erinra om att när vi förra gången i denna kammare hade en debatt om radio och TV — det var omedelbart innan radioutredningen kom med sitt betänkande — var det ingen tvekan om att man från inflytelserikt regeringshåll tydligen räknade med att det på våren 1966 skulle komma en proposition.

Jag har nu accepterat att det inte kommer någon proposition nu under våren. Men herr Palme har däremot antytt att han inför riksdagen på något sätt skulle ange åtminstone riktlinjerna för hur radio och TV skulle utformas för framtiden — alltså riktlinjer redan innan propositionen kommer. Av herr Palmes inlägg nu förstår jag att det inte finns några riktlinjer, att arbetet inte är färdigt, att man inom departementet ägnar sig åt utlandsstudier och att man över huvud taget inte har fått sådant grepp över det hela att kommunikationsministern är beredd att för regeringens del säga någonting.

Sedan bara några få ord om vad jag sade om »slumpvis opinionsbildning». Herr Palme säger att det innebär att man måste gå ifrån det s. k. opartiskhetskravet, som nu finns i Sveriges Radios stadgar. Men en sak är vad som står i stadgarna och de överenskomelser som har träffats när koncession gavs till Sveriges Radio, en annan sak är vilka praktiska möjligheter ett radio- och TV-monopol har att uppfylla kravet på opartiskhet. Såvitt jag förstår går det inte att uppfylla detta krav — det har erfarenheten visat. De producenter som står bakom programmen måste låta sin uppfattning om problemen genomsyra programmen, om det

skall bli ett sevärt och hörvärt program. Sker det, blir det också ett bra program.

Jag har ingenting emot radions program, jag har inte ens någonting emot att de är partiska. Jag stänger av radion och TV:n när programmet inte passar mig och tänker att då kan andra lyssna eller titta. Men kvaliteten skulle kunna bli bättre om man har en konkurrens från ett eller flera fristående företag. Genom att det finns sådan konkurrens tvingas företagen och dess olika producenter att så variera sändningarna att vi dessutom får en större opartiskhet i programutförandet än vi för närvarande har. Man jämnar alltså ut programmen. Men denna fråga kan vi väl få tillfälle att återkomma till.

Jag vet inte om vi skall ta kommunikationsministerns antydan om att det eventuellt skulle komma en proposition till hösten som ett löfte. Vi kanske då kunde få besked om *när* i höst propositionen kommer — om den kommer i höst.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! I resonemanget om den »slumpvisa opinionsbildningen» förefaller det mig som om herr Holmberg hade trasslat in sig så pass mycket i slumpvisa uttalanden att vi på den punkten kanske skall dra en barmhärtighetens slöja över det som nu har skett och i stället se fram emot en debatt i framtiden på ett säkrare underlag.

Beträffande arbetet på propositionen bör det konstateras att det aldrig givits något löfte om proposition till vårriksdagen — varken tidigare eller nu. Jag vill säga att arbetet inriktas på att framlägga en proposition till riksdagen i höst. När under hösten den kan komma, det kan jag verkligen inte säga, ty det finns stora och tekniskt ganska komplicerade problem. Jag vill bara erinra om en sak som även herr Bengtson var inne på, nämligen frågan om färg-

Ang. televerkets anslagsbehov

TV. Arbetet inriktas mot hösten. Jag hoppas vi klarar det.

Det andra som herr Holmberg naturligtvis kunde ha ett visst nöje av, eftersom han vet att jag i dag inte vill ge mig in på en diskussion om radio-TV så länge vi befinner oss mitt uppe i arbetet, att säga att tydligen tänker ni inte alls, tydligen har ni inga riktlinjer och tydligen kan ni inte få reda på någonting. Mot detta kan jag naturligtvis inte försvara mig, så länge vi inte är färdiga. Jag har ett tag lekt med tanken att man skulle kunnat lägga fram en principproposition till vårriksdagen och en mera utmejslad proposition till höstrikdagen, men jag tror att det hade varit ett ganska felaktigt tillvägagångssätt att besvara riksdagen med två på varandra följande propositioner inom samma år. Men jag vill säga att så fort vi är färdiga med de allmänna riktlinjerna för radions och televisionens verksamhet skall jag försöka gå ut till offentligheten med dessa riktlinjer för att underlätta debatten i dessa frågor inför den proposition som skall komma i höst. Därmed får väl herr Holmberg för dagen låta sig nöja.

Överläggningen ansågs härmed sluttad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas först särskilt beträffande mom. V, därefter särskilt i fråga om mom. VII, vidare särskilt angående mom. XI samt ytterligare särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om *mom. V*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden

Ang. televerkets anslagsbehov

och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strandberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 punkten 3 mom. V, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 103;

Nej — 22.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende *mom. VII* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med b betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strandberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter

given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 punkten 3 mom. VII, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med b betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;

Nej — 27.

Därjämte hade 17 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen enligt de rörande *mom. XI* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Peterson, Eric Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 punkten 3 mom. XI, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Peterson, Eric Gustaf*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 28.

Därjämte hade 20 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad *utskottet i övrigt* hemställt i denna punkt.

Herr TALMANNEN anförde:

Från riksdagens ekonomibyrå inhämtad uppgift å vilka ärenden som bordläggs i kamrarna för behandling å närmast kommande plena har i dag på sedvanligt sätt delats ut bland ledamöterna. Den upptar ett fåtal ärenden för behandling onsdagen den 13 april, d. v. s. på första plenum efter påsk, och några ärenden för behandling fredagen den 15 april, bl. a. avseende jordbruksdepartementets verksamhetsområde. Enligt vad jag låtit inhämta från utskotten kommer därjämte flera större ärenden att bordläggas onsdagen den 13 april för behandling fredagen den 15 april. Med hänsyn härtill och efter samråd med berörda parter har jag funnit det lämpligt att redan onsdagen den 13 april behandla samtliga före påskuppehållet bordlagda utlåtanden, däribland det som avser jordbrukshuvudtiteln, fastän

Ang. statens järnvägars anslagsbehov

en del av dessa ärenden formellt varit bordlagda blott en gång.

Jag vill alltså komplettera den nyss nämnda, i dag utdelade stencilerade uppgiften med att samtliga de därpå för behandling den 13 april och den 15 april upptagna ärendena avses bli behandlade redan den 13 april.

Fortsattes föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 9.

Punkten 4

Ang. statens järnvägars anslagsbehov

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för budgetåret 1966/67 under statens järnvägars fond anvisa i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 januari 1966 angivet investeringsanslag av 365 000 000 kronor. Av detta belopp hade 6 000 000 kronor beräknats för uppkommande behov av nyteckning av aktier i dotterbolag.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 447) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 548), i vilka, såvitt nu vore i fråga, hemställts, att riksdagen i samband med behandlingen av anslagen på kapitalbudgeten, sjätte huvudtiteln, måtte till Järnvägar m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag med 6 000 000 kronor minskat investeringsanslag av 359 000 000 kronor; den av motionärerna föreslagna anslagsminskningen gällde beräknade medel till nyteckning av aktier i dotterbolag,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Börjesson* i Falköping väckt motion (II: 52).

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag

Ang. statens järnvägars anslagsbehov

å motionerna I: 447 och II: 548, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, till Järnvägar m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 365 000 000 kronor;

II. att motionen II: 52 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid punkten hade reservation avgivits av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson* samt herrar *Per Jacobsson*, *Eric Gustaf Peterson*, *Strandberg*, *Bohman*, *Nordstrandh*, *Tobé* och *Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 447 och II: 548, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, till Järnvägar m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 359 000 000 kronor.

Herr **PETERSON, ERIC GUSTAF**, (fp):

Herr talman! I reservationen vid denna punkt, som bygger på de i motionerna framförda yrkandena, har dels erinrats om den obestämda tidsperiod som av järnvägsstyrelsen angivits inom vilken behov av anslag till nyteckning av aktier skulle uppstå, dels uttalats att sådant behov i varje särskilt fall bör anmälas för riksdagen. Reserverna anser därför, i likhet med motionärerna, att medel för ändamålet inte nu bör beräknas.

Jag yrkar således bifall till reservationen vid punkten 4.

Herr **BENGTSON** (cp):

Herr talman! Jag vill framhålla att det här gäller en bedömningsfråga. Med hänsyn till den kortfattade motivering, som herr *Eric Gustaf Peterson* här anförde, ber jag att få inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de beträffande mom. I förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Peterson, Eric Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 punkten 4 mom. I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Peterson, Eric Gustaf*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 49.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om rätt att fritt etablera radio- och televisionsanläggningar, m. m.

Sedermåra bifölls på gjord proposition utskottets i mom. II gjorda hemställan.

Punkterna 5—15

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16

Lades till handlingarna.

Om rätt att fritt etablera radio- och televisionsanläggningar, m. m.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner om rätt att fritt etablera radio- och televisionsanläggningar, m. m.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 231 i första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* samt nr 298 i andra kammaren av herr *Bohman m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att förslag snarast måtte föreläggas riksdagen till dels lagstiftning om fri etableringsrätt av radio- och televisionsanläggningar samt om de med den fria etableringsrätten sammanhängande förändringarna inom opinionsrätten, dels lagstiftning om inrättande av en auktoriseringsnämnd i enlighet med de i motionerna framförda riktlinjerna.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 231 och II: 298, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. av herr *Ebbe Ohlsson* och herr *Carlshamre*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om förslag snarast möjligt till

dels lagstiftning om fri etableringsrätt för radio- och televisionsanläggningar samt om de med den fria etableringsrätten sammanhängande förändringarna i opinionsrätten,

dels lagstiftning om inrättande av en auktoriseringsnämnd i enlighet med de i motionerna I: 231 och II: 298 framförda riktlinjerna; samt

II. av herrar *Alexanderson, Åkesson, Johansson* i Öckerö och *Tobé*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr **OHLSSON, EBBE**, (h):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ebbe Ohlsson och herr Carlshamre vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. dagspressens ekonomiska villkor

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ebbe Ohlsson och herr Carlshamre vid utlåandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 97;

Nej — 25.

Därjämte hade 19 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. dagspressens ekonomiska villkor

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 26, i anledning av motioner angående dagspressens ekonomiska villkor och samhällsinformationen genom dagspressen m. m.

Till gemensam behandling hade konstitutionsutskottet förehaft

1) de likalydande motionerna nr 2 i första kammaren av herr *Palm* och herr *Arne Pettersson* samt nr 1 i andra kammaren av herrar *Adamsson* och *Lindahl*;

2) motionen nr 31 i första kammaren av herr *Möller*;

3) de likalydande motionerna nr 33 i första kammaren av herr *Sörenson* och nr 60 i andra kammaren av fru *Nettelbrandt*;

4) de likalydande motionerna nr 358 i första kammaren av herr *Torsten Andersson* och nr 433 i andra kammaren av herr *Eliasson* i Sundborn; samt

5) de likalydande motionerna nr 362 i första kammaren av herr *Svanström*

och nr 431 i andra kammaren av herr *Dahlgren*.

Samtliga dessa motioner berörde frågekomplexet om dagspressens ekonomiska villkor samt om möjligheterna och önskvärdheten av att genom åtgärder från statens sida påverka dessa villkor. I samtliga upptogos också den konkreta frågan om förbättrad samhällsinformation genom ökad annonsering i dagspressen av staten och kommunerna.

I motionerna I: 2 och II: 1 hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om en skyndsam utredning av olika möjligheter att genom dagspressen vidga samhällets information till medborgarna, samt, med beaktande av vad i motionerna anförts, om förslag till olika åtgärder för att motverka en utveckling i monopolistisk riktning av den svenska dagspressen.

I motionen I: 31 hade anhållits, att riksdagen måtte hemställa till Kungl. Maj:t att låta utreda vilka samhällsåtgärder, som borde vidtagas för att trygga en allsidig dagspress och samtidigt vidga samhällsinformationen till medborgarna genom dagspressen.

I motionerna I: 33 och II: 60 hade yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning, syftande till en kartläggning av den offentliga annonseringen i pressen samt förslag i anslutning till denna kartläggning, innebärande att stat och kommun skulle på strikt kommersiell grund betala för de tjänster, som pressen utförde.

I motionerna I: 358 och II: 433 hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om en utredning rörande informationsannonsering från olika samhälleliga organ.

I motionerna I: 362 och II: 431 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära

utredning och förslag om riktlinjer för den statliga annonseringen, syftande till att denna annonsering rättvisande skedde i landets samtliga dagstidningar.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 2 och II: 1, I: 31, I: 33 och II: 60, I: 358 och II: 433 samt I: 362 och II: 431, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning av möjligheterna att förbättra dagspressens ekonomiska villkor och av frågan om den samhälleliga informationen genom dagspressen i enlighet med vad utskottet i utlåtandet anför.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman, en kort kommentar!

Först och främst vill jag i egenskap av motionär uttala min tillfredsställelse över det sätt på vilket konstitutionsutskottet behandlat denna fråga. Utskottet har tagit ett positivt grepp som jag tror kommer att bli till gagn. Jag vill också intyga att det, åtminstone från min sida, aldrig varit fråga om misstroende mot den förra utredningen, när vi nu begärde en ny sådan. Jag förutsätter att den nya kommer att bygga vidare på de studier som redan är gjorda i den tidigare utredningen.

Jag avser inte att vålla en debatt om ett enhälligt utlåtande, men jag skulle vilja sända ett ord med på vägen till justitieministern och utredarna.

Utskottet talar om att utreda samhällsstöd i generella former, och det finns också stöd för den rekommendationen i motionerna. Men jag vill understryka en väsentlig synpunkt, som har betonats i de flesta av motionerna.

Det heter sålunda i en av dem, att en medveten strävan bör vara, att samhällsåtgärderna utformas på ett sådant sätt att de får en solidarisk verkan och ger den relativt starkaste effekten åt de delar av pressen, som mest tynges av ekonomiska svårigheter.

Ang. dagspressens ekonomiska villkor

I en annan motion, framlämnad av konstitutionsutskottets vice ordförande herr Torsten Andersson, sägs det vara ett allmänt intresse att man motverkar en alltför stark koncentration inom tidningsvärlden.

I ytterligare en motion diskuteras möjligheterna att utforma samhällsåtgärderna så att de sämst ställda delarna av pressen mest gagnas.

Jag anser att det är möjligt och be-
hövligt att ett samhällsstöd, även om det kläds i generella former, samtidigt får en differentierad och solidarisk utformning. Det bör inte utformas så att de redan rika och dominerande tidningarna blir ännu rikare och ännu mer dominerande. En sådan utformning av samhällsstödet skulle strida mot syftet med utredningen och riskera att påskynda den monopolisering och koncentration till ett fåtal tidningar, som skulle motverkas med samhällsstödet.

Även stödformer som i princip är generella kan ges en differentierad utformning så att de verkar solidariskt. Kraven på de generella åtgärderna får inte drivas in absurdum. Man måste se till vad det är för syfte och för struktur som eftersträvas. Främsta syftet med en samhällelig politik i dessa frågor måste vara att motverka en hotande monopolisering och medverka till att bevara mångsidigheten i pressens nyhetsförmedling och opinionsbildning.

Jag hoppas att justitieministern och utredningen skall finna möjligheter att i tillfredsställande och godtagbara former främja dessa väsentliga syften med den utredning som utskottet hemställer om och som jag härmed yrkar bifall till.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Liksom herr Möller ber jag att få uttrycka min stora tillfredsställelse över det förslag som har framlagts av konstitutionsutskottet. Jag vill därtill lägga, att jag icke har någon in-

Ang. dagspressens ekonomiska villkor

vändning mot den formulering som konstitutionsutskottets utlåtande har fått. Där talas om att man skall undersöka möjligheterna att genom generella åtgärder försöka, som det har hetat under den tidigare debatten, »åstadkomma ett pressvänligt klimat».

Jag får emellertid den uppfattningen av herr Möllers anförande, att syftemålet med denna utredning skulle vara att utforma de generella åtgärderna på ett sådant sätt att de i realiteten blir selektiva, d. v. s. motsatsen till vad man tidigare hade avsett. Det är klart att det finns möjligheter att göra det om man verkligen går in härför. Det vore dock att på en omväg söka åstadkomma vad man från statens sida egentligen *inte* velat göra, eftersom regeringen inte framlade det förslag som grundade sig på pressutredningens majoritet. Jag är därför förvånad över herr Möllers »ord på vägen» till utredningen.

Jag har frågat ledamöter i konstitutionsutskottet om där har förekommit några sådana resonemang. Man har sagt att såvitt man kan erinra sig har så inte varit fallet, utan det har hela tiden varit fråga om att försöka åstadkomma »generella» åtgärder.

Det är inte på det sättet att jag har någon särskild anledning att slå vakt om de s. k. rika tidningarna. Men om en tidning som har en stor upplaga och en god ekonomi får vissa favörer, låt oss säga i form av vissa annonser som också kommer in i andra tidningar, eller får en viss nedsättning i postverkets distributionstaxa, så betyder ju detta inte så mycket för den tidning som har tillräckligt förut, men det betyder så mycket mer för den lilla tidningen, för den som har dålig ekonomi.

Det är alltså inte så, att jag tycker att det på något sätt är angeläget att slå vakt om de tidningar som har det bra. Men jag är å andra sidan väldigt orolig för att utredningen skall inrikta sig på ett sådant presstöd som bortser ifrån det generella syftemål, som utskottsut-

låtandet talar om, och i själva verket inrikta sig på att åstadkomma favörer för vissa tidningar och därmed också undergräva det resonemang som har legat bakom hela detta problem.

De meddelanden i upplysande syfte som samhället skulle införa som annonser får man betala tidningarna för. Jag kan inte tänka mig att den tjänst man därigenom köper från tidningarnas sida är större hos en tidning med en liten upplaga än hos en tidning med stor upplaga. Det är väl snarare tvärtom. Det skiljer sig något i annonspris, men inte alls i förhållande till upplagans storlek.

Med dessa ord har jag bara velat uttala förhoppningen att inte herr Möllers ord på vägen skall föranleda någon snedinriktning i den utredning som här har föreslagits.

Herr **HERNELIUS** (h):

Herr talman! I likhet med de två föregående talarna vill jag uttrycka min glädje över det resultat som ett enhälligt konstitutionsutskott har kommit till, och den glädjen delas — det kan jag försäkra — av pressens organisationer, oberoende av tidningarnas storlek eller oberoende av om tidningsmännen arbetar i stora eller små tidningar.

Mot den bakgrunden skulle någon större debatt inte behöva föras här i kammaren. Men herr Möller har nyss framfört synpunkter som överensstämmer med en ledande artikel i hans tidning för en tid sedan, och det måste föranleda någon liten kommentar. Jag skall fatta mig mycket kort, ty kammarens dagordning är ju ansträngd.

Jag skall nöja mig med att i stort sett hänvisa till vad som står i utlåtandet på sidan 31, där bland de möjligheter till pressfrämjande åtgärder, som sålunda anvisas, nämnes statligt investeringsstöd, ökad service genom postverket, gynnsamma villkor för pressen beträffande teletaxor, stöd åt forskning och utbildning på pressens område och

ökad statlig och kommunal information genom betald annonsering i dagspressen. Vid det senare lägger utskottet en viss tyngd.

Här är det alltså fråga om åtgärder, där för flertalet av dem beträffande den ekonomiska effekten ingen rågång kan göras mellan stora och små tidningar, utan åtgärderna gagnar branschen i sin helhet, lika väl som liknande åtgärder vidtagits till hjälp för forskning inom andra branscher, för att ta ett exempel.

Herr Möller uttalade förhoppningen att stödet skall vara generellt och solidariskt. I den delen instämmer vi alla, och i det faktum, att pressens organisationer har förordat en utredning och dragit upp vissa riktlinjer i ett remissvar, ser vi också en förvissning om att detta presstödet och denna ökade statliga information kan ges solidariskt och i solidariska former. Däremot är selektivt utformade åtgärder något helt annat och ryms i varje fall icke inom konstitutionsutskottets utlåtande.

Herr PETTERSSON, ARNE, (s):

Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att till en del instämma i det uttalande som gjordes av herr Möller.

För mig och min medmotionär herr Palm har ju avsikten varit att försöka få statsmakternas medverkan till att fortsättningsvis bevara en differentierad press. Jag vill inte gå in på detaljer, t. ex. om man kan klara det med generella åtgärder eller om man tvingas tillgripa vissa fördelande åtgärder och direkta stödåtgärder. Men det viktigaste — och det är det ord jag skulle vilja skicka med på vägen till den utredning som vi hoppas snart kommer att tillsättas — är att man undersöker alla möjligheter att bevara en så rikt differentierad dagspress som möjligt i vårt land.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till konstitutionsutskottets utlåtande.

Ang. dagspressens ekonomiska villkor

Herr MÖLLER (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag gick inte in i någon som helst detaljdiskussion och ej heller i någon polemik mot konstitutionsutskottets utlåtande. Däremot betonade jag en linje som är framträdande i flera motioner, och jag antar att även detta material ingår i underlaget och förarbetena för den kommande utredningen.

Jag hävdade — och det var egentligen det väsentligaste — att ett samhällsstöd, om än det klädes i generella former, vilket jag tror att man måste ha som en principiell utgångspunkt, inte får ge till resultat att klyftan mellan rika tidningar och fattiga tidningar ökas, d. v. s. att samhällsstödet skulle få till effekt att koncentrationen förstärkes och en hotande monopolisering påskyndas. Jag hoppas att det skall vara möjligt att i den kommande utredningen förena kravet på generell utformning med kravet och önskemålet om en differentiering och en solidarisk verkan.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Det har på denna punkt uppstått en viss diskussion och det kan väl då tänkas, att denna kommer att bli i viss grad vägledande för den kommande utredningen. Jag skall därför såsom motionär i sammanhanget först be att få deltaga i den allmänna glädje, som från flera håll har redovisats över det enhälliga konstitutionsutskottsutlåtande som här föreligger.

Jag skulle därefter vilja understryka de synpunkter som har framförts av herr Möller och herr Arne Pettersson. Deras åsikter behöver inte, såvitt jag förstår, sättas i motsatsställning till vad som har framförts av herr Lundström och herr Hernelius. Jag tror att vi kan över ett rätt brett register redovisa en stor och glädjande enhällig uppslutning kring tanken att skapa bättre förutsättningar för dagstidningar av olika typ, av olika storlek och ar-

Ang. valtiden vid kommunalval, m. m.

betande under olika spridningsförhållanden runt om i hela vårt land. Skulle jag för min egen del få skicka med något på vägen vore det en förhoppning om att det skulle vara möjligt att även tillgodose de smås intressen i detta sammanhang.

Herr **HERNELIUS** (h):

Herr talman! Herr Svanström slutade med att säga, att han hoppades att det skulle bli möjligt att tillgodose även de små tidningarnas intressen. I den förhoppningen instämmer alla, även medlemmarna av pressens organisationer. Jag vågar inte tala för utskottet, eftersom jag endast är enkel medlem, men denna förhoppning har säkerligen legat bakom även utskottets uttalande. Likaledes tror jag alla instämmer i herr Arne Petterssons förväntan och önskan, att en rikt differentierad tidningspress måste kunna gagnas genom resultatet av en sådan här utredning. Vad vi behöver är just en rik differentiering av pressen, ty en sådan är önskvärd och nödvändig för vårt folkstyre och vår fria diskussion.

Däremot tror jag att herr Möller är inne på i någon mån felaktiga vägar när han talar om risker för att klyftan skall bli större mellan rika, medelrika och fattiga tidningar. Ty det är väl ändå så, herr Möller, att om generella åtgärder sättes in, t. ex. ökad statlig information annonsvägen, verkar de relativt så mycket mindre för de stora tidningarna än vad de gör för de små. Detsamma gäller de avgifter som tidningarna har att erlægga. Låt mig ta ett litet exempel. Tidningarna får betala för väderleksrapporterna, vilken kostnad har stigit år från år. De är ju dock ett led i tidningarnas information. Om nu taxorna för väderleksrapporterna — det har inte nämnts såsom ett seriöst förslag men jag tar det som ett exempel — sänkes för tidningarna, påverkar det ju den rika tidningen relativt obetydligt men har större effekt för den mindre och medelstora tidningen.

Herr **LUNDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Även jag delar uppfattningen att syftet med denna utredning skall vara att bevara en differentierad press. Liksom herr Möller anser jag detta vara utomordentligt viktigt i en demokratisk stat.

Att jag tagit till orda i denna fråga beror bara därpå att jag inte ansett det vara riktigt att de synpunkter, som herr Möller anförde om vilka intentioner utredningen skulle grunda sig på, skulle stå helt oemotsagda.

Det beror f. ö. på så många olika omständigheter, även personella, om en tidning är bra eller dålig eller går bra eller dåligt. Jag hoppas därför att utredningen inte skall leda till åtgärder, som undanrycker en viktig förutsättning som måste gälla även för pressen, nämligen en viss konkurrens.

Liksom herr Svanström slutar jag med att uttala förhoppningen att bättre förutsättningar skall skapas för pressens arbete på alla fronter genom den utredning som man sätter i gång. Vissa av de punkter som framhållits i konstitutionsutskottets skrivning kommer faktiskt att i stor utsträckning ha betydelse för mindre tidningar och även för tidningar med svag ekonomi — jag tänker till exempel på en bättre lösning av investeringsproblemen, där det verkligen föreligger ett enormt behov inom stora delar av pressen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. valtiden vid kommunalval, m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1967—1970 m. m. jämte motioner.

I proposition nr 31 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga förslag till

1) lag med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1967—1970 m. m.,

2) lag angående ändrad lydelse av 58 § lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen samt

3) lag om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).

I propositionen hade föreslagits, att det provisoriska valsysteem, som tillämpats vid kommunalval sedan år 1954, skulle gälla även vid kommunalval för perioden 1967—1970.

Vidare hade föreslagits, att borgerliga kommunalval, i likhet med vad som för närvarande gällde i fråga om andrakammarval, skulle pågå mellan vissa klockslag, som angäves i lag. Rätten för länsstyrelse att vid andrakammarval bestämma annan tid för valet hade föreslagits få motsvarighet i fråga om borgerliga kommunalval. De begränsningar, som gällde för länsstyrelsens bestämmanderätt, skulle enligt förslaget bli lika för land och stad.

I båda vallagarna hade föreslagits den ändringen, att föreskrifterna om uppehåll i valförrättningen under tid, då högmässogudstjänst påginge, ersattes med bestämmelser, som innebure, att uppehåll alltid skulle göras kl. 11—13.

I anledning av propositionen hade väckts de likalydande motionerna nr 645 i första kammaren av herr *Tistad m. fl.* och nr 796 i andra kammaren av herr *Nyberg m. fl.*, i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta antaga föreslagen lag om ändring i kommunallagen av den 6 juni 1930 med följande ändringar:

a) att bestämmelsen om möjlighet för Kungl. Maj:t att inskränka tiden för postanstalts öppethållande för röstmotagning skulle utgå;

Ang. valtiden vid kommunalval, m. m.

b) att enhetliga tider för postanstalts öppethållande för röstmottagning skulle införas över hela landet;

c) att i större städer en postanstalt skulle hållas öppen för röstmottagning även en timme mellan kl. 20—21; samt

d) att nuvarande regler om uppehåll i valförrättningen under den tid högmässogudstjänst påginge skulle bibehållas för kyrkofullmäktigevalens del.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med avslag på motionerna I: 645 och II: 796, bifalla propositionen nr 31.

Reservation hade anförts av herrar *Sveningsson, Sörenson, Tistad, Svenungsson, Magnusson* i Tumhult och *Werbros*, vilka på anförda skäl ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 645 och II: 796, bifalla proposition nr 31 med de ändringarna att 22 § 1 mom. tredje stycket samt 37 § tredje stycket kommunala vallagen finge i reservationen angivna lydelser.

Reservanternas förslag avsåg att nuvarande regel om uppehåll i valförrättningen under tid då högmässogudstjänst hölles skulle bibehållas för kyrkofullmäktigevalens del samt att postanstalterna å valdagen skulle hållas öppna kl. 10—11, kl. 15—16 och i städer med minst 20 000 innevånare även kl. 20—21. Konungens befogenhet att begränsa tiden för postanstalts öppethållande borde enligt reservanternas förslag upphävas.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Sveningsson, Sörenson, Tistad, Svenungsson, Magnusson* i Tumhult, *Keijer* och *Werbros*.

Herr **TISTAD** (fp):

Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande har fogats ett särskilt yttrande. Det är föranlett av ett uttalande som föredragande statsrådet gjort i propo-

Ang. valtiden vid kommunalval, m. m.

sitionen. Han säger om det provisoriska valsystemet: »När det infördes var grundtanken att det tidigare valsyste- met med valteknisk samverkan skulle ersättas med det provisoriska valsyste- met utan sådan samverkan. Jag utgår från att denna grundtanke respekteras av de politiska partierna.»

Den valsamverkan som på vissa håll etablerats mellan borgerliga partier är ingalunda jämförlig med det samgåen- de som var tillåtet enligt den gamla valmetoden. I det provisoriska valsys- tem som nu gäller och vars giltighetstid här föreslås förlängd är kartell- och fraktionsbeteckningar inte tillåtna. Sam- verkan mellan olika partier kan därför bara ske genom att de uppträder un- der gemensam partibeteckning. Väljar- na har ingenting utöver kandidaternas namn som kan tjäna till ledning när det gäller att skilja de olika partiernas valsedlar åt. Det är uppenbart att en valsamverkan, som innebär att en helt ny partibeteckning måste sättas i stäl- let för de gamla inarbetade partibe- teckningarna, förutsätter en djupgåen- de intressegemenskap mellan de sam- verkande partierna. Att tala om »val- taktisk» samverkan i detta sammanhang är obefogat.

Till utlåtandet har också fogats en reservation, som innehåller två yrkan- den. Det ena gäller poströstningen, det andra gäller valtiden vid kyrkofull- mäktigeval.

I dagens samhälle är människorna mycket rörliga. Många röstberättigade vistas därför på valdagen utanför det valdistrikt, där de är uppförda i röst- längderna. För att dessa röstberättiga- de ska få tillfälle att delta i valet i så stor utsträckning som möjligt är det angeläget att göra poströstningen lät- tare och bekvämare. I propositionen föreslås vissa förbättringar, bland an- nat att postanstalterna på valdagen skall hållas öppna för röstmottagning under minst två timmar, varav en tim- me på förmiddagen och en timme på eftermiddagen. Enligt nuvarande be-

stämmelser är minimitiden en timme, och det är alltså en väsentlig utökning som föreslås. Men där särskilda skäl föreligger, skall enligt förslaget Kungl. Maj:t få rätt att begränsa tiden för röstmottagningen till en timme. Efter- som man inte kan veta hur en sådan fullmakt kommer att begagnas, vill inte reservanterna vara med om den be- gränsningen. I övrigt föreslår reservan- terna att enhetliga poströstningstider för hela landet skall införas, nämligen klockan 10—11 och 15—16. I de större städerna — gränsen föreslås gå vid 20 000 innevånare — bör dessutom åt- minstone en postanstalt hållas öppen klockan 20—21 på valdagens kväll. Med en sådan ordning blir det lättare för allmänheten att hålla rätt på de tider då postanstalterna är öppna för post- röstning.

En grundtanke i propositionen är att få till stånd lika valtider för riksdags- val och kommunala val. Utskottet hål- sar denna tanke med tillfredsställelse, och reservanterna kan instämma. Om reservanternas förslag vinner bifall, bör därför bestämmelserna om poströst- ning i lagen om val till riksdagen änd- ras på motsvarande sätt. Eftersom det inte är andrakammarval förrän år 1968, är det god tid med detta.

I den kommunala vallagen föreskrivs nu att uppehåll i valförrättningen skall göras under den tid högmässogudstjänst pågår i den församling där valet hålles. I propositionen föreslås att denna be- stämmelse skall ersättas med en före- skrift om ett enhetligt uppehåll i val- förrättningen — över hela landet — mellan kl. 11 och 13. Detta uppehåll skall tillämpas såväl vid val av lands- tingsmän, kommunalfullmäktige, stads- fullmäktige och municipalfullmäktige som vid val av kyrkofullmäktige. Önske- målet om att valförrättningen inte skall pågå under gudstjänsttid kan enligt fö- redragande statsrådet tillgodoses ge- nom att man i pastorat med flera för- samlingar sammanlyser gudstjänsterna till tiden för uppehållet.

När det gäller de borgerliga valen har inte reservanterna velat motsätta sig ett samtidigt uppehåll i valförrättningarna mellan kl. 11 och 13. Onekligen innebär enhetliga valtider stora praktiska fördelar. När det gäller kyrkofullmäktigevalen föreligger emellertid inte ett lika stort behov av enhetliga tider. Detta har också kommit till uttryck i propositionen, i det att valnämnderna föreslås få befogenhet att själva fastställa valtiderna inom rätt vida gränser. I kyrkofullmäktigevalen går partierna i stor utsträckning fram med gemensamma listor. Valdeltagandet är till följd av detta vanligtvis rätt lågt. Önskemålet om enhetliga valtider vid dessa val är inte så framträdande, att det är befogat med ett så stort ingrepp i det kyrkliga livet som det innebär att sammanlysa gudstjänster för flera församlingar. Den nuvarande ordningen med uppehåll i valförrättningen under den tid högmässogudstjänst pågår i församlingen bör därför bibehållas.

Det tryck som utkommit i första omgången innehåller en felaktighet, och därför har det tryckts ett kartongblad med ändring av reservanternas yrkande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen sådan den är skriven i kartongbladet.

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! Herr Tistad har utförligt motiverat den föreliggande reservationen, men som en av reservanterna vill jag understryka det avsnitt i reservationen som berör 22 § 1 mom. i kommunala vallagen. Även herr Tistad har något berört detta moment.

Reservanterna anför att inga bärande skäl förebragts för propositionens förslag om uppehåll i valförrättningen mellan kl. 11 och 13 när det gäller kyrkofullmäktigeval.

Vi anser att den nuvarande bestämmelsen om uppehåll under högmässotid utan fixerade klockslag har fungerat

Ang. valtiden vid kommunalval, m. m. alldeles utmärkt, särskilt vid dessa speciella val.

Reservanterna har stöd för denna sin uppfattning i ett antal remissyttranden. Inte mindre än åtta remissinstanser, som inom parentes sagt tillstyrker fixerade uppehållstider vid de borgerliga valen, förordar att undantag från den generella regeln görs i fråga om kyrkofullmäktigevalen.

Som skäl för detta undantag anföres genomgående att valdeltagandet vid dessa val i regel är mycket ringa och att nuvarande inskränkningar när det gäller valtiderna inte har medfört några som helst olägenheter.

Det bör också framhållas att nu gällande bestämmelser på intet sätt bidrar till att minska intresset för dessa val. Det ringa valdeltagandet har sin grund i andra orsaker. Framför allt beror det väl på att de kyrkokommunala frågorna inte följer de politiska partilinjerna utan ofta blir föremål för ganska neutrala ställningstaganden.

De fixerade klockslagen 11—13 medför den uppenbara olägenheten, att sammanlysningar av gudstjänster i flerförsamlingspastorat måste tillgripas. Om nu detta måste accepteras — för likformighetens skull — vid de borgerliga valen, kan det inte anses befogat att en månad efter de kommunala valen upprepa samma procedur, som åtminstone ur kyrklig synpunkt är både onödigt och opraktiskt. Man får inte tillmäta likformigheten alltför stor betydelse, om den medför praktiska olägenheter. Om valnämnderna som hittills får behålla sin rätt att bestämma valtiderna åtminstone vid kyrkofullmäktigeval, kan man anpassa tiden till de lokala förhållandena och inte minst till den skilda röstningsfrekvensen. De nuvarande bestämmelserna avser ju också att tillgodose den kommunala självbestämmanderätten, något som t. ex. Svenska stadsförbundet har varit inne på i sitt remissvar.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationen i dess rätta, av herr Tistad anförda lydelse.

Ang. valtiden vid kommunalval, m. m.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Först en kommentar till det särskilda yttrandet.

Det är litet svårt att förstå att man inte vill acceptera ordet »valtaktisk» utan i stället använder sig av »valteknisk». Jag har själv upplevt detta i mitt eget hemlän 1964. Jag skulle vilja fråga om det då inte var valtaktiska skäl som låg bakom det valtekniska samarbetet. Jag har svårt att tänka mig att man inte suttit och räknat ut vad resultatet skulle kunna bli, och så bildade man ett nytt politiskt parti, som därefter har upphört att existera. Detta torde inte stå i överensstämmelse med vad man avsåg när man införde 1,4-regeln. Jag tror att herr Tistad måste hålla med om att så är det verkliga förhållandet.

I övrigt innebär motionärernas förslag, såsom herr Tistad påpekade, en utökning beträffande postanstalternas öppethållande vid de kommunala valen. Att vi nu skulle bestämma att vissa postanstalter skulle vara öppna även på söndagskvällarna innebär ju ett åläggande för postverket, som verket i varje fall borde ha fått tillfälle att vara med och resonera om. Jag tror inte att det föreligger något sådant behov för närvarande. Utskottet har också anfört detta.

När det sedan gäller möjligheten för Kungl. Maj:t att inskränka tiden för öppethållande bör vi också erinra oss att det på valdagarna brukar upprättas särskilda postanstalter vid sjukhus o. s. v. Jag kan inte tänka mig annat än att Kungl. Maj:t bör ha möjlighet att begränsa tiden om det inte är erforderligt att hålla dessa extra postanstalter öppna hela tiden.

Vad till sist kyrkofullmäktigevalen beträffar är det ett svagt motiv att säga att det ringa deltagandet motiverar att man skulle ha ändrade tider i förhållande till kommunala val. Om man erkänner — och det har både herr Tistad och herr Svenungsson gjort — att det är bra att man har gemensamma tider för de kommunala valen och riks-

dagsvalen, tycker jag inte att man skall ringakta kyrkofullmäktigevalen, utan de bör följa samma ordning. Det finns ingen bärande motivering för en ändring, i varje fall kan man inte åberopa det ringa deltagandet.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepats propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tistad* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Tistad* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 47.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t dels berett riksdagen tillfälle att yttra sig med anledning av vad som anförts om ramen för det militära försvaret m. m., dels föreslagit riksdagen att för budgetåret 1966/67 medgiva att, om värnpliktiga av beredskapsskäl inkallades till repetitionsövning eller där emot svarande övning av större omfattning eller beredskapsövning eller av samma skäl andra särskilda åtgärder måste vidtagas, följande under riksstatens fjärde huvudtitel uppförda, av riksdagen maximerade anslag, nämligen Armén: Övningar m. m., Underhåll av tygmateriel m. m., Marinen: Övningar m. m., Underhåll av fartyg m. m., Flygvapnet: Övningar m. m. samt Drift och underhåll av flygmateriel m. m., finge överskridas enligt Kungl. Maj:ts bestämmande, dels ock föreslagit riksdagen att medgiva, att de för budgetåret 1962/63 anvisade reservationsanslagen Vis-sa beredskapsåtgärder m. m. och Utredningar rörande förflyttning av vissa förband från Järvafältet m. m. finge disponeras även under budgetåret 1966/67.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

herr *Strandberg* (I: 35) och den andra inom andra kammaren av herr *Petersson m. fl.* (II: 63),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Svanström* och *Nils-Eric Gustafsson* (I: 52) samt den andra inom andra kammaren av herr *Jonasson* (II: 88),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Wikberg* och *Johan Olsson* (I: 71) samt den andra inom andra kammaren av herr *Elmstedt m. fl.* (II: 106),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (I: 154) och den andra inom andra kammaren av herr *Bohman m. fl.* (II: 205),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Werner* (I: 157) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Nils-son* i Gävle och *Hector* (II: 208),

dels en inom första kammaren av herr *Svanström* väckt motion (I: 260),

dels ock två likalydande motioner väckta den ena inom första kammaren av herrar *Schött* och *Enarsson* (I: 376) samt den andra inom andra kammaren av herr *Oskarson m. fl.* (II: 453).

I motionerna I: 157 och II: 208 hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva 1965 års försvarsutredning i uppdrag att allvarligt och fördomsfritt pröva svensk militär avrustnings påbörjande redan under 1960-talet och med sikte på att denna avrustning skulle genomföras steg för steg under fem år.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt,

I. att motionerna I: 154 och II: 205, i vad de avsåge minskad medelsförbrukning under budgetåret 1966/67, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionerna I: 154 och II: 205, i vad de avsåge införande av tvåstegs-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

förfarande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 35 och II: 63 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionerna I: 52 och II: 88 icke måtte av riksdagen bifallas;

V. att motionerna I: 71 och II: 106 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VI. att motionerna I: 157 och II: 208 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VII. att motionerna I: 376 och II: 453 icke måtte av riksdagen bifallas;

VIII. att motionen I: 260 icke måtte av riksdagen bifallas;

IX. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i punkten anfört i anledning av vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 januari 1966 uttalats rörande ramen för det militära försvaret m. m.;

X. att riksdagen måtte för budgetåret 1966/67 medgiva att, om värnpliktiga av beredskapsskäl inkallades till repetitionsövning eller däremot svarande övning av större omfattning eller beredskapsövning eller av samma skäl andra särskilda åtgärder måste vidtagas, följande under riksstatsens fjärde huvudtitel uppförda, av riksdagen maximerade anslag, nämligen Armén: Övningar m. m., Underhåll av tygmateriel m. m., Marinen: Övningar m. m., Underhåll av fartyg m. m., Flygvapnet: Övningar m. m. samt Drift och underhåll av flygmateriel m. m., finge överskridas enligt Kungl. Maj:ts bestämmande;

XI. att riksdagen måtte medgiva, att de för budgetåret 1962/63 anvisade reservationsanslagen Vissa beredskapsåtgärder m. m. och Utredningar rörande förflyttning av vissa förband från Järvaflätet m. m. finge disponeras även under budgetåret 1966/67.

Reservation hade anmälts av herrar *Holmberg* och *Petersson*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr förste vice talmannen yttrade, att överläggningen vid förevarande punkt tillika finge omfatta övriga punkter i detta utlåtande; yrkanden skulle dock ställas först sedan respektive punkt föredragits.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Den enighet som under en lång följd av år präglat den svenska försvarsdebatten har av alla demokratiska partier betraktats som en väsentlig tillgång. Det system för försvarets planering som vi tillämpat sedan 1958 har gjort att försvarskrafternas underhåll och utveckling kunnat ske långsiktigt och kontinuerligt efter en fast plan, vilket i sin tur inneburit betydande fördelar då det gällt att utvinna största försvarseffekt ur de anslag som ställs till försvarets förfogande. Kostnaderna för försvaret har därigenom kunnat hållas nere och har t. o. m. kunnat dras ned i förhållande till de flesta andra statsutgifter, så att försvarets andel av vår nationalinkomst minskat.

De försvarsbeslut som hitintills träffats har emellertid inte bara gett våra militära myndigheter arbetsro och goda planeringsmöjligheter; de har dessutom haft sin odiskutabla betydelse i ett vidare perspektiv. Inte minst i utlandet har vår försvarsmanifestation väckt respekt för Sveriges alliansfria linje i utrikespolitiken. Detta är enligt min bedömning kanske det tyngst vägande skälet till att man bör söka bibehålla enigheten kring att vårt försvar skall ha en sådan styrka, att de försvarspolitiska mål som innefattas i 1963 års beslut även i framtiden kan upprätthållas.

Men en förutsättning härför är helt naturligt att ingångna överenskommelser hållas. Förändringar i försvarsplaneringen under den tid försvarsbeslu-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

tet omfattar blir därför ett direkt hot mot fortsatt försvarsenighet.

Tyvärr har tendenser till urholkning av den försvarsuppgörelse som träffades 1963 kunnat spåras under den tid som försvarsbeslutet omfattar.

Jag vill erinra om de 31 socialdemokraternas motion år 1964, i vilken de krävde en anpassning av försvarsutgifterna till den utrikespolitiska situationen.

Jag vill erinra om den rad enskilda motioner med krav om nedskärning i försvarsutgifterna som lades fram vid den socialdemokratiska partikongressen samma år.

Jag vill också erinra om försvarsministerns nedskärning av marinens anslag i statsverkspropositionen 1964, då en viss förskjutning i anskaffningen av ett antal motorkanonbåtar skedde.

Slutligen vill jag i denna uppräknings också erinra om obenägenheten från regeringens sida då det gällde att eliminera konsekvenserna för försvarsmakten av Wennerströmspionaget. Från militärt håll redovisades först ett utgiftsbehov långt över en halv miljard kronor, ett utgiftsbehov som militären senare tvingades banta ned till ungefär en kvarts miljard kronor. Regeringen i sin tur stannade vid cirka 50 miljoner kronor.

Det beställningsstopp om 350 miljoner kronor för försvarets materielanskaffning och byggnadsverksamhet som regeringen med en kortfattad och även oklar skrivning presenterade i årets statsverksproposition bör ses i detta sammanhang.

Herr talman! Detta beställningsstopp har visserligen formell täckning i den försvarsöverenskommelse som träffades 1963. Inträder ett sådant ekonomiskt läge, att en statlig åtstramningspolitik blir nödvändig, medger försvarsuppgörelsen från 1963 en krympning även av försvarsutgifterna. Vi är alla överens om att försvaret i ett sådant läge tvingas till en anpassning till samhällsekonomiens krav. Men denna passus i för-

svarsöverenskommelsen från 1963 är förknippad med ett annat villkor, nämligen att den målsättning som riksdagen ställt upp för försvaret icke får rubbas.

Denna viktiga punkt hade i statsverkspropositionen inte närmare utretts. I själva verket saknades vid det tillfället varje utredning härom. Vad som fanns var endast ett lakoniskt uttalande, att försvarsministerns frysning av omkring 350 miljoner kronor icke komme att rubba försvarets målsättning.

Först senare har en teknisk militär bedömning skett genom ÖB. Denna utredning visar att en tillfällig försvarsnedskärning till nöds kan klaras, om erforderliga medel ställs till försvarets förfogande från och med nästkommande budgetår. Med det menar överbefälhavaren att vår försvarsplanering skall föras tillbaka till tidigare nivå och att det tillfälliga beställningsstoppet skall återhämtas.

Statsutskottet har nu till stor del anslutit sig till ÖB:s resonemang och förutsätter att det nu gjorda beställningsstoppet blir parentetiskt och att återtagningen skall ske i enlighet med de riktlinjer som dragits upp. Görs inte det, kommer målsättningen för försvaret att sänkas.

Då ÖB:s utredning och utskottets bedömning av de åtgärder som måste vidtas från och med nästkommande budgetår givits en så klar och uppfordrande skrivning, har högerpartiet kunnat ansluta sig till tanken på en temporär försvarsnedskärning av konjunkturpolitiska skäl. Men ett absolut villkor för vårt ställningstagande är att återtagningen av den föreslagna försvarsnedskärningen sker på det sätt och efter de riktlinjer som ÖB dragit upp. Ett villkor för vårt ställningstagande är vidare att den sittande försvarskommitténs arbete med den försvarsuppgörelse som skall avlösa den nu gällande blir helt oberoende av det nu aktualiserade beställningsstoppet.

Våra möjligheter att stå utanför ett

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

framtida krig är helt naturligt beroende av att den svenska försvarsmakten ges möjlighet att följa med i den militärtekniska utvecklingen. Därvid är det inte minst väsentligt att man på materielsidan ger försvaret möjligheter att utvecklas och hållas modernt. Men lika viktigt är att den personella sidan inom försvarsmakten förstärks. I lika hög grad som den nu föreslagna nedskärningen av försvarsutgifterna minskar vår försvarseffekt är den personella vakanssituationen inom försvaret ägnad att försvåra våra möjligheter att upprätthålla försvarsmålsättningen.

Denna fråga har ofta förts fram i debatten utan att man tillräckligt bemödat sig om att se allvaret i den. Det är som Officersförbundsbladet skriver i ett av sina senaste nummer: »Om det inte finns tillräckligt mycket och tillräckligt skickligt aktivt befäl för att utbilda de värnpliktiga och för att bestrida nyckelbefattningar i krigsorganisationen — och det gör det definitivt inte med dagens vakansläge — är anskaffning av kvalificerad och dyrbar materiel delvis en chimär. Den angelägnaste åtgärden för att kunna hålla försvarets målsättning måste därför vara att förbättra befälsläget.»

Herr talman! Jag har tagit upp detta för att bestämt understryka, att det finns mycket starka skäl för den sittande försvarsutredningen att noggrant studera och komma med förslag just i denna viktiga fråga.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis ta upp en annan fråga i anslutning till de övriga reservationer som är avgivna vid utskottsutlåtandet.

I den försvarsproposition som regeringen i år lagt fram har de frivilliga försvarsrörelserna i vårt land satts i strykclass. De frivilliga försvarsrörelserna omfattar i dag cirka en miljon medlemmar. Det försvarsintresse, som kommer till uttryck i deras verksamhet, är en tillgång för vårt försvar som aldrig kan uppskattas i reda pengar. Det är en bred manifestation av svensk

försvarsvilja, som på alla sätt bör främjas. Betydelsen av de frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet har vid åtskilliga tillfällen framhållits av företrädare för både regeringen och krigsmakten. Men de vackra orden som sagts vid de frivilliga försvarsrörelsernas jubiléer och högtidssammankomster har ofta stannat vid enbart ord. När man kommit till anslagsfrågorna har uppskattningen inte varit lika stor. För att effektivt kunna utöva sin verksamhet måste frivilligorganisationerna ha tillräckliga ekonomiska resurser.

Kostnaderna för administration, rekrytering, utbildning m. m. bestrides dels genom av organisationerna på frivillig väg insamlade medel — men det finns ju en gräns — dels genom statsbidrag. Under senare år har de ökade kostnaderna i förening med minskade möjligheter att på frivillig väg täcka medelsbehovet gjort att organisationerna i större utsträckning än tidigare tvingats bli beroende av statsmedel. Det är inte uteslutet att den tendensen framdeles kan komma att förstärkas.

Då de frivilliga försvarsorganisationerna måste anses fylla en väsentlig uppgift inom vårt försvar, är det viktigt att det arbete, som utföres inom organisationerna, också vinner samhällets pekuniära uppskattning. Den uppskattningen visas inte genom den nära nog årligen återkommande restriktiviteten när det gäller frivilligorganisationernas anslag.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Jag skall närmare beröra alla de reservationer som är fogade till utskottets föreliggande utlåtande utom vid punkten 1.

Reservationerna vid punkterna 29, 35 och 36 är grundade på samma motion och innefattar samtliga krav på vissa kostnader, vilka enligt vår mening bör läggas utom ramen för det militära försvaret.

Vid 1963 års riksdagsbeslut rörande utflyttningen av Svea livgarde och Svea

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

ingenjörregemente från Järvafältet fastställde riksdagen, att samtliga med flyttningen förenade kostnader skulle läggas utanför den ram, som intill den 1 juli 1967 gäller för det militära försvaret. De anslagsäskande myndigheterna har beaktat detta riksdagsbeslut. Kungl. Maj:t har emellertid enligt vår mening icke beaktat 1963 års riksdagsbeslut utan medtagit vissa medel, som sammanhänger med utflyttningen av I 1 och Ing 1, inom den fastställda kostnadsramen. Vi kan, herr talman, icke godtaga majoritetens uppfattning att vissa kostnader icke är orsakade av flyttningen utan skulle ha uppkommit även om förbanden skolat kvarligga. Skälet för detta vårt ställningstagande är att ifrågavarande kostnader icke skulle uppkomma före den 1 juli 1967.

Reservationerna vid punkterna 71 och 178—182 innefattar samtliga yrkanden på höjda anslag till olika frivilliga försvarsorganisationer, exempelvis frivilliga befälsutbildningsrörelsen, lottaorganisationen, frivilliga skytteväsendet, frivilliga sjukvårdsväsendet i krig och frivilliga djursjukvården i krig.

Riksdagen har, som också delvis herr Holmberg underströk, i flera år gjort positiva uttalanden om den frivilliga försvarsverksamheten och senast föregående år framhållit att det skulle vara motiverat att öka medelstilldelningen utöver Kungl. Maj:ts förslag. Emellertid skulle förslag från 1960 års värnpliktsutredning först avvaktas. Denna utredning är nu framlagd, varvid det visar sig att här berörda frågor icke upptagits. Utskottet aviserar i stället en ny utredning, som bl. a. skall undersöka de ekonomiska förhållandena vid frivillig utbildning. Frågorna skjutes således ånyo in i framtiden. När denna nya utredning skall tillsättas och när förslag kommer att framläggas är ovisst. Sant och visst är emellertid att detta ställningstagande medför menliga följder för den frivilliga försvarsverksamheten, vilken redan i dag brottas med svårigheter.

En eventuell angripare utför noggranna operationsanalyser och bedömer vårt lands totala värnkraft såväl i materiellt, personellt som psykologiskt hänseende. Alla våra frivilligorganisationer utgör härvid tungt vägande bevis på viljan hos vårt folk att till det yttersta försvara vårt land. Jämsides med en omfattande ungdomsverksamhet måste beaktas att frivilligrörelserna lämnar ett väsentligt tillskott till vår krigsorganisation. Härigenom friställes ett stort antal värnpliktiga, som kan utnyttjas för andra uppgifter. Rekryteringssvårigheterna har under senare år ökat, vilket också påtalats av ÖB som anser att denna utveckling inger allvarliga bekymmer.

Frivilligorganisationerna begär inte att alla aktiva funktionärer skall erhålla full ersättning för fullgjorda insatser, långt därifrån. Det kan dock inte vara rimligt att av våra 16 000 aktiva funktionärer endast 1 000 åtnjuter någon liten ersättning för egna utgifter i frivilligarbetet. Direkta ekonomiska förluster, t. ex. löneavdrag, utgifter för ersättare i hemorten och resekostnader, borde kunna gottgöras. Så kan också ske om anslagen uppräknas.

Herr talman! Frivilligorganisationerna har begärt ganska betydande anslagsökningar. Vi har dock i våra reservationer nöjt oss med att begränsa anslagshöjningarna till de av ÖB föreslagna, samtidigt som vi vill uttala förhoppningen att den nya utredningen skyndsamt tillsättes med direktiv att snarast framlägga förslag.

Reservationen vid punkt 189, slutligen, berör soldathemsverksamheten. Den är grundad på en motion som vill höja av Kungl. Maj:t föreslaget anslag på 200 000 kronor till 250 000 kronor. Om riksdagen i dag följer Kungl. Maj:ts förslag om oförändrat anslag, innebär det i praktiken att ledningarna för alla våra soldathem tvingas inskränka verksamheten under det kommande budgetåret, eftersom den myndighet som har att fördela medlen — försvarsstabens per-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

sonalvårdsbyrå — icke kan anvisa några andra medel. Soldathemmen kan icke heller skaffa erforderliga medel till önskvärd verksamhet från andra håll. Att behöva inskränka på verksamheten är för flertalet soldathem så mycket mer tragiskt som antalet värnpliktiga vilka fullgör sin tjänstgöring mycket långt från hemorten väsentligt ökat. Bara i Norrbotten tjänstgör över tusentalet värnpliktiga från stockholms-trakten, och det är alldeles särskilt dessa värnpliktiga som kan tas om hand vid våra soldathem. Motsvarande är fallet på många andra orter i landet.

Den som i likhet med mig i många år frivilligt arbetat med att ge de värnpliktiga en meningsfylld fritid, har med glädje hälsat många av soldathemsutredningens förslag. Då vi nu, tyvärr, inte får några på utredningen grundade förslag till årets riksdag, har vi i denna fyrpartimotion yrkat på en uppräknings anslaget med 50 000 kronor, som jag nyss sade. Det vore värdigt Sveriges riksdag att på detta sätt stödja soldathemsverksamheten.

Herr talman! Jag återkommer med yrkanden på respektive punkter.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Det är klart att man i stort kan understryka de synpunkter som herr Holmberg här framförde beträffande det glädjande förhållandet att försvarsfrågan har burits upp av en betydande enighet inom svenska folket, vilket också tagit sig uttryck här i den lagstiftande församlingen. Men det får uppenbart inte bli så, att försvarsfrågan skall vara tabu och utan vidare sägas tillhöra de ämnen, som korporationer, riksdagsmän eller enskilda icke får beröra med några som helst avvikande meningar. Skulle det bli så, är ju enigheten inte så mycket att glädjas åt, som man annars skulle tro.

Herr Holmberg framförde de 33 socialdemokraternas motion nästan såsom ett bevis på bristande uppslutning

kring försvarsandan. Jag tror nog att flera delar de i motionen anförda synpunkterna, att en viss anpassning av försvaret bör kunna företas i olika lägen.

Jag vill nog också hävda att man måste se totalförsvaret i ett sammanhang. Att döma av den diskussion som nu förs angående en väsentlig minskning av självförsörjningsgraden med inhemska livsmedel, förefaller det inte vara så helt med vakthållningen omkring det egna försvaret. Att göra stora delar av vårt land praktiskt taget till ödebygd skulle sannolikt också ur försvarssynpunkt betyda en väsentlig försämring. Hur skulle det bli i händelse av en påbjuden evakuering, då de eventuellt kvarvarande landsortsborna och -kommunerna skulle bli skyldiga att ta hand om de evakuerade? Hur skall de evakuerade kunna tas om hand i en ödemark? Det är en fråga man har anledning att ställa sig. Jag och flera i mitt parti är inte ovilliga att i fortsättningen ta upp dylika frågor till diskussion.

Jag har, herr talman, med dessa inledande ord velat endast flyktigt beröra den stora fråga vi här har att behandla i samband med detta utlåtande, där i övrigt vår uppfattning förmodligen kommer att utvecklas av andra representanter för det parti jag tillhör. Jag har, herr talman, egentligen begärt ordet för att kort redovisa de personliga synpunkter, som jag har framfört i några motioner.

I motion nr 260 i denna kammare hemställer jag att riksdagen måtte besluta hemställa hos Kungl. Maj:t om överbringande till 1965 års försvarsutredning för kännedom riksdagens mening enligt följande.

1. Strävandena att demokratisera försvaret bör ytterligare intensifieras i syfte att stärka försvarsviljan.

2. Upprustningen av kasernebyggnader och övriga förlägningslokaler slutföres inom nästa fyraårsperiod till fullt modern hygienisk standard.

3. Dagersättning för värnpliktiga vid

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

första inkallelse höjes till 10 kronor om dagen med motsvarande höjning för övriga kategorier. Värnpliktsavlöningarna göres indexbundna.

4. De föreslagna åtgärderna inrymmes i den totala kostnadsramen för rikets försvar.

Vad gäller den första punkten om strävandena att demokratisera försvaret förstår jag att synpunkter på detta tema förefaller oväsentliga i resonemang som rör sig om de materielanskaffningar det här gäller, men jag tror för min ringa del att det är en väsentlig fråga och att vi måste föra det resonemanget med allvar. Det är nämligen inte möjligt i ett land som Sverige att få en hela folket omfattande försvarsvilja med mindre än att kärnan i försvaret, den värnpliktiga personalen, får en känsla av uppskattning. Denna uppskattning kan ta sig olika former i materiellt hänseende, exempelvis som jag anfört i en annan motion generellt gällande frikort för hemresor, höjd avlöning, förbättrade förlägningslokaler och liknande ting. Det är dock inte helt oväsentligt även med den värdering och behandling som den värnpliktiga personalen blir föremål för i olika sammanhang.

Vad gäller behandlingen av den värnpliktiga personalen är jag medveten om att mycket har gjorts, men jag är också övertygad om att ytterligare mycket måste göras. Jag vet att det i denna församling finns representanter som i sin dagliga gärning har erfarenhet av att föra kommando. Jag får väl då företända dem som är vana att lyda. Det är ganska väsentligt för den senare kategorien att man inte får en känsla av kadaverdisciplin utan att man får till stånd till ett så långt som möjligt förtroendefullt samarbete.

Jag vill erinra om den omstöpande utveckling som skett på andra områden. Om vi följer medborgarna ifrån unga år och uppåt kan vi konstatera hur mycket har förändrats, och denna utveckling har skett utan riksdagens medverkan.

Numera kallas en busunge i skolan för ett svårhanterligt barn, en notorisk bil-tjuv kallas för billånare, tjuvar och rå-nare under 21 år kallas för missanpassad ungdom. Samtidigt betraktas och behandlas de värnpliktiga av visst befäl fortfarande på samma sätt nu som på 1800-talet. Om ni inte tror mig rekommenderar jag er att läsa MO:s årsberättelser för de senaste åren.

Jag nämnde att personliga synpunkter kan vara vägledande. De erfarenheter man upplever i sin ungdom kan vara avgörande för ställningstaganden senare i livet.

Jag var under min första värnplikts-tid med om att anmäla ett befäl till militieombudsmannen. Jag var också i tillfälle att se hur den pluton, som vederbörande ledde, under en veckas tid blev beordrad till upprepade kvällstjänstgöringar i oländig terräng och under besvärliga förhållanden, alldeles säkert oangripbart. Efter rättgång blev vederbörande dömd till åtta dagars arrest på eget rum, ungefär i likhet med den förmån som på sin tid fanns, nämligen att bli avrättad med svärd. Det egna rummet var i detta fall en före detta bostad i en skola någonstans i Sverige.

Jag skulle vilja ha den andan att befälsföringen förvisso kan vara hård och korrekt, medan skällsord och liknande ting aldrig kan tänkas vara ägnade att öka entusiasmen och försvarsviljan. Jag kan också nämna ett exempel på en officer, som jag och de andra i truppen skulle ha följt genom eld och vatten, inte därför att han var mjälig, utan därför att han var korrekt och rejäl och visste hur saker och ting skulle utföras. Honom och andra officerare av den sorten är säkert den värnpliktiga personalen beredd att följa.

Fråga är då vilka positiva åtgärder som i detta sammanhang kan vidtagas för att åstadkomma en ytterligare förändring. Jag har inte någon gång förnekat att förändringar sker och har skett. Men jag tror inte att vi kan nå

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

en ökad försvarsvilja genom att den sjätte november ställa upp och i den fjärran dimman från Lützens slagfält bli erinrade om de hjältekonungar vi en gång hade; inte heller genom att bli tilltalade med allmänna fraser om att försvara kung och fosterland eller liknande ting. Vi måste nog i försvarssammanhang få en klar uppfattning om vad det är som vi verkligen går att försvara. Vi måste låta pojkarna få den känsla av människovärde som de så väl behöver.

Jag kommer så till den andra frågan, nämligen de förbättrade förmånerna. I min motion I:52 har jag, såsom jag nyss antydde, velat ge alla värnpliktiga ett generellt gällande frikort för resor mellan förläggningssorten och hemorten under den tid tjänstgöring pågår. Jag tror att man genom ett sådant förfarande skulle vinna mycket. Man skulle slippa det omfattande arbetet med rekvisitioner, utskrifter och kontroll av hemresebiljetterna. Man skulle ge pojkarna en känsla av ett egenvärde såsom soldater vid färd med statens transportmedel och man skulle i någon utsträckning minska liftandet.

I motion I:260 har jag anfört de punkter som jag nyss läste upp. Utskottet anför i sin avslagsmotivering att det skulle innebära att riksdagen föregripa den pågående utredningen. Jag har inte fattat det så utan hade tänkt att man redan nu skulle kunna ställa till utredningens förfogande bestämda synpunkter på dessa ting.

Vad gäller upprustningen av kasernerna kan jag notera den tacksamhet som jag under höstrikdagen kände då försvarsministern i en diskussion om senareläggning av försvarsbeställningarna försäkrade att detta inte skulle gå ut över kasernupprustningen. När jag senare har tänkt vidare på denna sak är det klart att glädjen fortfarande finns kvar. Men den skulle bli ännu större om takten i denna upprustning kunde ökas ytterligare så att det inte skall dröja 10 år, vilket det kommer att göra

med den nuvarande takten, utan arbetet kan färdigställas på väsentligt kortare tid. Vad sedan gäller höjningen av daglönen är det ju riktigt att den saken skall närmare utredas av försvarsutredningen. Det är bara min förhoppning i det sammanhanget att daglönen skall komma upp i ett sådant belopp att den ger pojkarna en bestämd känsla av uppskattning, även rent materiellt, och att värnpliktslönerna senare kan göras indexbundna så att de följer med den allmänna kostnadsutvecklingen.

Herr talman! Med det anförda har jag velat ge några personliga synpunkter på försvarsfrågan, kanske framför allt ur mänsklig synvinkel, men jag har också velat peka på att vi måste — här och i andra sammanhang — få till stånd en öppen och fördomsfri diskussion ur olika aspekter även beträffande försvarsfrågorna, så att vi får en allmän och enig uppslutning omkring de betydande kostnader som Sveriges försvar medför.

Häri instämde herr *Carlsson, Eric*, (cp).

Herr WERNER (k):

Herr talman! Debatten kring försvarets utformning har på nytt blossat upp, främst i de moderna industristaterna med hög teknisk kapacitet. I allt vidare kretsar ifrågasättes hela utformningen av den militära delen av ett modernt försvar. Det är inte längre traditionella pacifistiska kretsar som kräver att enskilda stater skall inleda militär avrustning. Med utgångspunkt från rationalistiskt och förnuftsmässigt tänkande utan anknytning till den gamla radikalpacifismens avståndstagande från våld i varje situation ifrågasättes det militära försvarets betydelse för ett alliansfritt land där social stabilitet råder.

Svensk försvarspolitik måste ses i vid mening. Tyvärr har debatten alltför ofta begränsats till den militära delen av försvaret. Därmed har helheten för-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

svunnit ur bilden på ett farligt sätt. Ett modernt försvar innefattar förutom de militära delarna civilförsvaret, utrikespolitiken och diplomatisk aktivitet, den ekonomiska politiken, psykologiskt försvar, stödet till u-länderna och även andra ting.

Enligt vår mening är det ett förstahandsintresse att komma bort från kapprustningens väg. Total militär avrustning efter världsmåttstock skulle tekniskt omöjliggöra nya krig. Det synes dock för närvarande omöjligt att få till stånd internationell total avrustning, men detta ger Sverige ingen rätt att fortsätta sitt deltagande i den militära kapprustningen. Vi har vår del av ansvaret för att få till stånd militär avspänning.

Total militär avrustning med internationell omfattning är en målsättning på sikt. Vägen dit måste passeras etappvis. Etapper på den vägen kan vara kärnvapenfria zoner, begränsat eller totalt kärnvapenförbud, vittomfattande provstoppsavtal, överenskommelser om rustningsbegränsningar, nedrustade eller helt avrustade stater och demilitariserade zoner. Det gäller att finna en öppning i den internationella säkerhetens intresse. En verklig internationalism och ett rejält intresse för hela världens säkerhet måste leda våra tankar till ett nytt försvarstänkande och resultera i snara och även drastiska åtgärder för att bryta den nuvarande onda cirkeln.

Vi motionärer vill för vår del ge vår anslutning till svensk militär avrustning. För närvarande torde det vara meningslöst att påräkna att stormakterna skall inleda en verklig nedrustning. Vi tror att vissa områden av världen kan förvandlas till avmilitariserade zoner, att enskilda länder kan genomföra total militär avrustning, att andra länder kan övertygas om rustningsbegränsningar eller påbörjad nedrustning. Det synes oss vara lättast för de alliansfria och neutrala staterna att inleda avrustningen. Därefter är det realistiskt

att tänka sig att mindre nationer inom respektive militärblock går samma väg. Därmed skapas, anser vi, gradvis ett bättre militärt, ekonomiskt, socialt och psykologiskt klimat för att stormakterna skall genomföra en långtgående nedrustning. Avrustningen av enskilda länder och områden skulle betyda mycket för det internationella klimatet. Ett militärt avrustat Sverige blir internationellt ett konkret föredöme och kan spela en aktiv fredsbefrämjande roll.

Vi är självklart ense om behovet av större avrustade områden. Ett avrustat Norden, ett demilitariserat Tyskland, skulle enligt vår mening på ett avgörande sätt bidra till internationell avrustning och friställa betydande ekonomiska resurser för u-landsbistånd och socialpolitisk upprustning. Men vi menar att Sverige icke kan avstå från att självständigt agera, om andra nationer för tillfället inte vill följa avrustningens väg. Oavsett hur vi för närvarande utformar vårt försvar finns ingen bebyggande garanti mot att vi dras in i militära konflikter. Det finns mot bakgrunden av den aktuella situationen ingen garanti mot terrorbombning och mot ockupation av vårt land. Denna bild ändras inte heller om vi fördubblar eller tredubblar vår militära kapacitet.

Kärnvapnens tillkomst har gett mänskligheten de tekniska möjligheterna att begå kollektivt självmord på några få timmar. Befintliga kärnvapenlager är tillräckliga för att utplåna den moderna civilisationen. I ett framtida kärnvapenkrig kommer det inte att finnas några segrare utan bara förlorare.

Vi som har motionerat om att en svensk militär avrustning bör prövas allvarligt och fördomsfritt av den sittande försvarsutredningen vet att vi ger uttryck för en uppfattning som växer sig allt starkare inte minst bland den ungdom som under hela efterkrigstiden levt i skuggan av det kalla kriget och under hot av kommande kärnvapenkrig. Det är ingenting märkligt i att man då

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

börjar tänka i andra banor än de traditionella när det gäller utformningen av vårt försvar och vad som kan göras för att stoppa den nuvarande utvecklingen i världen.

Vi har i vår motion föreslagit att Sverige i syfte att förbereda militär avrustning bör hos FN, stormaktsblocken och övriga europeiska stater begära garantier för att bli respekterat som ett ständigt alliansfritt och neutralt område. En utredning bör tillsättas med syfte att planlägga frigjorda ekonomiska resurser användning för sociala ändamål, utbildning och stöd åt u-länderna. I sammanhanget bör man beakta de resultat som framlagts i en FN-rapport av en kommission som tillsattes av dåvarande generalsekreterare Dag Hammarskjöld, en rapport som behandlar avrustningens ekonomiska och sociala konsekvenser.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till motionsparet I: 157 och II: 208. Jag ber också att till protokollet få fogat, att jag med hänsyn till detta motionspars behandling kommer att avstå i voteringarna beträffande övriga frågor under fjärde huvudtiteln.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Den försvarshuvudtitel som vi nu behandlar är den sista under den period som avsågs i partiernas överenskommelse vid 1963 års riksdag; perioden utgår den 1 juli 1967. Det innebär att totalkostnaderna när det gäller denna huvudtitel är mer eller mindre bestämda i förväg.

Vad beträffar innehållet föreligger väl inte heller några större motsättningar — i varje fall kan kammaren konstatera det vid ett studium av de reservationer som är fogade till statsutskottets föreliggande utlåtande. Det finns motioner beträffande kostnaderna, och utskottet har avstyrkt dessa motioner under hänvisning till att kostnadsramen för nästa budgetår redan tidigare spikats. Det finns motioner rör-

rande innehållet, såsom i någon mån framgår av reservationerna, men som också till visst antal är av den art att de kommer att behandlas i särskild ordning inom den nu sittande försvarsutredningen. I allt väsentligt har utskottet följt departementschefens förslag i huvudtiteln. De avvikelser som finns att notera i reservationerna gäller ekonomiskt sett relativt små saker, som dessutom i stor utsträckning kan sammanföras till ett par inbördes besläktade grupper av ärenden.

Innan jag går in på att närmare beröra reservationerna ber jag att få säga några ord om den stora frågan om den konjunkturanpassning, som nästa års budget blivit föremål för.

Utskottet förordar enhälligt att Kungl. Maj:ts förslag och av Kungl. Maj:t vidtagna åtgärder skall godkännas. Det innebär att försvarsbudgeten liksom utgifter på andra samhällsområden får finna sig i en viss åtstramning på grund av det upphettade klimat, samhällsekonomin befinner sig i. De 350 miljoner kronor som Kungl. Maj:t avser att hålla inne har emellertid i budgeten tagits upp på reservationssidan. Kungl. Maj:t har mycket starkt — jag tänkte säga alltför starkt — understrukit att dessa medel självfallet skall kunna disponeras under närmast följande år. Utskottet har i denna fråga anslutit sig till departementschefens synpunkter. Jag skulle emellertid på denna punkt vilja säga några ord utöver vad som står att läsa i utskottsutlåtandet.

Jag har när det gäller denna fråga med en viss tvekan medverkat till utskottets skrivning. Jag är inte övertygad om att den hårda bundenheten beträffande framtidens försvarskostnader, åtminstone i denna del, har varit riktig. Men jag har ändå kunnat medverka i detta avseende, om än med tvekan.

Det sägs i utskottsutlåtandet att nuvarande flerårsplaner skall fullföljas. Det betyder att de rullande sjuårsplanerna, som vi brukar kalla dem, skall fortsätta att fungera. Men man skall inte

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

inbilla sig att dessa planer i och för sig omfattar några ekonomiska medel av en viss storlek. En plan kan vara »rullande» med hur små och hur stora anslag som helst. Jag tror att det i diskussionen har rått en missuppfattning om vad som menas med dessa rullande planer. Vad utskottet säger innebär alltså inte enligt min mening att utskottet vill påstå att planerna skall fullföljas till något visst belopp efter den period som utlöper med nästa budgetår.

Jag anser det angeläget att i detta sammanhang erinra om 1963 års beslut rörande handlingsfriheten. Det finns tydligt utsagt att statsmakterna skall vara obundna när perioden går ut, obundna både när det gäller anslagsfrågorna och när det gäller avvägningsfrågor inom försvarets ram. Man kan sålunda, såvitt jag förstår, ha dessa 350 miljoner kronor ovanpå en ram, vars storlek man i dag egentligen inte vet någonting om. Resonemanget om att beloppet skall bevaras torde därför vara något skevt. Jag förutsätter också att man även under kommande år måste räkna med att liknande situationer i samhällsekonomin kan uppkomma som vi nu har att dras med och som väl i så fall måste justera våra önskemål beträffande dispositionen av dessa miljoner.

Jag har alltså, herr talman, velat antyda, att jag inte anser det vara så angeläget att stryka under att dessa 350 miljoner skall vara disponibla när som helst under de närmaste åren, utan under de åren får man anpassa sig efter den situation som då uppkommer och efter de beslut som kan komma att följa av den nu sittande försvarsutredningens arbete.

Beträffande reservationerna vid punkterna 29, 35 och 36 vill jag framhålla att det är enbart högermän som reserverat sig. Högern är också ensam reserverant i de fem eller sex punkter som avser ökat stöd åt frivilligorganisationerna.

I de tre förstnämnda punkterna gäl-

ler tvisten vad som skall ligga inom den fastställda kostnadsramen. Här avses de förband på Järvafältet som inom kort kommer att flyttas ut därifrån. Man har inom departementet bedömt att någon liten del av kostnaderna är av den natur att ifrågavarande kostnader rimligen bör ligga inom kostnadsramen. Riksdagen har tidigare uttalat — det har sagts här förut — att samtliga kostnader som är vållade av utflyttningen av I 1 och Ing 1 från Järvafältet skall ligga utanför ramen, eftersom de uppkommit på grund av andra motiv än de militära önskemålen, närmast kommunernas behov av tomtmark. Det innebär emellertid inte att utanför ramen också skall läggas kostnader som skulle ha uppkommit även om flyttning över huvud taget inte kommit i fråga. Jag tror att man inte borde argumentera så hårt i detta sammanhang — det gäller här totalt i de tre punkterna endast 4,5 miljoner kronor. Frågan om Järvafältets användbarhet för militära ändamål har diskuterats redan innan tanken på flyttning av I 1 och Ing 1 uppkom. Redan då framhölls i olika sammanhang från militärt håll att möjligheten till skjutningar och andra övningar på Järvafältet med den moderna materielen var starkt begränsade och kringskurna och att det därför var önskvärt att anskaffa bättre område för dessa övningar. Jag tror att det är värt att komma ihåg detta när man diskuterar huruvida det eller det skall ligga innanför ramen. Här får man ändå en betydande förbättring av förbandens inte bara förläggning utan också övningsmöjligheter, utan att det belastar den kostnadsram som löper. Vad det är värt kan man diskutera, eftersom ramen som sagts bara gäller ett år till.

I sex av högerreservationerna gäller det frivilligorganisationernas anslag inom budgeten. Jag räknar då dit även sjövärnsskåren. Riksdagen har vid flera tillfällen tidigare understrukt att det är angeläget att de frivilliga organisa-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

tionerna inom försvaret får gynnsammare existensmöjligheter, att de människor som offerar sig på detta område åtminstone får någon liten förbättring av ersättningen för sina ansträngningar.

Detta önskemål har Kungl. Maj:t i år tillgodosett genom en höjning av samtliga anslag under de sex punkterna, en höjning som i något avseende kan vara låg men som ändå stämmer bra med de önskemål som riksdagen tidigare uttalat. Utskottsmajoriteten anser att man i dag bör vara nöjd med denna förbättring, medan reservanterna, såsom en talesman för dem redan sagt, inte anser det vara tillräckligt utan vill ha en ännu större ökning.

Inom den närmaste tiden kommer en ny utredning beträffande frivilligorganisationernas ställning inom försvaret att tillsättas, och därvid kommer väl också, har det sagts, villkoren för dem som deltar i frivilligarbetet att provas. Utskottsmajoriteten menar att när nu en väsentlig förbättring ändå sker, får man nöja sig med det tills resultatet av den nya utredningen föreligger. Denna blir en direkt fortsättning och avlösning av den utredning som kallades värnpliktsutredningen och som därmed upphör att existera.

Det finns slutligen, herr talman, bara en punkt i hela huvudtiteln som fått en reservation, där utskottet delat sig ungefär mitt itu, en enda liten obetydlig punkt i denna fem-miljardershuvudtitel. Det gäller soldathemsverksamheten, där de tre borgerliga partierna efter motioner gått på en gemensam reservation. I det fallet har majoriteten menat att man bör avvakta den utredning som redan är slutförd, utredningen om soldathemsverksamheten, om stödet till hemmen, om grunderna för verksamheten. Förslag har framlagts nyligen. Detta har varit på remiss hos olika instanser och det ligger för närvarande hos Kungl. Maj:t för prövning. Kungl. Maj:t anmäler att man inte kommer att framlägga någon proposition i detta ärende innevarande år. Jag tror, herr talman,

att vi har anledning att vara tacksamma för att inte de många senkomna propositionerna utökas med ännu en. Vi anser inom utskottsmajoriteten att dessa frågor bör anstå tills man har sett resultatet av Kungl. Maj:ts prövning av ärendet. När det kommer vet jag inte, men jag anser att det på något sätt måste komma riksdagen till handa.

Utredningsmannen förslår väsentligt ändrade grunder för verksamheten, ett annat innehåll av verksamheten. Det har rätt oenighet därom inom remissinstanserna. Utredningsmannen förslår också väsentligt ökade bidrag från statens sida.

Det sades av någon föregående talare att dessa pengar — det rör sig om 200 000 kronor — inte kommer att räcka till utan att man kommer att få vissa svårigheter under nästa budgetår. Jag vill erinra om att de slantar det här gäller är en relativ obetydlighet i sammanhanget. De stora medelsbelopp som går till soldathemsverksamheten från många andra håll, och det rör sig om betydligt större summor, har större intresse i längden än den höjning av anslaget som här eventuellt skulle kunna komma i fråga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i punkt 1 och jag kommer senare att i vederbörlig ordning yrka bifall till utskottets förslag i samtliga punkter.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom herr Gillström i stor utsträckning uppehöll sig vid innehållet i det gemensamma yttrande som statsutskottet har avgett om ramen 350 miljoner kronor, skulle jag vilja foga en kommentar till de kommentarer som herr Gillström gjorde.

Vi fick nu höra att herr Gillström med en viss tvekan medverkat i denna uppgörelse. Denna tvekan har självfallet funnits på båda hållen, även på vår sida.

När herr Gillström säger att man inte

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

bör inbilla sig att de rullande sjuarsplanerna innehåller en viss mängd ekonomiska medel, kan jag emellertid inte instämma i hans bedömning. Jag skulle kunna hålla med, om herr Gillström hade sagt att de inte innehåller en *fixerad* mängd ekonomiska medel. Det avgörande är ju att utgångspunkten för dessa rullande sjuarsplaner är att den av riksdagen fastlagda målsättningen för krigsmakten skall uppfyllas. Om den målsättningen fordrar mera medel än som just för tillfället är tillgängliga, så är vi skyldiga att tillgodose anspråken. Visar det sig att vi på grund av den tekniska utvecklingen eller av andra skäl skulle kunna klara målsättningen med mindre medel, får man naturligtvis vara beredd att ta konsekvenserna även i det fallet, under förutsättning att målsättningen inte rubbas.

Jag blev därför mycket bekymrad dels inför detta yttrande och dels inför ett uttalande av herr Gillström att vi måste räkna med att liknande situationer som den nuvarande kan uppstå under kommande år. Det är visserligen mycket möjligt att vi får samhällsekonomiska bekymmer även kommande år, om den ekonomiska politik som nu är etablerad fullföljes, men detta får inte hindra att vi gör den återtagning av de 350 miljonerna som utskottet har begärt för att vi icke skall rubba målsättningen. Vi får helt enkelt skaffa pengarna på annat sätt; eljest tvingas vi att sänka målsättningen, och det är högerpartiet icke berett att gå med på.

Herr STRANDBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gillström sade att högern är ensam om praktiskt taget alla reservationer. Ja, det är riktigt, men det torde knappast vara första gången i historien som högerpartiet står ensamt i försvarsfrågor.

Vi skall inte ta upp någon längre diskussion här. Det är bara att konstatera att vi har olika bedömningar av beslutet i fråga om Järvafältet.

Det är riktigt som herr Gillström påpekar att regeringen i år delvis har föreslagit höjda anslag till de frivilliga organisationerna, men jag opponerar mig litet när herr Gillström beträffande soldathemsverksamheten säger att det bara är fråga om småslantar och att soldathemmen får inkomster i betydligt större utsträckning från annat håll. Ja, det finns soldathem som lever på »ideella» pengar i stor omfattning. Jag har suttit som verkställande ledamot i mer än tio års tid i ett av de största soldathemmen i Sverige, kanske det som får största delen av anslaget. Bidragen har varierat mellan 5 000 och 6 000 kronor och kanske ett år varit uppe i 7 000 kronor.

En ökning med 50 000 kronor innebär för det första att antalet soldathem i Sverige kan utökas, såsom försvarsstabens personalvårdsbyrå har föreslagit — vissa orter har varit på tapeten härvidlag — och för det andra att anslaget till de redan i dag befintliga soldathemmen inte de facto blir mindre, som de blir om det fortfarande skall anslås 200 000 kronor.

Jag kan försäkra herr Gillström att vi ingalunda bedömer det anslag på drygt 5 000 kronor som man för närvarande kan få såsom små slantar. Det är för oss synnerligen värdefullt. Vi skulle, om anslaget ökades, kunna göra väsentligt mer än nu för våra värnpliktiga. Vi tvingas nu att anlita scouter och andra frivilliga för att utan någon ersättning förströ de beredskapsförband som måste ligga kvar i våra garnisonsorter under jul, nyår och andra helger. Allt vi får kommer uteslutande de värnpliktiga till del. Därför kan jag inte riktigt acceptera att man talar om småslantar — för oss är det stora pengar.

Herr GILLSTRÖM (s) kort genmäle:

Jag vill säga till herr Strandberg att det är riktigt att soldathemsverksamheten kan behöva mer pengar. En utred-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

ning föreslår emellertid väsentligt ändrade grunder för verksamheten, och jag tycker att det vore litet förhastat att öka statsbidraget innan grunderna blivit granskade och eventuellt godkända av riksdagen. Till dess kan en höjning anstå.

I anledning av herr Holmbergs resonemang vill jag påminna om att riksdagen inte har beviljat eller ens utlovat några medel utöver nästa budgetår. Ramfrågan skall prövas i försvarsutredningen, och först när den har blivit färdig och riksdagen har fattat ett nytt försvarsbeslut nästa år vet man vad man har att röra sig med. Inom de rullande sjuårsplanerna finns det inte några givna pengar och inte heller några fasta anslag som sträcker sig utöver den period varom partierna i riksdagen hittills har kommit överens.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Rent formellt har naturligtvis herr Gillström rätt i att riksdagen icke kan bevilja medel för mer än ett budgetår framöver, men reellt passar detta resonemang alls icke in på försvarets utgifter. Målsättningen för försvaret kan icke och får icke ändras år från år under hänvisning till riksdagens formella begränsningar när det gäller att bevilja medel.

Det är därför jag i detta läge har velat skjuta fram målsättningen och höra om inte herr Gillström ändå är helt överens med riksdagens övriga ledamöter om att den målsättning som fastlades 1964 skall gälla ända till dess ny sådan målsättning prövas och fastställs.

Herr **GILLSTRÖM** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ingen beundrare av den målsättning vi nu har. Den innehåller bestämmelser som jag för min del gärna skulle vilja korrigera.

Det är fel att målsättningen skulle vara bestämmande för vad riksdagen får satsa under de kommande åren. Jag tror att herr Holmberg missförstår sammanhanget.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! I så fall väntar jag med stor spänning på att få höra om inte heller försvarsministern är någon vän av den målsättning som vi gemensamt har fattat beslut om.

Herr **DAHLÉN** (fp):

Herr talman! Först skulle jag vilja ansluta mig till den uppskattning av soldathemsverksamheten som herr Strandberg gav uttryck åt. Även om det möjligen så småningom kan komma förslag om förbättringar av de ekonomiska villkoren för denna verksamhet, tror jag det finns anledning att stödja reservationen i dag.

Sedan vill jag beröra det något större problemet med beställningsstoppet. Jag tycker det är mycket glädjande att utskottet har kunnat enas om hur man skulle skriva beträffande det av försvarsministern föreslagna beställningsstoppet på 350 miljoner kronor.

Att detta inte har skett utan, skall vi säga, påfrestningar och jämkningar från olika håll, har ju redan dagens debatt visat. Det gäller ju här en kontroversiell fråga. För min del skulle jag dock vilja uttrycka min tillfredsställelse över att det gick att skriva ihop sig.

Jag skulle i detta sammanhang vilja passa på att fråga försvarsministern om två saker. Vi fick från departementet en, som jag och även alla andra inom avdelningen tycker, utomordentlig föredragning beträffande frågan hur dessa indragningar skulle äga rum när det gäller beställningarna. Det var dock i slutomgången en öppen fråga, om det skulle kunna röra sig om 350 miljoner kronor eller 290 miljoner kronor eller 300 miljoner kronor eller någonting i den stilen. Jag anser, att det borde vara av intresse för riksdagen, om försvarsministern i dag hade tillfälle att tala om hur stor summan i själva verket skulle kunna bli. Det var det första.

För det andra noterar jag med tillfredsställelse att försvarsministern i

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

propositionen hävdar att utflyttningen av I 1 och Ing 1 från Järvafältet skall fortsätta och att det inte skall ske någon ändring på denna punkt. Jag vill bara försäkra mig om, inte minst som stockholmare, att inte någonting nytt inträffat vid de fortsatta beredningarna och det alltså är klart, att I 1:s och Ing 1:s förflyttning inte kommer att förse-

nas. Jag skulle vilja ställa en annan fråga dels mot bakgrunden av den debatt, som har förts i försvarsfrågorna under förra året, med tanke på den utrikesdebatt vi hade förra veckan, dels också i någon mån mot bakgrunden av det meningsutbyte, som vi haft här i dag. Jag skulle vilja fråga, om försvarsministern skulle vilja ge sin syn på spørgsmålet om sambandet mellan utrikespolitik och försvarspolitik. Vi har ju alla ansett att det är riktigt att vi skall söka vara överens inom alla partier om den utrikespolitiska kursen. För ett alliansfritt land är det mycket värdefullt att man verkligen kan hålla ihop. Andra makter skall veta att det inte lönar sig att slå in en kil mellan regering och opposition eller på annat sätt när det gäller vår utrikespolitiska kurs. Det är ju en ganska självklar sak som jag inte behöver gå närmare in på, och jag tror att vi alla oavsett partitillhörigheten har uppskattat denna enighet. Denna enighet om den utrikespolitiska kursen bygger också på en uppfattning om bl. a. vilka krigsrisker som kan tänkas föreligga för vårt land. I utrikespolitiken måste nämligen också ingå en bedömning av detta. Även härvidlag har vi väl, såvitt jag kan bedöma, i stort sett varit överens. Inte bara beträffande krigsriskerna har vi varit överens utan också om de bördor, som vi får ta på oss när det gäller vårt försvar. Enigheten i utrikespolitiken leder alltså naturligen till, om man verkligen vill hålla ihop, också en enighet kring försvarsbördorna. Detta har vi i stort sett varit överens om hitintills.

Jag skulle först och främst vilja säga

att enigheten kring försvarsfrågorna ju inte har som motivering det som en artikelförfattare i det nummer av Tiden — som jag fick i går — har för sig, nämligen att demokratin inte skulle tåla en debatt kring försvarsfrågorna. Jag anser, herr talman, mycket väl att demokratin tål detta, och jag har aldrig hört talas om att motiveringen till önskvärldheten av enighet kring försvaret skulle vara att demokratin inte skulle tåla den påfrestningen att försvarsfrågorna diskuterades. Detta måste vara ett missförstånd — det spelar inte någon roll om det är medvetet eller omedvetet. Jag skulle emellertid kanske ändå vilja knyta an till denna artikel i Tiden, ty författaren tecknar där en framtidsbild av den svenska politiska debatten och hoppas, med illa dold förtjusning, att även försvarsfrågorna skall dras in i den politiska debatten på samma sätt som är fallet med bostadspolitiken, markpolitiken och en rad andra saker. Jag tror att det skulle vara värdefullt, om försvarsministern skulle vilja kommentera denna frågeställning med några ord.

Jag skulle vilja formulera frågan på följande sätt: Har regeringen kommit fram till att det intima samband som finns mellan en utrikespolitisk bedömning och de försvarspolitiska insatserna inte längre är så betydelsefullt som tidigare? Frågan kan också formuleras sålunda: Anser regeringen att vår enighet kring neutralitetspolitiken inte längre behöver det värdefulla stödet av något så när samstämmiga linjer inom försvarspolitiken? Eller har regeringen möjligen uppfattningen att det riktiga vore att vi får en vanlig politisk debatt kring försvarsfrågorna, liksom vi har kring en hel del andra spørsmål?

Med detta vill jag betona att man inte skall undvika debatt kring försvarsfrågorna. Det vore mycket önskvärt med en mer stimulerande debatt eller åtminstone debatt över huvud taget. Försvarsfrågorna är ju otroligt svåra att komma in på livet. Det kan jag verk-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

ligen av egen erfarenhet säga, när jag nu har placerats i första avdelningen sedan något är tillbaka och försökt börja tränga in i dem. De är rent tekniskt mycket svårbemästrade. Därför tycker jag t. ex. att debatten just på det tekniska planet är alltför ringa i vårt land. Jag ser med visst beklagande att den svenska officerskåren så föga deltar i denna debatt. Jag skall inte gå in på anledningen därtill, men det är självklart att det bland dessa människor finns de som är mycket tekniskt kunniga och som måste ha delade meningar om hur försvaret ur teknisk synpunkt verkligen bör byggas upp. Jag tror att det för oss här i riksdagen, som ju alla skall ta ställning, skulle vara mycket värdefullt om debatten kunde bli mer ingående på denna punkt. Jag riktar i det sammanhanget ingen uppmaning till försvarsministern, ty jag föreställer mig att han inte gärna kan ha något emot en mer omfattande debatt. Uppmaningen gäller i stället de officerare som är tekniskt kunniga.

Med det enorma tekniska intresse som vårt folk uppvisar, tror jag det skulle falla sig naturligt för en hel del människor om en debatt kring dessa spörsmål kom till stånd. Det hindrar alltså inte att den väsentliga frågan om vår neutralitetspolitik och enigheten kring den, dess beroende av de försvarspolitiska bördorna och enigheten där, också har stor betydelse. Jag tror det kunde vara av värde för kammaren att få höra försvarsministerns uppfattning, om nu en väsentligt annan bedömning har kommit till stånd.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag skall börja med att besvara herr Dahléns sista fråga, om det inom regeringen eller — om jag fattade honom rätt — inom det social-

demokratiska partiet numera råder väsentligt ändrade meningar om nyttan och behovet av enighet i försvars- och utrikespolitiken än tidigare. Jag vet inte vad det är som föranleder frågan. Själv har jag inte läst den artikel i Tiden som åberopas. Möjligen har det varit en artikel som behandlar dessa frågor. Jag beklagar i så fall att jag inte har läst den.

Jag kan emellertid utan vidare svara följande: Den enighet i försvarsfrågan som vi har haft praktiskt taget hela tiden efter det andra världskriget och som så småningom har följts av enighet i utrikespolitiska frågor och i den utrikespolitiska hållningen, har berott på att partierna har haft ganska enstämmiga uppfattningar och bedömningar om de risker som vårt land löper i den nuvarande världssituationen samt om det behov av försvarskraft vi måste kunna mobilisera. Här har varit en samstämmighet i uppfattningen, och det är naturligtvis detta faktum, att vi i stort sett haft samma mening och varit eniga, som varit den väsentligaste förutsättningen för de s. k. försvarsöverenskommelserna.

Dagens situation, sedan det alltså gått tre år av en överenskommen fyraårsperiod, är väl i stort sett den, att det inom alla partier finns tveksamhet inför att binda sig för så långa perioder, som vi har gjort. Om tveksamheten på något sätt berör de hittillsvarande grundvalarna för överenskommelserna, d. v. s. enigheten i stort om läget och vad det kräver, vågar jag inte uttala mig om. Jag skulle inte tro att vi inom regeringen har någon annan bedömning nu än den vi haft tidigare.

För mig personligen framstår som det väsentligaste, att enigheten i första hand gäller neutralitetspolitiken: en alliansfri linje och en strikt hållning, som inte skapar någon som helst tvekan i omvärlden om vår hållning i händelse av krig. Det är grunden för det hela. Om det råder fullständig enighet om detta, kan jag inte anse det vara så farligt om

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

det sedan skulle uppstå delade meningar om hur starkt vårt försvar måste vara för att möta nuvarande situation.

Personligen har jag den meningen att den försvarspolitik som har förts och som vi nu för är riktig. Jag håller på att den nuvarande försvarskraften måste bibehållas, om vi skall vinna respekt för det vi kallar den svenska säkerhetspolitiken. Jag tror i likhet med herr Holmberg att den enighet inom landet i försvarsfrågor och utrikespolitiska frågor, som är väl känd internationellt, spelar en roll vid bedömningen av vårt land. Man får i omvärlden alldeles klart för sig att här står en enighet. T. o. m. i ett land där det sedan många år stadigt sitter en enpartiregering kan det råda fullständig enighet kring det som är väsentligt, nämligen försvarsfrågorna.

Jag tror väl att jag därmed har svarat på herr Dahlsens fråga.

Jag är naturligtvis glad över att statsutskottet här kommer enhälligt fram i en fråga, där det bara för några månader sedan var en mycket livlig debatt i tidningspressen och där framlagda motioner också tydde på att det skulle uppstå oenighet. Jag menar alltså enighet i fråga om konjunkturanpassningen. Denna enighet gör att jag knappast behöver ta upp någon debatt kring dessa frågor.

Herr Holmberg, som företräder det parti från vilket kritiken, i varje fall i tidningspressen, varit hårdast, medgav utan vidare att formell täckning finns i försvarsöverenskommelsen för regeringens åtgärder. Jag är glad över att detta blev sagt av herr Holmberg. I den debatt jag hade här med en representant för högern i mitten på december sades i stort sett motsatsen. Påståendena om att åtgärden inte står i överensstämmelse med försvarsöverenskommelsen beror faktiskt på okunnighet om innebörden av denna försvarsöverenskommelse.

Det är klart att herr Holmberg tog upp frågan om detta står i överens-

stämmelse med den målsättning som riksdagen antog för krigsmakten 1964. Det är här motsättningsresonemanget kommer in i bilden. Jag kanske med hänsyn till den replikväxling som har förekommit mellan herr Holmberg och herr Gillström skall säga några ord om det som också spelat en viss roll i diskussionen i tidningarna kring uppskjutandet av vissa försvarsbeställningar.

Jag vill erinra kammaren om vad som är det väsentligaste i målsättningen, vad det var vi beslöt 1964. Som det väsentligaste avsnittet i målsättningen står »att krigsmakten skall kunna avvärja en stort upplagd invasion över havet eller landgränsen samt i samband därmed insätta luftlandsättningsföretag och samtidigt upprätthålla ett segt försvar mot andra invasionsföretag. Bevakning och försvar mot mindre företag skall kunna organiseras inom landet i dess helhet.»

Detta citeras också i diskussionen, men vad som mycket litet observeras i diskussionen om målsättningen är det sätt varpå den presenterades för riksdagen och det sätt varpå statsutskottet och riksdagen sedan antog målsättningen.

Jag skall be att få citera ett avsnitt i mitt anförande när jag presenterade målsättningen för riksdagen 1964. Det står så här: »En öppen och offentligt angiven målsättning måste med nödvändighet bli hållen i allmänna ordalag. Härav följer att den mera blir en politisk manifestation än en preciserad vägledning för myndigheternas handlande». Lägg märke till dessa ord! »Det kan endast i stort ange de uppgifter som krigsmakten skall inriktas på att lösa inom den kostnadsram statsmakterna beslutat. Det finns helt naturligt ett allmänt samband mellan å ena sidan tilldelning av resurser och å andra sidan de krav som ställs på krigsmakten, men något exakt förhållande kan rimligen inte föreligga.»

Av denna presentation av målsättningen framgår ju att jag varken då el-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

ler i dag anser, att målsättningen i alla lägen kan vara resursbestämmande eller att målsättningen automatiskt, som herr Holmberg tycks tro, utlöser vissa bestämda anslagsbelopp. Att man från militärledningens sida helst skulle vilja ha det på det sättet är alldeles självklart, man känner alltid osäkerhet inför behandlingen av försvarsfrågor och önskar naturligtvis gärna att det fanns en målsättning så skriven, att det varje år bara var att presentera räkningen för statsmakterna. Detta är, herr Holmberg, en absolut omöjlighet.

Målsättningen skall försöka att ange de uppgifter som försvarsmakten skall inriktas på att lösa, men en sådan vägledning kan ju aldrig bli särskilt exakt, och varför kan den inte bli det? Jo, därför att ingen kan ju i förväg förutse omfattning, inriktning eller karaktär av eventuella anfall mot Sverige.

Jag skulle alltså vilja varna för att alltför bokstavligt försöka att i målsättningen lägga in någonting exakt, ty det är en omöjlighet. Jag tror inte att jag behöver närmare gå in på detta. Det kanske kan exemplifieras med det som herr Holmberg talade om, nämligen en kritik över det sätt varpå senarelägningsfrågorna presenterades för riksdagen i statsverkspropositionen. Herr Holmberg sade att målsättningen rubbades av att de åtgärder som vidtogs inte ens var utredda. Jag kan försäkra herr Holmberg om att vi inom departementet innan statsverkspropositionen skrevs försökte göra ett överslag över hur ett minskat betalningsutfall för nästa budgetår skulle komma att påverka förvarseffekten i ett viss läge. Jag yttrade mig härom i kammaren i december och borde kanske inte upprepa mig nu. Jag vill dock erinra om att jag påpekade att den minskningseffekt det kan bli fråga om kommer fram först om tre—fyra år. Det var vi helt på det klara med. Vi gjorde då en bedömning av läget.

Nu när överbefälhavarens specifikation och förslag har kommit har i var-

je fall jag ytterligare stärkts i uppfattningen att målsättningen för försvaret inte har rubbats. Ingridandet blev faktiskt av mindre omfattning än vad vi överslagsmässigt hade kommit till, vilket för övrigt visar att försvarsgrenscheferna, förvaltningscheferna och ÖB hade gjort ett gott arbete.

Jag vill erinra om att varje anskaffning ju sträcker sig över flera år. Därför måste även bemyndigandena göra det. I extrema fall kan ett återhållande av ett bemyndigande på till exempel 300 miljoner kronor vara nödvändigt för att åstadkomma ett minskat betalningsutfall på till exempel 100 miljoner kronor under ett visst angivet år, innan planerna var utarbetade. Före ÖB:s plan förekom det också i tidningspressen uppgifter om att denna senareläggning i själva verket betydde att vi skulle rubba bemyndiganden — bara på materielsidan — av storleksordningen 500—600 miljoner kronor. Jag kan nu meddela riksdagen att storleksordningen på minskningen av bemyndigandena kommer att bli 340 miljoner kronor på materielsidan.

Jag skall inte närmare gå in på utskottets skrivning mer än på en punkt, som redan varit föremål för en liten diskussion mellan herr Holmberg och herr Gillström, nämligen i fråga om återhämtningen, som det kallas här. Utskottet säger att det förutsätter att den uppskjutna anläggnings- och anskaffningsverksamheten skall återhämtas under »de närmaste budgetåren», som det står i utskottsutlåtandet.

Jag skulle i och för sig kunna avsluta mig till detta uttalande, som jag inte finner så särskilt preciserat — i varje fall inte så preciserat som herr Holmberg fann det — men jag kan ju inte undgå att fästa uppmärksamheten på att förbrukningen av reservationsmedel — eller outnyttjade medel, vad man nu vill kalla det för — också är en konjunkturfråga. All erfarenhet visar att reservationsmedlen tenderar att öka under högkonjunkturlägen. Skulle vi få

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

högkonjunktur under de närmaste budgetåren, är det inte så säkert att medel kan ställas till förfogande för återtagande av all den materiellanskaffning som på grund av medvetna åtgärder eller på grund av andra åtgärder har uppskjutits, samtidigt som nu planerade objekt för de kommande åren förblir opåverkade.

Jag tror nog att man måste hålla fast vid konjunkturanpassningen. Även om vi nu planerar en snabb återtagning av de 250 miljonerna, ty det gör vi, så kan man inte komma ifrån att detta är beroende av konjunkturförhållandena. Jag kan upplysa kammaren om att det har uppkommit förseningar under de senaste åren trots alla försök från förvaltningarnas och myndigheternas sida att förbruka de anslag som har ställts till förfogande av riksdagen. Den 1 juli i fjol fanns outnyttjade medel till ett belopp av 700 miljoner kronor. Även om jag tror och hoppas att dessa reservationsmedel är mindre den 1 juli i år — men det vet jag ingenting om — är jag medveten om att konjunkturförhållandena är sådana att det inte har gått att i industrien eller på byggnadsmarknaden få utfört allt det som det finns anslag till. Enligt de uppgifter jag har nu kommer den byggnadsnivå som fortifikationsförvaltningen har planerat för innevarande budgetår, då vi inte gör några som helst inskränkningar, att underskridas med cirka 50 miljoner kronor. Fortifikationsförvaltningen skulle alltså ha velat förbruka ytterligare 50 miljoner kronor, men på grund av arbetsmarknadsläget — bristen på arbetskraft etc. — har det inte varit möjligt.

Herr talman! Herr Gillström har framfört utskottets mening, och jag skall inte gå in på de många frågor som vidröres i reservationerna till utskottets utlåtande, med undantag för den högerreservation som gäller frågan om vissa anslag som myndigheterna har velat ha anvisade utanför den överenskomna s. k. ramen. Herr Strand-

berg talade om detta och åberopade att riksdagen egentligen är bunden. Enligt överenskommelsen skulle dessa medel inte föras innanför ramen. Jag vill då framhålla att denna fråga har samband med I 1 och Ing 1. Vad som gör att jag inte kunnat tillstyrka arméförvaltningens och intendenturverkets förslag är att de ifrågavarande materiellanskaffningarna i varje fall till övervägande del innebär standardförbättringsåtgärder; sådana anskaffningar skall regelmässigt bekostas inom ramen. Viss materiel som man vill ersätta med ny i samband med flyttningen är i stor utsträckning försliten och skulle ändå under alla omständigheter ha måst ersättas, låt vara att detta nu kanske sker något tidigare. I andra fall är det fråga om att skaffa helt ny materiel som inte har någon motsvarighet i de nuvarande anläggningarna på Järvafältet. Det mest kostsamma objektet — representerande halva summan med nära två miljoner kronor — gäller materiel för fordonsvårdsanläggningar. Motsvarande materiel finns i dag vid Ing 1 och I 1 men i mycket ringa omfattning, och den materielen uppfyller faktiskt inte gällande normer eller är i några fall kvalitetsmässigt inte tidsenlig, inte ens enligt arbetarskyddslagen. Jag skulle inom ramen för de övriga två miljonerna kunna peka på en mängd exempel där det är fråga om helt ny materiel som nu inte finns på Ing 1 och I 1 och som naturligtvis inte kan tas utanför ramen när vi anskaffar denna materiel för de moderna förband, som vi väl får säga att de blir när de kommer ut på det nya området.

Det som kanske ändå, herr talman, intresserade mig mest i diskussionen var herr Werners anförande, eftersom det och den motion som han har väckt i varje fall inte står i överensstämmelse med den uppfattning i försvarsfrågan som det kommunistiska partiet fört fram under tidigare riksdagar. Om jag inte minns fel så accepterade det kommunistiska partiet i fjol försvarsansla-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

gen, med undantag för den ökning som uppkommit på grund av löne- och pristegringar och de 2,5 procenten för s. k. teknisk fördyring. I år har kommunisterna lagt fram en motion där man föreslår — om jag tolkar den och herr Werners anförande rätt — en isolerad svensk avrustning som skulle planeras och genomföras under loppet av några år. Vi skulle slita oss loss från det internationella sammanhanget, inte avvakta nedrustningskonferenserna och försöken att nå internationella överenskommelser — vi skulle gå vår egen väg och därmed bli, såsom herr Werner sade, ett föredöme för den övriga världen som han hoppades då skulle följa vårt exempel.

Först och främst vill jag säga att den av herr Werner presenterade uppfattningen inte alls går ihop med kommunistisk syn på försvarsfrågor. Kommunisterna tar i intet av de länder där de sitter vid makten och i ledningen några initiativ för att minska sina rustningar. På samma sätt som andra stater försöker de nå internationella överenskommelser i nedrustningsfrågan, men några egna initiativ har de inte tagit hemma i sina länder. Tvärtom sätter de, så långt jag kan bedöma det, en mycket stark tilltro till militära maktmedel. Man har i vissa av dessa länder gått så långt att man till och med förvandlat en sådan dag som den 1 maj, som är arbetarnas högtidsdag och en internationell fredsdag, till en dag då man i militärparader visar upp sina maktmedel.

Det är såvitt jag förstår inte någon kommunistisk syn på försvaret som herr Werner för fram. Det finns i denna syn inte någon anknytning till någon kommunism, i varje fall utanför Sveriges gränser.

Tanken att vi skulle gagna världsfreden bäst genom att i ett slags otålighet över att ingenting sker på nedrustningsidan som första land i världen avskaffa försvaret är mycket verklighetsfrämmande. Jag tror att en sådan åtgärd

inte skulle gagna freden utan få en motsatt effekt i Nordeuropa. Var och en kan lätt föreställa sig vad som skulle ske. Vi skulle rubba den balans som finns i Nordeuropa, där den svenska allianspolitiken och försvarspolitikerna spelar en mycket stor roll. Om vi gjorde oss försvarslösa, skulle vi ögonblickligen bli en bricka i stormaktsspelet, och vi skulle inte ha någon möjlighet att upprätthålla respekten för en alliansfri politik med sikte på att vara neutrala under ett krig. Nu respekteras vår utrikespolitik, stödd av ett för svar, och jag vågar påstå att vi ger ett gott bidrag till stabiliteten i Nordeuropa. Det är av stort värde inte bara för oss själva, att vår säkerhetspolitik är utformad på detta sätt, utan också för våra grannar.

Om vi följde herr Werners linje — jag vet inte om han här företräder en ny uppfattning inom det kommunistiska partiet beträffande vår försvarspolitik — skulle det mycket allvarligt äventyra vårt lands säkerhet och oberoende.

Alla vi som är otåliga över att det inte tycks vara möjligt att avbryta kapprustningen utan ser att den fortsätter och just nu håller på att ta ny fart, måste nog ändå hålla fast vid att frågan om en svensk nedrustning är och måste vara knuten till möjligheterna att få till stånd överenskommelser med andra stater om ömsesidiga begränsningar av rustningarna. Jag behöver inte här erinra om vår villighet att medverka. Alla partier i vårt land är lika ivriga att ta initiativ och hjälpa till när det gäller att försöka ge uppslag om möjligheterna att få till stånd realistiska förhandlingar om en internationell nedrustning. Jag vill gärna säga att jag personligen inte skulle önska någonting högre än att få vara med om att förvandla försvarsdepartementet med dess nuvarande verksamhet till ett departement för nedrustning och där lägga om hela verksamheten. Och jag tror att alla som sitter här i kammaren känner på samma sätt.

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

Men det är alltför allvarligt att nu, när världen ser ut som den ser ut i dag, lägga landet försvarslöst i en situation när kapprustningen faktiskt har tagit ny fart och den avspänning mellan stormakterna, som vi förmärkt för ett antal år sedan, har kommit av sig. Jag beklagar att kommunistpartiet helt tycks ha övergivit sin linje. Utan ett svenskt försvar skulle ju vem som helst kunna lägga sig i våra angelägenheter och försöka med påtryckningar.

Därför, herr talman, tror jag att om vi har haft ett starkt försvar under alla dessa år under det kalla kriget, så måste vi hålla fast vid det tills dess vi ser en avgörande förändring i de motsättningar mellan stormaktsblocken, som är den största orsaken till det militära rustningsläget i världen.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Försvarsministern svarade inte direkt på min fråga om det finns någon risk för försening beträffande utflyttning från Järnvärdalen, men han diskuterade ju kostnaderna för en utflyttning. Jag tolkar det alltså så att utflyttning kommer att äga rum — det är i varje fall en rätt rimlig tolkning.

Sedan var försvarsministern något förvånad över att jag ställde min fråga om sambandet mellan utrikespolitik och försvarspolitik. Men från socialdemokratiskt håll har under det senaste året förekommit en del som gjort att jag tycker att frågan var berättigad. Det var alltså inte enbart den nämnda artikeln i det senaste numret av Tiden, som gjorde att jag tog upp saken. Eftersom jag talade om denna artikel, kanske jag också skall säga, att där framhålls att herr Frithiofsens försvarsutredning rimligen bör vara den sista utredningen. Partierna skall inte medverka i statliga utredningar t. ex. om försvaret, utan partierna skall var för sig utforma sina ståndpunkter, bl. a. i försvarsfrågan.

För den som har någon känsla av det som jag talade om i mitt föregående

de anförande, nämligen de oerhört invecklade tekniska problemen i försvarsfrågan, ter sig tanken att partierna utan tillgång till försvarsteknisk expertis skall utforma sina ståndpunkter som minst sagt så verklighetsfrämmande som man över huvud taget kan tillåta sig att vara. Men det är ju en annan sak.

I sakfrågan noterar jag alltså med tillfredsställelse, att försvarsministern här i varje fall menar att ingen förändring inträtt från regeringens sida. Vad detta skall innebära, herr talman, får den kommande försvarsutredningen visa upp när den så småningom lägger fram sitt resultat.

Herr HOLMBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Försvarsministerns anförande gav ju åtskilliga nya aspekter på vilken syn regeringen för närvarande har på försvarsfrågan.

Först och främst måste vi tydligen konstatera att regeringen inte är beredd på att träffa en ny överenskommelse under en så pass lång tid som fyra år, utan vill ha en kortare period. Men det innebär ju att man får svårare att utvinna effekt ur de givna anslagen rent tekniskt, vilket naturligtvis medför en reell försvagning och en dålig ekonomisering när det gäller anslagen till försvaret.

Men vad som är viktigare är att det finns, som försvarsministern mycket starkt underströk, ett oundgängligt samband mellan vår alliansfria utrikespolitik och vår neutralitetspolitik å ena sidan och försvarspolitiken å den andra.

Vår neutralitetspolitik kan inte och får inte bedömas på två-tre års sikt. Den måste — och det tror jag att försvarsministern är överens med mig om — bedömas på mycket lång sikt. Där finns inte plats för någon omprövning. Det kräver också logiskt att våra försvarspolitiska avgöranden kan sträckas över långa tidsperioder och inte utsätts för kastningar från det ena året till det andra.

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

Sedan riktade försvarsministern en underförstådd kritik — eller kanske av alla förstådd kritik — mot en frånvärande medlem av kammaren, nämligen herr Virgin, med vilken försvarsministern hade en diskussion i höstas. Det gällde frågan om det fanns formell täckning för en konjunkturanpassad tillfällig minskning av försvarskostnaderna. Om man går till protokollet finner man att herr Virgin sade följande: »Skall då inte försvarsanslagen alls kunna användas i konjunkturpolitiskt syfte? Jo, men möjligheterna härför är starkt begränsade. Detta beror främst på att målsättningen, alltså kravet på vad försvaret skall kunna åstadkomma är fastlåst.» Här har alltså herr Virgin klart angivit att den formella täckningen finns för en konjunkturpolitisk anpassning men att det också finns begränsningar. Någon skillnad i den formella bedömning som jag tidigare angav här och herr Virgins finns alltså inte.

Försvarsministern var vidare inne på målsättningen. Jag är fullständigt överens med honom om att den målsättning som är skriven ungefär på en halv sida i riksdagstrycket kan bli utsatt för olika tolkningar. Det är ju ändå bara ord som skall tolkas. Målsättningen är ändå ganska konkret. Vi har ett uppdrag för försvaret att det skall avvärja en stort upplagd invasion och att det på samma gång skall upprätthålla ett segt försvar mot andra invasionsföretag samt i samband därmed förhindra luftlandsättningsföretag. Jag tycker att vad som står i den målsättningen är mera vägande än de allmänna ordalag med vilka försvarsministern i kammaren presenterade målsättningen. Jag anser inte att målsättningen bara är en politisk manifestation. Den är visserligen en politisk manifestation men den har ett konkret innehåll som huvudsak.

Försvarsministern hävdade att jag sagt att denna målsättning automatiskt utlöser vissa anslagsbelopp. Nej, det har jag inte gjort, ty riksdagen får självfallet inte fräntas den bedömning som

den varje år måste göra av försvarsutgifterna. Jag skulle vilja uttrycka det på det sättet att målsättningen utlöser vissa krav på riksdagen med begäran om anslag som riksdagen naturligtvis prövar och bedömer liksom man bedömer andra anslag.

Slutligen vill jag bara säga att resonemanget om att man, om vi får en fortsatt högkonjunktur, kanske inte kan återta dessa tillfälliga besparingar och som herr Andersson sade, kanske till och med måste räkna med nya inskränkningar är ohållbart. Jag tycker att resonemanget skorrar falskt. Det kan inte vara på det sättet att vi skall upprätthålla ett starkt försvar bara i lågkonjunktur.

Sedan vill jag slutligen säga att det finns andra chefer för andra departement som har lyckats komma så långt att de program som fastställts av riksdagen är bindande till och med för riksbanken när det gäller att skaffa pengar för att programmen skall kunna uppfyllas. Jag kan i detta fall peka på nästa ärende som denna kammare kommer att behandla nämligen bostadsproduktionen, där majoriteten anger ett program som skall uppfyllas och där man är beredd att ställa pengar till förfogande, även om det pressar högkonjunkturen ännu högre upp i taket.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! I anledning av vad försvarsministern alldeles nyss yttrade om det kommunistiska partiet i förbindelse med militärfrågorna skall jag be att få anföra någonting som kanske kunde kallas för en deklaration, om nu inte anspråken på en sådan ställs alltför höga.

Försvarsministerns tal om de försvarsåtgärder som de socialistiska länderna vidtar har, tycker jag, inte något direkt samband med vårt försvars uppbyggnad och omfång. Jag anser därför att försvarsministern mycket väl kunde ha lagt den frågan åt sidan när han be-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

handlade de svenska kommunisternas inställning till Sveriges försvarsfrågor.

Jag noterar för övrigt att dessa socialistiska länder utvecklar en stark internationell aktivitet för rustningsbegränsningar, för de militära basernas avveckling och för fredlig samlevnad. Jag har naturligtvis med detta icke på något som helst sätt förnekat att Sverige officiellt för en politik med samma syfte.

Jag skall strax återkomma, herr försvarsminister, till frågan om kommunisternas ställning till de svenska militärpolitiska frågorna, men jag vill först erinra om att detta inte är första gången som talesmän för den kommunistiska riksdagsgruppen här i kammaren tagit till orda mot miljardrullningen till militärerna och uttalat de starkaste tvivel på ändamålsenligheten i våra försvarsanordningars uppbyggnad. Detta tvivel vill också jag understryka, dock utan att närmare gå in på tvivlets bevekelsegrunder, eftersom jag befarar att jag då skulle komma alltför långt ut.

Vid sidan om dessa begrundanden rörande försvarsorganisationens ändamålsenlighet måste man säga sig att en militärkostnad av 5 000 miljoner kronor om året egentligen har överskridit gränsen för vad vi orkar. Det är många sociala och andra viktiga angelägenheter som får stå tillbaka för dessa oerhört höga militärkostnaders skull. Medan anspråken från fackmannahåll — således från överbefälhavaren och andra höga företrädare för försvarsmakten — har skruvat upp försvarskostnaderna allt högre har de fyra stora partierna slutit borgfred i denna fråga. Jag kan icke inse att den debatt som hittills har förts här har på något sätt rubbat denna borgfred, ty oenigheten har rört sig om en detalj som är så liten att man knappast kan skåda att någon egentlig oenighet föreligger.

Det sägs att försvarsfrågan har ställts ovan partierna. Det har den i den meningen, att överenskommelser om grundlinjerna träffas i slutna rum. Men

i övrigt går skiljaktiga synpunkter i militärfrågorna mitt igenom partierna och tvärs igenom folket. Jag skall strax komma tillbaka till hur kommunisterna som parti ställer sig till dessa frågor.

Det är inte svårt att upptäcka en allt starkare opinion såväl mot försvarsorganisationens uppbyggnad och innehåll som mot de väldiga och improduktiva kostnader som denna organisation kräver. Denna opinion har fått sina uttryck också här i riksdagen genom vårt parti men även genom enskilda riksdagsledamöter från det politiska parti som försvarsministern själv tillhör.

Vi för vår del motionerade senast i fjol om ett utgiftsstopp, som vi kallade det, beträffande de militära kostnaderna. Nu har man en stund tvistat här i debatten om denna angelägenhet, dock enligt min uppfattning utan att vara oenig. I år kunde vi kanske med någon grad av tillfredsställelse notera att uppskjutandet av en del försvarsbeställningar innebär ett utgiftsstopp åtminstone i princip, men det är ju bara tillfälligt, såsom framgår av utskottets utlåtande.

Denna omständighet, att det blivit ett i varje fall tillfälligt utgiftsstopp, plus det förhållandet att vi befinner oss i det sista året då den nuvarande försvarsordningen gäller har medfört att det kommunistiska partiet, d. v. s. den kommunistiska riksdagsgruppens majoritet, har avstått från att ställa något motionsyrkande om utgifterna under fjärde huvudtiteln, vilket försvarsministern givetvis borde ha observerat, så att han inte talat om det kommunistiska partiet när han resonerar om dessa ting.

Jag vill dock naturligtvis inte åta mig att utfärda någon spådom i frågan, om detta s. k. utgiftsstopp kan bli signifikativt för regeringens förslag beträffande den kommande försvarsordningen. Jag befarar det värsta, allvarsamst talat.

Enligt vår mening måste emellertid frågan nu ställas såväl om ett billigare

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

försvaret som om en annan uppbyggnad av detsamma. Jag återkommer då ett ögonblick till frågan om hur stämningarna i folkdjupet återspeglas, däribland inom arbetarrörelsens partier. Jag blottar ingen hemlighet om jag säger, att man i allt vidare kretsar opponerar mot att själva militärfrågan givits en så framträdande plats i åtgärderna för att trygga vårt lands säkerhet och upprätthålla respekten för vår neutralitet. Man anser att uppmärksamheten i alltför hög grad fästs vid den rent militärpolitiska aspekten. Det blir för var dag flera som till och med anser att ett svenskt militärt försvaret icke kan bidra till att trygga vår säkerhet och att en topprustning tvärtom är till skada för den säkerhet som vi väl alla vill värna. Särskilt bland ungdomen vinner denna tanke allt starkare insteg.

Nu, herr försvarsminister, vill jag inte förneka att det också inom det kommunistiska partiet finns djupt delade meningar om metoderna för att främja vårt lands säkerhet och fredens sak. Jag förnekar icke att vi haft omfattande diskussioner i denna fråga, men försvarsministern kan icke förneka att det förekommit omfattande diskussioner i denna fråga också inom det parti han tillhör. Vi brottas alltså med sådana svårigheter också inom partierna, och särskilt givetvis inom arbetarrörelsens partier men i viss utsträckning även inom andra partier i det svenska politiska livet.

Apropå att försvarsministern nu talar om att det kommunistiska partiet har ändrat inställning till försvarsfrågan vill jag erinra om följande, som också försvarsministern i någon liten mån erinrade om. Våra motioner som behandlades i samband med utrikesdebatten förra veckan gav klart besked om att vi som parti är för en allmän och total avrustning i världen och verkar för att Sverige i Förenta Nationerna med all kraft skall arbeta i denna riktning.

I detta sammanhang förordade vi också svenskt initiativtagande för att

skapa nedrustningszoner — som jag tror att herr Andersson här erinrade om. Slutligen innehöll motionen också förslag om tillsättande av en svensk nedrustningskommitté.

Men vad skulle denna nedrustningskommitté ha för uppgift? Skulle den ha till uppgift det som förordas i en annan motion, som har väckts och undertecknats av tre ledamöter i den kommunistiska riksdagsgruppen?

Den skulle, säger jag, ha till uppgift bl. a. att ingående studera nedrustningsfrågorna internationellt och att pröva förutsättningar för och verkningar av svenska avrustningsåtgärder. Det var det kommunistiska partiets ståndpunkt.

Försvarsministern beklagade sig över att kommunistiska partiet frångått sin linje i försvarsfrågan. Jag talar just nu för det kommunistiska partiet och vill då framhålla, att vårt parti har uttalat sig för ett neutralitetsförsvaret, byggt på folkrörelsernas medverkan, ett demokratiserat försvaret, som till sin organisation och beväpning är annorlunda uppbyggt än det försvaret vi nu har. Vi är beredda att återkomma mera konkret i denna fråga, och vår uppfattning innebär sålunda — jag understryker det — att vi för närvarande icke rekommenderar en isolerad svensk nedrustning. Sådan är situationen, och följaktligen hänger försvarsministerns polemik i luften, i den mån som den riktas mot Sveriges kommunistiska parti.

Men låt mig nu få tillägga — innan jag slutar mitt anförande — att vi inte brister i respekt för dem som kommit till den övertygelsen, att en isolerad svensk nedrustning bäst gagnar vårt land och fredens sak, utan att vi bör ha respekt för dem som kommit till en sådan övertygelse — och allt fler kommer sannolikt till den övertygelsen.

I samband med den försvarsdebatt, som kan väntas då frågan om den kommande försvarsordningen skall tas upp, blir det rika tillfällen att ingående granska dessa frågor, vilket jag naturligtvis nu har underlåtit att göra, ef-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

lersom det skulle föra litet för långt och eftersom det hela inte kan konkretiseras tillräckligt, när man inte har något sådant nytillkommande material att basera sitt resonemang på. Jag vill emellertid gärna ha sagt, att vi för vår del förutsätter att vi skall få ett neutralitets- och folkförsvaret, vars kostnader väsentligt understiger de nuvarande försvarskostnaderna och som samtidigt blir av större betydelse för vår säkerhet än nuvarande försvarsorganisation.

Herr talman! Jag har nu talat för det som jag anser vara det kommunistiska partiets ståndpunkt i dessa frågor. Kanske har jag gjort det väl flyktigt, men jag vill samtidigt också understryka, att vi icke på något sätt vill hindra andra medlemmar av vår grupp att ge uttryck för en mening som beträffande de konkreta förslagen är annorlunda beskaffad än den vi har framfört i den motion som jag för en stund sedan berörde. Vi tycker nämligen att den friheten bör få finnas.

Av vad jag nu anfört torde framgå, att jag inte vill framställa något särskilt yrkande i denna fråga.

Herr WERNER (k):

Herr talman! Jag skall inte polemisera mot min partikamrat herr Adolfsson och skulle alltså i och för sig ha kunnat avstå från att yttra mig efter hans inlägg.

När emellertid försvarsministern frågar om detta med isolerad avrustning utgör en ny syn inom kommunistpartiet kan jag, utöver vad herr Adolfsson sagt, nämna att det väl inte är någon hemlighet att det inom vårt parti finns mycket starka stämningar för en svensk avrustning, inte minst bland dess yngre medlemmar. Vi anser att vi har råd att ha fler uppfattningar. Herr Adolfsson påpekade också, att det finns fler stämningar och uppfattningar även inom det socialdemokratiska partiet om utformningen av den svenska försvarspolitik.

När försvarsministern hänvisar till de kommunistiska länderna, kan ju inte det vara avgörande för mig. De har andra värderingar, precis som jag och Sven Andersson har olika värderingar. Jag uppfattar det ändå som något positivt när försvarsministern säger, att han skulle vilja vara med om att förvandla försvarsdepartementet till ett avrustningsdepartement. Tillåt mig bara säga att jag inte tror på den linje han företräder, och att han nog inte kommer att få vara med om en sådan förvandling.

Jag har med den motion, som jag tillsammans med två andra medlemmar ur vår riksdagsgrupp har skrivit, velat göra klart att vi inte tror på den nuvarande utformningen av försvaret i en tid av kärnvapenupprustningar och ännu ohylligare vapen.

Till talet om att det är verklighetsfrämmande vill jag svara, att det för mig är lika verklighetsfrämmande att tro att man med ett topprustat försvar i Sverige skulle kunna hänga med i kapprustningen och att ett sådant försvar skulle vara en garanti för vårt land.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag behöver inte förlänga denna debatt så särskilt mycket.

Jag trodde att herr Werner var företrädare för det kommunistiska partiets ståndpunkt i försvarsfrågan när han tog till orda. Jag visste inte då, att faktiskt hela den partigrupp han tillhör hade begärt ordet. Efter att ha hört herr Adolfssons anförande är jag helt på det klara med att det var herr Adolfsson, som företrädde den officiella linjen. Hade jag känt till detta, är det självklart att jag inte hade sagt allt det jag yttrade i mitt första anförande.

Jag kan inte förstå att det är felaktigt att här dra in anknytningen till kommunismen i andra länder. Det finns en framgångsrik kommunism, som behärskar en stor del av världen och som har en entydig inställning i försvars-

Ang. ramen för det militära försvaret, m. m.

frågor. När då herr Werner, som närmast uppträdde som pacifist i talarstolen och dessutom är kommunist, försökte inbilla oss att pacifism och kommunism var något förenligt, så måste jag reagera, ty dessa två begrepp är de mest oförenliga som tänkas kan.

Jag tycker inte herr Adolfsson och herr Werner skall skämmas över att de är kommunister. Ett av de mest framgångsrika kommunistiska partierna har just besök av det svenska kommunistiska partiet. Man skall väl våga stå för att man är kommunist.

Herr Adolfsson lugnar oss med att det inom det kommunistiska partiet pågår resonemang, som möjligen kommer att föra till en mer utformad försvarspolitik. Jag föreställer mig att den är av den typ som herr Hermansson har formulerat i sin bok. Det hela är mycket oklart, och det går inte att av bokens innehåll förstå vad det är för slag av försvarspolitik vi i så fall får. För dagen får vi nöja oss med att kommunisterna inte heller i år röstar emot försvarsanslagen. Jag tror dock inte på de antydda linjerna i den Hermanssonska utformningen i hans bok Vänsterns väg. Jag tycker mig märka, att hela den ovilja mot försvaret, som boken ändå andas, kommer till uttryck i det som brukar komma fram som ovilja mot försvaret, nämligen att man föreslår ett partisanförsvaret. Bort med det nuvarande försvaret! Kom igen med ett försvar när landet är ockuperat — då skall vi slåss! Men vi vill slippa »eländet» i fredstid.

Det är väl inte detta som herr Adolfsson menar skall bli en svensk säkerhetspolitisk linje?

Sedan ett ord till herr Dahln. Det socialdemokratiska partiet har inte formulerat någon ny försvarspolitik, utan står för den försvarspolitik som förs nu. Den senaste socialdemokratiska partikongressen fattade enhälliga beslut om denna försvarspolitik, och de gäller alltså. Där kan alltså herr Dahln vara fullkomligt lugn.

Frågan om det i höst kommer att bli nya försvarsöverenskommelser beror ju inte bara på regeringspartiet, utan på ytterligare tre partier.

I fråga om ställningen till och stämningarna inom det socialdemokratiska partiet — liksom också inom andra partier — till långa bindningar, kan sägas, att de inte är särskilt entusiastiska. Det var de inte för tre år sedan heller. Trots detta blev det en överenskommelse.

Anledningen till att entusiasmen inte är särskilt stor är att man menar, att en överenskommelse binder debatten. Också herr Dahln efterlyste den debatt i försvarsfrågor, som liksom har försvunnit därför att partierna är så eniga. Man menar att det inte kan bli någon debatt, om det inte är någon diskussion mellan partierna.

Personligen har jag inte den meningen, att detta är en avgörande fråga för debatten om försvaret. Men jag vill inte undanhålla, att sådana här meningar är starkt företrädade inom den socialdemokratiska riksdagsgruppen.

Dessutom är det givet, att långa bindningar är besvärliga med hänsyn till förändringar i det statsfinansiella läget, konjunkturläget o. s. v. Varken inom det socialdemokratiska partiets ledning eller inom socialdemokratiska riksdagsgruppen har vi ännu över huvud taget påbörjat någon allvarlig diskussion om hur vi skall ställa oss till försvarets framtida utformning. Det enda jag kan säga är att det inte förekommit några funderingar på någon ny försvarspolitik.

Jag beklagar om jag missförstod herr Virgins anförande i höstdebatten. Det är möjligt att så är fallet, och jag skall väl läsa litet noggrannare i protokollet. Jag tyckte dock faktiskt han var så kritisk mot mig just på denna punkt, att jag måste uppfatta saken så, att han ansåg att det jag sade inte stod i överensstämmelse med försvarsöverenskommelsen. Herr Virgin är inte närvarande här i kammaren nu, men jag är glad om det verkligen var så att herr Virgin

redan då ansåg, att detta överensstämde med försvarsöverenskommelsen. Vid den tiden fanns det emellertid ingen högertidning som ansåg att så var fallet, och under sådana förhållanden måste jag säga att herr Virgin var mycket framsynt i december.

Frågan om målsättningen skall jag inte fortsätta på. Herr Holmberg menar att målsättningen är klarare än min presentation av den. Men, herr Holmberg, min presentation av målsättningen skall väl ändå uppfattas, eftersom den godkännts av båda kamrarna, som en bruksanvisning — för regeringen liksom också för de militära myndigheterna — hur man skall tillämpa målsättningen.

Herr WERNER (k):

Herr talman! Jag vill bara säga till statsrådet Andersson, att jag inte skäms för att vara kommunist. Och om nu statsrådet också vill karaktärisera mig som pacifist skäms jag inte för det heller.

Jag är emellertid tveksam om man kan kalla alla dem som vill en militär avrustning för pacifister i ordets gamla betydelse, där man avvisar våld i varje situation. Jag vet att det finns situationer där jag inte kan vara med om att avvisa våld och militära maktmedel, exempelvis i Vietnam.

Jag vill alltså säga att jag inte anser det vara oförenligt att vara både pacifist och kommunist. Där delar jag inte statsrådets uppfattning.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Då menar jag, att herr Werner är en sällsynt fisk i det kommunistiska läget!

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan

Anslag till drivmedelsutrustning

komme att framställas först särskilt beträffande mom. VI samt därefter särskilt angående utskottets hemställan i övrigt.

Därefter gjordes enligt de rörande mom. VI förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 157 och II: 208; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Härpå bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i denna punkt.

Punkterna 2—28

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 29

Anslag till drivmedelsutrustning

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Armén: Drivmedelsutrustning för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 4 100 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Strandberg* (I: 156) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Edlund* och *Oskarson* (II: 206), hade hemställts, att riksdagen med avslag på vad Kungl. Maj:t föreslagit under arméns anslag till drivmedelsutrustningar, tygmateriel och underhåll av tygmateriel måtte besluta, att nämnda utgiftsändamål, vilka direkt sammanhänge med utflyttningen av I 1 och Ing 1, skulle bestridas av medel, som anvisades utanför det militära försvarets kostnadsram.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt,

a) att riksdagen måtte till Armén: Drivmedelsutrustning för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 4 100 000 kronor;

Anslag till anskaffning av tygmateriel m. m.

b) att motionerna I: 156 och II: 206, såvitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Holmberg*, *Bohman* och *Petersson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under b hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 156 och II: 206, såvitt nu vore i fråga, besluta, att av anslaget under a) ett belopp av 50 000 kronor skulle bestridas av medel utanför ramen för det militära försvaret.

Herr **STRANDBERG** (h):

Herr talman! Jag yrkar bifall till föreliggande reservationen.

Herr **GILLSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i mom. a.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de avseende mom. b framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strandberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 punkten 29 mom. b, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 106;

Nej — 23.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 30—34

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 35**Anslag till anskaffning av tygmateriel m. m.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen föreslagen kostnadsram för tygmaterielanskaffning vid armén under budgetåren 1966/73, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att beställningar av tygmateriel m. m. finge läggas ut inom en kostnadsram av 485 000 000 kronor, dels ock till Anskaffning av tygmateriel m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 534 163 000 kronor.

I de under punkten 29 nämnda likalydande motionerna I: 156, av herr *Strandberg*, samt II: 206, av herrar *Ed-*

lund och *Oskarson*, hade, såvitt nu vore i fråga, hemställt, att riksdagen, med avslag på vad Kungl. Maj:t under förevarande anslag härutinnan föreslagit, måtte besluta, att kostnader under anslaget, vilka direkt sammanhänge med utflyttningen av I 1 och Ing 1, skulle bestridas av medel, som anvisades utanför det militära försvarets kostnadsram.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) godkänna den enligt statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 januari 1966 föreslagna kostnadsramen för tygmaterielanskaffning vid armén under budgetåren 1966/73,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att beställningar av tygmateriel m. m. finge läggas ut inom en kostnadsram av 485 000 000 kronor,

c) till Anskaffning av tygmateriel m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 534 163 000 kronor;

II. att motionerna I: 156 och II: 206, såvitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anförts av fröken *Andersson* samt herrar *Holmberg*, *Bohman* och *Petersson*, vilka ansett, att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 156 och II: 206, såvitt nu vore i fråga, besluta, att av anslaget under I c) ett belopp av 3 500 000 kronor skulle bestridas av medel utanför det militära försvaret.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen vid punkt 35.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Anslag till underhåll av tygmateriel m. m.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vartdera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Därefter bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i mom. I.

Sedermera gjordes enligt de rörande mom. II förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 36

Anslag till underhåll av tygmateriel m. m.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt,

a) att riksdagen måtte till Underhåll av tygmateriel m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 106 900 000 kronor;

b) att motionerna I: 156, av herr *Strandberg*, samt II: 206, av herrar *Edlund* och *Oskarson*, såvitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas.

I motionerna I: 156 och II: 206 hade, såvitt nu vore i fråga, anhållits, att riksdagen, med avslag på vad Kungl. Maj:t under förevarande anslag härutinnan föreslagit, måtte besluta, att kostnader under anslaget, vilka direkt sammanhänge med utflyttningen av I 1 och Ing 1, skulle bestridas av medel, som anvisades utanför det militära försvarets kostnadsram.

Vid punkten hade reservation avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Holmberg*, *Bohman* och *Petersson*, vilka ansett, att utskottet bort under b) hemställa, att riksdagen måtte, med

Ang. bidrag till sjövärnsskåren — Anslag till frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m.
bifall till motionerna I: 156 och II: 206, såvitt nu vore i fråga, besluta, att av anslaget under a) ett belopp av 500 000 kronor skulle bestridas av medel utanför ramen för det militära försvaret.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i mom. a.

Därefter gjordes enligt de avseende mom. b framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 37—70

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 71

Ang. bidrag till sjövärnsskåren

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till sjövärnsskåren för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Yngve Nilsson* och *Svenungsson* (I: 373) samt den andra inom andra kammaren av herr *Thylén m. fl.* (II: 459), hade anhållits, att riksdagen måtte besluta öka förevarande anslag till 625 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 373 och II: 459, till Bidrag till sjövärnsskåren för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Holmberg*, *Bohman* och *Petersson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:s förslag samt med bifall till motionerna I: 373 och II: 459, till Bidrag till sjövärnsskåren för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 625 000 kronor.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 72—177

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 178

Anslag till frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 4 950 000 kronor.

Anslag till frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lundberg* och *Schött* (I: 259) samt den andra inom andra kammaren av herr *Oskarson m. fl.* (II: 454), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte till Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 5 018 000 kronor,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundberg* (I: 375) och den andra inom andra kammaren av herr *Oskarson m. fl.* (II: 452), i vilka anhängits, a) att de arvoden, som utginge till frivilligpersonal bland annat vid utbildning för krigsplacering inom krigsmakten, måtte uppräknas till skäligt belopp samt hänföras till traktamente, b) att rätten till lön med B-avdrag måtte utsträckas till att omfatta även utbildning inom andra grenar av totalförsvaret än krigsmakten, c) att statsmedel helt eller delvis måtte ställas till förfogande för utbildning av B-personal.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt,

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 259 och II: 454, såvitt nu vore i fråga, samt I: 375 och II: 452, såvitt dessa motioner avsåge uppräkning av arvoden samt kostnader för utbildning av B-personal, till Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 4 950 000 kronor,

b) att motionerna I: 375 och II: 452, i vad de avsåge rätt till lön med B-avdrag, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anförts av fröken *Andersson* samt herrar *Holmberg*, *Bohman* och *Petersson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under a

hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 375 och II: 452, såvitt dessa motioner avsåge uppräkning av arvoden, med avslag å motionerna I: 375 och II: 452, såvitt dessa motioner avsåge kostnader för utbildning av B-personal, samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 454, såvitt nu vore i fråga, till Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 5 018 000 kronor.

Herr **STRANDBERG** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **GILLSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vartdera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande mom. a förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strandberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 punkten 178 mom. a, röstar

Ja;

Anslag till lottaorganisationen

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 102;
Nej — 26.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därpå bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i mom. b.

Punkten 179**Anslag till lottaorganisationen**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Lottaorganisationen för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 2 100 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels de tidigare nämnda båda likalydande motionerna I: 259, av herrar *Lundberg* och *Schött*, samt II: 454, av herr *Oskarson m. fl.*, i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte till Lottaorganisationen för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 2 337 000 kronor,

dels ock de förenämnda båda likalydande motionerna I: 375, av herr *Lundberg*, och II: 452, av herr *Oskarson m. fl.*, i vilka anhallits, utom annat, a) att de arvoden, som utginge till frivilligpersonal bland annat vid utbildning för krigsplacering inom krigsmakten

måtte uppräknas till skäligt belopp samt hänföras till traktamente, b) att statsmedel helt eller delvis måtte ställas till förfogande för utbildning av B-personal.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 259 och II: 454 samt I: 375 och II: 452, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Lottaorganisationen för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 2 100 000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Holmberg*, *Bohman* och *Petersson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 375 och II: 452, såvitt dessa motioner avsåge uppräkning av arvoden, med avslag å motionerna I: 375 och II: 452, såvitt dessa motioner avsåge kostnader för utbildning av B-personal, samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 454, såvitt nu vore i fråga, till Lottaorganisationen för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 2 337 000 kronor.

Herr **STRANDBERG** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **GILLSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med överbäggande ja besvarad.

*Punkten 180***Anslag till frivilliga sjukvårdsväsendet i krig**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Frivilliga sjukvårdsväsendet i krig för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 310 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels de tidigare nämnda båda likalydande motionerna I: 259, av herrar *Lundberg* och *Schött*, samt II: 454, av herr *Oskarson m. fl.*, i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte till Frivilliga sjukvårdsväsendet i krig för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 314 000 kronor,

dels ock de förenämnda båda likalydande motionerna I: 375, av herr *Lundberg*, och II: 452, av herr *Oskarson m. fl.*, i vilka anhallits, utom annat, a) att de arvoden, som utginge till frivilligpersonal bland annat vid utbildning för krigsplacering inom krigsmakten, måtte uppräknas till skäligt belopp samt hänföras till traktamente, b) att statsmedel helt eller delvis måtte ställas till förfogande för utbildning av B-personal.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 259 och II: 454 samt I: 375 och II: 452, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Frivilliga sjukvårdsväsendet i krig för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 310 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Holmberg*, *Bohman* och *Petersson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 375 och II: 452, såvitt dessa motioner avsåge uppräkn-

Anslag till frivilliga djursjukvården i krig

ning av arvoden, med avslag å motionerna I: 375 och II: 452, såvitt de avsågo kostnader för utbildning av B-personal, samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 454, såvitt nu vore i fråga, till Frivilliga sjukvårdsväsendet i krig för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 314 000 kronor.

Herr **STRANDBERG** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **GILLSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

*Punkten 181***Anslag till frivilliga djursjukvården i krig**

I förevarande punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag och med avslag å motionerna I: 259, av herrar *Lundberg* och *Schött*, samt II: 454, av herr *Oskarson m. fl.*, ävensom I: 375, av herr *Lundberg*, och II: 452, av herr *Oskarson m. fl.*, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Frivilliga djursjukvården i krig för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 45 000 kronor.

I motionerna I: 259 och II: 454 hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte till Frivilliga djursjukvården i krig för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 79 000 kronor.

Anslag till frivilliga skytteväsendet — Anslag till soldathemsverksamhet

I motionerna I: 375 och II: 452 hade anhållits, utom annat, a) att de arvoden, som utginge till frivilligpersonal bland annat vid utbildning för krigsplacering inom krigsmakten, måtte uppräknas till skäligt belopp samt hänföras till traktamente, b) att statsmedel helt eller delvis måtte ställas till förfogande för utbildning av B-personal.

Reservation hade anförts av fröken *Andersson* samt herrar *Holmberg*, *Bohman* och *Petersson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 375 och II: 452, såvitt dessa motioner avsåge uppräknings av arvoden, med avslag å motionerna I: 375 och II: 452, såvitt de avsåge kostnader för utbildning av B-personal, samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 454, såvitt nu vore i fråga, till Frivilliga djursjukvården i krig för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 79 000 kronor.

Herr **STRANDBERG** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **GILLSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt därunder framkomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 182

Anslag till frivilliga skytteväsendet

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna

I: 259, av herrar *Lundberg* och *Schött*, samt II: 454, av herr *Oskarson m. fl.*, såvitt nu vore i fråga, till Frivilliga skytteväsendet för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 2 435 000 kronor.

I motionerna I: 259 och II: 454 hade, såvitt nu vore i fråga, anhållits, att riksdagen måtte till Frivilliga skytteväsendet för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 2 549 000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Holmberg*, *Bohman* och *Petersson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 454, såvitt nu vore i fråga, till Frivilliga skytteväsendet för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 2 549 000 kronor.

Herr **STRANDBERG** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **GILLSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 183—188

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 189

Anslag till soldathemsverksamhet

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Soldathemsverksamhet för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Torsten Andersson m. fl.* (I: 256) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafsson* i Borås *m. fl.* (II: 329), hade anhållits, att riksdagen måtte besluta att till Soldathemsverksamhet under budgetåret 1966/67 anvisa 250 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågakvaran- den punkten på återopade grunder hem- ställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med av- slag å motionerna I: 256 och II: 329, till Soldathemsverksamhet för budget- året 1966/67 anvisa ett reservationsan- slag av 200 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Åxel Andersson*, fröken *Andersson* samt herrar *Ivar Johansson*, *Per Jacobsson*, *Bengtson*, *Holmberg*, *Dahlén*, *Bohman*, *Eliasson* i Sundborn, *Nihlfors*, *Gustafsson* i Skellefteå, *Antonsson*, *Nelander* och *Petersson*, vilka ansett, att utskot- tets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till mo- tionerna I: 256 och II: 329, till Soldat- hemsverksamhet för budgetåret 1966/ 67 anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kronor.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bi- fall till reservationen.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till ut- skottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som där- under framkommit, propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten av-

Anslag till soldathemsverksamhet

givna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strandberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 punkten 189, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio- nen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja- propositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* be- gärde rösträkning, verkställdes nu vo- tering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 59.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkänna- givit, att de avstode från att rösta.

Herr förste vice talmannen *Strand* anmälde, att han vid den nu företagna voteringen röstat ja; å omröstningstav- lan hade dock felaktigt angivits, att han avstode från att rösta.

Punkterna 190—223

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 224 och 225

Lades till handlingarna.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 38, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1966/67 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 3 januari 1966, föreslagit riksdagen att

A. beträffande anslag på driftbudgeten

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad i statsrådsprotokollet anförts ändra personalförteckning för

- 1) bostadsstyrelsen; och
- 2) länsbostadsnämnderna;

II. godkänna av departementschefen förordade avlöningsstater, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67, för

- 1) bostadsstyrelsen; och
- 2) länsbostadsnämnderna;

III. godkänna av departementschefen förordade ändringar av bestämmelserna om

- 1) förbättringslån;
- 2) invalidbostadsbidrag; och
- 3) räntebidrag;

IV. medgiva, att räntefria förbättringslån finge beviljas under vartdera av åren 1966 och 1967 intill ett belopp av högst 80 miljoner kronor;

V. för budgetåret 1966/67 under elfte huvudtiteln anvisa såsom förslagsanslag

- 1) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar 4 786 000 kronor;
- 2) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader 1 152 000 kronor;
- 3) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar 9 819 000 kronor;
- 4) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader 1 321 000 kronor;

5) till Räntebidrag 435 miljoner kronor;

6) till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet 80 miljoner kronor;

B. beträffande anslag på kapitalbudgeten

I. godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för bostadsproduktionen;

II. godkänna av departementschefen förordade ändringar av bestämmelserna om bostadslån;

III. medgiva, att lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande — utöver tomträttslån till kommuner — samt räntebidrag utan samband med statligt lån, finge beviljas under år 1966 för högst 86 000 lägenheter och under vartdera av åren 1967 och 1968 för högst 84 000 lägenheter ävensom att nämnda lån finge beviljas intill ett belopp av 1 800 miljoner kronor under år 1966;

IV. bemyndiga Kungl. Maj:t att, under av departementschefen angivna förutsättningar, besluta om utökning av den under B III upptagna ramen för lån- och bidragsgivning under år 1966;

V. medgiva, att förhandsbesked om bostadslån för hus, som skulle byggas med tillämpning av industriella produktionsmetoder, finge meddelas för högst 10 000 lägenheter under ettvar av åren 1967—1971;

VI. medgiva, att beslut om lån, som skulle utgå från anslaget till räntefria lån till bostadsbyggande, finge meddelas intill 30 miljoner kronor vart och ett av åren 1966, 1967 och 1968;

VII. bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om utökning av den under B VI upptagna ramen för långivning under år 1966 i den omfattning, som utvecklingen i fråga om kapital- och arbetskraftsresurser möjliggjorde;

VIII. för budgetåret 1966/67 anvisa såsom investeringsanslag

a) under statens utlåningsfonder

1) till Lånefonden för bostadsbyggande 985 miljoner kronor;

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

2) till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien 15 miljoner kronor;

b) under fonden för låneunderstöd till Räntefria lån till bostadsbyggnad 27 miljoner kronor.

Propositionen hade, såvitt nu vore i fråga, i vad den berörde kreditmarknadsfrågor avseende bostadsproduktionen, jämväl remitterats till bankoutskottet.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågasvarande förslag hade utskottet till behandling förehått följande motioner, nämligen

från första kammaren

I: 26, av herr *Harry Carlsson* och herr *Nyman*,

I: 130, av herrar *Werner* och *Adolfsson*,

I: 174, av herr *Göran Karlsson m. fl.*,

I: 279, av herr *Holmberg m. fl.*,

I: 415, av herr *Torsten Andersson*,

I: 417, av herr *Bengtson m. fl.*,

I: 421, av herr *Nils-Eric Gustafsson m. fl.*,

I: 422, av herr *Isacson m. fl.*,

I: 423, av herr *Axel Kristiansson* och fru *Elvy Olsson*,

I: 427, av herr *Lundström m. fl.*,

I: 430, av herr *Johan Olsson*,

I: 431, av herr *Gunnar Pettersson* och herr *Harald Pettersson*,

I: 433, av herr *Svanström*,

I: 435, av herr *Sörenson* och fru *Elvy Olsson*,

I: 437, av herr *Åkerlund*,

I: 639, av herr *Bengtson m. fl.*, och

I: 641, av herr *Lundström m. fl.*, samt

från andra kammaren

II: 38, av herr *Berglund m. fl.*,

II: 90, av herr *Karlsson* i Huddinge m. fl.,

II: 176, av herr *Nilsson* i Gävle m. fl.,

II: 225, av herr *Almgren m. fl.*,

II: 348, av herr *Bohman m. fl.*,

II: 502, av herr *Börjesson* i Glömminge och herr *Johansson* i Skärstad,

II: 503, av herr *Dahlgren*,

II: 506, av herr *Gustavsson* i Alvesta och herr *Johansson* i Växjö,

II: 507, av herr *Gustavsson* i Alvesta m. fl.,

II: 508, av herr *Hedin m. fl.*,

II: 509, av herr *Hedlund m. fl.*,

II: 513, av herr *Jonasson m. fl.*,

II: 518, av herr *Nilsson* i Tvärålund m. fl.,

II: 520, av herr *Ohlin m. fl.*,

II: 522, av herr *Rimmerfors m. fl.*,

II: 524, av herr *Tobé m. fl.*,

II: 528, av herr *Wennerfors* och herr *Bengtson* i Solna,

II: 599, av herr *Hedund m. fl.*, och

II: 602, av herr *Ohlin m. fl.*

I motionen II: 90 (av herr *Karlsson* i Huddinge m. fl.) hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att normerna för prissättningen vid statliga markförsäljningar måtte prövas i enlighet med vad i motionen anförts.

I de likalydande motionerna I: 130 (av herrar *Werner* och *Adolfsson*) och II: 176 (av herr *Nilsson* i Gävle m. fl.) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta,

att statlig långivning till bostadsbyggandet för innevarande år skulle utgå för en igångsättning av 92 000 lägenheter, samt

att de statliga räntebidragen skulle utgå enligt oförändrade grunder.

I de likalydande motionerna I: 174 (av herr *Göran Karlsson m. fl.*) och II: 225 (av herr *Almgren m. fl.*) hade anhållits, att riksdagen måtte besluta, att räntefria förbättringslån även fortsättningsvis skulle kunna utgå till förbättring av handikappade medborgares bostäder.

I de likalydande motionerna I: 279 (av herr *Holmberg m. fl.*) och II: 348 (av herr *Bohman m. fl.*) hade, såvitt nu vore i fråga, föreslagits, att riksdagen skulle

A. 1) uttala, att en grundprincip för den fortsatta bostadspolitiken borde

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

vara, att de boende själva skulle betala vad deras bostäder kostade;

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om ändring i bostadslånekungörelsen med innebörd, att maximigränserna beträffande bostadsyta i småhus såväl som förutsättning för bostadslån som beträffande låneunderlagets storlek slopades;

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att hyresregleringslagens regler i §§ 3—5 om fastställande av hyran icke måtte gälla för lägenheter, som efter den 1 juli 1966 undergått väsentliga ombyggnadsåtgärder, för vilka i stället nämnda lags § 6 borde tillämpas;

B. besluta,

1) att den statliga bostadslångivningen från och med den 1 juli 1966 skulle ersättas av ett kreditgarantisystem;

2) att i anledning härav inga preliminära beslut om lån från lånefonden för bostadsbyggande skulle meddelas från nämnda datum;

3) att för erhållande av kreditgaranti en engångsavgift av 1/2 % skulle erläggas;

4) att från och med den 1 januari 1966 räntebidrag ej längre skulle medgivas beträffande hus, som påbörjats före ingången av 1958;

5) att räntebidrag, avseende räntor å underliggande lån, som hänförde sig till tiden från och med den 1 januari 1966, skulle vad avsåge hus färdigställda till och med 1959 grundas på en basränta av 6 %, beträffande hus färdigställda 1960—1961 på 5,5 %, för år 1962 på 5 % och från och med 1963 på 4,5 %;

6) att statliga bostadslån, tertiärlån, egnahemslån och förbättringslån avseende hus som påbörjats från och med den 1 januari 1958 skulle från och med den 1 juli 1966 upp till 90 % av låneunderlaget förräntas efter en räntesats av 6 % samt att till den del lånen överstege 90 % av låneunderlaget räntan skulle utgöra 7 %;

7) att räntan på reaktiverade tilläggs-lån från och med den 1 juli 1966 skulle utgöra 6 %;

8) att den hyreskontroll, som utövades av bostadslånemyndigheterna, skulle upphöra från och med den 1 juli 1966;

9) att de såsom allmännyttiga betecknade bostadsföretagen skulle åläggas redovisningsskyldighet för sina fonder, dessas storlek och successiva uppbyggnad samt för de principer, efter vilka dels fonderna uppbyggdes, dels hyres-sättningen skedde;

10) avslå framställningen om förhandsbesked beträffande bostadslån för hus avsedda att byggas med industriella produktionsmetoder;

11) avslå ett investeringsanslag till lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin;

12) att inga nya tomträttslån skulle beviljas från och med den 1 januari 1967;

C., om förslagen under B 1—3 ovan icke vunne riksdagens bifall, besluta,

1) att bostadslån, till vilka tillstånd lämnats tidigast den 1 juli 1966, skulle beviljas upp till 90 % av belåningsvärdet mot enbart inteckningssäkerhet, oavsett förvaltningsformerna, och för s. k. allmännyttiga företag upp till 95 % mot kommunal borgen;

2) att vid utgivande av statliga bostadslån en förvaltningsavgift av 1/2 % skulle uttagas i samband med lånets utbetalande;

D., under förutsättning att yrkandet under C 1 vunne riksdagens bifall, medgiva, att lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge beviljas intill ett belopp av 1 680 miljoner kronor under år 1966;

E. i övrigt beakta vad i motionerna anförts.

I de likalydande motionerna I: 417 (av herr Bengtson m. fl.) och II: 509 (av herr Hedlund m. fl.) hade, såvitt nu vore i fråga, yrkats, att riksdagen skulle

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

I. a) fastställa den av Kungl. Maj:t föreslagna basräntan å vissa underliggande bostadslån att gälla från den 1 januari 1966;

b) till Räntribidrag under elfte huvudtiteln för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 335 miljoner kronor;

c) medgiva, att lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande utöver tomträttslån till kommuner samt räntribidrag utan samband med statligt lån, finge beviljas under år 1966 för högst 88 000 lägenheter och under vartdera av åren 1967 och 1968 för respektive 92 000 och 96 000 lägenheter även som att nämnda lån finge beviljas intill ett belopp av 1 840 miljoner kronor under år 1966;

d) godkänna det av Kungl. Maj:t begärda bemyndigandet att besluta om utökning av den under c) upptagna ramen för bidragsgivning under år 1966 samt uttala, att småhusbyggandet därvid i första hand borde komma i fråga;

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t

a) uttala, att lånemedel avseende 8 000 lägenheter borde reserveras för senare fördelning för att tillgodose de särskilda behov, som uppkomme i samband med nyetablering och utvidgning av industriföretag, t. ex. i samband med den samhällseliga lokaliseringspolitiken;

b) anhålla om utarbetande av riktlinjer för skapandet av en god bomiljö;

c) uttala, att småhusbyggande borde igångsättas i enlighet med byggininitiativen;

d) anhålla om utredning och förslag till program för småhusproduktionen i enlighet med vad i motionerna anförts;

e) uttala, att kommunerna liksom tidigare borde vara enhet för bostadsbyggnadsresursernas lokala fördelning.

I de likalydande motionerna I: 421 (av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl.) och II: 518 (av herr Nilsson i Tvärålund m. fl.) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta,

att bestämmelserna om förbättringslån skulle få en sådan utformning, att

de i motionerna omnämnda låginkomstgrupperna som hittills kunde erhålla dylika lån;

att medgiva, att räntefria förbättringslån finge beviljas under vartdera av åren 1966 och 1967 intill ett belopp av högst 90 miljoner kronor, vilket innebär ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 10 miljoner kronor ökat anslag;

samt att till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 90 miljoner kronor.

I de likalydande motionerna I: 427 (av herr Lundström m. fl.) och II: 520 (av herr Ohlin m. fl.) hade, såvitt nu vore i fråga, anhållits, att riksdagen måtte besluta

1) att godkänna ett ordinarie bostadsbyggnadsprogram i överensstämmelse med det av motionärerna 1964 framlagda och med komplettering för 1970 upprepade förslaget, innebärande igångsättning av

för 1966	94 000	lägenheter
» 1967	98 000	»
» 1968	102 000	»
» 1969	106 000	»
» 1970	110 000	»

samt att dessutom förorda upprättandet av en konjunkturreserv om 10 000 lägenheter för vart och ett av åren 1966 till och med 1970;

2) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t efter samråd med byggnadsarbetsmarknadens parter och med näringsfrihetsrådet måtte tillätta ett organ, bestående av företrädare för dessa instanser jämte operatiska experter, med uppgift att följa hur rationaliseringsframstegen inom byggnadsindustrin slogs igenom samt beräkna den utökning av föreliggande bostadsbyggnadsprogram som ett vidgat industriellt byggande skulle kunna medföra;

3) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om tillsättande av en utred-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ning beträffande de olika planinstitutionens funktioner, samordningen mellan planering och husprojektering samt principerna för gränsdragningen mellan de statliga, regionala och kommunala organens ansvar och befogenheter i detta sammanhang;

4) att beträffande bostadsbyggandets struktur och geografiska fördelning i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala,

a) att erforderliga åtgärder borde vidtagas för att öka småhusbyggandets andel av bostadsproduktionen till 50 %, vilket den väntade utvecklingen av efterfrågan motiverade, och vidare att den ökning av den totala produktionen, som i motionerna framlagda program innebure, alltså i första hand borde komma småhusbyggandet till godo,

b) att en ökning av tvärumslägenheternas andel i nyproduktionen av flerfamiljshus likaledes ur efterfrågesynpunkt syntes önskvärd, varvid andelen för lägenheter om ett rum och kök eller mindre i motsvarande grad kunde minskas,

c) att bostadsproduktionen i takt med tillgängliga mark- och planresurser och med större målmedvetenhet borde inriktas på områden, där bostadsbristen vore störst eller eljest skulle bli besvärande samt att ansträngningar borde göras för att minska efterfrågetrycket i storstadsområdena genom en aktiv lokaliseringsspolitik, som gäve sysselsättning utanför dessa områden,

d) att beträffande miljöfrågornas betydelse giva till känna vad i motionerna anförts;

5) att ändring skulle företagas av för olika företagsformer gällande lånevillkor på sätt i motionerna angivits, så att likvärdighet beträffande konkurrensförhållanden uppnåddes;

6) att i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att utländska byggnadsföretag borde beredas större möjligheter att utföra byggnader och anläggningar i Sverige i syfte att närma byggnadsindustriens konkurrensläge till det för exportindustrien eller för den under importkon-

kurens arbetande hemmamarknadsindustrien rådande;

7) att räntan på nu amorteringspliktiga tilläggs lån skulle fastställas till 6 % mot nuvarande 4 % i syfte att åstadkomma bättre paritetsförhållande beträffande hyrorna i under 1950-talet färdigställda hus samt att såväl denna subventionsminskning som den av Kungl. Maj:t föreslagna skulle träda i kraft från och med den 1 januari 1966.

I de likalydande motionerna I: 430 (av herr Johan Olsson) och II: 507 (av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.) hade föreslagits, att riksdagen — i syfte att motverka de fortgående stegringarna av byggnadskostnaderna och åstadkomma samhällsekonomiska, statsfinansiella och kommunalekonomiska besparingar — skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t an- hålla,

1) att en arbetsgrupp, knuten till statens institut för byggnadsforskning och med företrädare för institutet, byggnadsstyrelsen, bostadsstyrelsen och de båda berörda kommunförbunden, måtte tillsättas med uppgift dels att utarbeta metoder, normer och anvisningar för sådan detaljplanering enligt byggnadslagen, som främjade och underlättade industriellt byggande, dels att i den mån så befunnnes erforderligt avgiva förslag till ändringar i gällande byggnadslagstiftning, dels ock att verka för upplysningsverksamhet rörande de industriella byggmetodernas förutsättningar;

2) att en arbetsgrupp, likaledes knuten till statens institut för byggnadsforskning och med företrädare för institutet och för centrala ämbetsverk, såsom byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen, samt för de tre kommunförbunden, måtte tillsättas med uppgift att pröva och föreslå en långt driven standardisering beträffande offentliga byggnader, t. ex. skolor, administrationslokaler och i viss utsträckning sjukhus och jämförliga institutioner, i syfte att främja och underlätta industriella byggmetoder;

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

3) att i anslutning till sistnämnda arbetsgrupps arbete måtte verkställas en översyn av gällande regler inom den offentliga byggnadsverksamheten samt i förekommande fall av statsbidragsregler, så att tillämpning av industriella bygghetoder underlättades;

4) att en utredning, sammansatt av i förhållande till partsintressena på byggnadsmarknaden obundna personer, måtte tillsättas med uppgift dels att, i samråd med och med bistånd av statens pris- och kartellnämnd, näringsfrihetsrådet och näringsfrihetsombudsmannen, utröna i vad mån institutionella hinder för byggnadsverksamhetens rationalisering och utveckling förekomme, t. ex. genom gällande ordning för konsultuppdrag, karteller och prisöverenskommelser, systemet för och tillämpningen av ackordsersättning, gränsdragning mellan fackförbund m. m., dels att taga initiativ till sådana hinders avlägsnande eller förebyggande.

I de likalydande motionerna *I: 431* (av herr Gunnar Pettersson och herr Harald Pettersson) och *II: 513* (av herr Jonasson m. fl.) hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning angående sådana ändringar i gällande författningar, tillämpningsföreskrifter och administrativa anvisningar, att förutsättningar skapades för en friare bostadsbebyggelse på landsbygden.

I de likalydande motionerna *I: 433* (av herr Svanström) och *II: 503* (av herr Dahlgren) hade yrkats, att riksdagen skulle besluta att vid behandlingen av frågan om befrämjande av bostadsbyggande uttala, att en återgång borde ske till vad som gällde före 1965 års riksdagsbeslut i fråga om kvotfördelning av lånemedel för detta ändamål.

I de likalydande motionerna *I: 437* (av herr Åkerlund) och *II: 528* (av herr Wennerfors och herr Bengtson i Solna) hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag i beaktande av de

i motionerna anförda synpunkterna rörande möjligheterna att skapa förutsättningar för bättre planering samt att inom byggnadsbranschen undvika onödiga kostnadsstegringar, åsamkade av byggnadsregleringsverksamheten.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

att riksdagen måtte

1. beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen, såvitt rörde lägenheternas storlek, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna *I: 427* och *II: 520*, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet i utlåtandet anförte;

2. beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen, såvitt rörde småhusbyggandet, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna *I: 427* och *II: 520*, *I: 417* och *II: 509* samt *I: 279* och *II: 348*, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet i utlåtandet anförte;

3. beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen, såvitt rörde miljöfrågor, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna *I: 427* och *II: 520* samt *I: 417* och *II: 509*, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet i utlåtandet anförte;

4. beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen, till den del de ej blivit under punkterna 1—3 särskilt berörda, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna *I: 427* och *II: 520*, *I: 417* och *II: 509*, *I: 279* och *II: 348* samt *I: 26* och *II: 38*, de sex förstnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet i utlåtandet anförte;

5. avslå i motionerna *I: 639* och *II: 599* samt *I: 641* och *II: 602* framställda yrkanden angående servicehus;

6. avslå i motionerna *I: 279* och *II: 348* framställt yrkande angående vissa ändringar i lagen om hyresreglering;

7. beträffande bostadsbyggandets regionala fördelning med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motio-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

nera I: 427 och II: 520, såvitt nu vore i fråga, ävensom motionerna I: 433 och II: 503 godkänna vad utskottet i utlåtandet anförte;

8. besluta, att yrkandena i motionerna I: 427 och II: 520, såvitt nu vore i fråga, samt I: 415 och II: 524, angående planinstitutet och planväsendets organisation, ej skulle föranleda någon riksdagens åtgärd;

9. avslå i motionen II: 90 framställt yrkande angående prissättningen vid statliga markförsäljningar;

10. beträffande bostadsbyggandets omfattning med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 427 och II: 520, I: 417 och II: 509 samt I: 130 och II: 176, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet i utlåtandet anförte;

11. avslå i motionerna I: 427 och II: 520 framställda yrkanden om en femårsplan för bostadsbyggandet och om upprättande av en konjunkturreserv;

12. beträffande industriella byggnadsmetoder med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna I: 427 och II: 520, såvitt nu vore i fråga, ävensom motionerna I: 430 och II: 507 samt med avslag å motionerna I: 279 och II: 348, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anförte;

13. avslå i motionerna I: 437 och II: 528 framställt yrkande om utredning rörande kostnadsstegringar på grund av byggnadsreglering, m. m.;

14. avslå i motionerna I: 279 och II: 348 framställt yrkande om införande av ett kreditgarantisystem på bostadsområdet;

15. beträffande krediter till bostadsförbättringar i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 174 och II: 225 samt I: 421 och II: 518, sistnämnda två motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anförte;

16. avslå i motionerna I: 427 och II: 520 samt I: 279 och II: 348 framställda

yrkanden beträffande bostadslånets storlek;

17. avslå i motionerna I: 427 och II: 520 samt I: 279 och II: 348 framställda yrkanden angående räntan på bostadslån, tertiärlån, egnahemslån, förbättringslån och vissa tilläggs-lån;

18. avslå i motionerna I: 279 och II: 348 framställt yrkande om en förvaltningsavgift för bostadslån;

19. beträffande hyreskontrollen i statsbelånade hus med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 279 och II: 348, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet i utlåtandet anförte;

20. avslå i motionerna I: 279 och II: 348 framställt yrkande angående maximi i småhus;

21. avslå i motionerna I: 279 och II: 348 framställt yrkande angående viss redovisningsskyldighet för allmännyttiga bostadsföretag;

22. avslå i motionerna I: 431 och II: 513 framställt yrkande angående en friare bebyggelse på landsbygden;

23. avslå i motionerna I: 422 och II: 508 framställt yrkande om handläggningen av ärenden avseende lån till bostäder inom lantbruksföretag;

24. beträffande invalidbostadsbidrag med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 435 och II: 522 godkänna vad utskottet i utlåtandet anförte;

25. avslå i motionerna I: 279 och II: 348 framställt yrkande angående tomt-rättslån till kommuner;

26. beträffande grunderna för räntebidrag med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 427 och II: 520, I: 417 och II: 509, I: 279 och II: 348 samt I: 130 och II: 176, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet i utlåtandet anförte;

27. avslå i motionerna I: 427 och II: 520 framställt yrkande angående schablonmetod för räntesubventioner;

28. beträffande grunderna för den statliga låne- och bidragsverksamhe-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ten till främjande av bostadsförsörjningen, såvitt de ej behandlats under 5—27, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och under erinran om vad utskottet i utlåtandet anfört godkänna i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 3 januari 1966 förordade ändringar;

29. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 417 och II: 509, såvitt nu vore i fråga, till Räntebidrag för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 435 000 000 kronor;

30. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 421 och II: 518, såvitt nu vore i fråga, medgiva, att räntefria förbättringslån finge beviljas under vartdera av åren 1966 och 1967 intill ett belopp av högst 80 000 000 kronor;

31. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 421 och II: 518, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 80 000 000 kronor;

32. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 130 och II: 176, I: 417 och II: 509, I: 427 och II: 520 samt I: 279 och II: 348, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom å motionerna I: 423 och II: 506 samt II: 502, medgiva, att beslut om lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande — utöver tomträttslån till kommuner — samt räntebidrag utan samband med statligt lån, finge beviljas under år 1966 för högst 86 000 lägenheter och under vartdera av åren 1967 och 1968 för högst 84 000 lägenheter ävensom att nämnda lån finge beviljas intill ett belopp av 1 800 miljoner kronor under år 1966;

33. avslå i motionerna I: 417 och II: 509 framställt yrkande om fördelningen av låneramen för år 1966;

34. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I: 417 och II: 509, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att, under av departementschefen angivna förutsättningar, besluta om utökning av den under 32 upptagna ramen för lån- och bidragsgivning under år 1966;

35. avslå i motionerna I: 417 och II: 509 framställt yrkande beträffande bostadsbyggandets lokala fördelning;

36. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 279 och II: 348, såvitt nu vore i fråga, medgiva, att förhandsbesked om bostadslån för hus, som skulle byggas med tillämpning av industriella produktionsmetoder, finge meddelas för högst 10 000 lägenheter under ettvar av åren 1967—1971;

37. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1966/67 på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 985 000 000 kronor;

38. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 279 och II: 348, såvitt nu vore i fråga, till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien för budgetåret 1966/67 på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 15 000 000 kronor;

39. medgiva, att beslut om lån, som skulle utgå från anslaget till räntefria lån till bostadsbyggande, finge meddelas intill 30 000 000 kronor vart och ett av åren 1966, 1967 och 1968;

40. bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om utökning av den under 39 upptagna ramen för långivning under år 1966 i den omfattning, som utvecklingen i fråga om kapital- och arbetskraftsresurser möjliggjorde;

41. till Räntefria lån till bostadsbyggande för budgetåret 1966/67 på kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 27 000 000 kronor;

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

42. bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för bostadsstyrelsen enligt vad i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 3 januari 1966 föreslagits;

43. bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för länsbostadsnämnderna enligt vad i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 3 januari 1966 föreslagits;

44. godkänna under punkten införd avlöningsstat för bostadsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67;

45. godkänna under punkten införd avlöningsstat för länsbostadsnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67;

46. till Bostadsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 4 786 000 kronor;

47. till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 9 819 000 kronor;

48. till Bostadsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 152 000 kronor;

49. till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 321 000 kronor;

50. besluta att i förevarande sammanhang behandlade motioner, till den del de ej blivit under punkterna 1—49 särskilt berörda eller behandlats i annat utskottsutlåtande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen, såvitt rörde lägenheternas storlek,

av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Kaijser, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Wallmark, Harald Pettersson,*

Bohman, Larsson i Hedenäset, *Nihlfors, Gustafsson* i Skellefteå, *Nelander* och *Nilsson* i Tvärålund samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen, såvitt rörde lägenheternas storlek, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag jämte motionerna I: 427 och II: 520, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

2) beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen, såvitt rörde småhusbyggandet,

av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Kaijser, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Wallmark, Harald Pettersson, Bohman, Larsson* i Hedenäset, *Nihlfors, Gustafsson* i Skellefteå, *Nelander* och *Nilsson* i Tvärålund samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen, såvitt rörde småhusbyggandet, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag jämte motionerna I: 279 och II: 348, I: 427 och II: 520 samt I: 417 och II: 509, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

3) beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen, såvitt rörde miljöfrågor,

av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Kaijser, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Wallmark, Harald Pettersson, Bohman, Larsson* i Hedenäset, *Nihlfors, Gustafsson* i Skellefteå, *Nelander* och *Nilsson* i Tvärålund samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen måtte beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen, såvitt rörde miljöfrågor, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

jämte motionerna I: 427 och II: 520 samt I: 417 och II: 509, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

4) beträffande vissa ändringar i lagen om hyresreglering

av herrar *Kaijser, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den ändrade lydelse, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under 6 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till i motionerna I: 279 och II: 348 framställt yrkande angående vissa ändringar i lagen om hyresreglering i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

5) beträffande bostadsbyggandets regionala fördelning

av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Harald Pettersson, Larsson* i Hedenäset, *Nihlfors, Gustafsson* i Skellefteå, *Nelander* och *Nilsson* i Tvärålund, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 7 hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadsbyggandets regionala fördelning i anledning av Kungl. Maj:ts förslag jämte motionerna I: 427 och II: 520, såvitt nu vore i fråga, ävensom motionerna I: 433 och II: 503, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

6) beträffande bostadsbyggandets omfattning

a) av herr *Kaijser, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade;

b) av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Harald Pettersson, Larsson* i Hedenäset, *Nihlfors, Gustafsson* i Skellefteå, *Nelander* och *Nilsson* i Tvärålund,

vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 10 hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadsbyggandets omfattning i anledning av Kungl. Maj:ts förslag jämte motionerna I: 427 och II: 520, I: 417 och II: 509 samt I: 130 och II: 176, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

7) beträffande en femårsplan för bostadsbyggandet samt upprättande av en konjunkturreserv

av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Nyman, Nihlfors, Gustafsson* i Skellefteå och *Nelander*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 11 hemställa, att riksdagen måtte beträffande en femårsplan för bostadsbyggandet samt upprättande av en konjunkturreserv med bifall till motionerna I: 427 och II: 520, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

8) beträffande industriella byggnadsmetoder

av herrar *Kaijser, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den ändrade lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 12 hemställa, att riksdagen måtte beträffande industriella byggnadsmetoder med bifall till motionerna I: 279 och II: 348, såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å Kungl. Maj:ts förslag jämte motionerna I: 427 och II: 520, såvitt nu vore i fråga, samt I: 430 och II: 507 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

9) angående utredning rörande kostnadsstegringar

av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Kaijser, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Wallmark, Harald Pettersson, Bohman, Larsson* i Hedenäset, *Nihlfors, Gustafsson* i Skellefteå, *Nelander* och

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Nilsson i Tvärålund samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, som reservationen visade, samt att utskottet bort under 13 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till i motionerna I: 437 och II: 528 framställt yrkande om utredning rörande kostnadsstegringar på grund av byggnadsreglering, m. m., i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

10) beträffande ett kreditgarantisystem

av herrar *Kaijser*, *Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under 14 hemställa, att riksdagen måtte beträffande införandet av ett kreditgarantisystem på bostadsområdet med bifall till motionerna I: 279 och II: 348, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

11) beträffande krediter för bostadsförbättringar

a) av herrar *Nils-Eric Gustafsson*, *Harald Pettersson*, *Larsson* i Hedenäset och *Nilsson* i Tvärålund, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under 15 hemställa, att riksdagen måtte beträffande krediter för bostadsförbättringar i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 174 och II: 225 samt I: 421 och II: 518, sistnämnda två motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

b) av fru *Wallentheim* och herr *Almgren*, vilka ansett, att utskottets yttrande i vissa angivna delar bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 15 hemställa, att riksdagen måtte beträffande krediter för bostadsförbättringar i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 421 och II: 518, såvitt nu vore i fråga, samt med bifall till motionerna

I: 174 och II: 225, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

12) beträffande bostadslånets storlek

a) av herrar *Axel Andersson*, *Per Jacobsson*, *Nyman*, *Nihlfors*, *Gustafsson* i Skellefteå och *Nelander*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 16 hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadslånets storlek med bifall till motionerna I: 427 och II: 520 ävensom med avslag å motionerna I: 279 och II: 348, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

b) av herrar *Kaijser*, *Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under 16 hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadslånets storlek med bifall till motionerna I: 279 och II: 348 ävensom med avslag å motionerna I: 427 och II: 520, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

13) beträffande ränta på lån

a) av herrar *Axel Andersson*, *Per Jacobsson*, *Nyman*, *Nihlfors*, *Gustafsson* i Skellefteå och *Nelander*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 17 hemställa, att riksdagen måtte beträffande räntan på bostadslån, tertiärlån, egnahemsloan, förbättringslån och vissa tilläggsloan med bifall till motionerna I: 427 och II: 520 samt I: 279 och II: 348, samtliga motioner såvitt rörde ränta på vissa tilläggsloan, ävensom med avslag å motionerna I: 279 och II: 348, såvitt rörde ränta på övriga lån, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

b) av herrar *Kaijser*, *Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

angiven del erhålla den lydelse, som reservationen visade, samt att utskottet bort under 17 hemställa, att riksdagen måtte beträffande räntan på bostadslån, tertiärlån, egnahemslån, förbättringslån och vissa tillägglån med bifall till motionerna I: 279 och II: 348 samt I: 427 och II: 520, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförts;

14) beträffande en förvaltningsavgift för bostadslån

av herrar *Kaijser, Wallmark och Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 18 hemställa, att riksdagen måtte beträffande en förvaltningsavgift för bostadslån med bifall till motionerna I: 279 och II: 348, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförts;

15) beträffande den med långivning-
en förenade hyreskontrollen

av herrar *Kaijser, Wallmark och Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 19 hemställa, att riksdagen måtte beträffande hyreskontrollen i statsbelånade hus med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt till motionerna I: 279 och II: 348, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anförts;

16) beträffande maximiyta i småhus

av herrar *Kaijser, Wallmark och Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 20 hemställa, att riksdagen måtte beträffande maximiyta i småhus med bifall till motionerna I: 279 och II: 348, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförts;

17) beträffande redovisningsskyldighet

av herrar *Kaijser, Wallmark och Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under 21 hemställa, att riksdagen måtte beträffande viss redovisningsskyldighet för allmännyttiga bostadsföretag med bifall till motionerna I: 279 och II: 348, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförts;

18) beträffande friare bebyggelse på landsbygden

av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Kaijser, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Wallmark, Harald Pettersson, Bohman, Larsson* i Hedenäset, *Nihlfors, Gustafsson* i Skellefteå, *Nelander* och *Nilsson* i Tvärålund samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 22 hemställa, att riksdagen måtte beträffande en friare bebyggelse på landsbygden i anledning av motionerna I: 431 och II: 513 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförts;

19) beträffande tomträttslån

av herrar *Kaijser, Wallmark och Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 25 hemställa, att riksdagen måtte beträffande tomträttslån till kommuner med bifall till motionerna I: 279 och II: 348, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anförts;

20) beträffande grunderna för räntebidrag

a) av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Harald Pettersson, Larsson* i Hedenäset, *Nihlfors, Gustafsson* i Skellefteå, *Ne-*

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

lander och *Nilsson* i Tvärålund, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den ändrade lydelse, som reservationen visade, samt att utskottet bort under 26 hemställa, att riksdagen måtte beträffande grunderna för räntebidrag i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 279 och II: 348 och med bifall till motionerna I: 427 och II: 520 samt I: 417 och II: 509 ävensom med avslag å motionerna I: 130 och II: 176, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anförte;

b) av herrar *Kajser*, *Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, som reservationen visade, samt att utskottet bort under 26 hemställa, att riksdagen måtte beträffande grunderna för räntebidrag i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 427 och II: 520 samt I: 417 och II: 509, med bifall till motionerna I: 279 och II: 348 ävensom med avslag å motionerna I: 130 och II: 176, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anförte;

21) beträffande anslaget till Räntebidrag

a) av herrar *Axel Andersson*, *Per Jacobsson*, *Nils-Eric Gustafsson*, *Nyman*, *Harald Pettersson*, *Larsson* i Hedenäset, *Nihlfors*, *Gustafsson* i Skellefteå, *Nelander* och *Nilsson* i Tvärålund, vilka, under förutsättning av bifall till reservationen 20 a, ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under 29 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 417 och II: 509, såvitt nu vore i fråga, till Räntebidrag för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 335 000 000 kronor;

b) av herrar *Kajser*, *Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka,

under förutsättning av bifall till reservationen 20 b, ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under 29 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 417 och II: 509, såvitt nu vore i fråga, till Räntebidrag för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 300 000 000 kronor;

22) beträffande ramen för räntefria förbättringslån

av herrar *Nils-Eric Gustafsson*, *Harald Pettersson*, *Larsson* i Hedenäset och *Nilsson* i Tvärålund, vilka, under förutsättning av bifall till reservationen 11 a, ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under 30 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 421 och II: 518, såvitt nu vore i fråga, medgiva, att räntefria förbättringslån finge beviljas under vartdera av åren 1966 och 1967 intill ett belopp av högst 90 000 000 kronor;

23) beträffande anslag till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet

av herrar *Nils-Eric Gustafsson*, *Harald Pettersson*, *Larsson* i Hedenäset och *Nilsson* i Tvärålund, vilka, under förutsättning av bifall till reservationen 22, ansett, att utskottet bort under 31 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 421 och II: 518, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 90 000 000 kronor;

24) beträffande ramen för långivning från lånefonden för bostadsbyggande

a) av herrar *Axel Andersson*, *Per Jacobsson*, *Nils-Eric Gustafsson*, *Nyman*, *Harald Pettersson*, *Larsson* i Hedenäset,

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Nihlfors, Gustafsson i Skellefteå, *Nelander* och *Nilsson* i Tvärålund, vilka, under förutsättning av bifall till reservationen 6 b, ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 32 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 130 och II: 176, I: 427 och II: 520 samt I: 417 och II: 509 ävensom med avslag å motionerna I: 279 och II: 348, I: 423 och II: 506 samt II: 502, de tio förstnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, medgiva, att beslut om lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande — utöver tomträttslån till kommuner — samt räntebidrag utan samband med statligt lån, finge beviljas under år 1966 för högst 88 000 lägenheter och under vardera av åren 1967 och 1968 för högst 84 000 lägenheter ävensom att nämnda lån finge beviljas intill ett belopp av 1 840 miljoner kronor under år 1966;

b) av herrar *Kaijser, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka, under förutsättning av bifall till reservation 12 b, ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 32 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 279 och II: 348 ävensom med avslag å motionerna I: 130 och II: 176, I: 417 och II: 509 samt I: 427 och II: 520, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, och å motionerna I: 423 och II: 506 samt II: 502, medgiva, att beslut om lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande — utöver tomträttslån till kommuner — samt räntebidrag utan samband med statligt lån, finge beviljas under år 1966 för högst 86 000 lägenheter och under vardera av åren 1967 och 1968 för högst 84 000 lägenheter ävensom att nämnda lån finge beviljas intill ett belopp av 1 740 miljoner kronor under år 1966;

25) beträffande fördelningen av låneramen för år 1966

av herrar *Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson, Larsson* i Hedenäset och *Nilsson* i Tvärålund, vilka, under förutsättning av bifall till reservationen 6 b, ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under 33 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 417 och II: 509, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kända vad reservanterna anført om fördelningen av låneramen för år 1966;

26) beträffande anslag till Lånefonden för bostadsbyggande

av herrar *Kaijser, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka, under förutsättning av bifall till reservationen 12 b, ansett, att utskottet bort under 37 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1966/67 på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 825 000 000 kronor; samt

27) beträffande anslag till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien

av herrar *Kaijser, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka, under förutsättning av bifall till reservationen 8, ansett, att utskottet bort under 38 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 279 och II: 348, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om medelsanvisning till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien för budgetåret 1966/67.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande, beträffande grunderna för räntebidrag, av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Nyman, Nihlfors, Gustafsson* i Skellefteå och *Nelander*.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Herr talmannen yttrade, att överläggningen rörande förevarande utlåtande jämväl finge omfatta statsutskottets utlåtande nr 39 samt sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 1; eventuella yrkanden beträffande de sistnämnda utlåtandena skulle dock framställas först sedan respektive utlåtande föredragits.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp):

Herr talman! Under senare år har allt klarare framgått vilken betydelse bostadsbyggandet har för det svenska samhällslivet. En så viktig sektor måste bli föremål för effektiv och långsiktig planering. Både kommuner och stat måste vinnlägga sig om att vara väl framme i fråga om planeringen. Från statens sida har man vid flera tillfällen under de senaste åren för kommunerna framhållit vikten av en god planering, och kommunerna har i mycket stor utsträckning hörsammat dessa uppmaningar. För många kommuner har emellertid planeringsarbetet varit förgäves, eftersom det desavouerats genom den bristande statliga planeringen.

Från vårt håll har vi tidigare kritiserat den brist på planering och den ryckighet som präglat regeringens bostadspolitik. Även kommunförbunden har mycket starkt kritiserat ryckigheten i bostadspolitiken. I förra veckan medgav också inrikesministern i andra kammaren, att koncentrationen av igångsättningen till fjärde kvartalet 1965 är en olycklig företeelse som kommer att medföra stark anspänning på byggnadsmarknaden under våren och försommaren. Detta erkännande från den för bostadspolitiken närmast ansvarige måste väl tolkas så, att även regeringen är medveten om att det brister i planeringen, ehuru man inte vill erkänna det öppet.

Man kan tala om ryckighet *mellan* åren, *inom* åren och *mellan* olika landsdelar.

Under flera år krävde oppositionen ett ökat bostadsbyggande. Regeringen

höll tillbaka kraven, men år 1964 blev vi bönhörda. I stället för en lugn och jämn höjning av byggandet fick man ett hopp, som har fått följder även under år 1965. Ökningen av igångsättningarna under år 1964 torde ha lett till längre byggnadstider och en ansvällning av arbetsvolymen under år 1965. Vilka resultat det får och har fått för kostnadsutvecklingen på bostadsområdet är inte klart, men man kan konstatera att byggnadskostnadsindex under år 1965 steg i en utsträckning som är ägnad att inge mycken oro.

Ryckigheten *inom* åren var mest påtaglig under fjolåret. En utomordentligt låg igångsättning under de första kvartalen följdes av en forcering under de allra sista dagarna av året. Under december månad igångsattes 10,5 procent av hela årets igångsättning. Detta är en mycket ovanlig siffra för den del av året, då de naturliga förutsättningarna för igångsättning av byggande inte är de allra bästa. Dessutom är antalet helgdagar då relativt sett större än under övriga delar av året.

Den illa planerade igångsättningen har fått följder som kommer att bli kännbara under lång tid framåt. Försening av de bara formella igångsättningarna kan befaras leda till en stor anhopning av reella igångsättningar under början av detta år.

Ryckigheten *mellan* olika delar av landet fick vi ett paradexempel på under fjolåret, då man helt plötsligt flyttade över en fjärdedel av byggandet från områden utanför storstadsregionerna till storstadsregionerna. Detta fick till följd en häftig igångsättningsökning som var inflationsdrivande, medan de områden som fick vidkännas minskning inte kunde utnyttja de resurser som man genom planering i god tid skapat, bl. a. efter uppmaning från statsmakterna.

Alla tre exemplen på ryckighet leder till förlängda byggtider, inflationsdrivande effekter, högre kostnader och ett dåligt utnyttjande av samhällets resur-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ser. Jag skall senare, i samband med att jag behandlar frågan om omfattning och regional fördelning, återkomma till en del planeringsfrågor.

I det sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 1 behandlas kreditmarknadsfrågorna. Trots att riksdagen redan i fjol gav till känna sina önskemål om bättre tillgodoseende av bostadssektorns kreditbehov, har vi under 1965 fått den ryckighet i byggandet som jag nyss berört. Kreditfördelningen har varit synnerligen ojämn. Det sammansatta utskottet har anfört att försörjningen med krediter utgör en viktig förutsättning för att man skall kunna genomföra ett byggande enligt planen. Utskottet anser det nödvändigt att kreditpolitiken utformas så att krediter kanaliseras till bostadsbyggandet i den utsträckning som är nödvändig för att den uppställda planen skall kunna fullföljas. Det finns anledning att vara tillfredsställd med den skrivningen. Därmed har riksdagen sagt ifrån att bostadsmarknaden i fortsättningen inte skall få vara det dragspel i konjunkturpolitiken som den hittills varit. Detta understrykes till yttermera visso av att utskottet enhälligt, trots svårigheterna att inom ramen för allmän finans- och kreditpolitisk stramhet trygga kreditgivningen för bostadsbyggandet, ändå betonar att ett fullföljande av bostadsbyggnadsplanen framstår som så angeläget att de penningvårdande organen bör äga att vidta de åtgärder som kan visa sig erforderliga för att trygga bostadsbyggandets försörjning med kreditiv.

Det sammansatta utskottets skrivning är ett svar på den bristande säsongplaneringen under fjolåret. Kreditförsörjningen skall nu enligt utskottet vara sådan att »en lämplig säsongfördelning av igångsättningen underlättas». Utskottet har genom sin skrivning tillmötesgått centerpartiets krav att krediter skall ställas till förfogande så att våra önskemål om en lämplig säsongmässig igångsättning skall kunna uppfyllas. Det

är nu bara att uttrycka en from förhoppning om att de ansvariga i år på ett bättre sätt än förra året tar riksdagens mening om kreditgivningen ad notam.

Till det sammansatta utskottets betänkande finns för centerpartiets del bara fogat en till omfånget föga omfattande reservation. I den betonas att de kreditpolitiska åtgärderna inte bör syfta till en detaljreglering av krediter. Det är inte kreditpolitikens uppgift att föreskriva vilka lånesökande som i första hand skall få sina låneanspråk täckta. Detta påpekande har redan tidigare gjorts, och jag förutsätter att något upprepande av vad som i fjol skedde i fråga om dirigering av krediter mellan företag inte kommer att äga rum. Efter den debatt som följt tror jag mig veta att så inte kommer att ske.

Riksdagen har att ta ställning till de av regeringen föreslagna riktlinjerna för bostadsbyggandet. Vi har att göra det mot bakgrunden av en bostadspolitik som medfört en bostadsbrist av stor omfattning. Den politik som förts har inte lett fram till de mål som vi har anledning att uppställa för bostadspolitik i ett land som vårt. För att människorna skall finna sig väl till rätta i tillvaron är tillgången till en god bostad av primärt intresse. För de yngre som skall bilda familj är det av utomordentligt värde att ha en rimlig bostadsstandard. Det är då samhällets uppgift att skapa förutsättningar för produktionen. Dessutom skall samhället se till att inkomstsvaga grupper ges samma möjligheter till höjning av bostadsstandarden som övriga kategorier.

En rad sociala problem, inte minst bland de unga, torde ha sin grund i den bostadsbrist som råder. En jämn ökning av bostadsbyggandet är därför nödvändig. Där läget är som mest kritiskt måste kraftiga insatser göras. Samtidigt är det helt klart att vi inte enbart genom att öka bostadsbyggandet kan komma till rätta med den kris som råder på bostadsmarknaden. Framför

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

allt måste åtgärder av lokaliseringspolitisk natur sättas in. En samordning av arbetsmarknadspolitik, lokaliseringspolitik och bostadspolitik är nödvändig. Det lokaliseringspolitiska beslut som riksdagen fattade hösten 1964 måste, om det skall få åsyftat resultat, kompletteras med en bostadspolitik som kan lätta på trycket på bristområdena och ge de områden som genom lokaliseringspolitiken får industriinvesteringar möjlighet att bereda invånarna goda bostäder. Ett av målen bör därvid vara att man skall få högsta möjliga tillvaratagande av samhällets resurser. Under de senare åren har från centerpartiets sida framförts en rad förslag som skulle ha lättat trycket på storstadsregionernas bostadsmarknad.

I fjol antog riksdagen ett program om en miljon lägenheter under 10 år. Jag sade då i den bostadsdebatt som hölls i denna kammare att det enligt min mening inte var något särskilt djärvt mål. Det anser jag fortfarande. När man ser på de resultat som bostadsbyggnadsutredningen och bostadsstyrelsen kommit fram till vid sina beräkningar av det framtida bostadsbehovet framstår målsättningen som ändå mindre djärv. Om man kan komma fram till en djärvhet som är ännu mindre då måste det gälla för regeringens planer för de allra närmaste åren. Om vi skall få en jämn igångsättning så att man uppnår målsättningen, måste man ha en större igångsättning än den regeringen föreslår.

Sedan vi krävde detta i motioner vid riksdagens början har det visat sig att igångsättningen under fjolåret genom de panikartade formella spadtagen under slutet av året ledde till igångsättnings-siffror som gjorde att antalet under byggnad varande lägenheter överskred det av departementschefen beräknade med omkring 2 000. Ryckigheten under fjolåret har gjort att det nu kan komma att uppstå svårigheter att uppfylla centerns och folkpartiets plan för bostadsbyggandet under 1966. Försvårande

omständigheter har alltså uppkommit då det gäller att fastställa bostadsbyggnadsplanens omfattning under 1966: ryckigheten i fjol, den dåliga planeringen och den svåra vintern. Vi har emellertid i reservation 6 b vidhållit vår plan om 94 000 lägenheter. Det är angeläget att bostadsbyggandet hålls på en hög nivå. Det är angeläget därför att bostadsfrågan är ett så oerhört allvarligt socialt problem och därför att vi måste ha ett så högt byggande om vi skall kunna tillfredsställa kraven på bostäder för industrilokalisering i hela landet. 94 000 lägenheter bör därför vara en riktpunkt.

Bostadsbyggnadsutredningens bedömningar när det gäller inriktningen av byggandet går bland annat ut på att storleken på lägenheterna måste ökas. Utskottsmajoriteten har inte biträtt den åsikten. Det har däremot reservanterna gjort i reservation 1. Man bör inrikta sig på att reducera produktionen av lägenheter om mindre än två rum och kök till förmån för större lägenheter.

Från centerpartiets sida har vi under en följd av år gjort framstötter för att få till stånd en större produktion av småhus. Vid jämförelse med andra högstandardländer har vår bostadsproduktion slagsida, med tyngdpunkten lagd på flerfamiljhus. Hittills har inte bostadskonsumenternas önskemål om bostadsform kunnat tillfredsställas. De vill i betydligt större utsträckning än vad som nu är möjligt bo i småhus. Utskottets majoritet visar heller ingen vilja att gå bostadskonsumenterna till mötes.

Man har i år lyckats komma på ett nytt argument för att avslå motioner om ökat småhusbyggande. Man fruktar att vissa orter därmed skulle gynnas. Resonemanget tycks konstruerat. Jag har ännu inte fått någon tillfredsställande förklaring. Om man kan ge folk det slag av bostäder som de vill ha, så gynnar det väl inte vissa orter. Samhället skall enligt min mening noga an-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

passa sig till konsumenternas bostads- och miljöönskemål. Annars är vi inne på socialdemokratisk dirigeringsocialism, och den ger varken bostäder eller bra bostäder. Ett program bör utarbetas för hur man skall tillfredsställa konsumenternas önskemål om småhusbyggande. Detta har vi understrukt.

Från olika håll har under senare tid framhållits det faktum att byggandet av fritidshus kommer att öka kraftigt och därför kommer att bli mycket kapitalkrävande. Ett ökat småhusbyggande i lämplig miljö kan i någon mån minska behovet av fritidshus. Rationaliseringssträvandena inom byggbranschen kan också med säkerhet bidra till en ökad småhusproduktion.

Men liksom på så många områden av miljöfältet vet vi ännu alltför litet om bostadsmiljön. Miljöns betydelse är alltför litet känd. Vid planeringen har inte miljöfaktorerna beaktats. Överexploatering av marken leder lätt till otrivsamma och människofientliga miljöer. Jag hyser allvarliga farhågor för att en stor del av vår nuvarande bostadsproduktion inom en rätt snar framtid kan komma att betraktas som slum. Sådana felinvesteringar kan undvikas om vi nu beaktar kravet på en god bostadsmiljö och gör vad som är möjligt för att skaffa oss kunskaper på området.

Vad gäller den regionala fördelningen har jag tidigare behandlat den ryckighet mellan åren som förekommit. Jag har också betonat vikten av en aktiv lokaliseringspolitik. Detta har också betonats i den av centern och folkpartiet lämnade reservationen 5 till statsutskottets utlåtande nr 38. Kraftiga produktionsinsatser behövs där bristen är störst, och jämsides med dem behövs aktiva lokaliseringspolitiska insatser för att lätta efterfrågetrycket i storstadsregionerna. Därigenom kan man bättre utnyttja befintligt bostadskapital och andra samhällsinvesteringar.

I propositionen föreslogs att 6 000 lägenheter skulle reserveras för senare

fördelning. I centerpartiets motion liksom i reservation 25 föreslås att denna kvot skall ökas med 2 000 lägenheter. Vi vill alltså lägga de 2 000 lägenheter, med vilka vi vill öka det totala byggandet, till denna kvot. Den skall sedan kunna tillgodose de särskilda behov som uppkommer i samband med nyetablering och utvidgning av industriföretag, t. ex. i samband med den samhälleliga lokaliseringsspolitiken.

För en större kvot för senare fördelning talar dessutom att störningarna och ryckigheten på detta sätt kan i någon mån elimineras. Man kan anta att det kan finnas behov av att sätta in byggandet i områden där resurser visar sig finnas och behov uppstår som man inte kan överblicka i den situation som vi nu befinner oss i.

Jag skall beträffande det industrialiserade byggandet fatta mig mycket kort — andra talare kommer måhända att beröra det i vidare utsträckning.

Jag tror att vi står inför ett utvecklingsskede som kan komma att få konsekvenser för byggandet i landet som nu är svåra att överblicka. Vi kan komma att disponera om arbetskraften, kanske använda fler kvinnor i byggindustrin och undvika klimatsvårigheter genom att göra en stor del av tillverkningen inomhus. De motioner som berör byggindustrialiseringen föreslås med en positiv utskottsskrivning överlämnas till byggindustrialiseringsutredningen.

I statsverkspropositionen föreslogs att Kungl. Maj:t borde äga utfärda tillämpningsföreskrifter för hur kommunblocken skulle kunna tjäna som lokala enheter vid fördelningen av bostadskvoterna. Vi var i vår partimotion oroliga för att samarbetet inom blocken i vissa fall skulle kunna komma att störas genom detta. Utskottet har nu skrivit att det givetvis inte bör komma i fråga att tillämpa denna princip för kommunblock där samarbetet mellan de i blocket ingående kommunerna ännu inte hunnit så långt att

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

blocket med framgång kan ta hand om fördelningsuppgiften som en gemensam angelägenhet. Med detta tycker jag det är klart att nämnderna måste vara eniga om uppgiften för att den skall tillkomma dem. Man kan alltså inte i det fallet från högre ort mot någon kommuns vilja göra blocket till fördelningsorgan.

I motionen i denna kammare nr 421 har jag tagit upp frågan om förbättringslånen. Departementschefen har som bekant i propositionen föreslagit att bostadsförbättringslånen i fortsättningen endast skall förbehållas pensionärer och några andra specifika grupper — i propositionen har nämnts samer och zigenare. Detta kommer att mycket kännbart drabba ekonomiskt svaga grupper i samhället. De som torde drabbas hårdast är låginkomsttagare och handikappade. Enligt propositionen skulle de endast bli hänvisade till bostadslån. Genom regeringens förslag kommer dessa grupper alltså att bli utan möjlighet att förbättra sin bostad på det sätt som förbättringslånen har givit möjlighet till. Det strider enligt min mening mot alla solidaritetsbegrepp att försämrade villkoren för dem som har det allra sämst ställt.

Genom samhällets strukturomvandling, t. ex. vad gäller jordbruket, som ju är en aktuell fråga i dessa dagar, blir många äldre som har några år kvar till pensionsåldern utan stadigvarande inkomst. Med regeringsförslaget tvingas dessa människor som befinner sig i små omständigheter att leva i en bostadsmiljö som inte är tillfredsställande. Jag tycker att det är rimligt att begära att man inte försämrar villkoren för dessa människor som lagt ned ett helt livs arbete för vårt lands produktion.

Det är också otillfredsställande att de handikappade inte skall kunna få förbättringslån i fortsättningen. Den saken har för övrigt tagits upp i en motion från socialdemokratiskt håll. Reservation 11 a innefattar bifall till samma

motioner som berörs i reservation 11 b. Bakom reservation 11 b står två socialdemokrater i statsutskottet.

Beträffande bostadsbebyggelsen på landsbygden finns en gemensam borgerlig reservation, nr 18. Det är angeläget att inga onödiga hinder reses för bebyggelse någonstans i landet. Genom att gällande bestämmelser och deras tillämpning görs smidigare kan man åstadkomma en friare bebyggelse och mindre irritation.

Enighet råder numera om att ränteeftergifterna skall avvecklas i snabbare takt än tidigare. Utredningar håller på att undersöka den framtida bostadspolitik. Regeringen har emellertid nu tillmötesgått våra gamla krav och föreslagit en höjning av basräntan för vissa årgångar. Det har alltså nu gått upp även för regeringen att det inte finns några bärande skäl att via statskassans subventionera välbetalda inkomsttagares bostäder.

När vi framfört våra krav om avveckling av ränteeftergifterna har vi alltid poängterat att samhället i större utsträckning borde inrikta sig på att ge ekonomiskt stöd åt inkomstsvaga grupper och på att främja bostadsförbättringsverksamheten. För en lägenhet av medelstor typ får vi nu en hyreshöjning av omkring 300 kronor per år. För barnfamiljer med låga inkomster är det självfallet kännbart. Någon möjlighet att kompensera dem bör därför konstrueras. Vad finns det då för medel att uppnå en sådan kompensation? Ja, familjebostadsbidragen faller ju först i ögonen. Jag vill då först deklarerat att jag helt delar utskottets kritik av familjebostadsbidragens konstruktion. Men detta är en sak för sig.

Vi har tidigare under många år kritiserat det förhållandet att många barnfamiljer med låga inkomster inte kunnat få bidrag därför att deras bostad inte uppfyller de krav på storlek och utrustning som bidragsbestämmelserna uppställer. Många av dessa familjer har helt enkelt inte haft möjlighet att få tag

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

i en bostad av den kvalitet som bestämmelserna kräver. Familjebostadsbidraget bör alltså på något sätt ersättas med ett särskilt stöd till inkomstsvaga familjer. Detta är målsättningen för vår del. Så länge denna målsättning inte är uppfylld och intet annat system konstrueras för att kunna ge särskilt stöd till de sämst ställda familjerna, måste vi acceptera att kompensationen till barnfamiljerna för hyreshöjningen, som blir följderna av basräntans höjande, ges via familjebostadsbidragen.

Jag vill i detta sammanhang betona att jag helt delar utskottets mening om att familjebostadsbidraget prövas inom familjepolitiska kommittén så snart som möjligt. Som vi emellertid framhållit i reservationen nr 1 till statsutskottets utlåtande nr 39 får inte omprövningen innebära, att kraven på en helhetsbehandling av de olika komponenterna inom familjepolitiken eftersättes. Tills familjepolitiska kommittén lägger fram ett som jag hoppas bättre förslag om stöd till de sämst ställda barnfamiljerna föreslår vi alltså att kompensationen för hyreshöjningarna ges via familjebostadsbidraget. Vi anser det vara mycket angeläget att de lägsta inkomsttagarna bland barnfamiljerna, de som nu får förhöjt och extra förhöjt bidrag, kompenseras med höjningar om respektive 75 och 125 kronor per barn. Dessutom bör ett särskilt stöd utgå till ensamstående familjeförsörjare, d. v. s. ofullständiga familjer.

Jag har, herr talman, på denna stund naturligtvis inte hunnit med att penetrera hela det stora ämnesområde som bostadspolitiken utgör, men jag inbillar mig att inte någon heller väntat detta.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till följande reservationer under statsutskottets utlåtande nr 38, nämligen de som är betecknade med 1, 2, 3, 5, 6 b, 9, 11 a, 18, 20 a, 21 a, 22, 23, 24 a och 25. Till yrkandena under statsutskottets utlåtande nr 39 och sammansatta stats- och bankoutskottets

utlåtande nr 1 ber jag att få återkomma senare.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Det brukar ibland sägas att allting i detta land befinner sig under utredning i mer eller mindre framskjutna stadier. Någon sanning ligger det väl i detta påstående, och jag tror att det i alldeles särskild grad gäller bostadsfrågan och därmed sammanhängande problem. Jag skall inte trötta kammaren med att försöka räkna upp alla utredningar som f. n. är sysselsatta med att söka bena upp olika sidor av detta problem, men jag vill erinra om den pågående bostadspolitiska utredningen, som ju har hand om huvuddelen av dessa frågekomplex, en utredning som nu befinner sig i slutskedet av sitt arbete.

I denna situation förefaller det mig föga givande att dra upp en stor debatt om bostadsfrågornas problematik, när man egentligen vet så litet om vilka resultat dessa utredningar kan leda till och vilka riktlinjer för den framtida bostadspolitiken som kommer att dras upp. Alldeles oavsett vad dessa utredningar kan komma till för resultat lär man dock inte kunna ändra på det faktum som vi alla känner till, nämligen att vi alltjämt har ett mycket besvärande bostadsunderskott. Frågan om bostadsbyggandets omfattning är således en central fråga och kommer att så förbli under avsevärd tid framöver.

Vad det gäller denna del av frågorna har vi i en med centerpartiet gemensam reservation pekat på de svårigheter som föreligger att fastställa bostadsbyggnadsplanens omfattning för år 1966. Igångsättningen ökade ju betydligt mera under 1965, har det visat sig, än vad man trodde sig ha anledning att förmoda i januari månad i år. Att denna ökning är särskilt markerad under årets senaste månader kan med skäl till stor del antas bero på otillfredsställande planering. De ögynnsamma väder-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

leksförhållandena har självfallet också medfört förskjutningar i tidsplanerna, som annars skulle ha kunnat undvikas.

Som allmänt omdöme torde kunna sägas att det är angeläget att eftersträva en mer normal och ur arbetsmarknads-synpunkt mer tillfredsställande fördelning av igångsättningen under året. Jag tror det är en vanföreställning att man främjar en jämn sysselsättning genom att förlägga igångsättning av byggen till den mest ogynnsamma årstiden. Det läge vari vi kommit torde kunna förutsättas innebära ökade svårigheter för en expansiv igångsättning under innevarande år.

Vi har både från folkpartiet och centerpartiet hemställt att bostadsbyggnadsplanen för år 1966 skall omfatta 94 000 lägenheter. Vi är medvetna om att det bl. a., med hänsyn till vad jag här påpekat är svårt att bedöma förutsättningarna för ett sådant program. Vi anser ändå, med beaktande av de sociala vådor, de olägenheter av humanitär art och de svårigheter för det expanderande näringslivet som bostadsbristen innebär, att riktpunkten för 1966 års bostadsbyggande bör vara 94 000 lägenheter.

Bostadspolitiken har mer och mer inriktats på att avveckla subventionerna till bostadsbyggandet i enlighet med den i praktiken oantastliga linjen att konsumenterna själva skall svara för de verkliga boendekostnaderna. Med denna målsättning i sikte har vi också under en följd av år framlagt förslag om en sådan successiv minskning av de generella bidragen som kunnat anses tillräddig med hänsyn till de rådande samhällsförhållandena. En genomgående strävan har samtidigt varit att bibehålla rimliga relationer i bostadskostnaderna mellan hus av någorlunda likvärdig kvalitet och hus uppförda vid olika tidpunkter.

I dagens läge anser vi det nog förvarligt att ta ett större steg i denna riktning. Paritetssynpunkten bör också,

enligt vår mening, tillmätas stor vikt, även i det avseendet att det måste vara i hög grad angeläget att så snart detta kan ske komma fram till en fri hyresmarknad, utan att detta samtidigt behöver innebära alltför stora ändringar i fråga om bostadskostnader och hyror.

Regeringens förslag, som innebär en höjning av hyrorna med högst varierande procenttal i hus byggda fr. o. m. 1957, skapar enligt vårt förmenande ett nytt paritetsproblem, framför allt beträffande hus uppförda under förra delen av 1950-talet. Några åtgärder för att motverka dessa olägenheter har regeringen inte föreslagit. Vi har på denna punkt ansett oss böra föreslå en höjning av räntan på amorteringspliktiga tillägsslån från 1950-talet från fyra procent till sex procent med den motiveringen som jag här antytt. Vi tror alltså, att ett bifall till detta förslag skulle innebära att en omläggning av bostadspolitiken i önskad riktning skulle underlättas och att en sådan reform kan genomföras utan att bostadspolitiska kommitténs utredningsförslag behöver avvaktas.

När vi är inne på problemet om räntor, subventioner och hyrornas höjd må det gärna sägas ifrån, att bostadskostnaderna här i landet ligger på en oroväckande hög nivå, beroende på att våra byggnadskostnader är exceptionellt höga. Tyvärr är väl detta ett förhållande som man kan tala om och förarga sig över, men där knappast någon kan anvisa några verkkningsfulla åtgärder.

I ett marknadsläge där lagen om tillgång och efterfrågan verkar i en för konsumenten negativ riktning kan man aldrig tala om konkurrens i egentlig mening, även om en viss snedvridning av konkurrensförhållandena mellan olika företagsformer, vilket vi även påpekat i våra reservationer, har ett visst inflytande. Byggnadsindustrien och byggnadsarbetarkåren befinner sig i vårt land i ett alldeles unikt och avgjort fördelaktigt läge i förhållande till

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

de flesta andra företagsformer här i landet. Här kan man verkligen tala om säljarens-producentens marknad. På intet område, där det råder ständigt ökad efterfrågan på arbetskraft och varor, kan man räkna med att annars normalt verkande prisreglerande faktorer slår igenom.

Man talar om att vi skall sträva efter ett ökat industriellt byggande, bl. a. för att nedbringa byggnadskostnaderna. Normalt borde man ju kunna räkna med sådana verkningar. Jag vill inte bestrida att man på den vägen har åtminstone vissa teoretiska möjligheter att nedbringa kostnaderna. Men jag tillåter mig, av skäl som jag tidigare pekat på, tvivla på att detta kommer att påverka den totala prisnivån i någon högre grad, så länge vi inte befinner oss i ett sådant konkurrensläge som tvingar till rationalisering och prissänkningar.

Men även om man inte skall räkna med några avgörande prissänkningar genom ett ökat industriellt byggande bör det ändå innebära att man hushållar med arbetskraften på ett område, där de tillgängliga resurserna är otillräckliga och därför också dyra. Svårigheterna att i dag beräkna byggnadskostnader är närmast oöverstigliga i ett läge, där knappast några avtal håller.

Jag vill, herr talman, även beröra ett par andra områden.

Frågan om bostadsbyggandets regionala fördelning är ett inte alldeles ointressant spörsmål. Ingen vill bestrida att en hög bostadsproduktion i bristområdena bör eftersträvas. Samtidigt finner vi det emellertid i hög grad angeläget att man genom en aktiv lokaliseringspolitik söker dämpa inflyttningen och efterfrågetrycket i de stora tätortsområdena. Genom sådana åtgärder främjar man ett ekonomiskt utnyttjande av det befintliga bostadsbeståndet och motverkar en ur samhällsekonomisk synpunkt många gånger förödande kapitalförstöring.

Vi har så ofta diskuterat småhusbyggandets andel i produktionen att jag

inte skall spilla många ord på den frågan i dag. Även om jag har den uppfattningen, att egnahemmet är överlägset andra boendeformer är jag medveten om att man inte kan lösa bostadsproblemet i storstadsområdena den vägen. Vad man ändå bör eftersträva är att försöka underlätta möjligheterna till ett fritt val. Denna valmöjlighet finns inte för närvarande inom stora områden. Därför vet man egentligen inte heller så mycket om hur stor efterfrågan skulle vara om möjlighet till ett fritt konsumtionsval verkligen föreläge. Jag tror också att det förtjänar att uppmärksammas vad vi anfört i vår reservation, att ett ökat småhusbyggande sannolikt skulle dämpa efterfrågan på fritidshus, en boendeform som blir mer och mer kapitalkrävande.

Det är angeläget att kommunernas planering inriktas på att försöka bereda större utrymme för egnahemsbebyggelse inom sina regioner än vad hittills kunnat ske.

Från folkpartiets sida förordar vi en femårsplanering i första hand av byggnadsprogrammet, med en jämn stegringstakt på cirka 4 000 lägenheter per år fram till år 1970. Vi anser också att man samtidigt bör upprätta en konjunkturreserv omfattande omkring 10 000 lägenheter per år att kunna tas i bruk om den ekonomiska utvecklingen gör det möjligt.

Till sist vill jag säga ett par ord om grunderna för räntebidragen. Där tillstyrker vi Kungl. Maj:ts förslag beträffande avvecklingen av ränteeftergifterna, men vi anser att den föreslagna basräntan skall gälla från och med den 1 januari 1966. Med den konstruktion som bidragen har tror vi inte att detta skulle innebära någon större olägenhet om den hyreshöjning som väl kommer att vidtas sker från och med den 1 juli 1966.

Jag vill också i korthet beröra det särskilda yttrande som vi har fogat till statsutskottets utlåtande nr 38. Vi framhåller där att folkpartiet under en följd av år har upprepat förslaget om att sys-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

temet med ränteeftergifter på bottenlånen och låg ränta på tertiärlånen skall ersättas med ett årligt löpande bidrag, som skulle ha samma hyressänkande effekt som det nuvarande systemet. Konkurrensen mellan olika företagsformer har ju i viss mån varit rätt betydande, särskilt under första hälften av 1950-talet. De s. k. allmännyttiga företagen har under denna tid fått 30 procent av anskaffningskostnaderna belånade till 3 procent bunden ränta, medan enskilda företag fått endast 15 procent av kostnaden täckt med dessa förmånliga lån. Bostadspolitiska kommittén kommer nu att behandla dessa frågor och avlämna sitt betänkande redan i vår, har det sagts. Därför avstår vi i år från att framställa något yrkande på denna punkt. Vi hoppas att departementschefen i alla fall skall ta hänsyn till dessa frågor vid den prövning av spörsmålen som väl kommer att ske i sinom tid.

Herr talman! Jag ber att beträffande statsutskottets utlåtande nr 38 få yrka bifall till samtliga reservationer som avgivits av Axel Andersson m. fl.

Utöver detta vill jag bara i allra största korthet beröra den reservation som finns fogad till statsutskottets utlåtande nr 39 och som gäller bostadsrabatterna. Bakgrunden till att vi har föreslagit denna höjning av bostadsrabatterna är den reducering av räntesubventionerna som har föreslagits och som kommer att innebära vissa hyreshöjningar för hus som uppförts år 1957 och senare. Vi är alla överens om, som den föregående talaren också påpekade, att familjebostadsbidragets konstruktion inte är tillfredsställande. Vi är också för vår del angelägna om att en reform på detta område kommer till stånd och att den utredning som har hand om dessa frågor skall komma fram till ett förslag som på ett mera tillfredsställande sätt tillgodoser barnfamiljernas och de lägre inkomsttagarnas behov just i detta avseende.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Till dessa utskottsutlåtanden är fogat ett mycket stort antal reservationer, en del från de borgerliga partierna tillsammans, en del antingen från högerpartiet eller från mittenpartierna. Utskottsutlåtandena behandlar också ett ämne, där politiska uppfattningar på ett alldeles särskilt sätt står emot varandra. Ändå, herr talman, har vi dock alla ett gemensamt mål för den bostadspolitik som vi för. Vi vill alla skaffa goda bostäder till rimligt pris för så många som möjligt i vårt svenska samhälle. Vi kan variera sättet att närmare utveckla våra synpunkter på hur vi vill se detta önskemål förverkligat. Vi kan uttrycka det så, att vi vill erbjuda konsumenterna full valfrihet i fråga om bostad, vilket innebär att det vid varje tillfälle skall finnas bostäder tillgängliga för dem som önskar flytta eller för första gången skaffa sig egen bostad. Dessutom önskar vi att dessa bostäder i fråga om belägenhet, storlek och typ skall svara mot konsumenternas önskemål.

Vi är också eniga om vissa andra grundläggande uppfattningar. Vi är i princip eniga om att de boende själva skall betala boendekostnaderna. Detta framgår bland annat av utskottets skrivning på sidan 25 i statsutskottets utlåtande nr 38, sista stycket. Visserligen kan det sägas att samma uppfattning om också i mindre koncist utformade ord framgick av vad departementschefen uttalade i bostadsdebatten i denna kammare förra året, när han sade att han inte stod främmande för en närmare och snabbare anpassning av hyran till den faktiska produktions- och driftkostnaden. Utskottsmajoriteten ville förra året dock inte godtaga detta uttalande såsom princip. Vi tycker att det är ett framsteg att den har gjort det i år. Alla har emellertid också klart för sig att det finns omständigheter som medför att man måste göra avsteg från den principen. Även hushåll med stor försörjningsbörd och hushåll med små

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

inkomster måste få möjlighet till en god bostad. Samhället måste därför ge ett lämpligt utformat stöd åt i första hand barnfamiljer och handikappade, ett stöd som är avpassat inte bara efter försörjningsbörda och inkomst utan också efter bostadskostnaderna.

Vad som skiljer är vägarna att nå det uppställda målet. Vi hyser den bestämda uppfattningen att den väg som regeringen har valt är felaktig och oframkomlig. Erfarenheterna från hela den långa efterkrigstiden visar att så är fallet. De växande köerna av bostadssökande, den orättvisa fördelningen av bostäder och den skumrasktrafik, de ljusskygga och samvetslösa transaktioner som förekommer i hyresregleringens skugga, som får sina möjligheter just tack vare förekomsten av denna hyresreglering och som inte borde kunna förekomma i ett rättssamhälle, visar detta. För oss står det klart att den socialdemokratiska bostadspolitiken under hela efterkrigstiden har misslyckats. Som herr Nils-Eric Gustafsson påpekade nyss, brister den i planeringen, och den är ryckig, men det är inte bara det felet med den. Den är också principiellt felaktig.

Den bostadspolitik som skall kunna tillgodose de uppställda målen måste ges en radikalt annan utformning än den politik regeringen hittills bedrivit. Dess främsta riktmärke måste vara att så snabbt som möjligt åstadkomma balans på bostadsmarknaden — det betyder att undanröja bostadsbristen — samt att successivt införa principen att konsumenterna själva skall betala hela kostnaden för bostaden. Generella subventioner och bostadsreglering måste avvecklas.

Vi har klart för oss att det inte kan ske på en gång, men det bör ske i snabbast möjliga takt. Det kommer givetvis att medföra relativt betydande hyreshöjningar i många fall; det har vi också klart för oss. Även regeringens förslag i år, som innebär ett steg — men enligt vår mening ett alltför litet

steg — i den riktning som vi anser vara den riktiga, medför en hyreskostnadsstegring för många. Vi är ense med utskottets majoritet i uppfattningen att framför allt barnfamiljerna måste kompenseras för dessa ökade kostnader. Utskottets skrivning att hithörande frågor bör bli föremål för en skyndsam behandling inom familjepolitiska kommittén överensstämmer i det väsentliga med vad vi motionsvis framfört. I vår motion finns också ett förslag till hur ett familjebostadsbidrag skulle kunna uppbyggas — i varje fall ett principförslag.

Vi är övertygade om att en mängd bostäder kommer att frigöras och komma ut på bostadsmarknaden den dag då hyresregleringen avvecklats. Hur stor den posten av bostäder blir, är det svårt att uppskatta, men den torde inte vara obetydlig. Vi har emellertid också den uppfattningen att även när hyresregleringen upphör måste hyresgästerna kunna kräva trygghet i besittningen av den bostad de bebor. Ett besittningsskydd, som innebär att ingen skall tvingas flytta utan särskilda skäl, är nödvändigt och måste utformas innan hyresregleringen är helt avvecklad.

Det nuvarande systemet med hyreskontroll och hyresreglering samt stora statliga subventioner har medfört ett drivhusklimat inom byggnadsverksamheten, vilket fått snabbt stigande byggnadskostnader som följd. Samtidigt har byggnadsindustrin övertagit rollen som löneledare. Så länge det inte finns balans på hyresmarknaden är det inte möjligt att stoppa kostnadsstegringen, och det alldeles oberoende av vilka åtgärder som vidtas för att stimulera till en snabb rationalisering och industrialisering av byggnadsverksamheten.

Allt det här är synpunkter som vi har framfört sedan länge tillbaka. De är inte nya. Ny är inte heller frågan om bostadsbyggandets omfattning och bestämmandet av det antal lägenheter som skall uppsättas som mål för bostadsbyggandet under det löpande året.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Det i olika sammanhang uppställda målet om en miljon eller 1,1 miljon lägenheter under ett årtionde kräver för varje år ett stigande antal påbörjade lägenheter. Vi brukar inte vilja vara med om att så noga fixera det antal lägenheter som skall byggas. Vi har velat att man skall bygga så många lägenheter som den samhällsekonomiska situationen kan bära. Man måste anpassa bostadsbyggandets volym till vad konjunkturutvecklingen och kravet på utrymme för andra investeringar kan komma att innebära. I år finns det alldeles särskilt starka skäl att understryka det.

Det är dessa synpunkter som ligger bakom vår reservation nr 6 till statsutskottets utlåtande nr 38, och det är synpunkter av denna natur som också ligger bakom den reservation som från vårt håll har fogats till det sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande. I det här sammanhanget kan det vara skäl i att erinra om det faktum att antalet påbörjade eller färdigställda lägenheter för ett visst år är en dålig mätare på nettotillskottet av bostäder. Herr Nils-Eric Gustafsson var tidigare inne på den frågan — jag skulle vilja beröra den ur en litet annan synpunkt. För att få veta nettotillskottet måste man ha tillgång till uppgifter också på bortfallet av lägenheter. Genom rivning, kontorisering och genom att bostäder överges, försvinner en hel del av bostäderna. Endast för de senaste åren har man vissa uppgifter om avgången genom rivning. Särskilt stor är osäkerheten beträffande i vilken omfattning bostäder överges i glesbygdsområden. Långtidsutredningen har beräknat bortfallet till 20 000 lägenheter per år, andra har gjort vida högre skattningar. När man ser hur rivningsraseriet härjar i Stockholm måste man tro att det senare är riktigare. Att departementschefen vill stimulera till ombyggnad och modernisering i stället för rivning och nybyggnad ser vi som ett framsteg. Vi tycker att det verkar vara ett nyvaknat intresse, men vi annoterar det

med tillfredsställelse. Vår reservation 4 går ut på att ytterligare stimulera det intresset genom regler angående överenskommelser om hyressättningen efter reparation och modernisering.

Jag vill peka på tre omständigheter som belyser nödvändigheten av att hålla i minnet bostadsbyggnadsverksamhetens beroende av konjunkturen. En är den mycket stora negativa bytesbalans som vi hade förra året. Vi som i så hög grad och för varje år alltmer är beroende av vår utrikeshandel måste satsa på att göra vår industri konkurrenskraftig så att vi kan hävda oss på exportmarknaden. Det är förutsättningen för standardhöjning och för att vi på lång sikt skall kunna ge goda och med åren allt bättre bostäder åt våra bostadssökande. Det kan innebära att man måste anpassa bostadsbyggandets volym efter kraven på industriella investeringar. En väsentlig ändring av konjunkturbilden med rubbning av den samhällsekonomiska balansen bör inte mötas med skarpt restriktivitet beträffande igångsättningstillstånd för sådant byggande som kan finnas vara mer angeläget än en mindre förändring av bostadsbyggandets volym.

Här kan ytterligare en synpunkt framhållas. Den hänför sig till produktionskostnaderna i allmänhet. Åtskilliga industriländer i Västeuropa har börjat att mera målmedvetet än tidigare hålla sina kostnader tillbaka; det tycks inte vara något snabbt övergående fenomen. Detta kan ge en inkomstutveckling i dessa länder som gör efterfrågan mindre expansiv än tidigare — och det innebär därmed också att kravet på att de svenska kostnaderna hålls nere måste skärpas, om vi över huvud taget vill vara med och sälja någonting på kontinenten och konkurrera på dessa marknader.

Byggnadsindustrien arbetar utan utländsk konkurrens — herr Jacobsson var tidigare inne på dessa speciella förhållanden. Den är och har varit löneledare. Den är det alldeles särskilt i

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

överhettade lägen; och ett sådant kan vi få om ett mycket stort antal bostäder till varje pris skall pressas fram vid sidan av industriella och andra investeringar som är nödvändiga för att hävda exportens konkurrenskraft. Som löneledare kan byggnadsindustrin också bidra till att öka kostnaderna inom andra områden, inom exportindustrin.

Den andra omständigheten jag vill peka på är den sällsynt stränga vinter som vi haft i år och som vi ju ännu på övergången mellan mars och april har kvar i stora delar av vårt land. Vad den inneburit för byggnadsindustrin har herr Jacobsson tidigare talat om. Jag vill bara påpeka att den också haft betydelse för vår konkurrenskraft, vilket visat sig i exportsiffrorna under de första månaderna och de svårigheter som helt säkert förefunnits för vår exportindustri.

Allt detta gör att det är svårt att bedöma hur stort antal bostäder som man kan sätta i gång att bygga. Jag konstaterar att man i reservationen nr 6 b har gått ifrån den strikta målsättningen och i stället talar om en riktpunkt för årets bostadsbyggnadsplan. Det förefaller mig vara en alldeles riktig anpassning till de svårigheter som föreligger på detta område ur de synpunkter som dessa reservanter företräder.

Den tredje omständigheten som jag vill peka på är det i år utkomna betänkandet från långtidsutredningen. I det betänkandet framförs verkligen en del synpunkter på bostadsförsörjningen och görs en del prognoser rörande bostadstillgången i framtiden som är av betydelse när vi diskuterar dessa frågor. Låt mig få citera ett par avsnitt.

På ett ställe i långtidsutredningens betänkande står det: »Klart är att bostadsbristen sammanhänger med den prisbildning som tillämpas på bostadsområdet. Sedan regleringarna infördes har priset eller hyrorna fallit med ungefär 30 procent i förhållande till konsumentpriserna i övrigt. Utan att an-

gripa problemen från såväl efterfrågesom produktionssidan torde det knappast vara möjligt att inom överskådlig tid återställa balans på bostadsmarknaden. Det ankommer på de politiska instanserna att bedöma om förändringar i prissystemet bör tillgripas för att komma till rätta med bostadsbristen. En allvarlig och ingående diskussion av denna fråga försvåras av brist på material och undersökningar rörande olika sidor av prisproblematiken. Mycket har utretts på bostadspolitikens område men ett så centralt problem som detta har inte ägnats någon egentlig uppmärksamhet i det offentliga utredningsarbetet.»

Jag skall ta mig friheten att trötta med ytterligare ett citat: »Bostadssubventionerna, vare sig de lämnas i form av räntebidrag eller förmånlig skattebehandling, samt hyresregleringen gynnar dem som har och speciellt då dem som länge haft en bostad men missgynnar bostadslösa och nybildade bostadshushåll vilka ofta har jämförelsevis låga inkomster. För den genomsnittlige medborgaren och inkomsttagaren, som i skatt själv får ungefärligen betala den subvention han erhåller, är resultatet av det bostadspolitiska systemet att han stimuleras att efterfråga en högre bostadsstandard än han eljest skulle ha gjort. Inom en byggnadsverksamhet, som kännetecknas av betydande tröghet har denna efterfrågestimulans medverkat till en kostnads- och lönepress uppåt. Den situation som uppkommit på bostadsmarknaden kan sålunda i viss mån sägas ha inneburit en inkomstfördelning till förmån för byggnadsföretagare och byggnadsarbete.»

Ja, herr talman, det här var citat ur långtidsutredningens betänkande, men det låter nästan som om det skulle ha varit citat från anföranden som framförts från vårt håll. Jag skulle kunna fortsätta med ytterligare citat i samma riktning. Jag skall emellertid avstå från detta och nöja mig med att erinra om

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

några siffror som herr Holmberg i förra årets bostadsdebatt anförde efter ett föredrag av professor Bentzel, vilket tydligen i själva verket var ett förhandsmeddelande rörande långtidsutredningen. Siffermaterialet har i betänkandet ytterligare utbyggts en smula, och de korta kommentarer som här följer är utredningens.

Enligt en promemoria utarbetad inom bostadsstyrelsen för 1950 års långtidsutredning beräknades att man med en årlig byggnation av 50 000 lägenheter även i ogynnsammaste fall skulle skapa balans på bostadsmarknaden fram till år 1959. Man byggde 55 000 i medeltal, och ändå ökade köerna.

I samband med 1955 års långtidsutredning beräknade bostadsstyrelsen att 65 000 nya bostäder per år skulle medföra balans till år 1965. Man byggde 73 000 i genomsnitt under åren 1956—1965, men ändå försämrades situationen. För 1959 års långtidsutredning beräknade bostadsstyrelsen att 78 000 bostäder skulle ge balans. Man byggde 80 000, men ändå är jämviktsläget måhända mera avlägset än tidigare.

Det är naturligt, herr talman, att långtidsutredningen avstått från att göra någon bedömning av vad som skulle krävas för att inom rimlig tid nå balans. Vad man emellertid kan konstatera är att det kommer att krävas mycket stora insatser för att häva bristen med nuvarande subventionering och hyresreglering.

Varje beräkning av den investeringsökning som krävs blir bedräglig så länge man inte tar hänsyn till efterfrågans prisberoende och prisutvecklingen. Vill man gynna näringslivets investeringar — och det är nödvändigt för den ekonomiska utveckling som över huvud taget skall möjliggöra den standardhöjning och det ökade bostadsbyggande som vi strävar efter — och samtidigt satsa på avveckling av köerna och då framför allt bostadskön, aktualiseras ett användande av prisbildningen

som regulator på ett helt annat sätt än hittills.

Herr talman! Efter dessa mera allmänna synpunkter vill jag yrka bifall till våra reservationer. Flertalet är gamla bekanta, och jag skall inte dröja vid dem.

Jag vill peka på reservation 2 som både herr Nils-Eric Gustafsson och herr Per Jacobsson talat om tidigare. Jag skall i det sammanhanget bara erinra om att det s. k. bygginiciativet kan ge och sannolikt ger en helt felaktig bild av det egentliga önskemålet att få ett ökat småhusbyggande. Låneansökningarna kommer inte förrän vederbörande fått möjlighet att bygga ett litet hus. Jag skulle vilja framhålla vad som tidigare har sagts om nödvändigheten av att kommunerna ordnar möjligheter att uppföra småstugor.

I reservation 8 vill vi avslå förslaget att bevilja särskilda förmåner för den som vill utveckla industriella byggmetoder. Det beror inte på att vi inte tror på möjligheten att effektivisera byggnadsarbetena genom sådana metoder. Tvärtom vet vi att man därigenom verkligen har kunnat effektivisera byggandet. Vissa erfarenheter från Danmark tycks ju visa att åtgången av arbetskraft vid elementbyggande i större skala kan uppgå till endast hälften av vad som erfordras vid byggande med traditionella metoder. Vi anser denna fråga viktig, eftersom produktivitetsökningen tycks ha varit något lägre de senaste åren än tidigare. Vi fick ju också häromdagen en svensk skrift som pläderade för sådan verksamhet. Att vi har velat avstyrka förslaget hänger samman med att vi inte vill att man genom särskilda åtgärder skall kunna snedvräda konkurrensförhållandena mellan olika typer av sådan verksamhet. Vi vill också att man skall undvika kostnadsstegringar till följd av att byggnadsregleringsverksamheten inte fungerar smidigt. Dessa synpunkter har framförts i reservation 9.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Vår önskan att upphäva hyresregleringen är känd, så också våra synpunkter på kreditgarantisystemet och på tomträtten. Vår uppfattning i fråga om kooperativa och allmännyttiga bostadsföretags särställning är också väl bekant. Här vill vi särskilt understryka att en sådan specialdestination av tillgängliga resurser som bestämdes vid ett par tillfällen förra hösten och som också kan befaras ligga i den ordning som nu gäller inte bör förekomma. Kända är också våra förslag i fråga om räntebärläggning och lån och i fråga om räntebidrag, där vi i sistnämnda fall går ett steg längre än departementschefen i statsverkspropositionen.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till alla de reservationer som är fogade till statsutskottets utlåtande nr 38 och som är undertecknade av herrar Wallmark och Bohman, fröken Ljungberg och mig.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande frågor ävensom handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 78, angående godkännande av överenskommelse mellan svenska regeringen och polska regeringen om reglering av vissa ekonomiska intressen avseende svensk fast egendom i Polen.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 17.05.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 30 mars eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtanen nr 38 och 39 ävensom stats- och bankoutskottets utlåtanen nr 1.

Fru WALLENTHEIM (s):

Herr talman! Under många anslags-titlar har på senare år ökade medel anvisats för en förbättring av de handikappades förhållanden. Betydande anslagshöjningar sammanlagt föreslås också i årets statsverksproposition. Det hör definitivt till det som man är glad över.

Men på en punkt, i samband med äskandena för bostadspolitiken, innebär regeringsförslaget enligt vår mening en försämring för de handikappades del i jämförelse med vad som nu gäller, och det har reservanter inte velat vara med om.

Inrikesministern liksom tidigare bostadsförbättringsutredningen föreslår att de nuvarande förbättringslånen med en stående räntefri och amorteringsfri del skall avvecklas och ersättas med ett annat system av subventionerad lånegivning. Detta nya standardstimulerande stöd till förbättring av bostäder skall förbehållas först och främst pensionärshushållen, men ett par mindre befolkningsgrupper skall i fråga om tillämpningen jämföras med pensionärerna. Andra som behöver låna pengar till sådana bostadsförbättringar skall staten ge krediter i form av bostadslån. Ramen för lånemöjligheterna skall fortsättningsvis inte bli mindre än nu.

De handikappade skall i fortsättningen hänvisas till att söka bostadslån, vilket alltså betyder att de blir uteslutna från en förmån som de tidigare har åtnjutit. Motivet för den föreslagna ändringen av lånereglerna är att man vill koncentrera samhällets satsning för att snabbast möjligt fullfölja en påbörjad upprustning av åldringarnas bostadsförhållanden. Ingen människa kan gärna ha någonting att invända mot ett sådant program. Publicerade inventeringsresultat har ställt utom varje diskussion att krafttag behövs på det området, och vi vet att det rör sig om cirka 75 000 åldringsbostäder.

Men vi vet lika väl att de handikappades bostäder kan vara nog så eländiga. Även för dem finns det ett bostadsupprustningsprogram som riksdagen har godtagit. Reservanterna anser att det stora flertalet handikappade befinner sig i en ekonomisk situation som är jämförbar med pensionärernas.

Att främja en god sak genom att beskära en förmån som förut givits till en lika trängd grupp kan vi inte anse vara riktigt och inte heller nödvändigt. Godtagbara hyggliga bostadsförhållanden även för de betalningssvaga i samhället är väl en målsättning som vi är överens om. För de handikappades del tillkommer den synpunkten att bostädernas ändamålsenliga planering och utrustning ofta nog är en tvingande förutsättning för att de handikappade skall kunna klara sig hemma utan alltför stora och onödiga påfrestningar. En för dem lämplig bostad innebär också att beroendet av andra människors hjälp och passning blir mindre, och det är en synpunkt som är nog så viktig i vårt nuvarande arbetskraftsläge.

Erfarenheten har visat att många handikappade såsom ett komplement

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

till ett invalidbostadsbidrag behöver ett förbättringslån för att kunna få bostadsförhållanden som ur dessa olika synpunkter kan anses tillfredsställande. Utskottet hänvisar till att betalningsvillkoren för dessa bostadslån kan ordnas med hänsyn till den lånesökandes situation och betalningsförmåga och att följaktligen de farhågor som har framförts i motion I: 174 är överdrivna.

Amorteringstiden skall visserligen enligt förslaget vara flexibel och fastställas med utgångspunkt från en uppskattning av hur länge bostaden kan förväntas vara användbar sedan förbättringarna har genomförts. Nu vet vi väl att flertalet av de handikappade inte kan bära några större hyreskostnader. Man har anledning till antagandet att dessa människor ofta bor i gamla hus, vilkas användningstid långivaren måste bedöma som relativt kort, med åtföljande betalningskonsekvens. Många av dessa hus ligger kanske också inom riskzonen för sanering, önskvärd samhällsplanering o. d.

De handikappades färdigheter och arbetsförmåga vid lånetillfället kan vara en vanskelig grund för bedömning av betalningsförmågan under hela löptiden för lånet. Ofta inträder försämringar, och de handikappades konkurrenskraft i arbetslivet kan försämras av olika anledningar. En bostadslånesökande som är handikappad kan inte heller som många andra människor bidra genom eget arbete och på det sättet få ner sina kostnader.

Med den osäkerhet beträffande inkomster, hälsa och arbetstillfällen som de handikappade måste räkna med följär naturligtvis en ängslan för att sätta sig i skuld. Jag är rädd för att en effekt av den här föreslagna omläggningen, om riksdagen följer utskottsmajoriteten, blir att många av dessa människor underlåter att ta något initiativ för att förbättra sin bostadssituation, och det på en som många anser mycket väsentlig punkt, något som är beklag-

ligt inte bara ur vederbörandes egen synpunkt.

Starka skäl finns sålunda enligt reservanternas uppfattning för att behålla de handikappade med låga inkomster inom tillämpningsområdet också vid övergång till ett nytt system för kapitalsubventionerat bostadsstöd som nu skall avlösa de nuvarande förbättringslånen. Departementschefen understryker i propositionen att de räntefria förbättringslånen till andra än åldringshushåll under senare tid har varit relativt ringa. Några större betänkligheter mot att följa reservanternas förslag bör då enligt vår mening inte föreligga för kammaren, detta så mycket mindre som vi två reserver inte begär några ytterligare pengar utöver de 80 miljoner kronor som departementschefen har begärt och som har tillstyrkts av utskottet.

Herr talman! Med dessa få ord ber jag att få yrka bifall till reservation 11 b till utskottets utlåtande under punkt 15.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s):

Herr talman! Jag vill börja med att stryka under vad herr Per Jacobsson inledningsvis sade här tidigare på eftermiddagen, då han talade om att läget väl kanske inte var det allra lämpligaste för en större bostadspolitisk debatt med hänsyn till att underlaget för en sådan debatt på grund av de utredningar som är i gång och som snart beräknas vara färdiga tämligen snart kommer att göra det nuvarande underlaget för debatten inaktuellt. Icke förty får man väl räkna med att det blir en diskussion inte minst med hänsyn till att år 1966 även är ett valår.

Jag skall börja med att som en bakgrund till debatten ge ett kort referat av några av de väsentliga frågor som departementschefen tar upp i propositionen. Han förordar i samband med behandlingen av bostadsbyggnadsutred-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ningens förslag vissa riktlinjer för bostadsproduktionen. Han tar således bl. a. upp normerna för bostadsstandarden, produktionsbehovet för tiden t. o. m. år 1975, produktionens inriktning och regionala fördelning.

När det gäller produktionsbehovet har utredningen bedömt detta till cirka 1,5 miljon lägenheter under tiden 1961—1975. Hälften härav skulle ersätta gamla lägenheter med låg utrustningsstandard. Denna produktion skulle till en del kunna ske i form av ombyggnad och modernisering. Departementschefen konstaterar att utredningens bedömning av produktionsbehovet i stort sett väl sammanfaller med det program om cirka en miljon lägenheter under åren 1965—1975 som 1965 års riksdag har uttalat sig för.

När det gäller ersättningsproduktionen framhåller departementschefen att ombyggnad många gånger framstår som förmånligare än en total ombyggnad men att det givetvis i en konkret situation kräves en rad ställningstaganden och bedömningar, som kan leda till andra ställningstaganden. Som exempel härpå pekar departementschefen på utvecklingen i de stora och medelstora städerna där trafikfrågans utveckling, struktumvandlingen inom handeln m. m. kanske kräver en total sanering för att man skall nå en riktig lösning. Han framhåller emellertid att om produktionsbetingelserna för ombyggnadsverksamheten förbättras — där detta är möjligt — bör den kunna ge ett värdefullt tillskott med mindre resurser än vid nybyggnad.

Beträffande bostadsproduktionens inriktning med avseende på lägenhetstyper framhåller departementschefen att det tills vidare vid given resursram är mest angeläget att öka antalet rum i bostadslägenheterna än golvytan per rum och tänker då bl. a. på den ökade ungdomsutbildningen som för familjerna gör det angeläget att få flera rum. Departementschefen räknar emellertid med att även om utrustningsstandarden

tills vidare får stå tillbaka, skall man i nyproduktionen inreda lägenheterna så att dessa kan kompletteras med nya utrustningsdetaljer. Med hänsyn till att en ny hyrespolitik och nya finansieringsregler kan komma att resultera i att bostadskostnaderna stiger snabbare än priserna i allmänhet räknar departementschefen med att det kan bli en viss dämpning av efterfrågan på större lägenheter. Han finner att den fördelning mellan små och stora lägenheter som har utvecklats under senare år är relativt tillfredsställande och att den i allt väsentligt skall kunna bibehållas under de närmaste åren. Han varnar emellertid samtidigt för en ensidig inriktning på mindre lägenheter för att på detta sätt snabbt tillgodose efterfrågan, ty detta kan leda till ej önskvärda snedvridningar av bostadsbeståndet.

I fråga om bostadsproduktionens regionala fördelning förordar departementschefen en kraftigare produktionsinsats i områden med stor bostadsbrist, d. v. s. i storstadsområdena och i expansiva tätorter ute i landet — ett av de mera omdiskuterade avsnitten när det gäller bostadsbyggandets omfattning, där det finns flera bud. I propositionen framhålls att bostadsproduktionen har fortsatt att utvecklas gynnsamt. Investeringsvolymen inom bostadssektorn har stigit cirka 2 procent mellan åren 1964 och 1965, vilket återspeglas i det genomsnittliga antalet rumsenheter i den pågående produktionen som kan beräknas ha ökat från 386 000 år 1964 till 403 000 år 1965.

Mot bakgrunden av den prognos för den samhällsekonomiska utvecklingen som redovisas i årets finansplan, föreslår departementschefen att bostadsbyggnadsplanen för år 1966 bestäms till 92 000 lägenheter. Detta bör vara ett minimiprogram. Av dessa 92 000 lägenheter bör 86 000 igångsättas efter beslut om statligt stöd, medan 6 000 beräknas komma i gång vid sidan om denna byggnation.

Det framhålls i propositionen att

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

produktivitetens utvecklingen inom byggnadsindustrin kommer att bli avgörande för om man skall klara en bostadsproduktion av den storlek som bostadsbyggnadsutredningens kalkyler pekar fram emot. Det kan kanske framför allt bli knäppt om arbetskraft, vilket kommer att utsätta byggnadsmarknaden för stora påfrestningar. För att motverka en sådan utveckling föreslår departementschefen åtgärder för att snabbt återgå till industriella byggnadsmetoder. Sålunda skall byggherrar som avser att bygga enligt industriella metoder kunna få förhandsbesked på lån för en längre tidsperiod. För detta ändamål föreslås en särskild planeringsram omfattande åren 1967—1971. Inom denna skall man kunna lämna förhandsbesked upp till fem år. Ramen föreslås omfatta 10 000 lägenheter per år, eller för hela femårsperioden 50 000 lägenheter. För att ytterligare stimulera denna utveckling föreslås att till lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin anvisas ett investeringsanslag på 15 miljoner kronor.

När det gäller räntebidragen föreslås sådan ändring i basräntan att densamma helt avvecklas för hus som är färdigställda 1957 och att densamma höjs med 1,5 procent för årgångarna 1958, 1959, 1961 och 1962 samt med en procent för årgångarna 1960, 1963 och senare.

Statsutskottet, som har behandlat propositionen, tillstyrker i sitt majoritetsutlåtande departementschefens förslag på alla punkter. I sina kommentarer till förslaget framhåller utskottet beträffande produktionens inriktning det angelägna i att man noga följer utvecklingen på bostadsmarknaden, inte minst efter eventuella ändringar i förutsättningarna för hyresbildningen, så att man i god tid kan planera de ändringar i produktionsinriktningen som utvecklingen kan påkalla.

När det gäller bostadsbyggandets omfattning tillstyrker utskottet förslaget om 92 000 lägenheter för år 1966. Ut-

skottet noterar emellertid att enligt senaste bedömningar har under år 1965 igångsatts närmare 2 000 lägenheter mer än vad departementschefen räknat med i sitt förslag. Vidare kan man vänta att den stränga vintern skapat förskjutningar och förseningar som kan medföra påfrestningar på byggnadsmarknaden under våren och försommaren i år. Trots vetskapen om detta läge anser emellertid utskottet det synnerligen angeläget att, med hänsyn till den stora bostadsbristen, minst 92 000 lägenheter igångsättes i år. I anslutning här till erinrar utskottet om att riksdagen föregående år antog en ändring i lagen om igångsättningsstillstånd av byggnadsarbete, vilket ger Kungl. Maj:t möjlighet att i inte oväsentlig omfattning hålla tillbaka annan byggnation som är mindre angelägen än bostadsproduktionen. Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t, om läget så påkallar, begagnar denna möjlighet.

Kreditfinansieringen och kreditmarknadsfrågorna behandlas i år av ett sammansatt utskott med ledamöter från statsutskottet och bankoutskottet, och jag kanske kan återge vad utskottet har anfört i dessa frågor.

Utskottet konstaterar sålunda att riksdagen varje år antar en bostadsbyggnadsplan avseende igångsättningen av bostadsbyggen. Utskottet fortsätter: »Planen grundas på en avvägning mellan olika investeringsbehov inom ramen för de totala disponibla resurserna inom samhällsekonomin. Denna avvägning innefattar bedömningar av de anspråk som ett fullföljande av olika investeringsalternativ kommer att ställa på reala produktionsfaktorer och krediter. Såsom departementschefen anfört utgör försörjningen med krediter en viktig förutsättning för att man skall kunna genomföra ett byggande enligt planen. Det framstår därför för utskottet som nödvändigt att bostadsbyggnadsplanen utformas med hänsyn också till kreditmarknadens möjligheter att förse bostadsproduktionen med

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

krediter i erforderlig omfattning utan att målsättningen för kreditpolitiken uppges.»

»Sedan bostadsbyggnadsplanen sålunda fastställts av statsmakterna, framstår det som angeläget att kreditpolitiken utformas så att krediter kanaliseras till bostadsbyggandet i en utsträckning som är nödvändig för att den upptäckta planen skall kunna fullföljas.»

Så återkommer utskottet till de erinringar som fanns i statsutskottets utlåtande med anledning av den aktuella situationen när det gäller igångsättningen och den stränga vintern. Längre fram i utlåtandet kommer utskottet in på frågan om att främja det industriella byggandet och säger där: »Utskottet har för sin del ingenting att erinra mot att åtgärder vidtas för att på längre sikt trygga kreditiv för byggande med rationella metoder under förutsättning att fördelar i form av minskad åtgång på produktionsresurser för ifrågavarande byggen kan påvisas.»

Utskottet slutar med en hemställan om en skrivelse till Kungl. Maj:t och fullmäktige i riksbanken.

Med detta har jag redogjort för dels vissa avsnitt i propositionen, dels några synpunkter som utskottet anfört på frågorna.

Låt mig sedan övergå till att något bemöta de talare, som tidigare yttrat sig här i debatten.

Herr Nils-Eric Gustafsson kom inledningsvis in på frågan om planeringen och menade att den under förlidet år kanske inte hade varit så god. Självfallet kan det växla från tid till annan när det gäller en sådan sak, och ingen bestrider väl att det exempelvis under förra hösten var besvärligt. Men ingen kan missta sig på viljan att försöka få en ändring till stånd. Man har väl anledning att räkna med att det under innevarande år kommer att bli en annan tingens ordning när det gäller planeringen av framför allt igångsättningen.

Han kom vidare in på omfördelningen från landsbygden till storstads-

områdena, och i anslutning härtill tog han upp frågan om lokaliseringspolitiska åtgärder för att lätta trycket mot storstäderna. Till det kan man bara notera att vi väl inom alla partier är eniga om att det skall byggas där bristen är störst. Givetvis räknar man med att om resurser lämnas för att minska en brist, dessa utnyttjas så att de verkligen ger effekt.

Vad beträffar lokaliseringspolitiken och de åtgärder som där pålyses och de uttalanden som gjorts om en aktivitet för att lätta trycket på storstäderna så vill jag erinra om de beslut i den frågan som riksdagen helt nyligen har fattat och som ju redan är under utformning och i viss utsträckning också effektuerade. Man har anledning att räkna med att dessa skall ge önskat resultat under hand.

Herr Gustafsson kom vidare in på frågan om detaljregleringen av byggnadskreditiven. Det skedde mot bakgrunden av de aktuella händelserna förliden höst. Till detta vill jag endast säga att motivet när det gällde kanaliseringen av kreditiven inte var att gynna något eller några särskilda företag, utan tanken var väl dels att starta ytterligare bostadsbyggen, dels också att dessa startades där bristen var stor. Om jag inte minns fel var det väl närmast till storstadsområdena, bland annat till stockholmsområdet, som dessa kreditiv gick. Det var väl för alla angeläget, såvitt jag kan förstå, att det hände någonting just på den fronten.

Herr Gustafsson var litet spetsig när han talade om de djärva målen som socialdemokratien har och menade att här har vi bara vågat oss på 92 000 lägenheter. Om man hade varit riktigt djärv, så långt jag förstår herr Gustafsson, hade det varit riktigare att sätta, som man gör ifrån centerpartiet, 94 000 lägenheter, alltså 2 000 mera. Om departementschefen hade varit så djärv att han satt 94 000 lägenheter är jag rädd för att motbudet hade blivit 96 000 lägenheter o. s. v.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Ett annat spørsmål som har tagits upp här är frågan om småhusbyggandet. Detta verkar på något sätt som en helig ko i bostadspolitiken. Det verkar på något sätt som om här skulle finnas en vattendelare, det skulle finnas meningsskiljaktigheter om småhusbyggandet, där å ena sidan regeringspartiet skulle vara mindre intresserat av småhusbyggandet, medan man från oppositionspartierna skulle vara mera intresserad. Det är väl inte det faktiska förhållandet. Jag förmodar att vi alla är intresserade av att gynna denna boendeform, i varje fall är jag, positiv till den, det måste jag säga, och jag har alltid varit det. Jag är inte särdeles förtjust i höghus, men det hela är väl ändå till slut en praktisk fråga om förutsättningarna. Situationen är väl inte sådan att det har varit möjligt att öka denna del av produktionen i större omfattning än vad som har skett. Det hänger väl mycket på resurserna. Ett byggande av småhus kräver utan tvivel mera resurser från kommunernas sida.

Skall man bygga stadsdelar med småhus bör man väl bygga dem så att de verkligen blir trivsamma, och gör man det med exempelvis stora grönområden inlagda i bostadskvarteren, kräver det mycken mark, och det blir kostsamt. Det har jag personlig erfarenhet av. Men visst är det trevligt; det råder ingen tvekan om det. I den föreliggande situationen är det emellertid, som jag sade nyss, fråga om de praktiska förutsättningarna. Jag tycker att man, som utskottet skriver, bör låta de kommunala myndigheterna få fördela den kvot de får på sätt som de finner vara det mest ändamålsenliga vid varje tillfälle.

I samband med frågan om småhusen har också fritidshusbyggnationen diskuterats. Det har ifrågasatts om man inte skulle kunna tänka sig att det sker en begränsning av fritidsbebyggelsen om det byggs flera småhus. Jag är faktiskt inte alldeles övertygad om det, ty i fråga om fritidshusen finns det väl

speciella motiv. Den som exempelvis har ett eget hem i en stad eller ett samhälle i inlandet har ofta en önskan — det verkar i varje fall vara så — att när det blir sommar komma ut till kusten. Huvuddelen av fritidsbebyggelsen är ju förlagd till kusterna. Jag har därför svårt att föreställa mig att man i någon större utsträckning bromsar fritidsbebyggelsen genom att öka småhusbyggandet.

En annan fråga som har tagits upp — herr Gustafsson kommenterade den — är bostadsmiljön. Jag vill erinra om att utskottet uttalade sig i den frågan 1964. Då föreslog utskottet att det skulle utarbetas vägledande anvisningar. Arbetet härmed pågår i byggnadsstyrelsen, och vidare ägnar byggnadsförskningen frågan fortlöpande uppmärksamhet. Därmed kan man väl anse att de önskemål som framförts motionsvägen är uppmärksammade.

Förbättringslånen är en annan fråga som tagits upp av flera talare, senast av fru Wallentheim. Då jag har en känsla av att departementschefen något senare i kväll kommer in på den frågan, vill jag bara konstatera att utskottet har tillstyrkt departementschefens förslag men med anledning av de föreliggande motionerna också pekat på möjligheten av att förlänga amorteringstiden för bostadslånen och därmed minska årskostnaden. I utskottets utlåtande föreslås att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall ge till känna vad utskottet har uttalat.

Vad beträffar familjebostadsbidragen är utskottet medvetet om att frågan är angelägen, och det utvecklar sina synpunkter i utlåtandet nr 39 på följande sätt: »Frågan om samhällets ekonomiska stöd åt barnfamiljerna utreds f. n. av den i följd tillsatta familjepolitiska kommittén. Kommittén skall enligt direktiven bl. a. förutsättningslöst ompröva de nuvarande familjebostadsbidragen. Utskottet vill för sin del understryka angelägenheten av att familjebostadsbidragen blir föremål för om-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

prövning. Utskottet finner det önskvärt, att denna prövning av bidragssystemet kan ske snarast möjligt. Enligt vad utskottet inhämtat torde vissa undersökningar rörande familjebostadsbidragen, som familjepolitiska kommittén låtit utföra, komma att slutföras inom kort.» Så hemställer utskottet att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna att frågan om familjebostadsbidragen bör bli föremål för skyndsam behandling inom familjepolitiska kommittén. Utskottet är alltså mycket intresserat av denna fråga och angeläget om att den blir snabbt behandlad.

Herr Per Jacobsson kom bland annat in på frågan om den ojämna hyresnivån, och han önskade då en förbättring genom att man skulle justera räntan på de amorteringspliktiga tilläggslånen i hus byggda under 1950-talet och senare från 4 procent till 6. Utskottet har i avvaktan på bostadspolitiska kommitténs förslag ej kunnat biträda denna önskan och ej heller övriga förslag om en justering av räntan utöver dem som föreslås av departementschefen i propositionen.

Herr Kaijser var kanske den som var mest kritisk. Jag noterade att han konstaterade att bostadspolitiken är inne på fel väg. Den är misslyckad och felaktig. Det är alltså mycket hårda omdömen om den bostadspolitik som har förts.

Låt mig med anledning av dessa kommentarer säga att man, även om förhållandena tidvis har varit besvärliga, väl såsom helhetsomdöme knappast kan komma ifrån att den förda politiken har givit resultat. Vi har under efterkrigstiden byggt, om jag inte är felunderlättad, cirka 1 å 1,5 miljon nya bostäder. Vi har höjt boendestandarden på ett sådant sätt att målsättningarna från 1940-talet är uppnådda och att det nu förordas nya målsättningar bland annat när det gäller utrymmesstandard. Vi kan naturligtvis ha erinringar i detaljerna, men såsom helhetsbild kan vi trots bostadsbrist på många håll — den

är ju ingen speciell företeelse för vårt land, eftersom den finns praktiskt taget överallt i världen och väl är en följd bland annat av de stora befolkningsomflyttningarna från landsbygd till stad — konstatera att den förda politiken med sin sociala inriktning och målsättning inte bara har varit riktig i sak utan också framgångsrik.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall på alla punkter till statsutskottets förslag i dess utlåtande nr 38.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte säker på att jag kan mobilisera den koncilians med vilken herr Bertil Petersson dels kommenterade Kungl. Maj:ts förslag, dels också kommenterade opponenterernas yttranden.

Herr Bertil Petersson var först inne på frågan om planeringen. Han sade att uppfattningarna givetvis kan växla men försäkrade mig och kammaren att regeringen hade god vilja att försöka lösa de problem som möter på detta område. Jag skall inte tvivla på herr Bertil Peterssons personligen goda vilja, och jag skall inte heller tvivla på regeringens. Den goda viljan må vara av vilket slag som helst; när åtgärderna ger utslag är det ju deras verkningar som är bra mycket mera väsentliga för de människor i detta land som berörs. Det är just verkningarna av den förda bostadspolitiken som jag har velat uppehålla mig vid.

Herr Bertil Petersson fastslår liksom Kungl. Maj:t och utskottet att man skall bygga där bristen är som störst. Ja, det har vi också sagt — på den punkten finns ingen divergens. Men sedan blir han litet förvånad när vi från centerpartiets sida i samma andetag talar om lokaliseringspolitik. Den är så nyligen beslutad, sade herr Petersson och uttryckte förhoppningen att den skulle ge önskat resultat. Jag vill bara understryka att bostadsfrågan är en väsentlig

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

del av de nödvändiga förutsättningarna för en lokaliseringsspolitik som verkligen får effekt.

Det finns inte motiv för att gynna särskilda byggkategorier, säger herr Petersson och går tillbaka till förra årets kreditgivning som jag i mitt anförande var litet grand inne på. Nej, det har han alldeles rätt i. Men också här skall man ju mera ta hänsyn till hur kreditgivningen verkade — och effekten var att vissa byggkategorier blev låt mig säga prioriterade; det är kanske ett för starkt ord, men något åt det hållet.

Så tog jag mig friheten att i mitt anförande nämna ordet djärvhet, och det gav herr Petersson anledning att se på mig med alldeles speciellt skarpa ögon. Han spekulerade litet över vad som hänt om regeringen föreslagit en produktion av 94 000 lägenheter — hade vi inte då föreslagit 96 000? Ja, herr Petersson, 2 000 lägenheter mer är ju litet djärvare. Jag svarar det.

När vi från vårt håll tycker att småhusbyggandet har fått en alldeles för blygsam plats i den samlade bostadspolitiken talar herr Petersson om att det byggandet skulle vara en helig ko för några här i kammaren. Jag försäkrar att det inte alls är så, men jag tror att vi har belägg för att många fler människor i detta land vill bo i småhus, i egnahem, än tillgången på sådana hus medger; och det tycker vi är beklagligt.

Jämförelsen mellan småhusbyggandet i Sverige och i Västeuropas övriga länder är för regeringen mycket besvärande. Faktum torde vara att vi har ett lägre småhusbyggande än de flesta andra länder som kan jämföras med Sverige.

Herr Petersson säger att man naturligtvis kan önska, men man kommer alltid fram till frågan om förutsättningarna och resurserna. Jag vet inte hur många gånger man har hänvisat — med mer eller mindre darr på stämman — till detta med resurserna. Vi är visst

medvetna om den saken men det kommer också an på hur man förmår utnyttja resurserna.

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp) kort genmäle:

Herr talman! I likhet med föregående talare skulle jag vilja säga att herr Bertil Petersson var utomordentligt modest i sina bedömningar. Hans anförande behöver därför inte föranleda så många kommentarer från min sida.

Även jag registrerar med tillfredsställelse att herr Petersson medger att det nog har brustit en del i planeringen kanske framför allt under 1965. Hans förklaring att det finns en god vilja att för framtiden söka rätta till detta vill jag inregistrera som ett löfte och en utfästelse, som är värdefull och som man vill ta fasta på i fortsättningen.

Beträffande igångsättningen sade herr Petersson att det är alldeles uppenbart att vi skall ligga före. När regeringen föreslår 92 000 lägenheter föreslår vi 94 000. Ja, det kan bli på det sättet, men man kan i varje fall inte beskylla oss för inkonsekvens, ty den linjen har vi ju hållit under åtskilliga år. Jag vågar kanske till och med göra den utfästelsen att den dag då regeringen befinner sig på samma linje beträffande igångsättningens omfattning som vi nu föreslagit, så kommer vi inte heller på den punkten att föreslå några avvikelser från regeringens förslag.

Herr Petersson vitsordade också att familjebostadsbidragens nuvarande konstruktion och utformning kanske inte är tillfredsställande, men han var ändå inte för närvarande villig att biträda de förslag till höjningar som vi har framfört. Detta är väl en omdömesfråga och en avvägningsfråga; vi har en uppfattning och herr Petersson har en annan uppfattning, och vi lär inte komma varandra närmare på den punkten.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Herr **KAIJSER** (h) kort genmäle:

Herr talman! I sitt mycket koncilian-
ta anförande — det vill jag också be-
tyga — sade herr Bertil Petersson att
jag var den som framförde den största
kritiken, och det är möjligt att det är
riktigt. Jag vill bara erinra om att jag
gjorde gällande att vi hade samma mål
i vårt arbete, nämligen att skaffa goda
bostäder till rimligt pris för så många
som möjligt i vårt svenska samhälle.
Jag konstaterade också att vi hade vissa
gemensamma värderingar och uppfatt-
ningar om vilka kriterier som skulle
uppställas i dessa avseenden.

Jag noterar med en viss tillfredsstäl-
kelse att herr Petersson sade att viljan
är god att åstadkomma det bästa möj-
liga. Det skulle jag vilja kalla en truism,
ty det vore väl olyckligt om det inte
vore så att viljan vore god.

Den principiella kritik som vi har
anfört gentemot det sätt på vilket rege-
ringen försöker att lösa bostadsfrågan
tycker jag att vi har ett stöd för i det
som långtidsutredningen skriver på
dessa punkter. Det var ur långtidsut-
redningen som jag hämtade kommen-
tarerna om prognosen. Första gången
sade utredningen: »Trots det växte bo-
stadsköerna.» Och nästa gång: »Men
likväl försämrades bostadssituationen.»
Sista gången hette det: »Trots detta är
nu jämviktsläget måhända än mer av-
lägset än tidigare.» Det är också från
denna utredning som jag hämtade upp-
gifterna att »bostadssubventionerna, va-
re sig de lämnas i form av räntebidrag
eller förmånlig skattebehandling, samt
hyresregleringen gynnar dem som har
och speciellt då dem som länge haft en
bostad men missgynnar bostadslösa och
nybildade bostadshushåll vilka ofta har
jämförelsevis låga inkomster». Jag tror
att jag fortsätter att repetera även näs-
ta mening, därför att jag tycker att
också den är ganska intressant: »För
den genomsnittliga medborgaren och
inkomsttagaren, som i skatt själv får
ungefärligen betala den subvention han
erhåller, är resultatet av det bostads-

politiska systemet att han stimuleras att
efterfråga en högre bostadsstandard än
han eljest skulle ha gjort.» Sedan kom-
mer den sista meningen i samma sty-
cke: »Den situation som uppkommit på
bostadsmarknaden kan sålunda i viss
mån sägas ha inneburit en inkomstom-
fördelning till förmån för byggnadsfö-
retagare och byggnadsarbetare.» Jag
tycker att detta betyg som långtidsut-
redningen har gett bostadspolitikern in-
nebär en kritik som nästan är starkare
än min kritik.

Herr **PETERSSON, BERTIL**, (s) kort
genmäle:

Herr talman! Herr Gustafsson sade
att bostadsfrågan även har en lokali-
seringspolitisk betydelse. Det är själv-
fallet att den har det, och det är väl
inte minst därför som man när det gäl-
ler fördelningen av bostadskvoten stry-
ker under att fördelningen skall ske till
förmån för expansiva orter, d. v. s. de
orter där näringslivet utvecklas. Erfar-
enheten säger oss som kommunalmän,
att om en företagare exempelvis har
planer på att utvidga sitt företag på
ett sådant sätt att han behöver nyan-
ställa personal, är det första han gör att
gå till kommunalmännen och fråga om
de har möjligheter att ordna bostads-
frågan. Det är naturligtvis detta som är
tanken i propositionen och som under-
strykes av utskottet — man skall i
första hand se till att de expansiva or-
terna i landet får bostäder.

Sedan kan man säga att det råder en
speciell situation i storstadsområden
med den enorma brist på bostäder som
har uppstått där. Hit sker ju inte någon
medveten lokalisering, utan utveckling-
en har tvärtom gått i motsatt riktning.
Man får givetvis hoppas att detta kom-
mer att fortsätta, ty då blir det, såvitt
jag kan förstå, en dubbel effekt när det
gäller att häva bostadsbristen i dessa
områden.

Beträffande frågan om planeringen
och framför allt den planering som kri-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

tiserades förlidet är vill jag i tydlighetens intresse säga att den huvudsakligen gällde kreditgivning. Jag kan säga det därför att jag själv är aktiv byggare och alltså har personlig erfarenhet. När det gäller andra delar av bostadsplaneringen — vad som går exempelvis över bostadsorganen, bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna — och när det gäller arbetsmarknadsverket och länsarbetsnämnderna och deras sätt att handlägga dessa frågor vill jag säga att man skött det utomordentligt väl.

Både herr Gustafsson och herr Jacobsson var inne på frågan om totalramen. Herr Gustafsson konstaterade att det var djärvt att föreslå 94 000 lägenheter, och det kan man kanske säga att det är i den rådande situationen. Men jag vidhåller — det är min reflexion från det tidigare anförandet — att om det i propositionen hade föreslagits 94 000 lägenheter, hade herr Gustafsson med all säkerhet i dag försvarat 96 000 lägenheter. Herr Jacobsson konstaterar att han varit konsekvent och legat på ungefär denna nivå, något över regeringsförslaget, varje år. Det kan jag bara notera, och jag konstaterar det riktiga i att det varit konsekvens i det avseendet.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar med tillfredsställelse att det i kammarens protokoll kommer att stå att herr Bertil Petersson nu ser ett samband mellan lokaliseringspolitik och bostadspolitik. Det har han i den senaste repliken i dag klart gett uttryck åt, och jag vill understryka detta.

I slutet av sitt anförande var herr Bertil Petersson inne på frågan om 94 000 eller 92 000 lägenheter som totalram för byggandet. Jag skall inte beskylla herr Bertil Petersson för att ha sagt att det var ett överbud från vår sida, men jag tycker att formuleringarna ger ett visst belägg för att han

kanske menade det. Då vill jag säga att 94 000 lägenheter, det är konsekvens från vår sida. Vi lade fram ett flerårsprogram, 94 000 lägenheter skulle det vara för 1966/67. Vi har motionerat om det. Kalla det sedan vad som helst, men jag tycker att det är konsekvens i vårt handlande i detta fall.

Herr Bertil Petersson var i sitt huvudanförande inne på bostadsmiljön, och efter vad jag kan förstå hade han där ungefärligen samma uppfattning som vi. Bara detta skilde oss väl åt att han inte lika, kanske man säger på något håll, troskyldigt tror på småhusen som vi gör. Det kan inte hjälpas, men jag tror att det är en barnvänligare miljö när man bor i ett småhus jämfört med ett hus där mamman i tolfte våningen måste ha kikare för att titta efter sin telning där nere i sandlådan. Men låt det vara vad det är! Herr Bertil Petersson har i sak sagt att här skall ske en fortlöpande uppmärksamhet, och jag tycker att det var mycket bra att han uttryckte sig på det sättet. Han medgav att allt inte är som det borde vara när det gäller dessa saker, och det ger mig en viss förtröstan för framtiden. Sedan var det bostadsförbättringslånen som vi har motionerat om och där vi har en reservation i vilken vi till och med begärt 10 miljoner, vilket ju är fruktansvärt i och för sig, utöver vad Kungl. Maj:t föreslår.

Vi har resonerat som så att det finns många människor i vårt land som har det besvärligt utan att vara pensionärer, utan att vara zigenare eller samer. Det finns många människor som har en mycket låg inkomst, och därför har vi sagt: Låt oss behålla bostadsförbättringslånen för de människor som har under 4 000 kronor i beskattningsbar inkomst! Låt dem få den räntefria stående delen som förbättringslånen stipulerar! Det är en solidaritetsfråga, jag medger det, en rättvisefråga, men jag tycker mig ha fått belägg, speciellt av vad fru Wallentheim sade här, för att man åtminstone när det gäller de han-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

dikappade är beredd från en del av socialdemokratien att gå på denna linje.

Jag beklagar bara att vi inte fått enighet om reservationen i statsutskottets utlåtande på denna punkt.

Herr **HANSSON, GUSTAF HENRY**, (h):

Herr talman! Jag skall inte tala om alla de olika problem som hör samman med bostadsfrågan, och inte heller skall jag ge mig in i någon polemik mot vad departementschefen har anfört i sin proposition. Jag skall inskränka mig till att säga några ord som hänför sig till hur bostadsproduktionen skall finansieras.

Jag vill då erinra om att i samband med behandlingen här i kammaren av bankoutskottets utlåtande om riksbankens styrelse och förvaltning reservanter i utskottet uttalade farhågor för att bostadskrediterna skulle ta så stor del av kreditmarknaden i anspråk att näringslivets behov av krediter inte skulle kunna tillfredsställas. Vidare kritiserades att riksbanken i samband med beviljandet av emissionstillstånd hade bestämt vem som skulle ha krediterna.

När kammaren nu går att ta ställning till utlåtande nr 1 från det sammansatta stats- och bankoutskottet, föreligger i huvudsak samma problem. Utskottets majoritet poängterar först att bostadsbyggnadsplanen måste grunda sig på en avvägning mellan olika investeringsbehov inom ramen för de disponibla resurserna inom samhällsekonomin. Mot det kan ju ingen resa någon som helst invändning. Vidare anför utskottet att det är nödvändigt att bostadsbyggnadsplanen utformas också med hänsyn till kreditmarknadens möjligheter att förse bostadsproduktionen med krediter i erforderlig omfattning utan att målsättningen för kreditpolitiken uppges. Inte heller mot det har jag någon som helst invändning att göra.

Men sedan är det slut med överensstämmelsen i uppfattning mellan mig

och utskottsmajoriteten. Utskottet skriver i fortsättningen: »Ett fullföljande av bostadsbyggnadsplanen framstår emellertid som så angeläget att de penningvårdande organen bör äga att vidtaga de åtgärder som kan visa sig erforderliga för att trygga bostadsbyggandets försörjning med kreditiv.» Vidare skriver utskottet: »Avgörande för igångsättningens fördelning över året bör i första hand vara de reala förutsättningarna i form av tillgång på arbetskraft och material samt läget i fråga om planering och projektering.» Här är pengarna helt borta.

Av det här anförda torde klart framgå, att enligt utskottsmajoritetens uppfattning krediter skall ställas till förfogande för bostadsbyggandet under alla förhållanden, hurdant läget än är på kreditmarknaden och hur det än går med tillfredsställandet av näringslivets kreditbehov.

De penningvårdande organen — varmed i detta sammanhang ej kan avses något annat än riksbanken — har ju också börjat handla för att tillfredsställa detta. Så har t. ex. försäkringsbolagen ålagts att placera 70 procent av sina fondintäkter i bostadslån, ett förhållande som ej varit utan inverkan på genomförandet av de obligationslån för näringslivet som under senare tid utbjudits. Detta får anses vara ett bevis på att det inte finns plats för hur mycket bostadslån som helst.

Vid debatten för några veckor sedan uttalade jag att det inte var riksbankens uppgift att fördela krediterna mellan olika byggnadsföretagare. Så långt jag nu kan förstå har den kritiken åtminstone haft någon effekt, alldenstund villkoren för den senaste emissionen av bostadslån visserligen varit sådana, att riksbanken på sedvanligt sätt bestämt vilka institut som får emittera men att dessa institut sedan fått vissa listor från bostadsstyrelsen och fått rätt att där plocka ut objekt. Det finns emellertid ett nytt villkor, nämligen att nya kreditiv inte får utlämnas annat än vid de

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

tidpunkter riksbanken bestämmer, vilket kanske får anses nödvändigt med hänsyn tagen till riksbankens funktion på kreditmarknaden.

Jag vill här betona, herr talman, att jag självfallet inte har någonting emot en stor bostadsproduktion — det hör ju i någon mån till mitt yrke — men jag gör det lilla förbehållet, att bostadsproduktionen inte får ta i anspråk så stor del av kreditmarknaden att näringslivet får sitta emellan. Där måste en noggrann avvägning göras.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Till den sista ärade talaren skulle jag vilja säga, att vi nog inte behöver ha några delade meningar om att de kreditvårdande instanserna bör följa upp kapitalbehovet. Vi är överens om ett visst bostadsbyggande, som kräver sin andel av våra gemensamma tillgångar. Vi är också överens om att fördelningen mellan byggherrar görs ute i kommunerna och inte av riksbanken eller av någon annan bank. När bostadsstyrelsen har fördelat kvoten mellan länsorganen gör de sedan en fördelning mellan kommunerna, och kommunerna gör en fördelning mellan byggherrar enligt de föreliggande planerna. Det förutsattes då att man ute i kommunerna har klart för sig vilka byggföretag som kommit så långt fram i planeringen att de kan komma i gång under året och således får anses vara lämpliga.

Utan att nu vilja ta upp någon större debatt om vad som inträffade i fjol kanske jag får påminna om att vi i mitten av året kunde konstatera en eftersläpning i kapitaltillförseln till bostadsbyggandet vilken i huvudsak hade drabbat allmännyttiga och kooperativa företag. I november fanns det kvar 18 200 lägenheter i flerfamiljshus som saknade kreditiv, och av dessa byggdes 91 procent av allmännyttiga och kooperativa företag och 9 procent av privata byggföretag. Så småningom visade det sig

att alla företag på den privata sektorn hade tillgodosetts med kreditiv och att de som återstod alltså var allmännyttiga och kooperativa.

Riksbanken hade då ingenting annat att göra än att se till att de bostadsföretag som saknade kreditiv fick sådana, så att det bostadsbyggnadsprogram som riksdagen hade beslutat kunde fullföljas. Riksdagen hade sagt ifrån att de kreditvårdande instanserna måste följa upp detta.

När herr Hansson nu säger att riksbanken inte ser som sin uppgift att fördela krediterna mellan byggherrar vill jag alltså konstatera att detta är riktigt. Jag vill bara hävda, att riksbanken i fjol inte gjorde på annat sätt än att den följde upp den fördelning som hade skett ute i kommunerna och tog hänsyn till det faktiska förhållandet i fråga om eftersläpningen av krediter. Jag tycker att detta inte borde vara någon större stridsfråga. Riksdagen har sagt att detta bör vara riksbankens uppgift, och då kan jag inte finna annat än att riksbanken sökt att fullfölja den.

Mot den övriga delen av det anförande, som herr Hansson har hållit, har jag inte något att invända, framför allt när det gäller den del som berör frågan om näringslivets behov av ett tillräckligt utrymme på kapitalmarknaden. När ett par av de tidigare talarna här har sagt, att det inte finns mycket att debattera i denna fråga, eftersom en rad av de stora problemen ligger under utredning och vi väntar att utredningsförslag skall framläggas o. s. v., är detta riktigt. Men jag skulle vilja säga att det ändå finns några principiella frågor av en utomordentligt stor räckvidd som det kan vara anledning att något beröra. Till dem hör då frågan om kapitalmarknaden och det utrymme på den som de sektorer, som vi betraktar som de mest betydelsefulla i detta sammanhang, bör ha. Det är den frågan som jag, herr talman, skulle vilja beröra.

Det är utomordentligt angeläget att vi här kan föra en debatt som sträcker

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

sig något längre än till enbart det bostadspolitiska området, och att vi kan sätta in denna fråga i sitt sammanhang. Jag skulle förmoda att inte någon av oss bestrider att det i nuvarande läge på det handelspolitiska området liksom på kapitalmarknaden är angeläget att en prioritering av investeringarna sker till förmån för industrien — det gäller då i första hand exportindustrien. Den industriella utbyggnaden ställer ökade krav på arbetskraft. De växande tätortsbildningarna eller regionerna med goda förutsättningar för en tillväxt av näringslivet drar automatiskt till sig en service, som också gör anspråk på mer arbetskraft. Vi har att konstatera flyttningsrörelserna och behovet av bostäder — det må sedan gälla bostäder åt dem som reser från de nordliga länen till Mellansverige eller södra Sverige, dem som kommer hit från andra länder för att inlemmas i vårt näringsliv och vår produktion eller de många som flyttar från landsbygden in till industri- och handelsorterna. Starkare än på länge märker vi nu spänningarna mellan de viktiga intresseområden som industriinvesteringar, bostadsbyggande och samhällsservice utgör.

Självfallet måste vi också här beakta vad ett ganska fritt konsumtionsval i övrigt tar för sig av tillgängligt kapitalutrymme. Vi skulle kunna önska en starkare känsla inte minst bland ungdomen för bostadens betydelse som sparmål och motsvarande mindre intresse för bilen, men vi finner det svårt att föreskriva detta. Vi kan i vår utåtriktade propaganda upplysa om detta, men vi har hittills inte ansett det vara riktigt att så begränsa det fria konsumtionsvalet att några direkta ingripanden på detta område har gjorts. Men ingen kan ju gå omkring och tycka att detta inte angår honom eller att det spelar så liten roll vad han gör med sina slantar. Om kapitalströmmarna leds mot bilen, motorbåten, fritidshuset, utlandsresan eller vad det nu är i alltför strida fåror, ställs vi inför det ytterst svåra

problemet att göra en avvägning mellan de tre viktiga områden jag här nämnt: näringslivet, bostadsbyggandet och samhällsservice.

Herr Gustafsson kände viss tillfredsställelse över att han fått, som han tyckte, ett medgivande från herr Petersson i Nybro, när denne hade funnit förståelse för sambandet mellan lokaliseringspolitik och bostadspolitik. Jag vill inte grumla glädjen på något sätt, men det är ju ingen ny upptäckt. Vi söker att bedriva lokaliseringspolitik, bl. a. i syfte att få den samhällsservice utnyttjad som ligger i bostäder, skolor, sjukvårdsanläggningar, socialanläggningar o. s. v. för att därigenom så långt möjligt undvika en kapitalförstöring. Därvid är lokaliseringpolitiken ett av de betydelsefulla medlen. Vi tycker att vår lokaliseringspolitik är på väg att bli framgångsrik, men jag vill gärna framhålla att den inte har minskat flyttningsrörelsen. Vi når inte ut till den glesbygd vars problem det är angeläget att lösa. Även om vi kan minska flyttningsrörelserna från de norra länen till Mellansverige och södra Sverige, har vi mycket svårt att undvika de regionala flyttningsrörelserna, d. v. s. flyttningen från glesbygdsområdena in mot de tätorter, till vilka lokaliseringen sker. Jag har tidigare i riksdagen framhållit, att ett talande exempel på detta är att den relativt största bostadsbristen finns i Luleå, trots att en omfattande utflyttning har skett från Norrbottens län. Detta säger något om problemets art.

Men jag återvänder, herr talman, till problemet om den oundgängliga avvägningen. Alla som sysslar med dessa ting vet hur hårt var och en kämpar för sina intressen. »Begränsa gärna, men begränsa inte för mig», är ungefär den attityd man stöter på och som i och för sig är naturlig. Talar vi t. ex. om att begränsa ökningstakten inom sjukvården, så säger framstående representanter för landstingen och storstäderna, att det inte bör ske. Även om denna begränsning görs på en hög nivå, d. v. s. om

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

utrymmet är väl tilltaget, är det självklart att beskedet om ett tilltänkt minskat kvantum alltid känns obehagligt. Så är det för dem som bygger inom industrien. Ingen skall föreställa sig att representanter för näringslivet tycker att allt är bra. Bostadsbyggarna går sannoligen inte omkring och lyser av nöjsamhet. Man kan inte se på dem att de imponeras av vad de själva är med om att uträtta — att bygga det största antalet lägenheter per 1 000 invånare som något land, enligt officiell statistik, lyckats med. Nej, man vill ha mera pengar och pengar i rätt tid.

Kommunalmännen är inte heller några speciella glädjespridare i detta sammanhang. »Följdinvesteringar» är ungefär det man kan utläsa av deras ansiktsuttryck. Det är i och för sig en riktig önskan, ty när bostäder bygges så krävs ju samtidigt så mycken annan byggverksamhet — skolor, sjukhus, daghem, fritidsanordningar o. s. v. Vi kan heller inte bortse från att vi måste bygga funktionsdugliga samhällen.

Om vi nu skall söka lugnt diskutera dessa frågor, kan man börja med att säga att alla dessa områden är viktiga: industriinvesteringar, bostadsbyggande, samhällsservice — allt är i och för sig utomordentligt viktigt. Men huvudfrågan är ju: Kan man komma förbi att söka göra något av en avvägning, att bestämman sig för hur man skall prioritera? Jag menar att detta är ofrånkomligt i vissa lägen. Och vi befinner oss nu i ett sådant läge.

Därmed är jag tillbaka vid min utgångspunkt. Med hänsyn till vår gemensamma ekonomi, våra förutsättningar att få tillräckliga medel för bostadsbyggande och samhällsservice, är det mest anläget att ge näringslivet ökat utrymme, så att det får sitt kapitalbehov klarat.

Det finns ingen anledning att paralyseras av detta. Utan att kunna ange några exakta tal tror jag ändå att jag vågar säga att det kan vara fråga om vissa marginaleffekter, kanske ett ökat

utrymme på kapitalmarknaden med några hundratals miljoner kronor för industriens vidkommande.

Om tillväxten i landets ekonomi är tre eller fyra procent på ett år, betyder det i reda pengar tre eller fyra miljarder. De totala bruttoinvesteringarna ligger på en nivå av något över 30 miljarder kronor under ett år. Om dessa skulle ha sin andel av ökningen, rör det sig om omkring en miljard. Man kan tänka sig att industrien ges ökade förutsättningar genom att tillväxten inom andra sektorer hålls tillbaka något. Det är just detta som jag har velat understryka så kraftigt jag kan, att det kan vara fråga om att ge industrien ett ökat utrymme genom att hålla tillbaka tillväxttakten inom andra sektorer under någon kortare tidrymd.

Det är ingen som har försökt att stoppa bostadsbyggandet eller pressa ned det avsevärt. Det är ingen som har diskuterat om sjukvårdsinvesteringarna och sagt att vi skall minska dem. Frågan är om vi kan hålla tillbaka ökningstakten — och det gäller också inom andra områden — för att därmed skapa förutsättningar för näringslivet att i detta läge kunna få sitt kapitalbehov tillgodosett.

Det är denna politik regeringen företräder och som har vunnit utskotts-majoritetens anslutning. Vi företräder den i övertygelse om att detta på något längre sikt är den enda möjlighet som står till buds för att åstadkomma stegring igen på alla de områden som är önskvärda.

Jag har talat om vad som är önskvärt. Vi hade häromdagen i departementet att ta ställning till framställningar från fem eller sex kommuner i norr, som begärde projekteringspengar för vissa kommunala anläggningar. Jag tror att fyra eller fem av dessa gällde simhallar. Jag har ingenting emot simhallar, tvärtom. Jag skulle önska att varje kommun — eller åtminstone varje kommunblock, om jag nu skall vara litet försiktig — skulle kunna bygga en fin

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

sporthall och simhall och allt vad därtill hör. Men jag måste säga mig: Är detta i dag den nödvändigaste uppgiften? Skall det gå före byggande av bostäder och industrianläggningar, eller måste vi inte säga oss, att man kanske får skjuta upp detta något i tiden för att industrier och bostäder skall kunna byggas? Därmed har jag inte sagt något ont om dessa kommunalmän som gjort framställningarna. De har velat visa på ett önskemål som i och för sig är rimligt, men som får tas in i sådana här avvägningssammanhang.

Det innebär ju inte som jag sade att man i och för sig vill stoppa någonting av stort värde, möjligen uppskjuta i tiden. Ja, då säger man att detta är regleringspolitik i sin prydno. Och så lägger man in i begreppet regleringspolitik någonting som ter sig utomordentligt besvärligt och inte bara det utan som också är någonting som man egentligen inte borde ägna sig åt. Jag måste bara ställa frågan: Vad är alternativet? Vilka andra möjligheter har vi för att verkligen åstadkomma ett utrymme som kan betraktas såsom tillräckligt för de angelägna industriinvesteringarna, för bostadsbyggandet o. s. v.? Ja, vi har tagit på oss olägenheterna av att inom byggområdet företaga prioriteringar, uppskjuta en del statligt byggande, överlägga med kommunalmännen och förmå dem att också uppskjuta en del, framför allt över sommarmånaderna, och låta en del kontorshus, varuhus, simhallar, samlingslokaler o. d. vänta något i tiden för att material, kapital och arbetskraft just nu skall kunna förbehållas industri- och bostadsbyggande.

Jag vill gärna säga att vår avsikt är att vidga tillämpningen av detta instrument till att omfatta hela landet, till att också utvidgas och beröra investeringarna inom sjukvården och socialvården, att kvotera det bostadsbyggande som sker utanför statsbeläningen och dessutom den fritidsbyggnation som försiggår i större omfattning i kommersiellt syfte och det fritidsbyggande

som i de enskilda objekten ligger över en viss storleksordning.

Vi bedömer läget så allvarligt just nu, att vi ansett att vi måste ta till denna utvidgning. Jag vill gärna säga att prioriteringslagen i tillämpningen har visat sig ha effekt. Det ligger i stockholmsregionen uppskjutna och bordlagda projekt och företag, om vilka man gjort förfrågningar men inte ansett sig böra gå fram, för ungefär 1,2 miljarder kronor under något över ett år som detta har tillämpats. Det gäller, som sagt, kontorshus, varuhus, samlingslokaler och annat. Detta betyder ju att denna miljard har ställts till förfogande eller kunnat användas för andra ändamål, som väl får betraktas som viktigare.

Av denna anledning har jag här velat ta upp själva principfrågan. Om man vill hålla bostadsbyggandet högt, om man vill näringslivets utveckling och snabba utbyggnad så får man finna sig i en del av dessa ting även om de kan betraktas som besvärliga, men det är besvärligheter som man får ta på sig.

Herr Jacobsson var inne på kostnadsproblemet och sade, att alla talar om kostnadsutvecklingen men att knappast någon kan anvisa ett verkningsfullt medel mot den. Jag vill inte påstå att jag kan anvisa ett verkningsfullt medel mot kostnadsstegringarna. Men det vore ju utomordentligt beklagligt om vi skulle gå omkring med den uppfattningen, att åt detta finns ingenting att göra, utan det får bara basa i väg. Herr Jacobsson sökte ju ändå inte att bidra till att minska efterfrågetrycket på kapital och arbetskraft. Jag vill inte påstå att det tal som vi har utmätt för bostadsbyggandets omfattning under året är ett absolut tal, där vi säger att allting kan klaras om vi stannar vid det talet. Det är mycket möjligt att vi i sommar eller i höst kan komma i ett kreditläge eller ett handelspolitiskt läge som tvingar oss att fundera. Övåntade ting kan inträffa, och då får vi naturligtvis ta konsekvenserna av det. Men efter vad vi nu

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

kan se bör det vara möjligt att klara programmet. Som jag har sagt, kräver det emellertid enligt vår uppfattning att vi får begränsa oss inom sjukvården, inom socialvården, i fråga om fritidsbyggnadsverksamheten m. m., och vi får sätta prioriteringslagen i tillämpning över hela landet.

Herr Jacobsson har inte sagt någonting om detta, utan han har sagt att han vill bygga 2 000 bostäder mer. Men 2 000 bostäder mer än det program som regeringen och utskottsmajoriteten nu förordar betyder ju en ytterligare ansträngning av resurserna. Och herr Jacobsson har inte anvisat någon utväg. Han kan inte säga att om vi gör så eller så kan vi också klara det ökade program som han tänkt sig.

Vad inträffar, om man bara skulle basa på? Då måste ju kostnaderna fortsätta att stiga. Vid sidan av de principiella problem som jag har berört och som utgör bakgrunden till det förslag som vi lagt fram är kostnadsproblemet naturligtvis ett av de besvärligaste. Alla som sysslar med bostadsbyggande vet ju att produktionskostnaderna nu medför hyror som är så höga att det trots den subvention som räntegarantien innebär är svårt för många människor att hyra en tillräckligt stor lägenhet. Man möter självfallet redan nu ett prismotstånd.

Vår uppgift måste väl ändå vara att försöka åstadkomma en begränsning i kostnadsutvecklingen. Det finns vissa ting om vilka vi tycks kunna vara överens, t. ex. att det behövs en planeringsverksamhet som sträcker sig längre framåt i tiden. Ett steg i den riktningen utgör vårt treårsprogram för kvotindelningen. Ett annat sådant steg är fördelningen inom kommunblocken. Jag tycker att man inte bör diskutera enbart om det därmed skapas besvärligheter i samarbetsnämnderna. Naturligtvis kan det bli på det sättet här och var, men avsikten är nu inte att irritera kommunalmännen i samarbetsnämnderna, och jag tror nog att problemet

kan klaras på ett hyggligt sätt. Slutgiltigt kan ju länsbostadsnämnderna bestämma.

Nej, avsikten är att man i kommunblocken skall kunna diskutera fördelningen inom kommunerna för att åstadkomma större byggprojekt. I en liten kommun kanske byggkvoten omfattar 10 lägenheter, men kommunen har ett projekt på 30 lägenheter. Då bör kommunen få genomföra det projektet och därmed åstadkomma en mera omfattande upphandling, antingen det är fråga om flerfamiljshus med 30 lägenheter eller det är fråga om att bygga 30 egnahem. Därigenom skapas större förutsättningar att pressa priserna. Det är så man skall uppfatta det här. Kommunalmännen får väl börja vänja sig vid ett samarbete också i dessa frågor. Jag tycker att vi alltför länge har dröjt med att ta upp frågor om gemensamma beställningar, hur upphandling skall göras hos våra småhusfabriker och hur man skall planera för större byggnadsprojekt, avsedda att bedrivas i vad vi betecknar som industriell verksamhet, i enlighet med det förslag som regeringen framlagt och som jag hoppas att riksdagen skall anta för en femårsperiod.

Detta innebär att man i våra städer och större tätortsbildningar kan diskutera och planera projekt på låt oss säga 2 500 lägenheter. Under vintern har en av våra städer haft ett sådant projekt ute för entreprenad. De preliminära uppgifterna pekar på att därmed åstadkommes en prispressning av inte obetydlig omfattning. Andra städer följer efter. Jag har sett ett sådant projekt i Örebro som i dagarna skall gå ut för anbudsräkning. Också det projektet avser något över 2 500 lägenheter. Om en byggmästare får tillfälle att räkna på ett byggprojekt av sådan omfattning och får besked om att det får drivas kontinuerligt över tre eller fyra år om så är erforderligt, ligger däri förutsättningar för ett mera planmässigt arbete och en produktion med industriell beto-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ning, liksom även en samtidig upphandling av de inredningsdetaljer som skall till för dessa lägenheter, såsom alla kylskåp, alla badkar, alla skåp och köksinredningar o. s. v. Här har man givetvis en möjlighet att pressa priserna. Är det inte detta vi måste ge oss i kast med?

Det talas om att vi begränsar den fria konkurrensen. I vilket avseende då? Vi begränsar ingen fri konkurrens då det gäller att räkna på ett projekt och att bygga. Det är ju där den fria konkurrensen kommer in. Våra byggnadsföretag skall ju bygga, och de skall konkurrera om de projekt som är planerade eller färdiga att lämnas ut. I det avseendet råder och skall det råda en fri konkurrens. Den som har visat sig kunna bygga billigast i god kvalitet och med de utrymmen som enligt planerna krävs skall också få möjlighet att bygga.

Vi kan se på projektet i Salem. 1 400—1 500 egna hem har varit utlämnade till entreprenörer för anbudsräkning. Resultaten är nu publicerade. Det var ett svenskt byggföretag, som, om jag inte misstar mig, bland de 16 entreprenörer vilka räknade på projektet — två till tre entreprenörer var utländska företag — tog hem anbudet. Det var fullständigt riktigt. Det visade sig vid en bedömning att dess anbud låg bäst till. På ett annat håll kan det vara Fackföreningarnas byggnadsproduktion som ger lägsta anbud. Då skall självfallet detta företag få projektet. Kan ett företag inte ge ett konkurrenskraftigt anbud får man vända sig till andra företag. Det är denna konkurrens som vi vill stimulera.

Vi har gjort vissa bedömningar i fråga om lånetaket och kommit fram till att det för närvarande inte finns anledning att göra en allmän justering av lånetaket. Däremot kan det vara fråga om att på vissa håll, där koefficienten i beräkningen inte är tillfredsställande, göra vissa justeringar.

Jag vill gärna säga detta för att alla

skall få klart för sig hur angeläget det är att vara med om och medverka till att så långt det är möjligt projektera och planera för större upphandlingar, vare sig det gäller egna hem eller byggobjekt i form av flerfamiljshus, för att på det sättet söka åstadkomma en pressning av priserna, d. v. s. hålla igen kostnadsutvecklingen. Låt oss inte föreställa oss att industriellt byggande i och för sig ger någonting; vi må sedan uppföra fabriker för tillverkning av element och stommar o. s. v. Det är först när man kan sätta in detta i en långsiktig produktion, där man kan utnyttja så att säga den långa seriens möjligheter, som man kan ha hopp om att nå några resultat. Nu har jag inte heller hört att herr Per Jacobsson har vänt sig mot dessa tankegångar. Därför vill jag gärna uttrycka förhoppningen att han liksom vi önskar att detta skall vara ett av medlen för begränsning av kostnadshöjningarna, pressning av priserna.

Jag hade inte tänkt gå så mycket längre in i debatten än så, herr talman. Jag har gett uttryck åt den åsikten att vi bygger mycket bostäder. Utöver de cirka 97 000 lägenheter som blev färdiga i fjol förbättrades åldringarnas bostäder till ett antal av cirka 10 000. Det är ytterst viktigt att den verksamheten får fortsätta — bostadsräkningen visade ju att åldringar bebor 120 000 lägenheter av vilka 60 000 skulle kunna förbättras. Jag har tidigare sagt och upprepar det: kommunalmännen har lagt ner ett gott arbete för att inventera åldringsbostäderna och anstränga sig för att så snabbt som möjligt få dem förbättrade. De 80 miljoner kronor per år som nu ställs till förfogande betyder i det sammanhanget mycket.

Jag tror också att det kan vara riktigt att överväga möjligheterna till förbättringsarbeten i de äldre flerfamiljshusen. Statsutskottet har ju uttalat ett sådant önskemål, och vi skall självfallet i regeringen påskynda det utredningsarbete som kan vara nödvändigt.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Låt mig även helt kort beröra de tidigare inläggen i debatten; jag har redan talat om herr Gustafssons och herr Jacobssons yttranden. Herr Kaijser's inlägg var kanske något mer aggressivt. Han betecknade vår politik som felaktig och vår väg som oframkomlig. Efterkrigspolitiken på bostadsområdet är enligt hans uppfattning misslyckad. Vi har för vår del en annan mening. När det under de senaste fem åren har byggts en halv miljon nya lägenheter som kan beräknas ha kommit en och en halv miljon medborgare till godo så är det inget dåligt resultat, herr Kaijser. Inget annat land kan visa upp en motsvarighet; det är ingen självförhåvelse att konstatera den saken. Herr Kaijser behöver inte känna sig blyg och rodna för det när han kommer ut i världen eller får uppgiften att tala om vad som görs i vårt land. Vi bidrar alla till de resultat som nås. Men jag tror att det finns all anledning att ändå göra den rättvisan åt vad som sker här i landet.

Sedan är det klart att man kan diskutera om efterfrågan skall mötas också med andra medel än genom att vi försöker bygga så mycket vi orkar. Det problemet sammanhänger med utvecklingen från kriget och fram till nu, med den förändring som inträffat i människornas ekonomiska förhållanden. Det är detta som ligger bakom de många utredningar vi har satt i gång. De är ju inte tillsatta för att vi skall slippa diskussion utan i syfte att vi skall få ett tillfredsställande underlag för att bedöma framtidens bostadspolitik. Det gäller att ta vara på de värdefullaste erfarenheterna som gjorts under de senaste 20 åren, men vi står också öppna för att i bilden föra in nya ting. När jag har sagt att jag tror att det blir nödvändigt att söka åstadkomma en bostadspolitik där den faktiska kostnaden snabbare får slå igenom i hyran, så står jag för det. Men jag skulle vilja avvakta hyreslagstiftningssakkunnigas förslag om hur detta skall ske; det är deras uppgift att utreda den

saken och de lär bli färdiga om någon månad.

När vi säger att vi under vissa omständigheter står öppna för en diskussion innebär det att vi också velat föra in andra problem i bilden. Markpolitiken och frågan om förköpsrätt för kommunerna liksom också frågan om en bättre kapitalförsörjning för kommunerna, som möjliggör för dem att köpa mark, hör också hemma i diskussionen om framtidens bostadspolitik. Vad vi värjer oss mot är att man utifrån dessa nya utgångspunkter för diskussionen om framtiden vill göra gällande att allt som har gjorts har inneburit ett misslyckande. Detta är en felaktig bedömning, herr Kaijser.

Under tjugu år har vi vartannat år gått till val och underställt medborgarna vår politik och redogjort för vad oppositionen vill i dessa frågor. Vi har också talat om vad högern varit beredd att göra på det bostadspolitiska och sociala området. Vi känner resultaten. Högerns politik har i val efter val blivit underkänd. Det som herr Kaijser vill beteckna som ett misslyckande har godtagits av en majoritet inom det svenska folket. Jag tror inte vi kan säga att det beror på att valmanskåren har svårt för att fatta, att den inte begriper hur fin den bostadspolitik är som högern företräder. Det är mycket möjligt att väljarna har förstått att bakom er politik ligger att ni som ett avgörande instrument i detta sammanhang vill föra in prispolitiken, att ni vill söka dämpa efterfrågan med ett så högt pris att människorna måste säga sig att detta klarar vi inte. Därmed skulle enligt er uppfattning balans nås mellan efterfrågan och tillgång. Vi har sagt att detta inte är möjligt. Vi har inte velat godta en sådan politik, men vi är beredda att diskutera att priset får ett ökat inflytande. Detta bör dock ske endast under den förutsättningen att man samtidigt är beredd att ge ett skydd åt de konsumtionssvaga grupperna, de handikappade, de gamla och

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

barnfamiljerna. Även på det området har vi utredningar, som vi hoppas skall bli klara under den allra närmaste tiden. Vi hoppas att genom dessa utredningar få till stånd en samordning mellan vad som görs på det ena och det andra området.

Herr **HANSSON, GUSTAF HENRY**, (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag nödgas tyvärr att ge mig in i polemik mot herr statsrådet när han säger att riksbanken måste ingripa i höstas för att genomföra det av statsmakterna beslutade bostadsprogrammet.

Jag vill erinra om att efter en rätt ringa igångsättning under årets tre första kvartal sattes under det fjärde kvartalet så många lägenheter i gång, att när man så småningom i februari månad samlade ihop alltsammans hade inte 88 000 lägenheter börjat byggas utan 92 400. Det innebär en överigångsättning på icke mindre än 4 400 lägenheter. Det uppstod på det sättet under fjärde kvartalet en så stor efterfrågan på krediter i en kreditmarknad som var dränerad av riksbanken, att det inte fanns utrymme för alla som sökte krediter.

Att det sedan av alla tecken att döma blev på det sättet — i varje fall påstås det så — att de allmännyttiga företagen i den situationen fick stå tillbaka för de privata kan väl bero på att det är litet svårare att klara krediterna för en byggnadsvolym som uppgår till 75 à 80 procent av totalproduktionen än för en byggnadsvolym som bara är 20 à 25 procent. Jag törs inte göra något bestämt påstående, men det kanske också kan vara projekteringsläge som spelat en viss roll när det här gällt att få fram projekten.

Det är vad jag har att säga i detta fall, ty jag har tyvärr inte tillgång till Bankföreningens utredning, som ju påstås visa någonting annat.

Det är med en viss tvekan jag fort-

sätter här. Men jag har under 25 år varit kommunalman, och jag blev något överraskad över, skall jag säga, den lätta ironi med vilken statsrådet beskrev anletsdragen hos de kommunalmän som är uppe hos honom och söker att få pengar för följdinvesteringar. Men, herr statsråd, när ni i kanslihuset projekterar och planerar för bostadsfrågan, planerar ni då inte hur man skall klara av följdinvesteringarna? De kommuner där det byggs bostäder måste ha gator, de måste ha ledningar, och de måste i värsta fall ha skolor och kanske rent av sjukhus.

Herr **GUSTAFSSON, NILS-ERIC**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Efter herr Hanssons och statsrådets mera privata uppgörelse nödgas jag återföra debatten till den punkt där statsrådet lämnade den, nämligen i höstdimmorna 1966 inför valet. Jag vill bara i det sammanhanget göra ett mycket kort konstaterande med anledning av vad statsrådet sade om att socialdemokraterna har gått till val och vunnit under en lång följd av år. Det är ju inte säkert att statsrådet Rune Johansson kan tillskriva bostadspolitiken äran av de valframgångarna. Det är inte säkert att det är *tack vare* bostadspolitiken som valet har vunnits, det kan ju också vara *trots* bostadspolitiken.

Men jag ville säga några speciellt vänliga ord till statsrådet med anledning av vad han yttrade när han berörde kommunblocken. Den högste ansvarige, bostadsministern, har nu gjort klart för oss att regeringen inte överväger att låta samarbetsnämnderna i kommunblocken fördela bostadskvoten, såvida inte alla kommunerna är ense om det. Jag läste ut det av statsrådets yttrande, och jag vill gärna understryka det. Jag tror att det är värdefullt.

Sedan har herr statsrådet haft en mycket intressant speciell genomgång, där han har pendlat mellan simhallar i norr och bostäder någonstans i mel-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

lersta Sverige eller kanske i södra Sverige. Statsrådet sade att vi inte kan vara blinda för den strukturomvandling som sker i samhället. Han talade om att de som flyttar måste få den allmänna servicen dit de kommer. Man skulle i det sammanhanget ha kunnat tillägga att det inte är alla som har flyttat, det är en del som har förflyttat.

Vidare var statsrådet mycket angelägen om att inte grumla den glädje jag kände när jag hörde herr Bertil Petersson medge att bostadspolitik och lokaliseringspolitik hör ihop. Delad glädje är dubbel glädje. Jag får alltså nu inräkna även herr statsrådet bland dem som gläds över detta konstaterande. Vad den ansvarige bostadsministern väl ändå inte kan komma ifrån är att det varit en ryckighet i bostadspolitiken när det gäller planeringsstadiet. Jag tror att man vågar säga att den ryckigheten betytt rätt mycket i negativ riktning för resultatet i fråga om att skapa nya bostäder.

Jag talade om det i mitt huvudanförande, om ryckighet av många olika slag. Statsrådet kom inte alls in på den frågan nu i sitt anförande. Jag tar det som ett uttryck för att vi har något annat att vänta och att planeringen hädanefter kommer att vara mycket mera genomtänkt än vad den åtminstone har förefallit att vara hittills.

Låt mig sedan, herr talman, bara säga några ord om förbättringslånen, som ligger mig alldeles speciellt varmt om hjärtat. När man från utskottets sida går emot motionen om förbättringslån till handikappade och låginkomsttagare även i fortsättningen, så gör man det under hänvisning till att Kungl. Maj:ts förslag inte innebär någon samlad minskning av den samlade kreditgivningen från statens sida. Det må så vara, men det hjälper inte de handikappade och låginkomstgrupperna över huvud taget som tidigare varit berättigade till förbättringslån. Årskostnaderna blir större än med förbättringslånen, som delvis är ränte- och amorteringsfria.

Regeringens och utskottsmajoritetens skrivning innebär en försämring för ekonomiskt svaga grupper. Det kan utskottsmajoriteten aldrig komma ifrån.

Till detta vill jag bara påminna om att det inkomståret 1964 i detta land fanns 1 600 710 personer i åldern mellan 16 och 67 år som hade en inkomst understigande 8 000 kronor per år.

Herr JACOBSSON, PER, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Inrikesministern inledde med att erinra om att planeringen i viss mån försvårats på grund av finansieringssvårigheterna under de senaste åren och att detta berott på att de allmännyttiga och kooperativa företagen haft svårigheter att skaffa kapital men att däremot de privata byggföretagen där lag bättre till. Jag skall inte göra någon annan kommentar till detta än att de senare förefaller vara en bra företagsform, som det kanske finns anledning att stödja i fortsättningen, om de har speciella förutsättningar att skaffa det erforderliga kapitalet.

Vad beträffar frågan om hur prioriteringen skall ske har finansminister Sträng i olika sammanhang låtit oss förstå att det blir nödvändigt med en sträng prioritering på olika områden, om vi skall klara samhällsekonomin. Då står vi där när vi skall diskutera dessa frågor. Vilken prioritering bör t. ex. bostadsbyggandet ges? För vår del anser vi, och det framgår av vår tidigare ståndpunkt och den ståndpunkt vi nu intar, att bostäderna bör ges en hög prioritet, inte minst för att bristen på bostäder utgör en starkt hämmande faktor på så många andra närliggande områden, bl. a. när det gäller industri och näringsliv.

Jag är alltså överens med departementschefen om att det måste ske en prioritering, även om vi kanske inte har helt samma uppfattning om vilken ställning bostadsbyggandet i det sammanhanget bör få. Jag är också överens

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

med departementschefen om att det kanske måste göras en viss sammanvägning med andra intressen vid en prioritering. Jag vill säga att jag för min personliga del kanske därvid skulle finna mig i om en eller annan simhall eller något större varuhus skulle komma i kläm.

I frågan om prisutvecklingen säger statsrådet, att det är farligt att gå omkring med den uppfattningen att vi ingenting kan göra. Ja, jag håller med om det, och jag skulle anse det särskilt farligt, om regeringen gick omkring med den uppfattningen att man här inte kan göra någonting. Det är väl ändå i första hand regeringens uppgift att angripa det problemet. Mig förefaller det som om den enda kraftansträngning vi hittills kunnat registrera på det området är att herr Sträng i något sammanhang har konstaterat, att en inflation på så där tre, fyra procent per år är rimlig och bör accepteras.

Sedan vill jag säga, att om det är först när vi kommer upp i stora serier på flera tusen lägenheter som man kan åstadkomma prissänkande effekter, så återstår det verkligen mycket att göra beträffande prisutvecklingen på byggnadsområdet.

Statsrådet säger att jag inte har anvisat var vi skall ta pengarna till ytterligare 2 000 lägenheter. Nej, det har jag verkligen inte gjort. Men vi har så stor tillit till regeringen att vi tror att den skall klara uppgiften inom ramen för de resurser som står till buds. Det har hänt förr, trots försäkringar från regeringen om motsatsen.

Herr KAIJSER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber först att få säga att jag i stora stycken delar den uppfattning, som statsrådet gav uttryck för angående sambandet mellan bostadsbyggandet och investeringarna inom industrien, framför allt exportindustrien. Det var synpunkter som jag utvecklade i mitt första anförande, då jag

försökte se bostadsfrågan ur en något vidare synvinkel, alldeles som departementschefen sade att han skulle göra.

Jag tror emellertid ändå inte att den bostadspolitik, som regeringen har fört och som karakteriserats av subventioner och regleringar, kan sägas ha varit så lyckad. Det är sant att det har byggts 500 000 lägenheter under de senaste fem åren, men hur många som har försvunnit från bostadsmarknaden ville inte departementschefen säga. Det är också svårt att ange, men det är minst 100 000, möjligen 200 000.

Det system som har fungerat har också särskilt gagnat dem som har bostad och haft bostad länge. De som inte haft bostad och som sökt bostad har fått sitta emellan. Så länge det finns familjer med barn, som inte har egen bostad, bör man inte slå sig för sitt bröst.

Vi är inte ensamma om uppfattningen att marknaden borde göras friare och prismekanismen få slå igenom. Såsom framgår av mina citat under eftermiddagen delas den uppfattningen av långtidsutredningen. Varje beräkning av den investeringsökning som krävs blir bedräglig så länge man inte tar hänsyn till efterfrågans prisberoende och prisutvecklingen. Jag skulle här vilja göra en jämförelse. Man bygger vägar för allt större bilar, men varje gång man har byggt ut vägarna till vad man tycker borde vara lämpligt kommer det tyngre bilar, som gör att vägarna ändå inte räcker till. Likadant är det på bostadsområdet, när det inte finns någon prismekanism som reglerar efterfrågan. Att människorna söker allt större och bättre bostäder är bra i och för sig, men efterfrågan bör inte sträcka sig längre än vad som motsvarar de kostnader man kan betala för sin bostad.

I själva verket tror jag att departementschefen inte är helt övertygad om det riktiga i sina synpunkter. Han är ju med på att man bör försöka komma dithän, att den boende betalar kostnaderna för produktion och drift av bostaden. Han påpekar att det behövs ga-

Anslog till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

rantier för de sämst ställda, som har svårt att betala de ökade hyrorna. Jag underströk i mitt första anförande att vi på vårt håll också anser att sådana garantier måste finnas.

Statsrådet går också med på att reducera räntebidraget i riktning mot dess borttagande. Detta är ett steg i samma riktning. Jag tror alltså att departementschefen själv har en känsla av att han måste låta prismekanismen slå igenom även inom detta område. Men när den slår igenom måste man, som jag nyss sade, ha garantier för att de sämst ställda kan få goda bostäder ändå.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Skillnaden mellan min och herr Kaijers bedömning av denna sista fråga ligger väl i att herr Kaijers parti under en rad år har förordat införande av en prismekanism, som knappast skulle innehålla någon kontroll och som skulle verka ganska ensidigt.

Vi har under de två senaste årtiondena upplevt en väsentlig förändring i människornas ekonomiska förutsättningar, som givit dem möjlighet att välja också mellan ting som ligger utanför det vardagliga: TV-apparater, radioapparater, bilar, utlandsresor o. s. v. Det är klart att man i detta läge kan ställa frågan, om de generella bostadssubventionerna är nödvändiga. Vi betraktade dem som nödvändiga när programmet skrevs 1946 och när riksdagen fastställde detta program, men utvecklingen själv har gjort att vi måste ställa oss frågan, hur länge vi orkar ta på oss dessa kostnader, som kommer att stiga efter hand.

Då har vi sagt oss, att vi bör diskutera detta men vänta tills utredningarna kommer. Jag hoppas att bostadspolitiska kommittén skall lägga fram ett förslag i fråga om räntegarantierna. Skulle det förslaget innebära en avveckling av de generella subventionerna, är jag beredd att diskutera den sa-

ken. Man kan kanske hitta någon annan konstruktion — eventuellt bibehålla räntegarantien, eventuellt kapitalisera den för att göra den till en amorteringsdel av det totala kapitalet, men då får man bygga ut stödet åt den konsumtionssvaga gruppen.

Det är mycket möjligt att vi där kan finna varandra. Jag har sagt att jag är beredd att diskutera en övergång till en friare hyresmarknad, men inte under vilka förutsättningar som helst — möjligen med en kontrollerad stegring av hyrorna i det äldre fastighetsbeståndet sedan vi fått en ny hyreslagstiftning och med det skydd för de konsumtionssvaga grupperna som jag också i annat sammanhang har åberopat.

Jag skulle till herr Gustaf Henry Hansson vilja säga att jag inte är så ängslig för att kommunalmännen kommer att känna sig träffade av den enligt hans mening lilla ironi, med vilken jag beskrev kommunalmännen när jag sade: »När man möter kommunalmännen, är de i och för sig inga glädjespridare, ty man läser i deras ansiktsuttryck någonting av följdinvesteringar.» Det är ju detta de vill tala om! Det betyder ju inte att vi söker misshandla kommunalmännen, inte ens på kapitalområdet.

Vad är det som föreslås och förutsättes i finansplanen? Kommunerna har angett ett behov att öka sina investeringar med någonting på 12 å 13 procent under 1966. Då säges att vi bör söka begränsa investeringarna och hålla tillbaka ökningen till någonting på 7 å 8 procent. Det är en rimlig diskussion, som ändå här förs och som nödvändiggör att kommunerna får hålla tillbaka en del av de objekt som de i och för sig skulle anse vara nödvändiga.

Låt mig beträffande riksbankens ingripande säga, att vi i november månad i fjol hade — och det har jag meddelat i ett interpellationssvar i andra kammaren i december månad i fjol — ett kreditivläge som utvisade att det var nödvändigt med ett ingripande från

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

riksbankens sida, om årsprogrammet om 88 000 lägenheters igångsättning skulle kunna fullföljas. Av kreditivfetersläpningen i fråga om flerfamiljshus avsåg inte mindre än 96 procent byggen i allmännyttiga och kooperativa företags regi och bara 4 procent enskilda byggen. Trots att de förut vidtagna särskilda åtgärderna inneburit att kreditivförsörjningen tryggats för åtskilliga byggen i allmännyttiga och kooperativa företags regi, hade det alltså sedan augusti ägt rum en ytterligare relativ förskjutning av kreditivförsörjningen till dessa företags nackdel.

Med riksbankens medverkan har sålunda en ny aktion företagits i syfte att trygga kreditivgivningen för de återstående byggena inom statslånesektorn. Riksbanken har inte gjort annat än att den fullföljt det uttalande, som riksdagen gjorde under våren 1965. Att byggandet blev större än man kalkylerat har samband med att vi har en ofullständig statistik, eftersom vi inte har någon kontroll över det byggande som sker utanför statsbelåningen. Vi har inte heller någon kontroll över byggandet av ålderdomshem, vilket ingår i statistiken o. s. v.

Det är alltså en efterhandskonstruktion, som herr Gustaf Henry Hansson nu gör och som jag inte vill bestrida, eftersom siffermaterialet är riktigt. Riksbanken tog ju inte fram de 750 miljoner som under hösten ansågs erforderliga för att klara programmet. Riksbanken tog fram ungefärligen 400 miljoner — om jag inte missminner mig — och räknade med att marknaden i övrigt skulle komma att ta fram en del av det nödvändiga kapitalet. Resultatet har emellertid blivit det som herr Gustaf Henry Hansson antydde. Vid den tidpunkt då detta diskuterades och då utredningarna gjordes framstod det dock som utomordentligt nödvändigt att dessa insatser gjordes.

Jag har till detta sagt att de privata företagen hade ett bättre läge. Herr Jacobsson förmenar, att de privata före-

tagen alltså skulle vara så mycket bättre. Herr Jacobsson förbigår det faktiska förhållandet, att det är kommunerna som gör fördelningen mellan byggherrarna. Det skulle betyda att han vill underkänna kommunalmännens förmåga att bedöma vad som kan vara lämpligt att bygga inom kommunen. Det kan vara av ett visst värde om herr Jacobsson tänker på den frågan!

Man talar om begreppet ryckighet, herr Gustafsson, och tycker att man därmed har deklasserat någonting. Om herr Gustafsson studerar statistiken över färdigställande av bostäder under de senaste fem åren, så utgör det i och för sig en vacker bild av en utveckling — 73 000 lägenheter år 1961, 75 000 år 1962, 81 000 år 1963, 87 000 år 1964 och närmare 97 000 år 1965. Jag skulle också kunna upprepa statistiken över det pågående byggandet, som har pendlat mellan 100 000 och upp till 110 000 lägenheter.

År 1964 hade vi en igångsättning, som jag tror kan betraktas som ganska idealisk — 12 000 lägenheter under första kvartalet, 30 000 andra kvartalet, 31 000 tredje kvartalet och omkring 20 000 fjärde kvartalet. Den skilde sig väsentligt från igångsättningen under år 1963. Vi ansåg det eftersträwansvärt med en igångsättning år 1965, som motsvarade den under 1964. Kapitalmarknadsläget under sommaren 1965 ställde emellertid till bekymmer. Vi fick en ovanligt hög igångsättning under december månad, vilket jag också har gett uttryck för i medkammaran. Orsaken var en fördröjning av de kreditpolitiska aktiviteterna, vilka vi betraktade som nödvändiga under hösten.

Vi hoppas att det skall vara möjligt att under detta år få en jämnare igångsättning, som mer svarar mot 1964 års. Det bör vara möjligt i och med att vi nu kvoterar det privatfinansierade bostadsbyggandet liksom ålderdomshemsbyggandet och också håller in fritidsbyggnadsverksamheten. På det sättet bör det vara möjligt att få ett bättre grepp om

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

byggandet och undvika en viss ryckighet i fråga om själva igångsättningen.

Man skall väl inte heller överdriva alltför mycket när det gäller förbättringslånen. Herr Gustafsson presenterar en statistik som meddelar att cirka 1 200 000 människor i vårt land har låga inkomster, och det är riktigt. Vi har tillsatt en utredning för att analysera det, och det finns anledning att återkomma till vilka åtgärder som kan vidtagas.

Han kopplade också samman de handikappades problem med förbättringslåneverksamhet. Hur många människor kan det röra sig om, vilka har kunnat få pengar från den särskilda stödformen? Jag tror det är mellan 100 och 200 om året. Vad som nu görs är att förbehålla dessa förbättringslån åt de äldre, samtidigt som man öppnar möjligheter för vissa av de ekonomiskt sämst ställda handikappade, sådana som t. ex. har förtidspension, att få något med av denna stödform. Jag tror det är riktigt att ge förbättringslåneverksamheten en något rimligare proportion. Jag kan förstå dem som talar om de handikappades problem. Men är det inte nödvändigt att vi löser dessa på annat sätt — genom att ge människorna möjligheter till utbildning, till arbete och till inpassning i vårt samhälle liksom att skapa nya invalidbostäder med de låne- och finansieringsmöjligheter som finns där? Det är det som spelar den avgörande rollen och det som vi skall inrikta våra ansträngningar på.

Jag har, herr talman, velat ta upp dessa problem och jag skall nu sluta med några ord till herr Jacobsson. När jag nämnde om de stora byggprojekten på 2 500 lägenheter o. s. v., säger han: Skall det bara vara det?

Ja, jag tog det som exempel på vad man i en rad stora städer och regioner planerar för att söka påverka priset. Men jag sade också, att om man i ett kommunblock ger möjlighet för en kommun att beställa 30 lägenheter eller 30

småhus, tror jag man skall kunna pressa priset om man gör beställningen samlat.

Jag har haft överläggningar med någon kommun och rekommenderat att lägga ut en beställning på 100 egna hem direkt över fabrikerna. Man har fått in fem, sex anbud, där de preliminära uppgifterna visar ett anbudspris av 69 000 kronor för ett egna hem på cirka 95 kvadratmeter. Med tomt, gator och avlopp kan man sälja dessa för 85 000 kronor. Det visar att man pressat priset med ungefär 10 000 kronor per egna hem genom denna form av beställning.

Jag har bara velat fråga: Är det inte då nödvändigt att vi försöker ute i kommunerna diskutera, hur vi skall kunna samordna beställningarna på det sättet för att verkligen kunna åstadkomma en prispress?

Detta går ju inte ut över företagen. Om de får möjlighet att lägga upp sin produktion i långa serier, kanske få beställningar i tusental, då utvinner man ju den stora seriens möjligheter till prisreduktioner. Det finns ingen annan väg för bostadsbyggandet än att gå över det industriella ledet. Jag tror att det är först då vi har möjlighet att i någon mån komma till rätta med dessa problem.

Herr KAIJSER (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var mycket intressant att höra, att statsrådet kunde tänka sig diskutera borttagandet av de generella subventionerna. Det förefaller mig mycket riktigt. Det kan ju inte vara någon vettig mening med att en genomsnittssvensk med en genomsnittsinkomst, som bor i en genomsnittsbostad, skall få ungefär samma belopp i subventioner som det han betalar i skatt för att få dessa subventioner. Om man tar bort dessa subventioner är det också möjligt att bryta den utveckling, som leder från »alltmer ökade köer», till »en försämrad situation» och till att »jämviktsläget måhända är ännu mera avlägset än tidigare».

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Även vi är på det klara med att det behövs vissa garantier, om man tar bort regleringarna. Vi har förutom en utbyggnad av bostadsbidraget åt barnfamiljerna också pekat på en besittningssgaranti för hyresgästerna, något som också finns i vår motion. Jag tror att det skall bli möjligt att föra hela diskussionen på en annan bas när vi en gång kan diskutera om borttagande av regleringar och generella subventioner.

Herr **HANSSON, GUSTAF HENRY**, (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte så säker på att de kommunala förtroendemännen tar det så där lätt. Om jag inte minner mig, finns det i finansplanen en kapitalmarknadskalkyl som visar, att under år 1965 har till kommunernas förfogande stått 1 500 miljoner, av vilka de har använt omkring 1 350 miljoner. I kalkylen för år 1966 har beloppet med hänsyn till förhållandena minskats till 1 000 miljoner kronor, vilket gör att situationen för kommunerna, om detta skall ligga till grund, kommer att bli ganska penibel.

Efter vad herr statsrådet här sagt har jag ingen anledning att ta tillbaka ett dugg av vad jag tidigare sade. Bostadsprogrammet är 88 000 lägenheter. Därigenom att man inte har kontroll över igångsättningarna blir det 92 400. Det förvånar mig att man inte har någon effektivare kontroll, ty så förfärligt mycket privata bostäder byggs inte utan statslån, och jag antar att inte heller så förfärligt många ålderdomshem sattes i gång fjärde kvartalet 1965.

Skall man bedriva en sådan här planering ända ut till de yttersta detaljerna så får man väl försöka att hålla en del kontroll på det hela. Jag tror att det är möjligt, ty man måste ju ha byggnadstillstånd för praktiskt taget allt arbete i detta land. Länsarbetsnämnderna borde kunna lämna ifrån sig uppgifter i detta avseende.

Herr **GUSTAFSSON, NILS-ERIC**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att herr statsrådet i sitt senaste anförande medgav, att det under de senaste åren har rått en viss ryckighet i fråga om bostadspolitiken. Jag skall inte säga mer om den saken.

Herr statsrådet kom sedan in på frågan om krediterna för bostadsförbättringar och sade, att Kungl. Maj:t hade föreslagit att förbättringslånen skulle upphöra för andra än pensionärer och handikappade. Jag förmodar att det var en felsägning, men så föll orden. Åtminstone har inte de socialdemokratiska motionärer som har uppträtt i denna fråga den uppfattningen, att de handikappade skulle vara att jämföra med de speciella befolkningsgrupper som statsrådet i sin proposition talar om. Vi har inte heller tolkat det på det sättet, och därför finns det en reservation på denna punkt.

Till de siffror jag nämnde vill jag säga, att man väl ändå inte helt kan bortse ifrån att det finns människor i detta land, som utan att vara pensionärer och utan att vara handikappade har mycket låga inkomster och också i fortsättningen borde vara betjänta av det bostadsstöd som förbättringslånen hittills har gett dem.

Herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Beträffande de handikappade har jag sagt, att de räntefria förbättringslånen i fortsättningen kommer att utgå inte bara till åldershushåll utan också till dem som har förtidspension. Det är de handikappades grupper, som har det största behovet av samhällets stöd för sin bostadskonsumtion. De bör alltså även i fortsättningen få stödet i denna form. Detta har man från reservanternas sida bortsett ifrån när man har diskuterat dessa problem.

Till herr Gustaf Henry Hansson skulle jag vilja ställa frågan: Vad beror det

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

nu på att kommunerna beräknas kunna öka sina investeringar med 7 å 8 procent trots att de får ett mindre utrymme på lånemarknaden?

Ja, det har samband med besluten i kommunerna framför allt under 1964 men också under 1965 om den kommunala utdebiteringen, som tillför kommunerna under 1966 en inkomsthöjning med cirka 24 procent. Det betyder att kommunerna har dragit konsekvenserna av det knappare utrymmet på kapitalmarknaden och gått över till en längre gående självfinansiering.

Herr Gustaf Henry Hansson, som tydligen har läst finansplanen, har då säkerligen också läst om den ökingsmöjlighet som enligt finansplanen uppskattas för kommunernas vidkommande. Jag vidhåller därför att det i och för sig är besvärligt för kommunalmännen — jag är den förste att erkänna det — men man minskar inte de kommunala investeringarna, utan man håller bara igen ökningstakten något för att på det sättet bereda utrymme.

Sedan hälsar jag med den allra största tillfredsställelse att herr Gustaf Henry Hansson helt ansluter sig till de regleringar, som vi har funnit nödvändiga för att ge prioritet åt industri- och bostadsbygget.

Herr HANSSON, GUSTAF HENRY, (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har såsom yrkesman fått ta det såsom en nödvändighet!

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Jag tycker att jag har grundad anledning att beklaga mig. Jag hade på intet sätt väntat mig ett sådant anförande av inrikesministern, som hans första inlägg. Jag hade trott att även inrikesministern — han sade ju att det var brukligt att kommuner och bostadsintressenter kämpade hårt var och en för sina pengar — skulle kämpa hårt för bostadsintressena. Till min

förvåning fann jag att han i själva verket var mera angelägen om att kämpa för konkurrenterna om krediten, i detta fall industrien och dess intresse av att kunna hävda sig i en hård och svår marknad.

Jag skall tillåta mig att mycket kort erinra om ett par saker som inrikesministern nämnde i sitt anförande — saker som jag självfallet inte kan notera annat än med tillfredsställelse. Han talade om att han önskade en prioritering för exportindustrien i dagens läge. Det var nödvändigt att göra en avvägning så att industriens intressen blev tillgodosedda. Det var angeläget att ge kapital till näringslivet. Det var rimligt att man något höll tillbaka tillväxten på andra sektorer under någon kortare tid för att ge utrymme åt industrien. Det var angeläget att hålla tillbaka tillväxten ett tag för att därefter få en ökning. Inrikesministern bedömde läget såsom allvarligt just nu och avslutade sitt anförande med att tala om angelägenheten av att hålla tillbaka kostnadsutvecklingen och även pressa priserna.

Allt detta finner jag alldeles utmärkt, eftersom det är sådant som högerpartiet gång på gång har framhållit såsom ytterst angelägna ting.

Naturligtvis avslutades framställningen med vissa skär och piruetter, som var riktade mot högerpartiet för dess politik. Jag tycker att det var vackra piruetter och jag skulle i och för sig gärna ha applåderat dem, om det alls vore tillåtet att göra det i denna kammar.

Visst har det byggts mycket; utan varje tvekan. Det enda som vi har opponerat oss mot har varit, att fördelningen av utrymmena i det befintliga bostadsbeståndet inte har varit den bästa. Detta har dock varit en följd av hyresregleringen, och därvidlag ställs ju nu i utsikt att vi skall få en ändring till stånd, något som vi inte kan annat än uttrycka vår tillfredsställelse över.

Jag skall således, herr talman, i det-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ta läge ingalunda ge mig in på att hålla det anförande som jag faktiskt hade förberett. Jag skall bara ta upp en enda liten detalj i detta resonemang, som jag förmenar ändå kan ha ett visst värde av att få med i diskussionen, nämligen frågan om kreditvolymen. Här talas ju mycket om kreditvolymens fördelning, men även dess absoluta storlek kunde vara förtjänt av att något beaktas. Det sägs i utlåtandet från det sammansatta stat- och bankoutskottet att vi måste anpassa kreditanspråken till målsättningen för kreditpolitiken, men vi får självfallet ingenting veta om vad målsättningen för kreditpolitiken verkligen är för något. Jag har för min del försökt att få en uppfattning om kreditvolymen, men det kan man inte få av de papper som tillhandahålles från inrikesministern eller från utskottet.

Vill man få någon uppfattning om kreditvolymen för bostäderna får man gå till nationalbudgeten, och där finner man, väl att märka, icke någon plan utan en prognos. Denna prognos är emellertid av ett visst intresse, ty av den kan man utläsa att under åren 1963, 1964, 1965 och 1966 skulle krediterna till bostäderna ha uppgått till respektive 3 800, 4 400, 4 850 och 5 000 miljoner kronor. Samtidigt var antalet inflyttningsfärdiga lägenheter resp. 81 400, 87 150, 95 000 — så står det för 1965, men inrikesministern höjde siffran till 97 000 — och för 1966 90 000. Gör man sedan en enkel division, finner man att lånebehovet för varje enskild lägenhet i landet stegrats på följande sätt: 1963 var lånebehovet 47 000 kronor, 1964 50 000 kronor, 1965 51 000 kronor och 1966 55 000 kronor. Detta är således genomsnittssiffror för lånebehovet i fråga om varje lägenhet.

Emellertid är detta, som sagt, inte en plan utan bara en prognos. Den bostadsbyggnadsplan som vi blivit presenterade är däremot mycket preciserad när det gäller antalet lägenheter. Ett är i alla händelser visst av den utveckling som skett, och det är att varje

enskild lägenhet också kommer att kosta mera år efter år.

Jag tycker, herr talman, att det kunde vara värt att få detta konstaterande infört i protokollet.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Frågan om bostadsbyggandets omfång är självfallet av vital betydelse på alla orter och i alla regioner i landet där det råder bostadsbrist, och den kommunistiska gruppen har föreslagit en ökning av anslagen för långivning, så att det kan byggas ytterligare några tusen lägenheter utöver regeringsprogrammet, varvid tyngdpunkten av ökningen skulle förläggas till de stora bristorterna. Emellertid har jag inte för avsikt att fördjupa mig i denna sak, som jag tror att min partikollega herr Werner kommer att ägna några ord åt.

Jag går i stället direkt på en annan vital fråga som har berörts i debatten, bl. a. av inrikesministern, nämligen frågan om boendets kostnader. Med tanke på den kusliga utveckling som har skett i det avseendet är det naturligt att man vill ställa den frågan i förgrunden vid en överläggning sådan som denna.

Departementschefen säger någonstans i bostadspropositionen, att det inte är osannolikt att bostadskostnaderna kan komma att stiga snabbare än priserna i allmänhet, och han underströk detta med några ord i sitt huvudanförande här för en stund sedan. Sedan länge har detta inte bara varit sannolikt, utan det har varit ett faktum, vilket bevisas bl. a. av att index för bostadskostnaderna steg med inte mindre än 12 procent från februari i fjol till februari i år, medan prisstegringen över lag under denna tid var 8 procent.

På senare tiden har man ju särskilt från högerpartihåll talat mycket om bostadspriset som en efterfrågereglerande faktor, och denna osociala syn på saken har verkligen kommit till uttryck

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

i de prisfördyringar jag nu nämnt. Vi har kommit dithän att en årskostnad på 6 000 kronor eller mera för en modern trerumslägenhet alls inte är någon ovanlighet i våra städer och inte heller på andra orter. Om vi utgår från — såsom man tidigare velat göra — att bostadskostnaderna inte bör få ta mer än 20 procent av bostadsinnehavarens inkomst blir konsekvensen i det fall jag nämnt att vederbörande måste ha minst 30 000 kronor i årsinkomst för att kunna finansiera en sådan lägenhet, visserligen modern men ändå relativt liten.

Departementschefen talar alltså om sannolikheten av kraftigare prishöjningar beträffande bostäder än i övrigt. Bakom detta måste väl ligga en önskan och en viss bestämd vilja att främja just en sådan utveckling; och jag tyckte att man även kunde utläsa detta av de olika anföranden som statsrådet nyss hållit. Det är inte bara sannolikt utan helt säkert att boendekostnaderna kommer att fortsätta att stiga på ett högst oroväckande sätt om regering och riksdag vidhåller sin politik att driva hyrorna i höjden genom egna åtgärder, vid sidan av andra åtgärder och samtidigt med att ingripanden för att hålla byggnadskostnaderna nere i stort sett saknas.

Jag hörde att statsrådet kritiserade högern för att den ställer prispolitiken i förgrunden när det gäller bostadspolitiken och efterfrågan på bostäder. Jag måste med beklagande konstatera, att det ser ut som om regeringen också vill göra detta i tämligen markerad omfattning. Vi vet ju vilken effekt de senaste årens försämringar av det generella statliga bostadsstödet haft, med hyreshöjningar på några hundralappar om året för envar av de höjningar av basräntan som blev följden av riksdagens beslut åren 1963, 1964 och 1965. Det som nu föreslås av regeringen och tillstyrkes av statsutskottets majoritet — minoriteten önskar ju för sin del ytterligare försämringar och t. o. m. retroaktiva hyreshöjningar — medför nya

ökningar av hyran på mellan 8 och 17 procent för de cirka 600 000 hyresgäster i landet som kommer att drabbas av beslutet. Jag såg för en liten stund sedan i en tidning här ute i läsrummet — jag knyckte den inte utan den ligger alltså kvar — att enbart i de allmännyttiga bostadsföretagens hus i Göteborg får man räkna med sammanlagt 5 miljoner kronor i ytterligare hyresökningar från den 1 juli i år.

I denna fråga säger högerpartiet också i år att en grundprincip för den fortsatta bostadspolitiken bör vara att de boende själva skall betala vad deras bostäder kostar. Statsrådet Johansson var väl delvis inne på likartade formuleringar, vilket herr Kaijser med glädje inkasserade. Jag tror i alla fall att det finns anledning att dröja litet med seger- och försoningsfesten — ännu vet vi inte vad som kan komma att hända i denna fråga.

Jag frågade högern i fjol — eller möjligen var det i förfjol — om den kunde ge en anvisning om vad den motiverade kostnaden för en bostad kan uppskattas till. Jag fick inget svar, varför högerns proklamation i denna fråga blev hängande i luften. Eftersom det väl inte går att få något svar i år heller, tar jag mig friheten att åtminstone försöka antyda ett sådant svar.

Frågan gäller alltså vad som kan anses vara en bostads motiverade pris och vad man kan tänka sig att människorna hade verklig orsak att betala. Räkna bort alla tomtprisuppskörtningar som vi har sett här i landet, ta bort byggfirmornas extravinsten, gallra bort byggämnesmonopolismens överpriser på den materiel, som man måste använda för att bygga husen, feja undan det kostnadsfördyrande systemet med massan av entreprenörer och under dem massan av underentreprenörer, kapa bostadslåneräntan till en rimlig nivå och håll den inte kvar på nuvarande orimligt höga nivå, bygg industriellt och i stora serier i stället för det nuvarande plottrandet — gör allt det-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ta och åtskilligt därutöver, som jag inte här har räknat upp och vi har kanske då äntligen kommit ned till vad som kan kallas den verkliga kostnaden för bostaden, d. v. s. varans motiverade pris. När vi nått dithän — men i detta avseende är ytterst litet gjort — kan vi naturligtvis återkomma till ett resonemang om det statliga bostadsstödet utformning.

På denna grund har vi i vår motion yrkat avslag på regeringsförslaget beträffande höjningen av bostadsrätten och räntesubventionens upphörande i ytterligare en årgång hus. Vi anser att inga förändringar i detta avseende bör diskuteras förrän i samband med det samlade mark- och bostadspolitiska program som har aviserats av regeringen. Därest nödvändiga åtgärder för att hindra profiterandet på bostadsbyggandet då ännu inte vidtagits återstår alltså enligt vår uppfattning plikten att vidtaga sådana sociala stödåtgärder att bostadskostnaderna kan hållas inom rimliga gränser. Den saken får vi emellertid diskutera då.

Först måste orsakerna till att bostadskostnaderna blivit så höga undanröjas innan man kan gå in för ett system för avskaffande av det generella bostadsstödet.

Vi anser att en särskild bostadslånefond med låg ränta bör skapas. Denna låga ränta bör vara en fast ränta, så att den undandras verkningarna av de kastningar — ty jag får väl lov att säga kastningar — som räntepolitiken kännetecknas av i vårt land.

Den utveckling som vi sedan länge är inne i beträffande boendekostnaderna kan helt enkelt inte längre fortsätta. Den är socialt förödande och den tvingar barnfamiljer och andra att acceptera en bostadsstandard som inte är godtagbar.

Jag har, herr talman, velat ställa prisfrågan i förgrunden, såsom framgått av mitt anförande. Därmed underskattar jag inte alls frågan om bostadsbyggandets omfång eller frågan om på vilka

platser bostadsbyggandet skall få den mest dominerande betydelsen. Den sistnämnda frågan skall jag emellertid inte yttra mig om utan överläter åt min partikamrat att senare göra det.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! I konsten att skriva ut önskelistor är kommunisterna, folkpartiet och centern lika skickliga.

Förut i kväll har centerns och folkpartiets talesmän sagt att de är betydligt djärvare än regeringen och socialdemokratien när det gäller bostadspolitiken, och den djärvheten skulle bestå i att man önskar att det skall byggas 2 000 lägenheter mer om året. Jag roade mig med att titta på hurudant läget var då centerpartiet tillhörde regeringen. Då byggde man 60 000 lägenheter — i dag är man uppe i över 90 000 — men även då hade folkpartiet på sin önskelista 2 000 lägenheter mer än vad centern och socialdemokratien enades om. Med andra ord — att bjuda mera, att önska att det skall byggas mera är ingen nyhet, det har man fortsatt med genom åren. Men på det sättet löser man inte bostadsproblemet, särskilt som det ändå blir regeringen som får skaffa pengar för att man skall kunna bygga de 92 000 lägenheter som ju är aviserade.

Med anledning av herr Adolfssons önskelista, som bland annat tog upp frågan om åtgärder för att bemästra räntestegringar, vill jag säga att vi inte kan frigöra räntepolitiken speciellt för bostäderna, utan den måste verka också där. Det finns i alla fall ett element på bostadsmarknaden utan vinstintressen, nämligen de allmännyttiga bostadsföretagen, och det bör tjäna som ett bevis för att man tack vare dessa kan lösa frågan hyggligt.

Men det var inte för denna sak som jag begärde ordet, utan närmast för att tala om ett par motioner i anslutning till bostadsfrågan. Jag kan i stort sett nöja mig med att instämma i vad fru

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Wallentheim sade förut, då hon yrkade bifall till reservationen 11 b. Där yrkas ett fortsatt lånestöd åt handikappade med små inkomster. De bör få behålla nuvarande förmåner. Det finns faktiskt många handikappade som bor i glesbygd och har svårt att söka sig till annan ort och skaffa sig ett mera väavlönat arbete. De hade tidigare möjlighet att få bostadsförbättringslån, men den möjligheten vill man ta bort. Jag vill, som sagt, instämma i fru Wallentheims yrkande om bifall till denna reservation.

I det sammanhanget vill jag också säga att jag inte kan biträda den reservation som centerpartiet har framfört i detta avseende. Jag anser nämligen inte att den har samma angelägenhetsgrad som motionen om bidrag till bostadslån till de handikappade.

Sedan vill jag säga några ord om statsutskottets utlåtande nr 39, som jag tycker är av det egendomligaste slaget. Där har utskottet med anledning av motioner som rör låginkomsttagare med omoderna bostäder föreslagit att de skall kunna erhålla bostadsbidrag. Likaså har utskottet tagit upp frågan om en snabbutredning om anpassning av bostadsbidraget till den aktuella bostadskostnaden. Utskottet har generöst nog sagt att man önskar en snabb utredning på de punkterna.

Jag vill gärna säga att jag ansluter mig till vad utskottet skrivit. Jag vill understryka att utredningen bör ske så snabbt som möjligt, såsom utskottets talesman här anförde.

Men det är ganska egendomligt att medan man vill ge förtursrätt åt den utredning, som krävs när det gäller bostadsbidrag, vinkar man med kalla handen åt en annan utredning som enligt min mening har samma angelägenhetsgrad. Samma damer och herrar som i utskottet med skärpa tillstyrkt, att den ena motionen skall skickas till en utredning, avvisar med kalla handen en annan motion som går ut på att man också borde subventionera de handikappades lägenheter.

Jag tror att det ligger till på det sättet att utskottet, när utskottet funderat på dessa frågor, egentligen knappast vetat vad det rört sig om. Herr Adolfsson var inne på de höga bostadsbyggnadskostnaderna. Jag vill säga att det för de handikappade medborgarna är svårt att kunna klara hyran i en modern bostad. De blir därför ofta hänvisade till bostäder som inte är av fullgod klass. Skall en handikappad medborgare kunna efterfråga en modern bostad och tävla med andra medborgare om den, då är det också nödvändigt att man från samhällets sida — det må vara stat eller kommun — söker hjälpa honom i det avseendet. Man har försökt att gå vägen via kommunerna, men dessa försök har varit tämligen blygsamma och föga lyckade hittills. Jag skulle tro att det bara rör sig om ett 15-tal kommuner i hela landet, som ger subventioner åt handikappade för deras bostadslägenheter. Det är därför som vi har begärt att man från riksdagens sida skall skriva till regeringen och begära att man får en utredning till stånd.

Jag måste beklaga att man från utskottets sida varit så kallsinnig i detta avseende. Det finns ingen reservation på denna punkt, och det är därför tämligen meningslöst att yrka på bifall till motionen, men jag vill ta upp ytterligare en passus i utskottets skrivning som enligt min uppfattning också vittnar om att man egentligen inte satt sig in i vad man skrivit utlåtandet om. Det står nämligen bl. a., att pensionsförsäkringskommittén skall behandla denna fråga. Pensionsförsäkringskommittén har ingenting att göra med bostadsfrågan. Den skall syssla med bl. a. standardhöjningen av folkpensionerna efter 1968, men den skall inte alls behandla bostadsfrågan.

Man säger också att man skall invänta att utredningarna blir färdiga innan man kan ta ställning till frågan. Flera år kommer att förflyta innan utredningen är klar. Under tiden kan frågan inte tas upp på grund av att det inte finns

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

några direktiv, utan man måste alltså vänta hela denna tid innan den kan tas upp till närmare prövning. Jag tycker att har man varit välvilliga på den ena kanten borde man i konsekvensens namn vara lika välvillig på den andra d. v. s. när det gäller begäran om utredning för att ge de handikappade en ordentlig subvention för ett ordentligt familjebostadsbidrag.

Häri instämde herr *Lokander* (s).

Herr **PETERSSON, BERTIL**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till herr Göran Karlsson säga, att utskottet knappast är så kallsinnigt mot de handikappade som han hävdade i sitt anförande. I regel behandlas de mycket generöst. Så sent som för en vecka sedan behandlades de frågor, som hör samman med de handikappade, och då fick herr Göran Karlsson på avdelningens och utskottets tillstyrkan en ökning på 100 000 kronor när det gällde anslaget till det riksförbund han företrädde.

Anledningen till att det här har blivit en skrivning, som inte innebär att frågan skickas till en kommitté, är såsom framgår av utlåtandet närmast att det är flera utredningskommittéer som tangerar denna problematik. Ur den synpunkten har det varit svårt för utskottet att säga till vilken utredning man skulle adressera denna motion. Av den anledningen har man stannat för att avvakta utredningarnas resultat.

Men man får väl förutskicka att även utredningar, som sysslar med problem som har anknytning till vad som motioneras om och diskuteras i riksdagen, är uppmärksamma på vad som sker där och tar upp dem till behandling, oavsett om riksdagen har beslutat att skicka motionen eller yrkandet till utredningen eller inte.

Detta om herr Göran Karlssons inlägg.

Låt mig sedan medan jag ändå har ordet passa på tillfället att påpeka en

sak i herr Adolfssons anförande. Han hävdade — jag förmodar att det måste ha varit en felsägning — att prisstegringen när det gäller bostäder från januari 1965 till januari 1966 varit 12 procent. Det är fel — det rör sig om 12 enheter, och detta motsvarar cirka 6 procent, eftersom index ligger på omkring 200.

Emellertid är antagligen även 6 procent i överkant. Indexberäkningen tar nämligen ingen hänsyn till rationaliseringen av byggandet. Beaktar man jämväl den faktorn, som bostadsstyrelsen beräknar till cirka 1 procent, kan man kanske säga att kostnadsstegringen under det år som herr Adolfsson nämnde är cirka 5 procent inom byggsektorn. Det innebär att den inte ligger nämnvärt över den genomsnittliga kostnadsökningen över hela fältet.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bertil Petersson är en snäll och fin man, och jag skall inte ta upp någon stor diskussion med honom med anledning av hans svar. Om han emellertid i en debatt som rör de handikappades bostadsfråga hänvisar till vad vi beslutat om tekniska hjälpmedel, har han kommit fullständigt ifrån vad saken gäller. Jag vill erinra herr Bertil Petersson om att vad vi i dag diskuterar är de handikappades bostadsfråga, och vad vi i förra veckan beslöt var att ge 100 000 kronor mer till ett förbund för att det skulle kunna skaffa fler tekniska hjälpmedel till de handikappade. De båda sakerna hör inte alls ihop.

Om avdelningen i statsutskottet saknar adresser dit man kan skicka motionen, vill jag påpeka att avdelningen i utskottet själv har pekat på att det finns både en handikapputredning och en familjepolitisk utredning. Jag tycker att man kunde ha varit välvillig nog att hänvisa motionen till någon av de utredningarna.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Herr **PETERSSON, BERTIL**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det finns väl ändå det sambandet, att föregående veckas beslut visar att utskottet inte är så kallsinnigt mot de handikappade som herr Göran Karlsson hårt slog fast. Det var närmast det jag ville peka på när jag hänvisade till vad som beslöts förra veckan.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Kallsinnigheten i detta avseende kan man väl ändå inte täcka över, herr Bertil Petersson, med att påpeka att man förra veckan gav 100 000 kronor i anslag till ett annat ändamål.

Jag vill emellertid gärna säga att man över huvud taget under de senaste åren har visat större förståelse för de handikappade. Det vore orimligt att inte erkänna att det har skett mycket på detta område. Men när denna välvilliga vind blåser från olika håll tycker jag att välviljan borde kunna sträcka sig så långt att man vidarebefordrade en motion till en utredning.

Herr **PETTERSSON, HARALD**, (cp):

Herr talman! Herr Göran Karlsson gjorde en jämförelse mellan 1950-talets bostadspolitik och 1960-talets. Det är alltså inte mindre än tio års skillnad i tid mellan jämförelserna.

Om herr Göran Karlsson lyssnat på den debatt som har förts tidigare, borde han ha hört att i varje fall vårt parti har klarlagt hur vi ser på ökningen med 2 000 lägenheter. För övrigt skall jag bara försöka ge några antydningar om min syn på en liten del av denna stora fråga.

I denna debatt har det förekommit två centrala punkter, nämligen behovet av bostäder och våra resurser. På allt fler områden inser man vikten av en långsiktig planering, kombinerad med rationalisering. Planering och rationa-

lisering har på många områden blivit lösenord. Inom bostadsbyggandet har emellertid dessa företeelser haft svårt att slå igenom. Följden har blivit, som det tidigare har påtalats, en ryckighet i byggandet som är synnerligen allvarlig för byggandets utveckling. Jag vill instämma i vad herr Nils-Eric Gustafsson tidigare har anfört i denna fråga.

Såsom har nämnts i flera anföranden i debatten har byggnadskostnaderna fortlöpande stigit och inte minst stigit kraftigt under senare år. Orsakerna till detta är många. En av orsakerna tror jag vi kan finna i den konstlade marknad som hela bostadssektorn i dag utgör. En övergång till en i princip mera marknadsmässig hushållning bör därför i detta sammanhang vara av särskilt värde.

Ett svårt problem är här på vilket sätt man skall kunna ta tillbörlig hänsyn till de sociala faktorer som alltid måste vara med i bilden. De sämst ställda grupperna i samhället måste sålunda alltid ha möjlighet att få en tillfredsställande bostadsstandard till ett pris som de är mäktiga att betala.

En av anledningarna till det höga kostnadsläget torde, som det har sagts tidigare, vara att industriellt byggande tillämpas i så liten utsträckning. En viss utveckling mot mera industriellt byggande har visserligen skett på senare tid, vilket måste hälsas med tillfredsställelse. Hitintills har emellertid denna utveckling visat sig på det sättet, att man har skapat flera höghus och stora hus, men man har inte lyckats få ner byggnadskostnaderna.

Centern har i motionsparet I: 430 och II: 507 tagit upp frågan om en långt driven industrialisering med fabriksmässig framställning av husdelar på sådant sätt, att man på byggnadsplatsen bara har att gjuta en grundplatta och montera ihop de olika byggdelen. Jag har i Amerika sett industrialisering av det här slaget som i varje fall på mig verkat ganska imponerande. Där har man industrialiserat småhusbyggandet på ett

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

enligt min mening efterföljansvärt sätt. Eftersom metoden är mest lämplig för mindre hus, är det lättare att tillfredsställa de krav på bostadsmiljön som har framförts också här i debatten av flera talare och som vi verkligen har anledning att ställa under diskussion. De kraven är i dag långt ifrån uppfyll-
da.

För att ett sådant industriellt byggan-
de skall kunna bedrivas krävs det för-
utsättningsskapande åtgärder från sam-
hällets sida. Jag vill gärna säga att vi
med stort intresse har lyssnat till in-
rikesministerns positiva synpunkter på
denna fråga.

I motionerna har vi dessutom pekat
på olika institutionella hinder mot en
gynnsammare teknisk utveckling på bo-
stadsmarknaden än hitintills. Jag vill
därvid bara erinra om den allt starka-
re ökningen av konsultkostnaderna. Det
har gått alltför långt när konsultkostna-
derna utgör en så stor andel av de to-
tala investeringskostnaderna för bygg-
nader och anläggningar som de utgör i
dag. De flesta uppdrag utföres enligt lö-
pande taxa, och konkurrensen på detta
område kan inte betecknas som tillfreds-
ställande. Man bör därför — som vi
framhållit i denna motion — under-
söka möjligheterna att undanröja des-
sa hinder för kostnadssänkningarna
på konsultområdet. Överallt i landet
har de stora kostnadsstegringarna in-
om byggnadsområdet väckt oro. Kost-
nadsstegringarna har varit mycket sto-
ra i de överhettade regionerna — i
storstäderna och deras närhet — men
även ute i landet kan numera konstate-
ras kostnadsstegringar av betydelse.

En översyn och en granskning bör
komma till stånd av hela byggnads-
marknaden. Denna motion har i utskot-
tet fått en välvillig behandling och kom-
mer — får vi hoppas — att leda till att
frågan faller framåt. Utskottet föreslår
ju att motionen skall överlämnas till
byggindustrialiseringsutredningen för
beaktande i dess arbete. Jag vill också
säga att det är angeläget och kanske an-

gelägnare än någon gång tidigare, att
samhällets resurser tillvaratas på ett
riktigt sätt.

Herr talman! Med det här i korthet
anförda hemställer jag i likhet med herr
Nils-Eric Gustafsson om bifall till de
reservationer han angett.

Herr WERNER (k):

Herr talman! Med en mängd motio-
ner och ett utskottsutlåtande, som följs
upp av 27 reservationer, är det uppen-
bart vilken stor betydelse samtliga par-
tier tillmäter de bostadspolitiska frågor-
na. Detta är i och för sig inte någon-
ting nytt, men det borde kanske avsät-
ta spår i form av en något så när hyf-
sad lösning av problemen. Så tycks
emellertid inte vara fallet, utan vi tving-
as konstatera att bostadsbristen är lika
stor som tidigare, att boendekostnader-
na ökar år från år och att markspeku-
lanterna fortfarande inkasserar stora
spekulationsvinster.

Mot detta kan regeringen invända och
har invänt att det har byggts så och så
många lägenheter, att man genom gene-
rell subventioner trots allt hållit bygg-
nadskostnaderna i nybebyggelsen nere
och att det genom bostadsrabatterna
möjliggjorts för barnfamiljer med lägre
inkomster att bebo moderna lägenheter.
Viljan har således varit god hos rege-
ringen, och inte heller något annat par-
ti vill väl förneka sin vilja till goda lös-
ningar.

Jag erkänner gärna att en lösning av
bostadsproblemen inte tillhör de enk-
laste uppgifterna. Men jag tror inte att
det går att lösa problemen på de vägar
regeringen hittills så envetet begagnat
sig av. En lösning måste och kan bara
ske genom att man utarbetar och aktua-
liserar socialistiska lösningar av det
slag som skribenter i tidningen Arbe-
tet varit inne på för någon vecka sedan.
Detta kan gärna ske på så sätt att rege-
ringen aktualiserar och åter tar upp till
prövning de anvisningar, som återfin-
nes i Arbetarrörelsens efterkrigspro-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

gram. Jag vet inte om regeringen i dag vill kännas vid sitt gamla 27-punktsprogram, men jag tycker nog att det är ett klart uttryck för vissa perspektiv i denna fråga bl. a. när man talar om att samhället bör äga och förvalta flerfamiljshus.

Regeringens aktuella propåer har emellertid helt andra lösningar. Jag tänker närmast på vad som säges på sid. 12 i statsutskottets utlåtande. Där framhålles följande: »I propositionen har framhållits att de friare avtalsförhållanden på hyresmarknaden och de ändrade villkor för bostadsbyggandets finansiering, som väntas bli ett resultat av pågående utredningsarbete, kan beräknas leda till att bostadskostnaderna, åtminstone inom vissa delar av bostadsbeståndet, stiger förhållandevis mera än levnadskostnaderna i allmänhet. En dylik utveckling kan antas medföra dels att rörligheten på bostadsmarknaden ökar, dels att bostadsefterfrågan dämpas när det gäller såväl bostadsutrymme som utrustning.»

Vad innebär detta? Ja, enligt mitt sätt att se kan det bara betyda att vi inom kort får en sådan finansiering av bostadsbyggandet att bostadsefterfrågan dämpas, i fråga om både utrymme och utrustning. Genom dessa åtgärder skall vi få ökad rörlighet på bostadsmarknaden. Jag tycker det är ett uttryck för att plånboken på nytt blir mätaren på folks bostadsstandard.

Medan vi väntar på det sedan länge efterlysta samlade mark- och bostadspolitiska programmet från regeringen, kommer den med ett förslag om avveckling och försämring av de statliga räntebidragen. Det innebär hyreshöjningar för cirka 600 000 familjer med mellan 8 och 17 procent. Jag kan inte underlåta att ställa frågan, om detta är de nya djärva målen som kommer till uttryck? Om det är riktigt kan verkligen högerpartiet och herr Holmberg känna sig nöjda. Det är nämligen helt i linje med när högerpartiet hävdar att grundprincipen bör vara att de boende skall

betala vad deras bostäder kostar. Där emot förvånar det mig att utskottets socialdemokratiska ledamöter här har intagit samma ståndpunkt som högern.

Kan denna grundprincip vara riktig? Enligt min mening är den det inte. Jag tycker inte det är riktigt att man, sedan markspekulanter under många år fått trissa upp markpriserna, i vissa fall ända upp till det sjudubbla, skall komma och påstå att det är rättvist att folk skall betala bostaden efter vad den verkligen kostar.

Jag har pekat på några mycket oroande signaler som regeringen har hänvisat till beträffande den kommande bostadspolitiken. Jag anser det vara riktigt att i denna debatt ta upp dessa frågor, så att bostadskonsumenterna inte överraskas utan förberedes på vad som kan komma.

Mot den bakgrunden anser vi kommunister att det är viktigt att snarast komma med förslag till sådana lösningar att kommunernas behov av mark för bostadsändamål säkerställs och att marken genom tomträtt eller på annat sätt kommer i kommunernas ägo. Vidare bör produktionens finansiering förenklas och ske över bostadslånefonder eller andra kreditinstitut till fast och låg ränta. Man bör också ta nya initiativ, liknande dem som togs när Duroxbolaget köptes. Det var emellertid en i sitt slag ganska liten affär, som måste följas av flera och mera omfattande åtgärder.

Vi vill vidare att man påskyndar utredningen om ett allmänt byggnadsföretag, vilket vi motionsvägen fört fram, liksom det också har framförts i andra sammanhang, men som har avslagits med hänvisning till pågående utredning. Ett sådant företag skulle kunna gå före när det gäller industrialiserat byggande. Vi är helt överens om inrikesministerns förslag om ökat stöd till elementfabrikationen inom detta område. Enligt vår mening bör stödet framför allt komma samhällsägda och fackligt kooperativa företag till del.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Tillsammans med övriga åtgärder, som min kollega herr Adolfsson har anfört, kan en bostadspolitik säkerställas med en inriktning av det slag som jag skisserade i början av mitt anförande. Den skulle bli ett alternativ till den hyresuppdrivande politik som regeringen tyvärr nu är inne på.

Herr Göran Karlsson berörde den positiva betydelsen av de allmänägda, allmännyttiga företagen. Jag skall inte uppehålla mig vid det, ty jag tror att vi är helt överens om att dessa har mycket att göra på detta område och kan spela en stor positiv roll.

Herr talman! Jag är också angelägen om att, som bosatt i Storstockholm, få belysa några enskilda frågor. Inalles fem kommuner står beredda att börja exploatering av Järvafältet till följd av militärens utflyttning. Vi får anledning att återkomma till principöverenskommelsen i denna markaffär. Detta och andra exempel på statlig markpolitik har gett anledning till en kommunistisk motion, nr 90 i andra kammaren, som begär en prövning av normerna för prissättningen vid statlig markförsäljning. Utskottet tycker det är överflödigt och erinrar om behandlingen av en år 1963 väckt kommunistisk motion i denna fråga. Den gav till resultat att en framställning till Kungl. Maj:t gjordes angående vissa synpunkter som borde beaktas vid översyn av direktiven till de statliga myndigheter som förvaltar mark.

Uppenbarligen har inte det uppnåtts som därmed borde ha uppnåtts. Försäljningen av järvafältsmarken visar detta. Att nu överlämna frågan till markpolitiska utredningen är något av den förhållningsmetodik som praktiserats i alltför många år. Jag vill ställa frågan: Borde inte staten själv göra klart vad beaktandet av de hänsyn en socialt inriktad mark- och bostadspolitik kräver på detta område? För min del har jag fattat att det inte är statens markaffärer utan den privata markspekulationen som utgjort anledningen till att he-

la denna fråga om åtgärder på markpolitikens område aktualiserats. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till motion II: 90.

Jag vill också yrka bifall till reservationen 6 b beträffande bostadsbyggandets omfattning samt till reservation 11 b beträffande krediter för bostadsförbättringar och bifall till reservation 24 a beträffande ramen för långivning från lånefonden för bostadsbyggande samt slutligen till motionsparet I: 130 och II: 176 vid punkt 26.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan, varvid dock vissa punkter komme att sammanföras.

I fråga om *punkten 1*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde vote-ring, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38, punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 59;

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr förste vice talmannen *Strand* anmälde, att han vid den nu företagna votingen röstat ja; å omröstningstavlan hade dock felaktigt angivits, att han avstode från att rösta.

Därpå gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande *punkten 2* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38, punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Anders-

son m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 63.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen enligt de avseende *punkten 3* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38, punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 63.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls här efter vad utskottet i *punkterna 4 och 5* hemställt.

I vad gällde *punkten 6*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr *Kaijser m. fl.* vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38, punkten 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Kaijser m. fl.* vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 111;

Nej — 22.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de beträffande *punkten 7* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Axel Andersson m. fl.* vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gustafsson, Nils-Eric*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38, punkten 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Axel Andersson m. fl.* vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Gustafsson, Nils-Eric*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Ja — 85;

Nej — 42.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls härpå utskottets i *punkten 8* gjorda hemställan.

Därefter gjordes enligt de rörande *punkten 9* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionen II: 90; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vidkommande *punkten 10*, yttrade herr talmannen, hade yrkats

1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas med godkännande av vad utskottet anfört;

2:o), av herr *Kaijser*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i vad utskottet anfört, som innefattades i reservation 6 a av honom m. fl.; samt

3:o), av herr *Gustafsson, Nils-Eric*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 b betecknade reservationen.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av vad utskottet anfört vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gustafsson, Nils-Eric*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga det samma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Nils-Eric Gustafssons yrkande.

Herr *Kaijser* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 38 *punkten 10* antager det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 b betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits utskottets hemställan med den ändring i vad utskottet anfört, som innefattas i reservation 6 a, av herr Kaijser m. fl.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 42;

Nej — 26.

Därjämte hade 69 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 *punkten 10*, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Anders-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

son m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 b betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Gustafsson, Nils-Eric*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 40.

Därjämte hade 19 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härpå gjorde herr talmannen i enlighet med de angående *punkten 11* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38, punkten 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr

talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 107;

Nej — 25.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Rörande *punkten 12* gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 8 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38, punkten 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 8 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Ja — 109;

Nej — 22.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de avseende *punkten 13* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 9 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38, punkten 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 9 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 62.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen enligt de beträffande *punkten 14* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 10 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38, punkten 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 10 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 112;

Nej — 22.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande *punkten 15*, anförde herr talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o), av herr *Gustafsson, Nils-Eric*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. vid ut-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

låtandet avgivna, med 11 a betecknade reservationen; samt

3:o), av fru *Wallentheim*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innehölls i den av henne och herr Almgren vid utlåtandet avgivna reservationen.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gustafsson, Nils-Eric*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga det samma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Nils-Eric Gustafssons yrkande.

Herr *Karlsson, Göran*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 38 punkten 15 antager det förslag, som innefattas i den av herr Nils-Eric Gustafsson m fl. vid utlåtandet avgivna med 11 a betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits reservationen av fru *Wallentheim* och herr Almgren.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Wallentheim* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 24;

Nej — 46.

Därjämte hade 65 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 punkten 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru *Wallentheim* och herr Almgren vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Wallentheim* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 36.

Därjämte hade 19 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Med avseende å *punkten 16*, yttrade nu herr talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o), av herr *Jacobsson, Per*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 12 a betecknade reservationen; samt

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

3:o), av herr *Kaijser*, att det förslag skulle antagas, som innehölles i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen 12 b.

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Per Jacobssons yrkande.

Herr *Kaijser* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 38 punkten 16 antager det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 12 a betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits reservationen 12 b, av herr *Kaijser* m fl.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering

medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 28;

Nej — 28.

Därjämte hade 81 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Enär alltså de avgivna rösterna befunnits lika delade, nedlade herr talmannen i kammarens därtill avsedda rösturna en ja-sedel och en nej-sedel, båda lika till storlek och utseende, tryckta och omärkta samt var för sig slutna och hoprullade, varefter på anmodan av herr talmannen fröken *Stenberg* ur rösturnan upptog den ena av röstsedlarna, och befanns denna vara nej-sedel.

Kammaren hade således fattat beslut i enlighet med nej-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 punkten 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Kaijser* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 12 b betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 25.

Därjämte hade 25 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Beträffande *punkten 17*, anförde vidare herr talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o), av herr *Jacobsson, Per*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 13 a betecknade reservationen; samt

3:o), av herr *Kaijser*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innehölls i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen 13 b.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Per Jacobssons yrkande.

Herr *Kaijser* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 38 punkten 17 antager det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 13 a betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits reservationen 13 b, av herr Kaijser m. fl.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 30;

Nej — 28.

Därjämte hade 79 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 punkten 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 13 a betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 27.

Därjämte hade 24 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjordes beträffande envar av *punkterna 18, 19, 20 och 21* enligt framställda yrkanden propositioner, dels på bifall till utskottets hemställan,

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

dels ock på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. rörande respektive punkt avgivna reservationen; och förklarades propositionerna på bifall till utskottets hemställanden vara med övervägande ja besvarade.

I vad gällde *punkten 22* gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 18 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38, punkten 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 18 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 63.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i *punkterna 23 och 24* hemställt.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de angående *punkten 25* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 19 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att ha upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38, punkten 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 19 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 110;

Nej — 21.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande *punkten 26*, yttrade nu herr talmannen, hade yrkats

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o), av herr *Gustafsson, Nils-Eric*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 20 a betecknade reservationen;

3:o), av herr *Kaijser*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innehölls i den av honom m. fl. vid utlåtandet anförda reservationen 20 b; samt

4:o), av herr *Werner*, att kammaren skulle bifalla motionerna I: 130 och II: 176 i förevarande del.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Nils-Eric Gustafssons yrkande.

Herr *Kaijser* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav, och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framförda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 38 punkten 26 antager det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 20 a betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits reservationen 20 b, av herr Kaijser m. fl.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 44;

Nej — 25.

Därjämte hade 67 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd härav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38, punkten 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 20 a betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Gustafsson, Nils-Eric*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 40.

Därjämte hade 25 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Beträffande *punkterna 27—50*, ytt-
rade slutligen herr talmannen, hade till
vissa av dessa punkter hänförliga yrkan-
den — om bifall till reservationerna
21 a, 21 b, 22, 23, 24 a, 24 b, 25, 26 och
27 — till följd av kammarens förut fat-
tade beslut fallit; kvar stode således alle-
nast yrkanden om bifall till vad ut-
skottet hemställt. På gjord proposition
bifölls vad utskottet i punkterna 27—
50 hemställt.

Anslag till bostadsrabatter

Föredrogs ånyo statsutskottets utlå-
tande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts
i statsverkspropositionen gjorda fram-
ställningar angående anslag för bud-
getåret 1966/67 till bostadsrabatter jäm-
te i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr
1 föreslagit riksdagen att till Bostads-
rabatter för budgetåret 1966/67 anvisa
ett förslagsanslag av 235 miljoner kro-
nor.

I förevarande sammanhang hade ut-
skottet haft följande motioner till be-
handling, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta
den ena inom första kammaren av her-
rar *Adolfsson* och *Werner* (I: 171) samt
den andra inom andra kammaren av
fru *Ryding m. fl.* (II: 230), i vilka före-
slagits, att riksdagen skulle besluta,

a) att familjebostadsbidragens fasta
del med bibehållande av nuvarande zon-
indelning skulle uppräknas med i av-
rundat tal 25 procent, enligt i motioner-
na angiven tabell, och att bidragen per
barn i bidragskategorien helt bidrag, el-
ler i inkomstläget 12 000 till 13 500 kro-
nor beskattningsbar inkomst vid statlig
taxering, skulle uppräknas med 50 kro-
nor;

b) att inkomstgränserna för erhål-
lande av familjebostadsbidrag skulle
fastställas till belopp, som angivits i mo-
tionerna;

c) att frågan om zonindelningens

Anslag till bostadsrabatter

slopande jämte översyn av trångbodd-
hetsregeln m. m. enligt i motionerna
förordad riktning närmare skulle ut-
redas;

d) att anslaget till Bostadsrabatter
skulle uppräknas med 35 miljoner kro-
nor; samt

e) att de föreslagna förändringarna
skulle träda i kraft från och med 1 ja-
nuari 1967;

dels två likalydande motioner, väckta
den ena inom första kammaren av herr
Göran Karlsson m. fl. (I: 175) och den
andra inom andra kammaren av fru
Skantz m. fl. (II: 233);

dels två likalydande motioner, väckta
den ena inom första kammaren av fru
Lundblad m. fl. (I: 176) och den andra
inom andra kammaren av herr *Sven-
ning m. fl.* (II: 235), i vilka hemställts,
att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t
måtte föreslå, att reglerna för familje-
bostadsbidragen skulle ändras på sätt i
motionerna angivits;

dels två likalydande motioner, väck-
ta den ena inom första kammaren av
herr *Holmberg m. fl.* (I: 279) och den
andra inom andra kammaren av herr
Bohman m. fl. (II: 348), i vilka, såvitt
nu vore i fråga, hade yrkats, att riks-
dagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle
hemställa, att en snabbutredning av vill-
koren för familjebostadsbidrag skulle
företagas i syfte att närmare anpassa
dessa till den aktuella bostadskostna-
den;

dels två likalydande motioner, väckta
den ena inom första kammaren av herr
Bengtson m. fl. (I: 416) och den andra
inom andra kammaren av herr *Hedlund
m. fl.* (II: 510), i vilka anhållits,

a) att riksdagen måtte besluta om
kompensation åt barnfamiljer för för-
dyrade bostadskostnader i enlighet med
vad i motionerna anförts, samt

b) att riksdagen till Bostadsrabatter
för budgetåret 1966/67 måtte anvisa ett
förslagsanslag av 270 miljoner kronor;

dels två likalydande motioner, väckta
den ena inom första kammaren av herr

Anslag till bostadsrabatter

Lundström m. fl. (I: 427) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 520), i vilka, såvitt nu vore i fråga, hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta,

a) att familjebostadsbidraget från och med den 1 juli 1966 för familjer med en beskattningsbar inkomst mellan 6 000 och 8 000 kronor skulle utgå med 330 kronor per barn och för familjer med en beskattningsbar inkomst under 6 000 kronor med 430 kronor per barn, vilket innebure en höjning med 100 kronor per barn, samt

b) att härför bevilja ett i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag med 33 miljoner kronor höjt anslag;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (I: 640) och den andra inom andra kammaren av herr *Bohman m. fl.* (II: 598), i vilka, såvitt nu vore i fråga, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om utredning och förslag till sådan ändring av reglerna för familjebostadsbidrag, att bostadsbrist icke hindrade ett önskvärt och ändamålsenligt utnyttjande av bidragen;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Persson* i Heden väckt motion (II: 521).

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 176 och II: 235, I: 279 och II: 348 samt I: 640 och II: 598, de fyra sistnämnda såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anført i frågan om utredning av familjebostadsbidragen;

II. att motionerna I: 171 och II: 230, såvitt de icke behandlats under IV, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 416 och II: 510 samt I: 427 och II: 520, såvitt avsåge familjebostadsbidragens belopp, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 171 och II: 230, I: 416 och II: 510 samt I: 427 och II: 520, samtliga såvitt avsåge medelsanvisningen, till Bostadsrabatter för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 235 000 000 kronor;

V. att motionen II: 521 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VI. att motionerna I: 175 och II: 233 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits, utom av annan,

1) beträffande utredning av familjebostadsbidragen

av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Harald Pettersson, Larsson* i Hedenäset, *Nihlfors, Gustafsson* i Skellefteå, *Nelander* och *Nilsson* i Tvärålund, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade;

2) beträffande familjebostadsbidragens belopp

av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Harald Pettersson, Larsson* i Hedenäset, *Nihlfors, Gustafsson* i Skellefteå, *Nelander* och *Nilsson* i Tvärålund, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under III och IV hemställa,

III. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 416 och II: 510 samt i anledning av motionerna I: 427 och II: 520, samtliga såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anført om familjebostadsbidragens belopp;

IV. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 171 och II: 230, I: 416 och II: 510 samt I: 427 och II: 520, samtliga såvitt avsåge medelsanvisningen, till Bostads-

rabatter för budgetåret 1966/67 på drift-budgeten under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 270 000 000 kronor.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de med 1 och 2 betecknade reservationerna vid utskottets utlåtande.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt beträffande punkten I, därefter särskilt i fråga om punkterna III och IV samt vidare särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om punkten I, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas med godkännande av vad utskottet anfört, dels ock att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring i vad utskottet anfört, som förordats i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av vad utskottet anfört vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gustafsson, Nils-Eric*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 39 punkten I med godkännande av vad utskottet anfört, röstar

Anslag till bostadsrabatter

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i vad utskottet anfört, som förordats i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Gustafsson, Nils-Eric*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 37.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende punkterna III och IV förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gustafsson, Nils-Eric*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 39 punkterna III och IV, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. kreditgivningen för bostadsbyggandet

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Gustafsson, Nils-Eric*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;
Nej — 39.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härpå bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta utlåtande.

Ang. kreditgivningen för bostadsbyggandet

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 1, i anledning av i statsverkspropositionen upptagna kreditmarknadsfrågor avseende bostadsproduktionen jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade vissa kreditmarknadsfrågor avseende bostadsproduktionen tagits upp till behandling.

I anslutning till ett i propositionen framlagt förslag avseende förhandsbesked om statliga bostadslån för byggen, som skulle genomföras med industriella produktionsmetoder, hade departementschefen anmält sin avsikt att i samråd med de penningvårdande organen närmare överväga frågan huruvida och i vilken form en effektiv kreditivplanering kunde åstadkommas för sådana byggnadsföretag.

Departementschefen hade vidare upptagit spörsmålet om bostadsbyggandets säsongmässiga fördelning.

Utskottet hade i förevarande sammanhang behandlat

dels de likalydande motionerna I: 279, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 348, av herr *Bohman m. fl.*, såvitt nu vore i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 417, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 509, av herr *Hedlund m. fl.*, såvitt nu vore i fråga,

dels ock de likalydande motionerna I: 427 av herr *Lundström m. fl.*, och II: 520, av herr *Ohlin m. fl.*, såvitt nu vore i fråga.

I motionerna I: 279 och II: 348 hade bland annat anförts, att, då varje form av styrning på bostadsbyggandets område vore ägnad att minska konkurrensen, det vore angeläget, att styrningen gjordes så allmän som möjligt och därför begränsades till att avse bostadsbyggandets totala omfattning och dess geografiska fördelning.

I motionerna I: 417 och II: 509 hade yrkats, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle uttala, att krediter och övriga förutsättningar borde ställas till förfogande, så att den i motionerna angivna målsättningen för igångsättningen kunde uppfyllas.

I motionerna I: 427 och II: 520 hade bland annat uttalats, att riksbankens åtgärder borde inriktas på att möjliggöra det av statsmakterna fastlagda bostadsbyggnadsprogrammets totala omfattning men däremot icke syfta till en detaljreglering av krediter olika byggnadsföretag emellan.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen med anledning av vad som beträffande kreditmarknadsfrågor avseende bostadsproduktionen anförts i statsrådsprotokollet över inri-

Ang. kreditgivningen för bostadsbyggandet

kesärenden för den 3 januari 1966 samt anförts och yrkats i motionerna I: 279 och II: 348, I: 417 och II: 509 samt I: 427 och II: 520 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t och fullmäktige i riksbanken giva till känna vad utskottet i utlåtandet anför.

Reservationer hade anförts

1. av herrar *Edström*, *Börjesson* i Glömminge och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade;

2. av herrar *Regnéll* och *Bohman*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla i denna reservation angiven lydelse.

Herr **HANSSON, GUSTAF HENRY**, (h):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2.

Herr **PETERSSON, BERTIL**, (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **EDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder yrkats

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med godkännande av vad utskottet anför;

2:o), av herr *Edström*, att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring i vad utskottet anför, som innefattades i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt

3:o), av herr *Hansson, Gustaf Henry*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i vad utskottet anför, som innefattades i reservationen av herrar *Regnéll* och *Bohman*.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av vad utskottet anför, vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Edström* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Edströms* yrkande.

Herr *Hansson, Gustaf Henry*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 1 antager utskottets hemställan med den ändring i vad utskottet anför, som innefattas i den av herr *Edström* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits utskottets hemställan med den ändring i vad utskottet anför, som innefattas i reservationen av herrar *Regnéll* och *Bohman*.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hansson, Gustaf Henry*, begärde rösträkning, verkställ-

Ang. kreditgivningen för bostadsbyggandet

des nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 40;

Nej — 25.

Därjämte hade 67 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 med godkännande av vad utskottet anför, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i vad utskottet anför, som innefattas i den av herr Edström m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Edström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och be-

funnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 45.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 672, av herr *Geijer, Arne, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 52, angående riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken, m. m.; och

nr 673, av herr *Johansson, Tage, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 52, angående riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken, m. m.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 23.58.

In fidem

K.-G. Lindelöw